

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE – KKTC İLİŞKİLERİ: KIBRIS BARIŞ
HAREKÂTI VE DOĞU AKDENİZ
POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Prof. Dr. Selehaddin BAKAN

Hakan GÜLER

MALATYA, 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı

**TÜRKİYE – KKTC İLİŞKİLERİ: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI
VE DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI**

Hakan GÜLER

Yüksek Lisans Tezi

MALATYA, 2020

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum: **“Türkiye – Kktc İlişkileri: Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Doğu Akdeniz Politikası”** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada yönteme uygun şekilde gösterildiğini belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Hakan GÜLER

TEŞEKKÜR

Desteklerini benden hiç esirgemeyen sevgili annem **HÜLYA GÜLER**'e, babam **KAZIM GÜLER**'e ve kardeşim **HASRET GÜLER**'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez hazırlama süresi boyunca desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve yol gösterip verdiği ilhamlarla tezimi geliştirmemi sağlayan tez danışmanım değerli hocam **Prof. Dr. SELAHADDİN BAKAN**'a teşekkürlerimi sunarım.

Hacettepe Üniversitesi'nde kendisinden aldığım hukuk derslerinde bana ilham veren ve aynı zamanda hukuk eğitimi de almam için beni yönlendiren değerli hocam **MEHMET ŞİRİN ERDOĞAN**'a;

Hacettepe Üniversitesi'nde lisans eğitimi alırken tanıştığım bilgisiyle bana yol gösterip, ışık tutan değerli abim **EROL BEKRET**'e;

Ankara'da tanıdığım ve bana pek çok konuda birikimlerini aktaran değerli hocam **MUSTAFA TEVFİK KIZGINKAYA**'ya;

Kendimi geliştirip ilerlememe ve ideallerimin peşinde koşmama katkı sağlayan **Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi** bölümündeki değerli hocalarıma, **İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi** bölümündeki değerli hocalarıma ve **Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi**'ndeki değerli hocalarıma;

Kıbrıs'ta bulunduğum süre boyunca yazdığım tez için bilgilerini benimle içtenlikle paylaşan ve anlattıkları olayların önemli tarihsel belge niteliği taşıdığına inandığım değerli hocalarım: **Prof. Dr. ULVİ KESER**, **Prof. Dr. ATA ATUN** ve **Dr. NAZIM BERATLI**'ya; siyasi ve tarihsel bilgilerinden faydalandığım **KKTC**'deki **Ulusal Birlik Partisi(UBP)**'nin değerli milletvekillerine;

teşekkürü bir borç bilirim.

Şüphesiz ki bahsi geçen kişilerin değerli yardımları olmasaydı yazdığım bu tez çalışması ortaya çıkamayacaktı.

ÖNSÖZ

Bu tezin fikri temelleri Hacettepe Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimi alırken şekillenmeye başladı. **Mavi Vatan** kavramının giderek önem kazanması benim de Kıbrıs ve Doğu Akdeniz üzerine yoğunlaşmamı sağladı. İnönü Üniversitesi'nde master çalışmasına başladığım zaman danışman hocam Prof. Dr. Selahaddin BAKAN'ın yardımları ve yönlendirmesiyle tez konusu: “*Türkiye – Kktc İlişkileri: Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Doğu Akdeniz Politikası*” olarak belirlendi. Tez hazırlama sürecince Kıbrıs'ta hukuk eğitimi alırken Kıbrıs'ı inceleme ve gezme fırsatı bulmam da bu teze katkı sağlamış oldu. Bu tez çalışmasındaki amaç Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'in önemini vurgulamakla birlikte bölgesel barışın nasıl sağlanacağı noktasında uluslararası hukuku ön plana çıkarmaktır.

Türkiye için 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ne kadar önemli olduğu günümüzde daha da iyi anlaşılmaktadır. Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı 1974 yılından önce 1964 yılında İnönü hükümetiyle ve sonra 1967 yılında Demirel hükümetiyle iki sefer daha düşünmüş ancak hem imkânsızlıklar hem de uluslararası baskılar nedeniyle harekât gerçekleştirememiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu adada Türkler ve Rumlar arasındaki anlaşmazlığı çözememiştir. Kıbrıs'ta şiddet olaylarının giderek tırmanmasının yanında 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta darbenin gerçekleşmesi Türkiye açısından harekâtı zaruri kılmıştır.

20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Kıbrıs sorunu yerel bir sorun olmaktan çıkıp bölgesel bir sorun olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs'ta işgalcilikle suçlanması özellikle Avrupa Birliği ilişkilerinde sıkıntılar çıkarmıştır. 24 Nisan 2004 tarihinde Türkiye'nin de kalıcı barış istemesiyle Annan Planı referanduma sunulmuştur. Kıbrıslı Türkler Kıbrıs'ta Rumların toprak istekleri bile kabul etmesine rağmen, Kıbrıs'taki Rumlar Annan Planı'nı reddetmiştir. Rumların Annan Planı'nı reddedişi Kıbrıs sorununun artık siyasileştiğinin göstergesi olmuştur.

Osmanlı Devleti hüküm sürdüğü dönemlerde *denizlere hâkim olan cihana hâkim olur* düşüncesinin doğruluğu, Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesiyle birlikte 2000 yılının başından itibaren daha çok gün yüzüne çıkmaya

başlamıştır. Çözümeyen Kıbrıs sorununun yanında bir de Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynaklarının da keşfedilmesi Kıbrıs ve Doğu Akdeniz’i paylaşamayan bir bölge haline getirmiştir.

Doğu Akdeniz’deki hareketliliği yakından takip eden Türkiye son yıllarda sahada daha aktif bir rol üstlenmeyi seçmiştir. Türkiye artık anlamıştır ki: Türk yurdunu korumak, toprak parçasından önce **Mavi Vatan**’ı korumakla sağlanacaktır.

Doğu Akdeniz’deki deniz alanlarının nasıl paylaşılacağı noktasında çözüm yeri olarak Birleşmiş Milletler karşımıza çıkmaktadır. Taraf devletlerin uluslararası hukuka saygı göstererek iyi niyetli bir şekilde çözüme odaklanmaları gerekmektedir. BM’nin ülkeler arasındaki sorunların çözümünde aktif bir şekilde kullanılması her devlet için adaleti sağlayacaktır.

Son olarak:

Hayatını Kıbrıs davasına adayan **RAUF R. DENKTAŞ, DR. FAZIL KÜÇÜK**, ülkesinin onurunu kendi canının önünde tutan **Şehit Pilot CENGİZ TOPEL**’e, Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Mağusa’da şanlı bir direniş gösteren **OĞUZ KALELİOĞLU**’na;

Kıbrıs, Mavi Vatan ve Türkiye’nin istikbali için mücadele etmiş ve hâlen mücadele etmekte olup beni de manevi açıdan besleyen Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin adını bildiğimiz ve adını bilmediğimiz kahraman evlatlarına;

saygılarımı ve şükranlarımı sunarım.

MALATYA

MAYIS, 2020

HAKAN GÜLER

ÖZET

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra eşit iki halk olarak yaşayan Türk ve Rum toplumlarının düzeni istenildiği gibi gitmemiştir Kıbrıs'taki Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminden dışlanmış ve adada 'Enosis' düşüncesini gerçekleştirmek isteyen Rumlar, adayı Yunanistan'a bağlamak için önce İngiliz yönetimine sonra da Türklere karşı kanlı faaliyetlerde bulunmuştur. Kıbrıs'ta Türklere karşı yapılan saldırılar artmaya devam etmiş ve devamında 15 Temmuz darbesi EOKA-B tarafından gerçekleştirilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantörlerinden olan Türkiye Cumhuriyeti de adadaki bozulan düzeni tekrar tesis etmek için adaya müdahale kararı almıştır. Müdahale kararı alınırken yasal dayanak olarak İttifak ve Garanti Antlaşması'nın Türkiye'ye verdiği yetki gösterilmiştir. Dönemin ABD Başkanı Johnson Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini engellemek için **5 Haziran 1964** yılında İnönü'ye sert bir mektup yazmıştır. Bu mektup Türkiye ile ABD ilişkilerinde yeni bir döneme geçilmesinde etkili olmuştur.

Türkiye, ismi daha sonradan Avrupa Birliği olacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ile 1963 yılında ilişkilerine başlamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı yapıldıktan sonra Türkiye ile AB arasında Kıbrıs sorunu hep gündeme gelmiştir. Kıbrıs sorunu Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda en büyük engel olarak yerini almıştır. 2004 yılında yapılan referandumda Rumların Annan Planı'nı reddetmesi üzerine durum daha da karmaşık bir hâl almıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra özellikle 2000'li yıllardan itibaren Doğu Akdeniz'in önemi daha çok artmıştır. Doğu Akdeniz'de bulunan devletler hem deniz alanlarından hem de bölgede bulunan hidrokarbon kaynaklarına sahip olmak için sürekli mücadele etmektedirler. Deniz alanlarının paylaşımı noktasında 1958'de Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ve sonra 1982'de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi yapılmıştır. Akdeniz'den hak iddia eden devletler paylaşımları belirtilen kriterlere göre yapması gerekmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'deki bazı devletler daha fazla pay alabilmek için uluslararası hukuku bilinçli olarak görmezden gelmektedir.

GKRY, Yunanistan, İsrail, Mısır, Lübnan kendi aralarında anlaşma yaparken; Türkiye ise öne KKTC ile sonra da Libya ile deniz alanları sınırlandırma anlaşması yapmıştır. Farklı devletlerin yaptığı birbirinden bağımsız anlaşmalar Doğu Akdeniz’de çatışmalara neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türkiye, Barış Harekâtı, KKTC, Doğu Akdeniz

ABSTRACT

The Republic of Cyprus was founded in 1960. The order of the Turkish and Greek communities living as equal peoples does not go as desired. The Turks in Cyprus are excluded from the rule of the Republic of Cyprus. Greek Cypriots want to realize the idea of 'Enosis' in Cyprus. And they engage in bloody activities against the Turks to connect the island to Greece. Attacks against Turks continue to increase in Cyprus. And the July 15 coup is carried out by EOKA.

The Republic of Cyprus, one of the guarantors of the Republic of Turkey on the island layout deteriorating taking the decision to re-establish intervene. Turkey decided to intervene as getting the legal basis of the Treaty of Guarantee and Alliance showed the authority granted to Turkey. US President Johnson was the period you want to prevent Turkey's intervention in Cyprus. Therefore, Johnson wrote a harsh letter to İnönü on 5 June 1964. This letter with Turkey has been effective in the transition to a new era in US relations.

Turkey, began its later name relationship with the EEC in 1963, it will be the EU. After the Cyprus Peace Operation held between the EU and Turkey issue has always been on the agenda. The Cyprus problem has taken its place as the biggest obstacle to Turkey's EU membership. In the referendum held in 2004, the situation became more complicated after the Greeks rejected the Annan Plan.

After the Cyprus Peace Operation, the importance of the Eastern Mediterranean has increased especially since the 2000s. The states in the Eastern Mediterranean are constantly struggling to have hydrocarbon resources both in the sea and in the region. The Geneva Conventions and then the United Nations Convention on the Law of the Sea were made at the point of sharing the sea areas. States claiming rights from the Mediterranean should do the sharing according to the specified criteria. However, some states in the Eastern Mediterranean are deliberately ignoring international law to get more shares.

GKRY, Greece, Israel, Egypt, Lebanon make agreements among themselves; marine areas with Libya and then forward the TRNC, Turkey has made sınırlandır

agreement. Independent agreements made by different states caused conflicts in the Eastern Mediterranean.

Key Words: *Cyprus, Turkey, Peace Operation, TRNC, East Mediterranean*

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
KISALTMALAR.....	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
GİRİŞ.....	1
1. KISA KIBRIS TARİHÇESİ	
1.1. Osmanlıdan Önceki Dönem	5
1.2. Osmanlı Hakimiyetindeki Dönem.....	6
1.3. İngiltere'nin Himayesindeki Dönem.....	8
1.4. Lozan Antlaşması ve Kıbrıs.....	10
2. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA GİDEN YOL	
2.1. Rumların 1931 Ayaklanması.....	12
2.2. Rumların <i>Enosis</i> Düşüncesi.....	13
2.3. Rumların Kıbrıs'ı Girit Gibi İlhak Etme Planı.....	17
2.4. EOKA'nın Kurulması ve Eylemleri	18
2.5. Türk Mukavemet Teşkilatı.....	20
2.6. 6-7 Eylül Olayları.....	22
2.7. Türkiye'nin <i>Taksim Tezi</i>	23
2.8. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	26
2.8.1. Zürih Anlaşması.....	26
2.8.2. Londra Antlaşması.....	27
2.8.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temelini Oluşturan Antlaşma.....	28
2.8.2.2. Garanti Anlaşması.....	29
2.8.2.3. İttifak Antlaşması.....	29

2.9.	Kanlı Noel ve Akritas Planı.....	30
2.10.	Yeşil Hat: BM Barış Gücü Devrede.....	33
2.11.	ABD Başkanı Johnson'un Mektubu ve İnönü'nün Cevabı.....	35
2.12.	Erenköy Savaşı.....	38
2.13.	EOKA-B'nin Kurulması ve Faaliyetleri.....	39
2.13.1.	Boğazköy, Geçitkale Saldırıları ve <i>Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi</i> 'nin Kurulması.....	41
2.13.2.	15 Temmuz 1974 Darbesi.....	43
3.	20 TEMMUZ 1974: BARIŞ İÇİN HAREKÂT	
3.1.	Türkiye'nin Kıbrıs'a Müdahalesinin Nedenleri.....	48
3.1.1.	İttifak ve Garanti Antlaşmaları'nın Tanıdığı Haklar.....	48
3.1.2.	Kıbrıs'taki Türklerin Yönetimden Dışlanması ve Anayasası'nın Askıya Alınması.....	49
3.2.	Birinci Barış Harekâtı.....	50
3.3.	I. Cenevre Konferansı.....	52
3.4.	II. Cenevre Konferansı.....	54
3.5.	İkinci Barış Harekâtı.....	55
3.6.	İngiliz Gazeteci James Rayner'in Araştırmaları.....	57
3.7.	Harekât Sonrasında Oluşan Durum: Sonuçlar.....	59
3.7.1.	ABD'nin Türkiye'ye Uyguladığı Ambargolar.....	61
3.7.2.	Karşılıklı Nüfus Mübadelesi.....	62
3.7.3.	Kıbrıs Türk Federe Devleti.....	63
3.7.4.	Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self-Determinasyon).....	65
3.7.5.	15 Kasım 1983 Bağımsızlığın İlanı: KKTC.....	72
3.7.6.	KKTC'nin Tanınmaması.....	73
3.7.6.1.	De Facto(Fiili) Tanıma.....	74
3.7.6.2.	De Jure (Hukuki) Tanıma.....	74
3.7.7.	Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu.....	75
3.7.7.1.	Loizidu Davası	76
3.7.7.2.	Arestis - Demopolus Davası ve Taşınmaz Mal Komisyonu.....	78

3.7.7.3. Orams Davası.....	80
3.8. GKRY'nin AB'ye Üye Olması.....	82
4. KIBRIS ile DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ	
4.1. Kıbrıs'ın Önemli Coğrafyalara Yakınlığı.....	87
4.1.1. Ortadoğu'ya Etkileri.....	89
4.1.2. Kuzey Afrika'ya Etkileri	90
4.1.3. Türkiye'ye Etkileri	91
4.1.4. Ön Avrupa'ya Etkileri	93
4.2. Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi.....	95
4.2.1. Yeraltı Kaynakları.....	96
4.2.1.1. Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşmaları.....	97
4.2.1.1.1. Lübnan-Mısır-İsrail-GKRY-Yunanistan Arasındaki Anlaşma.....	98
4.2.1.1.2. Türkiye-Libya Arasındaki Anlaşma.....	100
4.2.2. Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri.....	104
4.2.3. ABD-Rusya Çekişmesi.....	106
4.2.3.1. Suriye Krizi.....	108
4.3. Türkiye Ve Yunanistan Arasındaki Ege Adaları Sorununun Kıbrıs'a Etkisi.....	112
4.3.1. Türkiye'nin Argümanları.....	113
4.3.2. Yunanistan'ın Argümanları.....	115
5. KIBRIS VE DOĞU AKDENİZ İÇİN ÇÖZÜM YOLU	
5.1. Uluslararası Hukuk Açısından	118
5.1.1. Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi İle Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.....	118
5.1.1.1. Karasuları	119
5.1.1.1.1. Zararsız Geçiş ve Transit Geçiş	120
5.1.1.2. Münhasır Ekonomik Bölge	123
5.1.1.3. Kıta Sahaneliği	126

5.1.1.4.	Devletlerin Eşitliği Prensibi ve Hakça Paylaşım İlkesi.....	132
5.2.	Türkiye'nin Mavi Vatanı.....	136
5.3.	Annan Planı.....	140
5.3.1.	Görüşülen Annan Belgeleri.....	140
5.3.2.	Rum Tarafının Annan Planı'na Bakışı.....	146
5.3.3.	Türk Tarafının Annan Planı'na Bakışı	148
5.3.4.	Kıbrıs'ta Referandum (24 Nisan 2004).....	149
5.3.5.	Annan Planı'nın Sunduğu Değişiklikler.....	151
SONUÇ		154
KAYNAKÇA.....		163
EKLER		
EK 1.	Garanti Anlaşması.....	171
EK 2.	İttifak Anlaşması	173
EK 3.	Johnson'un Mektubu	174
EK 4.	İnönü'nün Johnson'a Cevabı.....	178

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADS	: Açık Deniz Sözleşmesi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKEL	:Güney Kıbrıs'ta Komünist Parti (Anorthotikon Komma Ergazomenou Laou) (Emekçi Halkın İlerici Partisi)
Akt.	: Aktaran
AP	: Avrupa Parlamentosu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982)
CB	: Cumhurbaşkanı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
EOKA	: Kıbrıs Ulusal Kurtuluş Ordusu (Ethniki Organosis Kyprian Agoniston)
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GKTY	: Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi

IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
KATAK	: Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu
KBBS	: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (1958 Cenevre)
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMTB	: Kıbrıs Milli Türk Birliği
KMTHP	: Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KTKB	: Kıbrıs Türk Kurumları Birliği
KTKF	: Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
MI6	: Military Intellegence 6 (Askeri İstihbarat, Bölüm 6)
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (<i>Partiya Karkerên Kurdistanê</i>)
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

TBMM : Türkiye Büyük Milet Meclisi

UAD : Uluslararası Adalet Divanı

UBP : Ulusal Birlik Partisi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Kıbrıs adasının önemli coğrafi konumunu gösteren harita.....	86
Şekil 4.2. Kıbrıs'ın farklı ülkelere uzaklığını gösteren harita.....	88
Şekil 4.3. Yunanistan ve GKRY'nin amaçladıkları paylaşım alanlarını gösteren Seville Haritası.....	98
Şekil 4.4. Türkiye ile Libya arasında anlaşmanın sınırlarını gösteren harita.....	101
Şekil 4.5. KKTC ve GKRY'nin ruhsat verdiği alanla.....	102
Şekil 4.6. Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri.....	106
Şekil 4.7. Türkiye-Yunanistan arasındaki karasularını 6 ve 12 mile göre gösteren harita.....	114
Şekil 5.1. Akdeniz'de Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge alanlarını gösteren harita.....	125
Şekil 5.2. Karasuları, Kata Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, Bitişik Bölge ve Uluslararası Suları'nın Konumunu Gösteren Harita.....	131
Şekil 5.3. Uluslararası hukuka göre Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de Hakça Paylaşım için belirlediği alanlar.....	134
Şekil 5.4. Türkiye'nin MAVİ VATAN olarak adlandırdığı deniz alanları.....	137
Şekil 5.5. Annan Planı uygulansaydı KKTC'nin Rumlara vereceği toprakları gösteren harita.....	152

GİRİŞ

Kıbrıs sorunu tarihten süreçte büyük emperyal devletler tarafından farklı şekilde ısıtılarak her dönem masaya konmuştur. Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü dönemlerde İngiltere adaya hâkim olma düşüncesi ve ardından adayı ilhak edişi Kıbrıs'a uluslararası bir boyut kazandırmıştır. Devam eden olaylarla birlikte Kıbrıs'ın da içinde bulunduğu Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler Kıbrıs'ın hem önemini artırmış hem de sorunu çözümünü daha da zorlaştırmıştır.

Türkiye, Kıbrıs'ı dış politikada yıllardan beri milli davası olarak görmüştür, Türkiye'nin Ankara Anlaşması'yla başlayan Avrupa Birliği macerası Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Avrupa Birliği'ne üyelik için bir ön mesele haline gelmiştir. Türkiye ne zaman Avrupa Birliği ile müzakerelerini ilerletmek isterse masaya sürekli Kıbrıs sorununun çözülmesi şart koşulmuştur. Türkiye, AB ile ilişkileri gerginleştirmemek için Kıbrıs'a gereken ilgiyi kasıtlı olarak gösterememiştir. Bununla birlikte Türkiye ne zaman Kıbrıs'a yönelik çalışma yapsa karşısında sürekli Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni bulmuştur.

Kıbrıs sorunu öyle bir hal almıştır ki Türkiye'nin Hıristiyan dünyası ile ilişkilerini zora sokmuştur. Zaten Birleşmiş Milletler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmaması yönünde karar almış olup Türkiye'yi de adada işgalcilikle suçlamıştır. Yaşanan olaylar çerçevesinde tezde Kıbrıs Barış Harekâtı ve Doğu Akdeniz'den detaylı şekilde bahsedilecek ve yaşanan olaylar irdelenecektir.

İlk bölümde, Kıbrıs'ın tarihine kısaca değinilerek adayı her döneminde önemli kılan nedenlerin neler olduğu konusu ele alınacaktır. Kıbrıs'ın Osmanlı hâkimiyetine nasıl geçtiği ve Osmanlı'dan İngiltere'ye hangi koşullarla bırakıldığı anlatılacaktır. Girit adasının Osmanlı'dan ayrılma sürecine baktığımız zaman Kıbrıs'ın da Rumlar amaçladıkları gibi Enosis'i gerçekleştirmek için aynı yolu mu izlemiştir? Yoksa Osmanlı'nın halefi olan Türkiye'nin olaya müdahil olmasıyla Rumlar Enosis'i gerçekleştirmek için yöntem mi değiştirmek zorunda kalmışlardır? Bu konular dünya perspektifine bakılarak irdelenecektir.

İkinci bölümde, Kıbrıs Barış Harekâtı'na zemin hazırlayan etkenler ele alınacaktır. İngilizler Kıbrıs'a hâkim olduktan sonra adada iki millet yaşamaktaydı:

Türkler ve Rumlar. Rumların Enosis doğrultusunda Yunanistan'la birleşmek gibi bir gayesi vardır. Ancak adanın hâkimi İngilizler olduğu için buna izin vermemiştir. Bunun üzerine Kıbrıs'taki Rumlar şiddet eylemlerine başlamışlardır.

Enosis için kurulan örgüt olan EOKA bir süre sonra şiddet eylemlerini Türklere karşı da yöneltmiştir. Kıbrıs'ta Türkler yönelen öldürmelere Türkiye sessiz kalmayıp adaya harekât yapmak istemiştir; ancak Türk Ordusu deniz ötesi bir harekât için henüz uygun değildir, hazırlanmalıdır. Durumu fark eden dönemin başbakanı İnönü adaya harekât yapılacağını ABD'ye büyükelçi marifetiyle bildirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri harekât yapılacağını öğrendiği zaman Başkan Johnson Türkiye'ye **5 Haziran 1964**'te sert bir mektup göndermiş, Marshall yardımı çerçevesinde Türkiye'ye verilen NATO silahlarını kullanmamasını istemiştir. Johnson eğer Türkiye'ye karşı bir Sovyet işgali olursa NATO'nun buna müdahale etmeyeceği tehdidinde dahi bulunmuştur. **Johnson'un Mektubuna** karşılık İnönü **13 Haziran 1964** yılında cevap mektubunu yazıp harekât için haklı nedenleri söylemiştir.

Johnson'un mektubu Türkiye ile ABD ilişkilerini ciddi biçimde etkilemiş, Türkiye'de ABD karşıtlığı ilk olarak Johnson'un mektubundan sonra ortaya çıkmıştır. İnönü'nün asıl niyeti ordunun deniz ötesi harekâta hazırlanması için zaman kazanması şeklinde olmuştur. ABD'ye harekâtının bildirmesi bir bakıma Amerika'nın oyunun içine çekilmesi suretiyle Kıbrıs'taki olayların bir nebze de olsa yatıştırılması için olmuştur. İnönü harekât yapılacağını bildirmesi bu niyetle yapmış olsa bile ABD Başkanı'nın sert tavrını beklememiştir. Bu doğrultuda Kıbrıs'ta yaşanan gerilimler Türklerin ve Rumların adadaki sorunlarına uluslararası bir boyut kazandırmıştır.

Üçüncü bölümde, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılmasını gerektiren durumlar değerlendirilip uluslararası anlamda harekâtın haklı olup olmadığı araştırılacaktır. Türkiye'nin Kıbrıs'a harekât yapmasının adadaki durumu nasıl etkilediğini, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fiilen ortadan kalkmasına rağmen Rumların faaliyetlerinde kurulan devletin devam ettiği yönünde olaylar değerlendirilecektir. Kıbrıs'ta Türk tarafının self-determinasyon kararı almasıyla birlikte Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin gerçekten haklı bir gerekçeyle mi kurulduğu Birleşmiş Milletler'de belirtilen devletlerin bağımsızlığı ilkesine göre değerlendirilecektir.

Kıbrıs'ta EOKA ve EOKA-B'nin Türklere karşı yaptığı eylemleri değerlendirirken bunların bir *soykırım* mı yoksa *etnik temizlik* mi olduğunu Birleşmiş Milletler'in kriterleri doğrultusunda dünyada yaşanan benzer olaylar da ele alınıp değerlendirilecektir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni uluslararası arenada Türkiye'den başka devletin tanımamasının üzerinde durulacak, aynı zamanda Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında adadaki Türkler ile Rumların yer değiştirmesiyle oluşan mülkiyet konusunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşındığı ve nasıl değerlendirildiği araştırılacaktır. Bu bölümde son olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği analiz edilecektir.

Dördüncü bölümde, Kıbrıs adasının Doğu Akdeniz için her zaman neden önemli olduğu ve konumu itibarıyla neden paylaşılamayan bir yer teşkil ettiği araştırılacaktır. Kıbrıs'ta dalgalanan yedi ayrı bayrağın(Türkiye, KKTC, Yunanistan, GKRY, AB, İngiltere, BM) olması hasebiyle hangi devletin veya birliğin Kıbrıs için ne senaryo planladığı somut örneklerle analiz edilecektir. İngiltere'nin Kıbrıs'ı adadaki halka bırakıp da neden adadaki askeri üslerinden vazgeçmediği konusu irdelenecektir. Türkiye ve Yunanistan arasında Ege sorununun bir uzantısı olarak Kıbrıs ile bağlantı kurulup Türkiye'nin ve Yunanistan'ın argümanlarından bahsedilecektir.

2004 yılında Avrupa Birliği'ne alınan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Doğu Akdeniz'e sınırı olan devletlerle deniz alanları sınırlandırma anlaşması yapması uluslararası yaklaşıma göre incelenecektir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs'ta 13 alan belirleyip bu alanları farklı şirketlere doğalgaz arama ruhsatı vermesinin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de 7 bölge belirleyip bu yedi bölge için Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na ruhsat vermesiyle çakışan bölgelerin yine uluslararası yaklaşıma göre nasıl değerlendirildiği araştırılacaktır.

Doğu Akdeniz'de suların ısındığı sırada son dönemde Türkiye ve Libya arasında yaşanan gelişmelerin Doğu Akdeniz'deki etkilerinden bahsedip Libya'nın Türkiye için önemi araştırılacaktır. Türkiye ile Libya arasında imzalanan deniz alanları sınırlama anlaşmasının bölgede başka anlaşma yapan devletlerin deniz alanı sınırlarını ne şekilde etkileyeceği anlatılacaktır.

Beşinci bölümde ise, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki sorunlar uluslararası hukuk açısından irdelenecek olup, deniz alanlarının nasıl paylaşılacağı noktasında 1958 Cenevre Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ne diyor karşılaştırma yapılacaktır. Türkiye'nin literatüre kazandırdığı *MAVİ VATAN*'ın ne olduğu uluslararası hukukla ilişkilendirilerek değerlendirilecektir. Bu bölümümde son olarak Kıbrıs sorununun çözümü için dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı *Annan Planı* değerlendirilecektir.

2004 yılında Annan Planı için yapılan referandum gerçekten çözüm mü getirecekti, yoksa adada Türklere yönelik olumsuzluklar mı getirecekti? Rauf Denktaş ciddi çekincelerinden dolayı Annan Planı'na olumlu bakmamış, ancak Türklerin referandumda “evet” demesi ve Rumların referandumda “hayır” demesiyle de plan kabul edilmemiştir. Bu nedenle Kıbrıs'taki Rum ve Türk taraflarının arasında yaşanan gerilimlerin sebepleri araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISA KIBRIS TARİHÇESİ

1.1. Osmanlıdan Önceki Dönem

Kıbrıs adası ilk jeolojik dönemlerde Anadolu yarımadasında Hatay ve Adana ile bitişik bir haldeyken daha sonradan koparak ayrılmıştır. Kıbrıs, Akdeniz'de 9282 kilometrekare yüzölçümü ile askeri üs olarak büyük önem taşımaktadır. Kıbrıs'ın Süveyş Kanalı ve Boğazlara yakınlığı nedeniyle Kıbrıs Osmanlı Devleti'nin düşman devletlere karşı gözetleme kulesi olarak kullanılmıştır. Kıbrıs'a ilk yerli halk Anadolu'da bulunan insanlardan göçle gelmiştir. Can'ın (2014, s.46) belirttiği gibi, Jeopolitik konumu nedeniyle Kıbrıs'a Osmanlı'ya kadar ki süreçte; Hititler, Mısırlılar, Fenikeliler, Asuriler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Tapınak Şövalyeleri, Cenevizliler, Venedikliler hâkim olmuştur.

Gülen'in(2012, s.390) ifadesiyle, 1489'dan 1571'e kadar yerli Rum halkı Venediklilerce çeşitli zorlamalara maruz bırakılmıştır. Kıbrıs'takiler de Osmanlı Devleti'nden yardım istemişlerdir. Osmanlı Devleti, Akdeniz'deki egemenliğini sağlamak için zaten bu adanın fethini zorunlu olarak görmüştür. Bunun yanında Kıbrıs'taki Rumların yardım çağrısı da adada kalıcı olmak için fethi hızlandırmıştır. Nitekim Kıbrıs'taki Rumlar Ortodoks olup Katoliklerin kendilerini yönetmelerine sıcak bakmamışlardır.

Ağaoğuları'nın(2013, s.247) belirttiği gibi, Hristiyanlar kutsal topraklar olan Kudüs'ü gerek Müslümanlardan kurtarmak gerekse güvenli şekilde Kudüs'e gitmek için seferler yapmıştır. Tam bu nokta da ise Kıbrıs Akdeniz'de bir karakol görevi gördüğü için bu ada Hristiyanlar için önem arz etmiştir. Kıbrıs, Venediklilerin elinde bulunduğu süre boyunca ada Akdeniz'deki korsancılık faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir. Akdeniz önemli bir deniz ticareti merkezi olduğundan dolayı Kıbrıs hep sığınacak liman olmuştur. Venedikliler korsancılık faaliyetleri yaptıktan sonra gemilerle kaçarak Kıbrıs'a gelmişlerdir. Korsan gemilerini takip eden Osmanlı donanması ya da başka bir devletin donanması Kıbrıs'a sığınan Venedikli korsanlara ulaşamamıştır. Çünkü Kıbrıs'a hâkim olan Venedikliler adaya yaklaşan gemilere saldırmak suretiyle

Kıbrıs'tan uzak tutmuşlardır. Yaşanan bu durum Osmanlı'nın Akdeniz'deki hâkimiyetine gölge düşürmüştür.

Akdeniz'in kontrol altına alınıp ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması Osmanlı Devleti için hayati bir önem teşkil etmiştir. Akdeniz'e hâkim olma düşüncesi Osmanlı padişahlarının aklında her zaman yer edinmiştir. Akdeniz'e hâkim olma isteği 16. yüzyılın ikinci yarısında son raddeye ulaşmış olmakla birlikte fetih için de gerekli hazırlıklar tamamlanmıştır.

1.2. Osmanlı Hâkimiyetindeki Dönem

Kıbrıs, Anadolu ve Akdeniz uygarlıklarının siyaseti, stratejisi, sosyal ve kültürel birikimi ile etkileşim içindedir. Mevcut jeopolitik konumu ile Kıbrıs Adası, bölgede aktif olmak isteyen güçler için vazgeçilmez olmaya devam etmiştir.

Kıbrıs adası yapılan savaşlarda askeri üs olarak kullanıldığı için adaya sahip olan devlet askeri üstünlüğü eline geçirmiştir. 1571'de yapılan kuşatmalar sonucunda adadaki kaleler teker teker alınmış ve Kıbrıs Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Şahin'in(2016, s.158) tanımlamasına göre, Akdeniz'de ticaret yollarının bu denize kıyısı olan ülkelerin güvenliğinin sağlanması için Kıbrıs bilinen bir değere sahiptir. Bu nedenle Osmanlı 1571 yılında Kıbrıs'ın fethini, Doğu Akdeniz'deki ticaret yollarını daha sıkı denetlemek amacıyla yapılmış geleneksel bir fetih siyasetinin bir parçası olarak değerlendirmek, daha yerinde ve gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Can'ın(2014, s.51) değindiği gibi, Kıbrıs'ın fetih sürecinde Lala Mustafa Paşa komutasındaki Türk ordusu, Ağustos 1571'de Kıbrıs'ın fethini gerçekleştirmiştir. Osmanlı idaresi, Müslüman Türk nüfusunu, geleneksel iskân politikasına uygun olacak şekilde Anadolu'dan özellikle Karaman bölgesinden Kıbrıs'a yerleştirmiştir. Öte yandan Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildiğinde yıkılan Ortodoks Kilisesi, Türklerin hoşgörülü yönetimi tarafından desteklenmiştir. Validen sonra en yetkili kişiler olan Başpiskoposlar görevlerine devam etmiştir. Çakmak'ın(2008, s.203) söylediği gibi, 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı'nın sonunda, Osmanlı İmparatorluğu yenilmiştir. İngiltere dönemin en büyük sömürge imparatorluğu olduğu için başta en önemli sömürgesi olan Hindistan'a gidiş yolunun güvenliğini sağlamak için Kıbrıs ve Mısır'a egemen olmak istemiştir. Bu nedenle İngiltere, Ruslara karşı Osmanlı'yı desteklemek

için Kıbrıs'ı istemiştir. Berlin(Kıbrıs) Antlaşması uyarınca Kıbrıs adası yasal olarak İngiltere'ye kiralık olarak bırakılmıştır. İkinci Abdülhamid Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakmak istememiştir ancak dış politika gereğince anlaşmayı onaylamıştır.

19. yüzyılın sonunda, dönemin iki sömürgeci devleti olan İngiltere ve Çarlık Rusya'sı, Orta Doğu'daki çıkarları açısından birbirleriyle büyük çatışmalara girmişlerdir. Bu noktada Kıbrıs, sömürgeci güçlerin ve dönemin uluslararası rekabetinin hedefi haline gelmiştir. Kıbrıs adası, 1571 yılında Osmanlı tarafından fethedilmesinin ardından adaya getirilen nüfus sonucunda Hristiyan ve Müslümanların yaşadığı bir ada haline gelmiştir.(Kızılyürek, 2016, s.209).

19. yüzyılın başından beri İngiltere, Akdeniz'de daha aktif olmak ve bir deniz üssü edinmek için çabalamıştır. Çünkü Akdeniz'de aktif olmak isteyen tek devlet İngiltere değildir. İngiltere, Akdeniz'deki rakibi olan Rusya'nın en kısa sürede bölgeye gireceğini düşünmüştür. İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Paris Barış Konferansı'ndan önce hazırladığı planda Kıbrıs'ın İngiltere için önemini vurgulanmıştır.

Türk egemenliğinin sona ermesi, adadaki Türkler için zor günleri işaret ederken, aynı zamanda uzun vadeli bir mücadelenin başlangıcını da işaret etmiştir. Kıbrıs Türk halkının kaygıları bu dönemde artmış, Enosis'i gerçekleştirmek için Rum gazetelerinde sürekli yayınlar yapılmıştır. Kıbrıslı Rumların İngilizlere karşı mücadeleleri, bağımsızlık mücadelesinden çok bir bağımlılıktır, yani “Enosis” gerçekleştirip Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmak istemişlerdir. Rumların bu mücadelesinde toplumun liderliğini devralmış olan Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin rehberliğinde gerçekleştirilmiştir.

Kıbrıslı Türklerin belirli bir örgütlenme içinde oldukları söylenememiştir. Sebahattin İsmail'in(1998) dediği gibi, ne bir gazete ne de bir örgüt vardır. Ancak, toplumun bir liderlik etrafında toplanma zorunluluğu kendini daha da hissettirmeye başlamıştır. Son olarak, tüccar Hacı Derviş Efendi'nin liderliğinde, Enosis'e karşı çıkacak bir yayın yayınlamayı başarmıştır. Yayın hayatına 25 Aralık 1891'de başlayan Zaman Gazetesi en eski Türk gazetesi sayılabilmektedir.

İngiliz Hükümeti'nin 27 Kasım 1917 tarihli kararına göre, 5 Kasım 1914'e kadar Kıbrıs'ta o zamanlar adada yaşayan Osmanlı vatandaşı Müslüman Türklerden

oluşturmuştur. İngilizler Kıbrıs'taki Türklere iki seçenek sunmuştur: ya Türkiye'ye geri dönecekler ya da Kıbrıs'ta kalıp İngiltere vatandaşı olacaklardır.(Lozan, m.21). Türklerin çoğu biz Türk'üz başka devletin vatandaşı olamayız diyerek Türkiye'ye dönmüştür. Kıbrıs'taki Türklerin çoğunun Türkiye'ye dönmesiyle adadaki nüfus çoğunluğu Rumların lehine değişmiştir.

Devrim(*Ekim Devrimi*) 1917'de Rusya'da başlayıp Çarlık'ı devirmiş, Bolşevikler yönetimi devralmıştır. Bolşevikler Çarlık Rusya'nın Müttefik Güçler ile yaptığı anlaşmaları dünyaya göstermişlerdir. Türkiye ile Rusya arasındaki anlaşmaya göre Rusya, Batum, Kars ve Ardahan'ı Osmanlı Devletine geri vermiştir. 1878 Haziran'ında İngiltere ile imzalanan anlaşmanın sonunda Osmanlı Devleti tarafından gerçekleşmesi için Kıbrıs'ın geri verilmesi gerekiyordu. Ancak İngiltere, anlaşmanın imzasını tanımayıp devletlerin hukukunu bir kez daha ihlal etmiştir. İngiltere geçici olarak devraldığı Kıbrıs'ı Osmanlı'ya bir daha geri vermemiştir. Kıbrıs, Lozan Konferansı'na kadar (1922-23) yasal olarak Türk devletinin toprağı olmuştur.

1.3. İngiltere'nin Himayesindeki Dönem

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında *Ayastefanos(Yeşilköy) Antlaşması'nı* 3 Mart 1878'de imzalayarak toprak kaybedilmesine neden olmuştur. Osmanlı'nın Rusya ile yaptığı bu ağır anlaşmadan İngiltere rahatsız olmuştur. Çünkü Rusya artık rahat bir şekilde Akdeniz'e inebilecektir. 19. yüzyılda İngiltere'nin temel politikası **yaşlı ve hasta adam olarak görülen** Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanması yönünde olmuştur. Keser'in(2007, s.22) ifadesiyle, İngiltere, Rusya'nın Osmanlı'ya savaş açması durumunda askeri yardım edeceği talebinde bulunmuştur. İngiltere yardımları karşısında kendisine bir üs verilmesini istemiştir. İngiltere'nin istediği üs de Kıbrıs adası olmuş, İngiltere Kıbrıs adasının kendilerine kiralanmasını istemiştir. İngilizler Kıbrıs adasını hâkimiyetine aldıkları zaman Akdeniz'de üstünlüğü sağlayacağını bilincinde olmuştur. Nihayetinde, 1878 *Berlin Antlaşması (Kıbrıs Antlaşması)* ile Kıbrıs'ın kiralanması Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanmıştır.(Armaoğlu, 2007, s.533-537). Kıbrıs adasını 1571'de Venediklilerden alan Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid, 4 Haziran 1878 günü **“egemenlik hakları saklı kalmak şartı ile”** Kıbrıs'ın İngilizler'e devrine onay

vermiştir. İngiltere kiralama denilerek adayı almıştır; ancak hasta adam olarak görülen Osmanlı'ya, Kıbrıs adası bir daha hiç verilmemiştir.

İngiltere, Kıbrıs'ı devraldıktan sonra yaptığı ilk iş Türkleri memur kadrolarından uzaklaştırıp onların yerine Rumları almak olmuştur. İngiltere'nin bunu yapmasındaki amacı Rumları kendilerine bağlayıp sadık kamalarını istemelerden kaynaklanmıştır.(Yüksel, 2009 s.163).

Kıbrıs'a sahip olan bir devlet, Doğu Akdeniz'in önemli bir bölümünü kontrol etmenin yanı sıra içten yanmalı motorun icadı ile önemi artan Ortadoğu petrolünü kontrol etmek ve savaş durumunda stratejik bir bölgeyi koruma yeteneğine sahip olmuştur.

Winston Churchill Kıbrıs'ın 1907'de ziyaret ettiğinde Kıbrıslı Rumlar yeniden tepki göstermişlerdir. Churchill, 9 Ekim 1907'de Gazimağusa Limanı'ndan Kıbrıs'a çıktığında, Türk ve Yunanlılar tarafından karşılanmıştır. Kıbrıslı Rumlar, özellikle Kıbrıs'ın Yunanistan'a eklenmesi gibi birçok isteği içeren bir bildiri vermiş, ancak Rumlar olumlu bir cevap alamamıştır. Bu açıklama, İngiltere'nin Kıbrıs'ın statüsünde bir değişiklik düşünmediğini kanıtlamıştır. Yunanlılar için hayal kırıklığı yaratan bu açıklamalar, onların yoğunlaşmalarına ve hedeflerine yönelik planlar yapmasına neden olmuştur.

İngiltere dünya üzerinde koloni oluşturma faaliyetleri doğrultusunda Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'nden koparmıştır. Osmanlı Devleti İttifak devletlerinin yanında savaşa girmese bile İngiltere Kıbrıs'ı ilhak edecektir. Çünkü İngiltere'nin Uzakdoğu'daki kolonilerine gitmesi için Akdeniz'i kullanması gerekmektedir. İngiltere kısa bir yoldan Uzakdoğu'ya gitmesi için de Süveyş Kanalı'ndan geçerek gitmelidir. Bölgenin güvenliği de Kıbrıs üzerinden sağlanabilecektir.

Süveyş Kanalı ilk 1869 yılında açılmış olup zamanla genişletilmiştir. İngiltere Süveyş'ten geçerek güvenli bir şekilde koloni faaliyetlerini ve ticaret yolunu kontrol etmek için Kıbrıs adasına hâkim olmalıdır. İngiltere'nin sömürgecilik çıkarları doğrultusunda her plan Kıbrıs'a hâkim olmayı gerektirmiştir. Nitekim, İngiltere Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılmasını bahane gösterip Kıbrıs'ı ilhak

etmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakına askeri açıdan ses çıkaramayan Osmanlı ilhakı sadece protesto etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nı Heywood(2016, s.59) tarihin en önemli savaşı olarak tanımlamıştır. Türklerin de savaşa girmesiyle savaş alanı genişlemiş, Akdeniz üzerinden sömürgelere giden yollar önem kazanmıştır. İngiltere sömürgelerinden hem maddi kaynak bulmak hem de asker getirmek için Kıbrıs'ın kendi elinde olmasına özen göstermiştir. Nitekim, İngiltere özellikle sömürgesi olan Hindistan'dan getirdiği askerleri cephelerde aktif olarak kullanmıştır.

Kıbrıs'ın İngiliz sömürgesi olduğu iki dönem vardır. Birinci dönem, 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşından sonra imzalanan Berlin Antlaşması'ndan 1914'e kadar adanın kiralandığı dönemdir. İkinci dönem ise, 1914'te Osmanlı'nın Almanya yanında savaşa girmesiyle İngiltere'nin de Berlin Antlaşması'nı kaldırıp Kıbrıs'ı ilhak ettiği andan başlayıp 1959 Londra ve Zürih Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam eden dönem olmuştur.

1.4. Lozan Antlaşması ve Kıbrıs

Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nı kazandıktan sonra 24 Temmuz 1924'te Lozan Antlaşması imzalamıştır. Lozan Antlaşması imzalanırken başta İngiltere türlü zorluklar çıkararak Türkiye'nin ön gördüğü *tam bağımsızlık* fikrine darbe vurmaya çalışmıştır.

Lozan Anlaşması imzalanırken önceden Osmanlı'nın toprağı olan ama fiilen mevcut durumda elde bulunmayan bazı bölgelerin İngiltere'nin olduğunun tescillenmesi için yeni kurulan Türk Devleti'ne baskı yapılmıştır. Bu bölgelerden birisi Akdeniz'in önemli adası olan Kıbrıs'tır. Bu antlaşmanın Kıbrıs'la ilgili üç maddesi mevcuttur: 16. , 20. ve 21. maddeleridir.

16. maddede, Türkiye Lozan'da belirlenen sınırlar dışındaki topraklardan hak iddia etmeyecektir. Ancak “*Adaların geleceğı daha sonradan ilgili devletler tarafından belirlenecek*” denilmiştir. İlgili devletler de başta Türkiye ve Yunanistan'dır. Yunanistan Kıbrıs'la ilgili anlaşmazlıkta 16. maddesine atıf yapmış, Türkiye'nin adalar üzerindeki haklarından vazgeçtiğini vurgulamıştır. Ancak aynı maddede Kıbrıs'ın geleceğı için de Türkiye'nin söz söyleme hakkı olduğu belirtilmiştir.

20. maddede Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını kabul etmiştir. Yaka (2011, s.72) yeni kurulan Türk Devleti Lozan'da Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakıldığını resmen tanıdığını belirtmiştir. Lozan anlaşması Kıbrıs için yeni bir sayfa açmış ve hukuken İngiltere adanın sahibi olmuştur.

21. madde ile Kıbrıs adasında olan Osmanlı vatandaşları Lozan'ın yürürlüğe girmesinden başlayarak iki yıl içerisinde isterlerse Türk vatandaşlığını seçip Türkiye'ye gidecekler isterlerse Kıbrıs'ta kalıp İngiliz vatandaşlığını seçebileceklerdir. İngiliz vatandaşlığını reddeden Türklerin çoğu Türkiye'ye gelmiş, bu durum da Kıbrıs'taki nüfus dengesini Rumlar lehine çevirmiştir.

Lozan Antlaşması'yla Kıbrıs'ın resmi sahibi olan İngiltere bu tarihten itibaren Kıbrıs'ı vali atayarak yönetmeye başlamıştır. İngiliz yönetimi Kıbrıs'ta yaşayan Türklere çok iyi davranmamıştır. Müslüman olan Türklerin müftülerini bile İngilizler kendileri seçmişlerdir. Okullarda okutulacak ders kitaplarının Türkiye'den getirilmesi bile yasaklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA GİDEN YOL

2.1. Rumların 1931 Ayaklanması

Kıbrıs'taki Rumlar adanın Yunanistan'a katılması için katılması için kurnazlıkla her yolu denemişlerdir. Adanın yönetimi İngiltere'nin hâkimiyetinde olduğundan dolayı Rumlar adayı İngilizlerden isteyip 1929 yılında Rum Heyeti İngiltere'ye aşağıdaki isteklerini sunmuştur. Bu istekler:

- Ada'nın Yunanistan'a bağlanması
- Enosis'e imkan sağlansın
- Kıbrıs'taki özellikle Rumların vergileri azaltılması

1929'da Rumların istekleri İngiltere tarafından reddedilmiştir. Ancak Rumlar Enosis'i ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmek istemişlerdir. İngilizlerin yukarıdaki istekleri kabul etmemesi üzerine 1931 yılından Rumlar Kıbrıs'taki İngiliz yönetimine karşı ayaklanmıştır.

Kıbrıs Kilisesi, adanın Yunanistan'a bağlanması için sürekli propaganda yapıp taraftar toplamıştır. Başpiskopos Makarios Enosis çağrısında bulunarak “*Selametimiz ancak Yunanistan'la birleşmekle sağlanacaktır*” sözleriyle halkı sokaklara çıkmaya çağırmıştır. Bunun ardından Lefkoşa'da sokak gösterileri başlamış, Rumlar kendilerine öncülük eden papazlarla birlikte vali konağını yakmışlardır. Hasgüler'in(2004, s.143) ifadesiyle, İngiltere'nin Kıbrıs'ta koyduğu vergilere Müslümanlar ve Hristiyanlar birlikte tepki göstermiştir. Ancak Rumların daha sonraki şiddet eylemlerine varan tutumları Müslümanların Rumlardan ayrılmasına neden olmuştur. Rumların şiddet eylemleri İngiltere'ye karşı bir isyana dönüşmüştür.

Keser'in belirttiği gibi (2013, s.34) 1931 isyanı başlatan Rumlar olmasına rağmen, İngiltere'nin aldığı sert önlemler adadaki Türklere karşı da uygulandığı için tepki gösterilmiştir. 1931 yılında başlayan ayaklanma 1943 yılına kadar devam etmiştir. İngiltere'nin uyguladığı önlemlerle Kıbrıs'taki isyanlar gittikçe azalmıştır.

1949 yılına gelindiğinde, Yunanistan'da *plebisit* düşüncesi ortaya atılmıştır. Başpiskopos Makarios Girit'in Yunanistan'a katılışından esinlenerek yapacağı plebisitle Enosis'i kolayca gerçekleştireceğini düşünmüştür. Yunanistan, Kıbrıs için BM'ye başvuru yaparak self-determinasyon hakkının tanınması talebinde bulunmuştur. Yunanistan'ın bu düşüncesine karşı Kıbrıslı Türkler tepkilerini göstermek için 1949 yılında *Ayasofya Mitingi* yapmış ve hemen ardından ikinci Ayasofya Mitingi de geniş bir katılımı ile Lefkoşa'da yapılmıştır.

1950 yılında gelindiğinde Makarios baskılarla sonucu önceden belli olan plebisiti yapmış, Kıbrıslı Türkler oylamaya zaten katılmamışlardır. Türkler plebisitin yasadışı bir oylama olduğunu söyleyip onu yok saymışlardır. Makarios'un yaptığı plebisite Rumların bir bölümü bile katılmamıştır. Makarios evlerinde bulabildiği Rumları zorla oy kullanmak için getirilmesi için baskı uygulamıştır.

Rumlar yapılan plebisiti Yunanistan'la birleşmekle eş sayıp bunu 1906 yılında, Girit için uygulanan yönteme benzer olarak Kıbrıs Rum mebuslarının Yunanistan meclisine göndermesi şeklinde takip etmiştir. Ancak hem İngilizler hem de Kıbrıs'taki Türkler Makarios ve Rumlara karşı çıkmışlardır. Yunanistan Enosis için yöntemini en başından belirlemiştir. Öncelikle Girit'te olduğu gibi plan aynıdır: Türkleri saf dışı bırak, sonra adadaki Rumlar içinde göstermelik bir oylama yaptır, nihayetinde de Büyük Yunanistan'ı kurmak için ilhak et.

2.2. Rumların Enosis Düşüncesi

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı 1571 yılında almıştı, ancak 1878 yılına gelene kadar Kıbrıs için politika geliştirememiştir. 1877- 1878 Osmanlı – Rus Savaşı'nın getirdiği olumsuz durumdan çıkmak için İngiltere ile imzalanan Berlin Antlaşması Kıbrıs sorunu büyötmüştür.

Yalçın'ın(2017, s.34) ifadesiyle, 'Megalo İdea' fikri Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle birlikte doğmuştur. Rumlar '*konstantinopolis*'in kendilerinden alınmasını içlerine sindirememişlerdir. Bu nedenle 'konstantinopolis'i Müslüman Türklerden geri almak için düşünceler geliştirmişlerdir. Megalo İdea ise bu nokta da Bizans'ı canlandırarak Büyük Yunanistan'ı yeniden kurma düşüncesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını kazandıktan sonra bir hülyanın peşine düşmüştür. Bizans yeniden dirilecek ve Büyük Yunanistan kurulacaktır. Yunanistan'ın bu düşüncesi de *Megalo İdea* olarak adlandırılmaktadır. Yunanistan Ege adalarını daha sonraki dönemlerde ise Kıbrıs adasını topraklarına katmak için planlar yapmıştır.

Yunanistan ve Türkiye iki komşu olmasına rağmen aralarında sürekli sürtüşmeler olmuş ve dönem dönem iki ülke arasında savaşma noktasına kadar gelmiştir. İki komşu ülkenin sürtüşmelerinin temel nedeni Megalo İdea olduğu su götürmez bir gerçektir. Yunanlılar yıllardır Osmanlı Devleti'nin içinde yaşamış, bununla birlikte Osmanlı'yı parçalamak isteyen Rusya, Fransa, İngiltere gibi devletlerin kışkırtması ve desteklemesiyle 1830 yılında Osmanlı'dan ayrılmıştır.

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Ortodoks Patrikhanesi'ne ve bağlı bulunan kiliselere ayrıcalıklar verilip bu kiliselerin devamlılığı sağlanmıştır. Osmanlı'dan ayrılan Yunanistan Ortodoks Patrikanesini etkisi altına alarak Megalo İdea olarak bilinen Bizans – Yunan İmparatorluğunu kurup Büyük Yunanistan'ı kurmayı amaç haline getirmiştir. Yunanlılar bir harita hazırlamış ve bu haritada Kıbrıs'ı, Ege adalarını, Türkiye'de Batı Anadolu'yu Yunan toprağı olarak göstermiştir.

Megalo İdea'nın Amaçları nedir? (Büyük Yunanistan Planı):

1. Yunanistan bağımsızlığını ilan edecektir.
2. Batı Trakya ve Selânik Türklerden alınmalıdır.
3. Ege Adaları Yunanistan'a devredilecektir.
4. 12 adanın tamamı Yunanistan'a verilecektir.
5. Batı Anadolu Yunanistan'a verilecektir.
6. Pontus Rum Devleti kurulacaktır.
7. Kıbrıs topyekün Rumlara bırakılacaktır.

8. Girit, İmroz ve Bozcaada Yunanistan'a verilecektir.

9. Son olarak İstanbul Türklerden alınarak Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak ve Megalo İdea gerçekleşecektir. (Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

Megalo İdea'nın gerçekleştirilmesi için hem Avrupa da hem de Osmanlı bünyesinde bulunan topraklarda örgütler kurulmuştur. Kurulan örgütlerin yaptıkları bildirimlere göre, Türklerin her zaman Yunan milletinin düşmanı olarak görüldüğü vurgulanmıştır. Örgütlerin yaptığı bildiride yine Megalo İdea'ya ulaşmak için savaş kaçınılmazdır.

Kurtuluş savaşı yıllarında Yunan başbakanı *Venizelos* Megalo İdea'yı 4 maddede açıklamıştır:

- 1) Ege Denizi tamamen Yunanistan'ın olacak
- 2) Yunanistan hem Asya'da hem de Avrupa'da olacak
- 3) Bizans yeniden canlandırılacak
- 4) İki kıtaya, beş denize açılan Yunanistan gerçek olacaktır

Kıbrıs sorunu geçmişteki olaylarla çok ilintilidir. Kıbrıs sorununun var olmasının temelinde Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olan zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının bulunduğu yerlerin paylaşılması için başlatılan Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasıdır.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yapılan Lozan Antlaşması'nın 20. maddesinde Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere Hükümeti'nin 1914 te yaptığı ilhakı tanımak zorunda kalmıştır. Türkiye, Lozan Antlaşması'nda oniki adanın İtalya'ya bırakılması ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılması noktasında hakkını saklı tutmuştur. Eğer Ege'deki oniki ada ve Kıbrıs adasının gelecek yıllarda başka bir devlet tarafından ilhak edilmesi, bu adaların bağımsızlık kazanması gibi konu olursa Ankara Hükümeti'nin hakkı saklı tutulmuştur. Türk devletinin 1950'li yıllarda İngiltere Kıbrıs'ı bırakacaksa Kıbrıs Türkiye'ye bağlanmalı savının gerekçesi de Osmanlı'nın egemenlik hakkını saklı tutmasına dayandırılmıştır.

İngiltere'nin egemenliği altında olan Kıbrıs adasında 1929 yılında Rumlar *ENOSİS* düşüncesiyle adanın kendilerine verilmesini istemiştir. İngiltere'nin isteklerini

reddetmesinden dolayı Rumlar Kıbrıs adasında ayaklanmaya başlatmışlardır. 1931 yılında isyan başlatan Rumlar İngiltere'yi yıldırma istemiştir. Rumların sokak gösterileri ve taşkınlıkları 1943 yılına kadar devam etmiş, İngiltere ise gösterilere sert şekilde karşılık vermiştir. Gelişen olaylardan gösterilerle ilgisi olmayan Kıbrıs Türkleri de etkilenmiştir. Yaşanan olaylarda adadaki Türk toplumundan ölenler ve yaralananlar olmuştur. (Hasgüler, 2004)

1914 yılında İngiltere Kıbrıs adasını tek taraflı olarak ilhak etmesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni çıkarlarına aykırı olması nedeniyle rahatsız etmiştir. Bu nedenle SSCB adadaki ayrılıkçı hareketleri desteklemiştir. Sovyetlerin maddi ve manevi destekleriyle Kıbrıs'ta 1942 yılında “AKEL” (*Emekçi Halkın İlerici Partisi*) adında Komünist bir parti kurulmuştur. Serbest'e(2018 s.131) göre, Kıbrıs'ta kurulan *Akel Partisi* Rum toplumu içinde sosyalistlerin örgütlendiği bir yapı haline gelmiştir.

Kıbrıs adasındaki Rumlar ENOSİS düşüncesini gerçekleştirmek için sürekli olarak İngiltere'ye temsilciler gönderip isteklerinin kabul edilmesini istemişlerdir. Ancak hem İngiltere hem de adadaki Türk toplumu adanın Yunanistan'la birleşme düşüncesine sert şekilde karşı çıkmıştır.

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi adanın Yunanistan'a katılması için 1950 yılında resmi olmayan bir “*Plebisit*” yapmıştır. Plebisite Türkler katılmamış, İngiltere de sonuçları tanımayacağını açıklamıştır. Yapılan plebisitin sonucuna göre Başpiskopos üçüncü Makarios İngiltere'nin Kıbrıs valisinden oylamayı kabul etmesini istemesi nedeniyle İngiltere valisi Makarios'a tepki göstermiştir. Ayrıca Kıbrıs'taki Türk toplumu da yapılan plebisite karşı çıkıp adada kendilerinin de olduğunu söyleyerek ENOSİS'e karşı net bir tavır takınmıştır.

Plebisitten sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılmasını sağlamak için hem Ortodoks Kilisesi hem de Yunanistan hükümeti çalışmalar, propagandalar yapmaya devam etmiştir. Yunanistan Kıbrıs için Birleşmiş Milletlere dahi başvurmuş, ancak BM Yunanistan'ın bu talebini şimdi görüşülmeyeceğine karar vermiştir.

2.3. Rumların Kıbrıs'ı Girit Gibi İlhak Etme Planı

Cengiz'in(2018, s.75) belirttiği gibi, Osmanlı'nı zayıflaması ve Fransız Devrimi'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisiyle Rumlar bağımsızlık arayışına girmişlerdir. Girit'te izlenen yol Yunanistan ile birleşme(Enosis) değil kendi bağımsızlıklarını kazanma şeklinde olmuştur. 1814 yılında Avrupa'daki Rum diplomatlar Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlık kazanmak için "*Filiki Eterya*" cemiyetini kurmuştur.

Filiki Eterya cemiyeti milliyetçilik akımının artmasıyla beraber Girit adasında faaliyetlerine başlamıştır. Girit'te başlayan isyanların sorumlusu bu cemiyet olmuştur. 1830 yılında Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlık kazanmasında yine Filiki Eterya etkili olmuştur. Yunanistan'ın bağımsızlık kazanmasından sonra ayrımcılık isyanları Girit'e de ulaşmıştır.

Osmanlı'da 1856 yılında Batılı devletlerin baskısıyla Islahat Fermanı yayınlanmış ve Islahat Fermanı'nda getirilen düzenlemeler Girit için de uygulanmıştır. Ancak Girit'teki isyan İngiltere, Yunanistan ve Rusya'nın desteğiyle daha da büyümüştür. Osmanlı ordusu isyanı bastırmak için yetersiz kalmış ve yapılan düzenlemeler sonucunda Girit'in yönetiminde Hristiyanlara da söz hakkı tanınmıştır.

1821 ve 1829 yılları arasında devam eden isyanlar Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığı tam olarak ilan etmesine sebep olmuştur. Bu bağımsızlık ile birlikte, Megali İdea amacı Yunanistan'ın milli politikası haline gelmiştir.

Papuççular'ın(2019, s.35) ifadesiyle, Lozan'nın imzalanmasıyla Türkiye oniki ada üzerindeki haklarını zaten bu adaları kontrol eden İtalya'ya bırakmıştır. Yunanistan ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oniki adayı ve Ege'deki diğer adacıkları hedefleri doğrultusunda kendisine katmak için çaba göstermiştir. Niketim Avrupa'nın da desteğiyle Ege'deki adalar Yunanistan'ın olmuştur. Yunanistan hem Girit'i hem de Ege'deki adaları kazandıkları gibi Kıbrıs adasını da silah kullanmadan kazanmak için yoğun bir uğraş vermiştir.

Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra Yunan Başbakanın konuşması Türk halkına yönelik negatif duyguların beslendiğini göstermektedir. Yunan lider Ioannis Kollettis 1840 yılında mecliste yaptığı konuşmada: “*Hedefimiz, Türkleri Avrupa'dan söküp atmaktır*” demiştir.

Cengiz'in(2018, s.78) belirttiği gibi, 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı'ndan sonra Girit'te isyanlar yine başlamıştır. Osmanlı isyanı durdurmak için Halepa Sözleşmesi'ni yaparak Girit'teki Rumlara geniş haklar tanımıştır. Osmanlı yaptığı *Halepa Sözleşmesi* ile Girit'in valisinin Hristiyan olacağını ve Girit Meclisi'nin de çoğunluğunun Rumlardan oluşmasını kabul etmiştir. Devam eden süreçte Girit'te isyan tekrar başlayıp isyancıların katliamları yaşanmıştır. Yaşanan katliamlar nedeniyle Girit'teki Müslümanlar Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Girit'te Rumlar Türklere karşı çoğunluğu ele geçirmiş olmuştur. Girit'te meydana gelen ve daha sonra Osmanlı – Yunan Savaşı'ndan sonra Girit'e özerklik verilmesiyle Osmanlı askerlerinin adadan çekilmesi kararlaştırılmıştır.

1908 yılına gelindiğinde ise Girit Meclisi'ndeki Rumlar Yunanistan'la birleşme yönünde karar almış, Yunanistan da Girit'te alınan kararı kabul ederek Girit'i ilhak etmiştir. 1909 yılında ise Yunanistan bayrağı Girit adasına dikilmiştir. Büyük devletlerin Osmanlı üzerinde hâkimiyet kurmasıyla onlara direnemeyen padişah İkinci Abdülhamid istemese de Girit'in kaybedilmesine razı olmuştur. Osmanlı Devleti Girit'in Yunanistan'a katılmasını elindeki imkânsızlıklardan dolayı protesto etmekle yetinmiştir.

Rumlar Girit adasının Yunanistan'a katıldığı gibi Kıbrıs'ın da benzer aşamalardan geçerek Yunanistan'la birleşmesini istemişlerdir. Kıbrıs'ta Rumların faaliyetleri de bu doğrultuda olmuştur.

2.4. EOKA'nın Kurulması ve Eylemleri

Kıbrıs'taki Türk toplumu Rumların ENOSİS rüyalarına her zaman karşı çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de Kıbrıs'ı İngiltere toprağı gördüğü için atılacak adımlarda biraz geç kalmıştır. Kıbrıs'taki Türkler İkinci Dünya Savaşı sonunda örgütlenmek için ilk girişimleri başlatmışlardır. Belediye seçimlerinin özgür bir şekilde yapılması üzerine Dr. Fazıl Küçük ve arkadaşları seçimlere katılmış, seçimlerin ardından Kıbrıs Adası

Türk Azınlık Kurumu(KATAK) adlı parti kurulmuştur. Bu parti Kıbrıs'ta kurulan ilk Türk partisi olmuştur. 1948 yılında Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu ile Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi, Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) olarak birleşip, partinin genel sekreteri ise Dr. Fazıl KÜÇÜK olmuştur. Kıbrıs'ta Türk toplumunun hakkını savunacak ve stratejiye yön verecek parti konumuna gelmiştir.

Fazıl KÜÇÜK *Halkın Sesi* gazetesini yayınlayıp İngilizlere ve Rumlara karşı mücadele edilmesini yaymaya çalışmıştır. Kıbrıs Türk Toplumunu ENOSİS'e karşı mücadeleye önce Türkiye'den bile destek almadan faaliyet yürütmüş, Türkiye'nin destekleri ilerleyen yıllarda gelmeye başlamıştır.

Yunanistan Kıbrıs'ın kendilerine verilmesi için 1954 yılında Birleşmiş Milletlere başvuru yapmış, ancak BM ise Kıbrıs konusunu şimdilik görüşmemeyi kararlaştırmıştır. Rumlar isteklerini kabul ettiremeyince amaçlarına ulaşmak için şiddet yoluna başvurmayı seçmiş, Girit'in bir örneği olarak Yunanistan'dan gizlice asker ve silah istemiştir.

Başpiskopos Makarios 1951 yılında Grivas'ı Kıbrıs'a davet ederek ona adadaki Rumların örgütlenme görevini vermiştir. Grivas, Kurtuluş Savaşı sırasında Batı Anadolu'yu işgal eden Yunan ordusunda görev yapmış, Kurtuluş Savaşı'nı Türkler kazanınca da Anadolu'dan ayrılarak Yunanistan'a geri dönmüştür. Keser'in(2007, s.138-139) belirttiği gibi, EOKA'nın kurucusu Grivas 1954 yılında gerekli hazırlıkları yapıp silahları Yunanistan'dan getirdikten sonra 1955'te eylemlere başlamıştır. EOKA'nın eylemlerinin başlamasıyla birlikte Kıbrıs adasında bombalar patlayıp insanlar ölmüştür. EOKA'nın eylemleri önce İngilizlere karşı olmuş, ancak 1955 yılının ikinci çeyreğinden itibaren şiddet eylemleri Türklere karşı da başlamıştır.

Tarih kayıtlarına geçen EOKA'nın Türklere karşı yaptığı katliamlar:

- İnönü (Sinde) Katliamı (1958)
- Atlılar Katliamı (1958)
- Üç Şehitler Katliamı (1958)
- Larnaka Katliamı (1958)

Olayların şiddetlenmesi üzerine Dr. Fazıl Küçük Türkiye Cumhuriyeti'nden destek isteyip güvenliklerinden endişe ettiklerini bildirmiştir. Yaşanan olaylar üzerine Türk Hükümeti Kıbrıs konusu üzerinde çalışma yapmaya başlamıştır.

Kıbrıs'ta olayların şiddetlenmesi üzerine İngiltere hükümeti Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs meselesini görüşmek üzere üçlü bir konferansa davet etmiştir. 1955 yılında Londra Konferansı üç devletin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşmiş konferans Kıbrıs sorununun çözümü için Türkiye'nin de aktif rol oynayacağını gözler önüne sermiştir. Çünkü adada yalnız Rumlar değil Türkler de vardır ve Türklerin hakkını araması en doğal insanlık haklarından bir tanesi olarak görülmektedir.

Can'ın(2014, s.92) söylediği gibi, Londra Konferansı soruna çözüm olamamış ancak Kıbrıs sorununun çözülebilmesi için İngiltere'nin, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın ortak bir karar almaları gerektiği anlaşılmıştır.

2.5. Türk Mukavemet Teşkilatı(TMT)

EOKA adlı örgütün ortaya çıkmasıyla Kıbrıs'ın her yerinde Türklere karşı saldırılar gerçekleşmiş, Türklerde özellikle gençler kendilerini savunmak için örgütlenmeye başlamışlardır.

Kıbrıs Türkleri ilk önce örgütlenmek için “*Karaçete*” isminde örgüt kurmuş, ancak Karaçete çok etkili ve uzun ömürlü olamamıştır. Türklere daha disiplinli ve daha aktif bir örgüt gerekmiştir. Bu nedenle Türkler farklı bir örgüt yapılanmasına yönelmişlerdir.

Keser'in(2007, s.111-115) anlattığı gibi, Kıbrıs Türktür Partisi'nin Genel Başkanı Fazıl Küçük'ün girişimleriyle “**Volkan**” örgütü kurulmuş, fakat *Volkan* silahlı bir örgüt olmamıştır. Volkan teşkilatı bildiri dağıtmak ve EOKA'nın kanlı eylemlerinden sonra hazırladığı bildiriye Türklere dağıtıp bilinç oluşturmak amacı gütmüştür. Kıbrıslı Türkler EOKA'nın eylemlerini engellemek için “**9 Eylül Cephesi**” ni kurmuş, lakin bu örgütler maddi imkânsızlıklar sebebiyle küçük bir yapıdan öteye gidememişlerdir. “*9 Eylül*” ismindeki örgütün faaliyeti de 9 Eylül Cephesi adıyla broşür bastırıp dağıtmak olmuştur.

EOKA'nın ENOSİS'i gerçekleştirmek için 1955 yılında Kıbrıs genelinde başlatmış olduğu silahlı eylemlerde Türkler yapılan eylemleri engellemek için meşru müdafaadan doğan haklarını kullanarak tepkiler vermiştir. Kıbrıs'ta Türkler artık EOKA gibi daha örgütlü bir teşkilat istemiş, bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nden yardım talebinde bulunmuşlardır. Türkler bir taraftan Rumların saldırılarına bir taraftan İngilizlerin baskılarına maruz kalmıştır. Bu nedenle can ve mal güvenliğinin tam olarak sağlanmasını istenmiştir. Dönemin başbakanı Adnan Menderes de TMT'nin kuruluşunun hızlanması için talimat vermiş, hem Kıbrıs'ta hem de Türkiye'de yapılan çalışmaların sonunda *Türk Mukavemet Teşkilatı* kurulmuş, Türk Genelkurmayı'nın görevlendirdiği **Albay Rıza Vuruşkan** da teşkilatı organize etmesi için adaya banka müfettişi kimliğinde gönderilmiştir.

Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kuruluş kararı 1957'de verilmiş olmasına rağmen TMT'nin 1958'de kuruluşu tamamlanmıştır. TMT'nin kuruluşunda Rauf Denктаş, Kemal Tanrısevdi, Dr. Fazıl Küçük, Dr. Burhan Nalbantoğlu kurucular arasında gösterilmiştir.

TMT'nin Kuruluş Amaçları:

1. Kıbrıs'taki Türklerin güvenliğini sağlamak
2. ENOSİS'e ve EOKA'ya karşı mücadele etmek
3. Türklere Saldırı Yapılmamasını Sağlamak
4. Türklerin Haklarını Savunmak
5. Türkiye İle İlişkileri Geliştirmek

TMT'nin üyeleri Kıbrıs'taki Türklerden büyük bir gizlilikle ve özenle seçilmiştir. TMT yukarıda saydığımız amaçları gerçekleştirmek, Kıbrıs Türklerini EOKA'ya karşı ezdirmeyen ve halk tarafından desteklenen bir meşru müdafaa örgütü olmuştur.

Rauf Denктаş Enosis hakkında şunları söylemektedir:

Enosis yalnız Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için amaçlanan bir siyasete verilen bir ad olmamıştır. Sözlük anlamı “Birleşme, ilhak” olan bu kelimenin altında her Türk'ün yakından bilmesi gereken korkunç ve kirli bir siyaset yatmaktadır. ENOSİS tam anlamı

ile Mora Yarımadası'nda kurulan küçük Yunanistan'ın genişleyerek Büyük İskender'in İmparatorluğu'nu kurmak siyasetini ortaya koyan bir nitelendirmedir.

Kıbrıs'ta artan silahlı eylemler neticesinde İngilizler Makarios'u Hint Denizi'ndeki *Şeyssel* adasına sürgün etmiş, ancak Makarios serbest bırakıldıktan sonra ilk olarak Atina'ya gelip sonra Kıbrıs'a geri dönerek eylemlerine devam etmiştir.

2.6. 6-7 Eylül Olayları

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler Türkiye'de yakından takip edilmiş, Rumlarla karşı çok hiddetlenen halk sanki bir kıvılcım beklemişti. Selanik'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk'ün evine Yunanlılar tarafından bomba konulduğu haberi duyulmuş, bu olay Türkiye'de ulaştığı zaman çok büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Halk zaten Rumlara karşı dolmuş bir halde iken beklenen kıvılcım da Selanik'ten gelen bomba eylemi olmuştur.

Kaya ve Yeter'e (2018, s.220) göre, 6 Eylül akşamı İstanbul'da bilinen adıyla "6-7 Eylül Olayları" patlak vermiş, üniversite öğrencileri gösteriler yapmaya başlamış ardından işçi yürüyüşleri başlamıştır. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba konulduğu haberleri gazeteler aracılığıyla tüm İstanbul'a yayılmıştır. Bu haberin yayılması da olayların fitilini ateşlemiştir. Emniyet güçleri saldırı olasılığına karşı Yunanistan Konsolosluğu ve Patrikhane gibi yerlerde güvenlik önlemi almış; ancak İstanbul'da Rumların dükkânları ve evleri tahrip edilmiş, bilinçsiz bir şekilde hareket eden halkın bir bölümü Rumların mallarına karşı yağma faaliyetinde bulunmuştur. Askerin olaylara müdahale etmesiyle 7 Eylül günü olaylar durdurulmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar yaşanan olaylar karşısında üzgün olduğunu söyleyip, Rumların zararlarını karşılamak için yardımlar yapılacağını açıklamıştır.

Şahin ve Topbaş'ın(2015, s.399) ifadelerine göre Peyami Safa 6-7 Eylül olaylarını şöyle değerlendirmiştir: Safa'ya göre, 6-7 Eylül Olayları "***bir komünist ihtilal provası***" olarak görülmelidir. Yaşanan olaylar Peyami Safa'nın gözünde *kızıl solcular* tarafından organize edilmiştir. İstanbul'da yaşanan olaylar Ortadoğu barışını yitirmek isteyen yabancı güçler tarafından organize edildiği düşünülmektedir. Peyami Safa 6-7 Eylül'de yaşanan olaylarında Sovyetler Birliği'nin vatandaşlarından hiçbirinin dükkânı ve evlerinin yağmaya mağruz kalmadığına dikkat çekmiştir. Safa, 6-7 Eylül olaylarının

direkt olarak Türk vatandaşlarının değil, komünistlerin faaliyetleri olduğunu vurgulanmıştır. Çünkü Sovyetler ortaya çıkan Kıbrıs meselesini kendi lehine çevirmek için NATO'nun iki ülkesi olan Türkiye ve Yunanistan'ı kullanmak istemiştir. Eğer Türkiye ve Yunanistan karşı karşıya gelirse NATO'da kriz patlak verecektir. Nitekim Sovyetler'in planı gerçekleşmiş, Kıbrıs sorunu Türkiye ve Yunanistan arasında kriz çıkarmıştır. Devam eden olarlardan sonra Yunanistan NATO'nun askeri kanadından çekilmiştir.

Türkiye, Kıbrıs üzerindeki hükümlerlik haklarını -gerekirse Akdeniz'de herhangi bir tecavüze karşı onu müdafaa etmesi kayıt ve şartıyla İngiltere'ye devretmiştir. İngiltere bu haklarından vazgeçecekse- ki bu çok şüphelidir- adayı kimden aldıysa ona iade etmek zorundadır (Peyami Saha'nın sözlerini Akt. Şahin ve Topbaş, 2015, s.398).

6-7 Eylül olayları İstanbul'da cereyan etmiş, Rumların evlerine ve işyerlerine karşı başlayan olaylar zinciri iktidarda olan Demokrat Parti üyeleri tarafından tertiplendiği iddia edilmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesinde sonra Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan ve Celal Bayar mahkemede yargılanırken 6-7 Eylül olaylarının sorumluluğu da kendilerine yüklenmiştir.(Birand, Demirkırat Belgeseli, 1991).

6-7 Eylül olaylarının başlaması Londra Konferansı'nı olumsuz şekilde etkilemiştir. Olaylar nedeniyle Londra Konferansı erken bitmiş, Türkiye'de bu olayların cereyan etmesi uluslararası platformda Türkiye'ye olumsuz yansımıştır. Londra'da Türkiye'nin menfaatleri açısından her şey olumlu giderken ve dünyanın gözünde Türkler haklı konumdayken bir anda işler tersine dönmüştür.

6-7 Eylül günü yaşananlar çok üzücü hadiseler yaşanmış, Türk hükümeti Türkiye'de Rumların zararlarının karşılanması için yardım etmeye başlamıştır. Ancak Kıbrıs'ta şiddet eylemlerinin artarak devam etmesi Türkiye'de bulunan Rumların yaşamında da içinden çıkılamayacak bir hâl almasına neden olmuştur.

2.7. Türkiye'nin Taksim Tezi

Rumlar Kıbrıs için Enosis'i isterken, Türkiye ise karşı bir politika geliştirmiştir. Eğer İngiltere adayı birisine bırakacaksa Kıbrıs'ın önceki sahibi Osmanlı Devleti'nin halefi olan Türkiye'ye bırakılması gerektiği savunulmuştur. Rumların Enosis Türkiye'nin de Kıbrıs'ın kendilerine verilmesi gerektiği tartışmaları içinde İngiltere'nin

görüşü taksim şeklinde olmuştur.(Balıkçioğlu, 2016, s.32). 1956 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanı *Alan Boyd* self-determinasyon açıklamasını yaparak Kıbrıs'ın Türkiye ve Yunanistan arasında paylaştırılmasını İngiliz parlamentosuna önermiştir. Türkiye'de dönemin başbakanı Adnan Menderes de TBMM'de yaptığı konuşmasında “*Taksim Tezi*”ni savunarak hükümetin Kıbrıs için politikasının ‘*Taksim*’ olduğunu belirtmiştir. Muhalefet partisinin lideri İsmet İnönü de bu tezi destek vermiş, Türkiye'nin belirlediği politikayı halk ve Kıbrıs Türk Toplumu benimseyip desteklemiştir. Bundan sonra “*Ya Taksim, Ya Ölüm*” parolası belirlenmiş olup, Türkiye'de Kıbrıs için mitingler yapılmaya başlanmıştır.

Armaoğlu'nun(2000) belirttiği gibi, Türkiye Kıbrıs'ın önemini kavradıktan sonra daha aktif bir siyaset izlemeye başlamıştır. Hatta Türkiye açıktan Kıbrıs'ın statüsü değişecekse kendisinin sözünün geçmesi gerektiğini taraflara bildirmiştir. EOKA'nın eylemlerinde Kıbrıs'taki Türklerin yaşamlarını yitirmesi Türkiye'deki mitingleri daha da alevlendirmiş, ‘*Ya Taksim Ya Ölüm*’ mitingleri Türkiye'nin pek çok şehrine yayılmıştır. Bu mitinglerin en büyüğü İstanbul Beyazıt Meydanı'nda yaklaşık 300 bin kişinin katılımıyla gerçekleşmiş, tüm Türkiye Kıbrıs için birleşip *taksim tezini* savunmuş, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda tek ses olması halkın hassasiyetini artırmıştır.

“*Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ın Hatay gibi misakı milli sınırları dahilince alınmasını candan özlemektedir*” Kıbrıs Rumları ile Batı Trakya Türklerinin mübadele edilmesi gibi tekliflerin ardından:

“Kıbrıs meselesinde hiç bir başarı elde edilmeyecek ve maazallah Yunanistan'a verilmesi cihetine gidilecek olursa, Kıbrıs, Hindistan ve Pakistan gibi **iki bölgeye ayrılarak, Kıbrıs Rum ve Türkleri özel bölgelere yerleştirilmeli** ve Türk'le sakin olan kısmının Türkiye'ye verilmesidir”. (Akt. An:2007).

Türkiye'nin, “TAKSİM” Tezine Yönelmesinde Etkili Olan Nedenler:

1. Türkiye, artık Kıbrıs'ın bütünüyle kendisine verilmeyeceğini anlamış ve daha gerçekçi bir politika izlemek zorunluluğunu görmüştür.

2. Türkiye ilhak tezinden vazgeçerek, başka bir deyişle bu tezden ödün vererek, dünya kamuoyu önünde uzlaşmaz bir tutum içinde olmadığını göstermek istemiştir.

3. Yunanistan Kıbrıs sorununu bahane ederek, sürekli “NATO” dan ayrılacağı tehdidinde bulunmuş, Türkiye bu yardımlaşma örgütünde huzursuzluk yaratılmasından yana olmadığını göstermek istemiştir.

4. ABD’deki ve İngiltere’deki Rum lobilerinin baskıları neticesinde ABD ve İngiltere söz konusu baskılara boyun eğmiş, Yunanistan yanlısı bir tutum içine girmelerinin de Türkiye açısından Kıbrıs’ın ilhakı yerine taksimi makul bir izlenimde olmuştur.

5. İngiltere, Kıbrıs’ta bir federe yönetim kurulmasında kendi çıkarları bakımından yarar görmüş ve bu konuda ısrarlı olduğunu ortaya koymuştur.

6. Kıbrıs Rum lideri Makarios, Kıbrıs sorununu uluslararası platforma taşımayı başarmıştır.

7. Kıbrıs’taki terör olaylarında İngiltere’nin de can kaybına uğraması İngiliz kamuoyunda da önemli tepkilere yol açmış ve halk bu sorunun bir an önce çözüme bağlanmasını istemeye başlamıştır. Başka bir deyişle bu konuda bir kamuoyu baskısı oluşmuştur.

8. İngiltere’nin, Mısır yönetimi tarafından Süveyş’ten atılması, bu ülke için Kıbrıs Adası’nın önemini daha da arttırmıştır.

9. Türkiye’nin iç siyasi ve ekonomik sorunları bu dönemde bir hayli artmış, bu durum da Demokrat Parti iktidarını oldukça yıpratmıştır. Bu durum Demokrat partide iktidarı kaybedebilecekleri yolunda önemli bir endişe yaratmıştır. Öte yandan DP hükümeti, Türkiye’nin bu sorunlarının “Batı’nın desteği olmaksızın çözümlenemeyeceği” kaygısına kapılmıştır.

10. İngiltere’de de muhalefetteki İşçi Partisi, iktidarı Kıbrıs konusunda tutarsızlıkla suçlamakta ve kendilerinin iktidara gelmesi durumunda, Ada’yı Rumlara vereceği yolunda propagandalar yapmıştır.

Taksim tezi Türkiye için makul ve adil bir çözüm olarak görülmüştür. Kıbrıs sorununun kesin çözüme kavuşturulması için adanın Türkler ve Rumlar arasında bölünmesi iki tarafı da memnun edeceğini düşünülmüştür. Ancak Rumlar için Kıbrıs’ın

taksim edilmesi Enosis'in yok edilmesi anlamına gelmiştir. Nitekim Rumlar da ENOSİS'ten vazgeçmemek için doğal olarak *taksim tezine* her zaman karşı çıkmıştır.

Kıbrıs'ta olaylar şiddetlenerek devam ederken BM bünyesinde Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olmas konusulmuş ve iki toplumlu kuralacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için girişimlere başlanmıştır. Türkler ve Rumlar'dan oluşacak olan yeni devletin hakkında karar vermesi için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere aktif bir rol oynamıştır.

2.8. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

2.8.1. Zürih Antlaşması (6 – 11 Şubat 1959)

İngiltere 1957 yılının başlarında Kıbrıs sorununu uluslararası platformda çözmek için yönelimlerde bulunmuştur. İngiltere, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin Kıbrıs sorununa taraf olmasını istememiştir. Bu nedenle İngiltere Kıbrıs sorununu Kıbrıs halkı çözsün demiş, ancak Kıbrıs halkındaki kastettiği sadece Rumlar olmuştur.

İngiltere Süveyş politikasında başarısız olmuş *Süveyş Kanalı* Mısır'ın hâkimiyetine geçmiştir. Bu nedenle başbakan istifa edip yerine yeni başbakan *Harold Macmillan* gelmiştir. İngiltere politika değiştirerek Kıbrıs'ta egemen olmak yerine kalıcı "üs"lerinin olmasına karar kılmıştır.

EOKA, sürgündeki Makarios'un serbest bırakılması koşuluyla eylemlerini bitireceğini açıklamış, İngiltere Makarios'u Kıbrıs'a dönmek şartıyla serbest bırakmış olmasına rağmen Makarios sürgün yerinden ayrılıp önce Atina'ya sonra Kıbrıs'a gitmiştir.

Türkiye'nin tutumu Kıbrıs adasının taksim edilmesi yönünde olmuş, Makarios ise İngilizlerin taksim fikrini kabul etmesinden açıkça çekinmiştir. Çünkü Kıbrıs adası bölünürse Rumların ENOSİS hayalleri suya düşecektir. Kıbrıs sorunu NATO'nun üç üyesi arasında olduğu için huzursuzluğa neden olmuş, NATO'nun etkilenmemesi için ABD de sorunun çözülmesini istemiştir. ABD Kıbrıs'ın bağımsızlığı için formül belirlemiş ve bu formül üzerinde Türkiye'yle ve Yunanistan'la da anlaşmıştır. Böylece,

ABD'nin dediği olacak, bununla birlikte Türkiye “*Taksim Tezi*”nden Yunanistan da “*Enosis*”den vazgeçmiş olacaktır.

Türkiye ve Yunanistan başbakanlar ve dışışleri bakanları düzeyinde 6 Şubat 1959 tarihinde Zürih’te bir araya gelip dört antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmalar:

- Centilmenler Antlaşması
- Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temelini Oluşturan Antlaşma
- Garanti Antlaşması
- İttifak Antlaşması

Türkiye siyaseti önceleri ‘*bizim Kıbrıs diye bir sorunumuz yoktur*’ demiş, ancak adada yaşanan gelişmeler durumu değıştirip Türkiye’yi Kıbrıs üzerine yoğunlaştırmıştır. Uluslararası platforma taşınan Kıbrıs sorunu büyük devletlerin de çözümünden yana tavır sergilemesiyle sorun çözüme doğru gitmiştir. Kıbrıs’ta bağımsız bir devletin kurulacak olması tarafları tam olarak memnun etmese bile karşı da çıkılamayacak bir çözüm sağlamıştır.

2.8.2. Londra Antlaşması (12 Şubat 1959)

11 Şubat 1959 yılında Türk ve Yunan yetkililer arasında tam olarak uzlaşma sağlandıktan sonra uzlaşılan konularda İngiltere, Kıbrıs’taki Türk ve Rum toplumları da antlaşmaları onaylamaları gerekiyordu. Bu nedenle Londra’da ertesi gün 12 Şubat’ta Konferans yapılmış, konferansta Kıbrıs Türklerini Fazıl Küçük, Kıbrıs Rumlarını ise Başpiskopos Makarios temsil etmiştir.

Londra Konferansı’nda:

Zürih’te kabul edilen üç antlaşmanın (Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temelini Oluşturan Antlaşma, Garanti Antlaşması, İttifak Antlaşması) Kıbrıs Cumhuriyeti’ni oluşturacağı Türk ve Rum taraflarca da kabul edilmiştir. İngiltere Kıbrıs’ta *Dikelya* ve *Ağrotur* askeri üsleri dışındaki toprakları Kıbrıs Cumhuriyeti’ne devredip Kıbrıs’ın bağımsızlığını tanıyacağını açıklamıştır.

Londra’daki anlaşmada Kıbrıs Türkleri haklarının uluslararası hukuk önünde Garanti ve İttifak Anlaşması ile sağlanacağından memnun olmuştur. Kıbrıs’taki Rumları

temsilen görüşmelere katılan Makarios, adada Türkiye'nin istediği gibi taksim yapılmadığından memnun olmuştur. Çünkü Kıbrıs'ı Türkler ve Rumlar arasında paylaşdırmak(*Taksim Tezi*) Enosis'e ulaşmak için geri dönülemeyecek bir adım olacaktır. Makarios adadaki Türklerin Rumlar ile eşit hakka sahip olması değil de azınlık haklarına sahip olmasını istemiş, ancak görüşmelerde Yunanistan'ın kendisine yaptığı baskılar nedeniyle ses çıkartamayıp anlaşmaları imzalamıştır.

2.8.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temelini Oluşturan Antlaşma

Kıbrıs'ta yeni bir devlet kurulmuş ve kurulan bu yeni devletinde hangi kriterlere göre varlığını sürdüreceği yapılan anlaşma ile açıklığa kavuşturulmuştur.

Bu anlaşmaya göre: (Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

- Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanı'nı Rumlar, CB yardımcısını ise Türkler kendi içlerinden seçeceklerdir. Kurulacak bu devletin resmi dili Türkçe ve Rumca olacaktır.
- Cumhurbaşkanı ve yardımcısı yürütme yetkisine sahiptir. Yürütme görevinde 7 Rum 3 Türk bakandan oluşacak konseyin kararlarını Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı münhasıran da veto edebilecektir.
- Kıbrıs parlamentosunda 50 üye bulunacak ve bu üyelerin %70'i Rum %30'u Türklerden oluşacaktır. Yasama yetkisini, Kıbrıs Rum ve Türk Topluluklarının içinden ayrı şekilde gelen *Temsilciler Meclisi* ile her toplumun kendi içinde seçtiği *Cemaat Meclisi* tarafından kullanılacaktır.
- Anayasa'yı oluşturan temel maddeler dışındaki kararlar ancak Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı kendi içinde üçte iki çoğunlukla değiştirilebilecektir.
- Kıbrıs'ın beş büyük şehrinde (Lefkoşa, Mağosa, Limasol, Lefke, Baf) Türklerin ve Rumların ayrı belediyeleri olacaktır.
- Kamu hizmetlerini yürüten memurların %30'u Türk %70'i Rum olacaktır.
- 2000 kişilik ordunun %40'ı Türk, %60'ı Rum olacaktır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan anlaşmanın önemi adadaki Türk ve Rum toplumlarının hakları anayasal olarak güvence altına alınmış olmasıdır. Kıbrıs'ta kurulan Yüksek Mahkeme(Anyasa Mahkemesi) de yasaların Kıbrıs Anayasası'na

uygunluğunu denetleyecektir. Kıbrıs'taki iki toplumun da haklarının korunmasıyla adaya barış, huzur ve istikrarın geleceği düşünülmüştür.

2.8.2.2. Garanti Antlaşması

Garanti Antlaşması Yunanistan, Türkiye, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılmış olup, yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını devam ettireceği noktasında güvence sağlamıştır.

Garanti Antlaşması'na göre üzerinde anlaşılan konular:(Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

- Bu anlaşmayla Türkiye, Yunanistan, İngiltere; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü, güvenliğini, bağımsızlığını garanti altına almıştır.
- Devletlerin garanti altına aldığı unsurlarda tehlike olursa Türkiye, İngiltere ve Yunanistan münhasıran ya da tek başına Kıbrıs'a müdahale edebilecektir.
- Kıbrıs Cumhuriyeti, ekonomik ve siyasi olarak Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı hiçbir birliğe katılmayacağını kabul etmiştir.

Garanti Antlaşması, kurulan yeni devletin varlığını devam ettirmesi noktasında anlaşmanın adından da anlaşılacağı gibi güvence sağlamıştır. Garantör devletlerin de belirlenmesiyle kurulan devletin temelleri sağlam bir görüntü çizmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı hiçbir ekonomik, sosyal ve siyasi birliğe üye olamayacağı da devletin ekseninin kaymaması için belirlenmiştir. Çünkü adada iki millet yaşamakta ve üye olunacak birlikler bir tarafa çıkar sağlayıp adadaki dengeyi bozabileceği düşünülmüştür. Bu açıdan bakıldığında zaman da Türkiye'nin üyesi olmadığı AB'ye 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla üye olması uluslararası alanda akdedilen Garanti Antlaşması'na aykırıdır.

2.8.2.3. İttifak Antlaşması

İttifak Antlaşması Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılmıştır. Bu anlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyeti anlaşmayı akdeden taraf devletlere desteklenecektir.

İttifak Anlaşması'na göre belirtilen hususlar:(Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

- Kıbrıs Cumhuriyeti savunma konusunda Yunanistan ve Türkiye ile işbirliği yapacaktır. Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs'ın bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünü koruyacaktır.
- Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs'ta ortak bir karargah kuracak ve 950 Yunan, 650 Türk asker bulunacaktır.
- İngiltere'nin çeşitli bölgelerde tesis, eğitim ve atış alanı bulunacaktır.

Londra'da yapılan antlaşmalar bir bütün halinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu 16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan tarafından yeniden imzalanmıştır. Bu antlaşmanın da *Lefkoşa Antlaşmaları* ismini almış, Kıbrıs Cumhuriyeti federatif, iki toplumun da egemen olduğu bir cumhuriyet olmuştur.

Kıbrıs'ta yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı Makarios olmuş, Türk tarafı da Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak Dr. Fazıl Küçük'ü seçmiştir. İngiltere ise 1960'ın sonlarına doğru Kıbrıs'a bağımsızlık verdiğini duyurmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti Londra ve Zürih antlaşmalarına göre kurulmuştur. Yapılan anlaşmaya göre 950 Yunan ve 650 Türk askeri Kıbrıs'a gelip görevlerine başlamışlardır. Türkiye adaya asker gönderdiği için bir nebze olsun rahatlamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda Kıbrıs Cumhuriyeti beklenilenin aksine hızlı bir şekilde çökmüştür. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çöküşündeki temel neden Rumların ENOSİS düşüncesinden vazgeçmemesi ve Kıbrıs'taki Türkleri sindirmeye çalışmaları etkili olduğu söylenmiştir.

2.9. Kanlı Noel ve Akritas Planı

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur kurulmaz ülkede vergilerin toplanmasında, polis teşkilatının oluşturulmasında, ordu ve kamu hizmeti gibi konularda sorunlar çıkmaya başlamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yüksek Mahkemesi'ne(Anayasa Mahkemesi) göre, Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasını açıkça çiğnemeye başlamıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra Cumhurbaşkanı olan Makarios 1960 yılında yapılan Anayasa'yı eleştirerek anayasanın değişmesi gerektiğini söylemiştir. 1960 yılında yapılan anayasa adadaki Türk Toplumu için haklarının yasal garantörü niteliğinde olmuştur. Türklerin anayasadan kaynaklanan haklarının olması Makarios'u ve Rumları rahatsız etmiştir. Çünkü Rumların Enosis düşüncesi yapılan anayasayla rafa kaldırılmıştır (Can, 2014, s.112).

Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa'sında değişiklik yapmak istediğini açıkça beyan etmiş ve Türklere fazla haklar verildiğini söylemiştir. Makarios yapmak istediği değişiklikleri maddeler olarak sıralamış, ancak sıraladığı maddeler Kıbrıs Türklerinin haklarını elinden alınması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türkiye ve Kıbrıs'taki Türkler bu değişikliklere karşı çıkmışlardır.

Makarios Kıbrıs'taki Türk polislerini görevden alıp yerlerine EOKA'cılar koymaya başlamıştır. Antlaşmaya göre devlet memurlarının %30'u Türk olacaktır. Ancak Makarios çeşitli bahaneler öne sürerek bu oranı Rumlar lehine bozmuştur. Oranları %40 Türk, %60 Rum olacak ordu da kurulamamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temelini Oluşturan Antlaşma'ya(1959) göre, Türk ve Rumların ayrı ayrı beşer belediyeleri: *Lefoşa, Limasol, Larnaka, Magusa ve Baf* kurulacaktır. Makarios'un yaptığı müdahaleler sonucunda Türk belediyeleri hizmet veremeyecek duruma getirilmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyet'inde bir de Anayasa mahkemesi kurulmuş olup, anayasa mahkemesi yapılan işlerin *Kuruluş Anayasası*'na aykırı olmamasını sağlayacaktır. Ancak Makarios yaptığı açıklamada yaptığı işlere Anayasa Mahkemesi karşı çıkarsa Anayasa Mahkemesi'nin kararını tanımayacağını söylemiştir.

Rumlar 21 Aralık 1963'te başlattıkları olaylarda sivil olan Türklere karşı katliamlara girişmiştir. Rumlar Hz. İsa'nın doğum gününü kutlamak bahanesiyle sokaklarda gösteriler yapmış, Rum EOKA'cılar Noel kutlamalarını Türkleri öldürerek yapmak istemiştir. Bunun için de Türk köylerine ve Türk mahallelerine girip evleri basarak insanları öldürmüşlerdir.

Gülen'in(2012, s.407) ifade ettiği gibi, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel hükümeti kurma yetkisini İsmet İnönü'ye vermiştir. İnönü

Kıbrıs konusuna eğilerek Türkiye’de Yunanistan’ı destekleyen Rumları sınırdışı etme çalışmalarına girişmiştir. İnönü hükümet, Fener Patrikhanesi’nin Türkiye sınırları dışına çıkmasını da istemiştir. Ancak gelebilecek uluslararası baskılar nedeniyle bu düşünceden vazgeçilmiştir.

Can’ın(2014, s.111) vurguladığı gibi, *Akritas Planı*, siyasi ve askeri bir plan olarak gazetelerde yayınlanmıştır. *Akritas Planı* Megalo İdea’yı gerçekleştirmek için Rum Ortodoks Kilisesi’nin başlattığı Kıbrıs’ın Yunanistan’a katılması ve adadaki Türklerin tamamen ortadan kaldırılması amaçlayan mimarının Başpiskopos Makarios’un olduğu plandır. Bu plan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin anayasasını askıya almak suretiyle yıkılmasını sağlamak ve Rumların *self determinasyon* hakkını olduğunu söyleyip Rumları yetkilendirmek gibi amaçlar taşımıştır.

Makarios anayasayı değiştirmek istemiş ancak bu isteği Türklerin vetosuyla kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Makarios 1963’te Baf’ta kendisinin hazırlattığı bir planla bomba patlatıp *Akritas Planı*’nı işleme koydurmuştur. Makarios’un amacı adadaki Rumları galeyana getirip Türklere karşı kışkırtmak olmuştur. Nihayetinde EOKA yaptığı açıklamada bombanın Türkler tarafından konulduğunu söylemiş, ancak Türkler bu olayın Rumların bir oyunu olduğunu anlatmışlardır. Makarios en başından beri planladığı amaç doğrultusunda EOKA’nın eylemlere başlaması için kasap lakaplı Nikos Sampson’la görüşmüştür. 1963 yılının sonlarına doğru Türklere karşı cinayetler başlanmıştır.

Makarios’a göre adada tek halk olan Rum halkı olup Kıbrıs adası da bir Yunan adasıdır. Makarios, Londra ve Zürih’te de söylediği gibi Türkler bir azınlıktır ve azınlık haklarına sahip olmalıdır.

Makarios’un planı doğrultusunda hareket eden ağır ve hafif silahlar kullanan Rum EOKA’cılar Türkleri yok etmek için eylemlere başlamış, aynı yıl Lefkoşa’daki Türk Büyükelçiliğine ateş açılmıştır. Bunun üzerine Türk – Yunan subayları arasında da karışıklı çatışmalar çıkmış, olaylar sonunda yüze yakın Türk ölmüş ve yine aynı sayıda Türk yaralanmıştır.(Mütercimler, 2007). 24-25 Aralık 1963 gecesi Rumlar Türklere karşı şiddet eylemlerine başlamış, Kıbrıs’ta bulunan Dr. Binbaşı Nihat İlhan’ın evi Rum

EOKA'cılar tarafından basılmış İlhan'ın eşi ve üç oğlu banyo küvetinde kurşuna dizilmiştir.

Yaşanan olaylar sonucunda Türkiye'deki hareketlilik giderek hat safhaya ulaşmıştır. 1963 yılındaki olaylar üzerine başta İstanbul olmak üzere öğrenciler gösteri yapmaya başlamış, öğrencilerin başlattıkları gösteriler geniş kitlelere ulaşmış ve halkta Kıbrıs'taki zulümlere karşı hassasiyet oluşmuştur.

Mütercimler'in(2007, s.136-137) ifade ettiği gibi, TBMM'de Kıbrıs için özel oturumlar yapıp yol haritası belirlenmiştir. Adaya asker çıkarmak artık zaruri bir durum olmuştur. Rumların yaptığı eylemler bitmek yerine olaylar daha da şiddetlenmeye başlamış, olayları bastırmak için Türkiye hükümetinin talimatıyla TSK'nın hava kuvvetlerine bağlı uçaklar Lefkoşa semalarında alçak uçuş yaparak EOKA'cılara gözdağı verdiği için EOKA'cılar Türkiye'nin şakası olmadığını kavrayınca ateşkes imzalamak zorunda kalmışlardır. EOKA'nın yaptığı saldırılar sonucunda iki yüzü aşkın Türk yaşamını yitirmiş, dört yüzün üstünde Türk'te yaralanmıştır. Rum saldırıları sonucunda yüzün üzerinde köyde yaşayan yaklaşık yirmi bin Kıbrıs Türkü yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda bırakılmıştır. Makarios'un planladığı gibi sindirme ve yok etme politikası başarılı olmuştur, Rumlar ise özellikle EOKA'cıları koordine eden Nikos Sampson "**Kanlı Noel**" olarak adlandırılan günü zafer olarak nitelendirmiştir.

Kıbrıs'taki Türk ve Rum yetkililer olaylarının sorumlusunun Makarios olduğunu dile getirmişlerdir. Makarios, Kıbrıs Anayasası(1959) da Türklere tanınan haklardan biri olan %30 oranında devlet memurlarının Türklere seçilmesine karşı çıkmıştır. Makarios'un asıl amacı Türkleri tamamen yönetimden dışlayıp, Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı olarak anayasayı istediği gibi değiştirmek şeklinde olmuştur.

2.10. Yeşil Hat: BM Barış Gücü Devrede

Kıbrıs adasında Türklere karşı şiddet olaylarının artması üzerine İngiltere ve Türkiye arasında görüşmeler yapılmış, İngiltere Türkiye'ye güvenliği sağlamak için askerlerini görevlendirdiğini belirterek adaya askeri müdahalenin gereksiz olduğunu anlatmıştır. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan karşılıklı ateşkesin uygulanması için 1963 yılının sonlarına doğru *Yeşil Hattı* belirlemiştir.

Lefkoşa yeşil hattın belirlenmesinin üzerine iki bölgeye ayrılmıştır. ‘*Yeşil Hat*’ Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan önce adanın *de facto*(fiilen) olarak ikiye bölünüp iki ayrı yönetimin oluşturulduğunun bir kanıtı sayılabilmektedir.

İngiltere’nin önerisiyle Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs’taki Rum ve Türk temsilcilerinin katılımıyla 1964 yılında Londra Görüşmesi gerçekleşmiştir. 1964 yılında Londra Görüşmesi biterken İsmet İnönü Kıbrıs’taki Türklerin güvenliğinin sağlanmadığını özellikle belirtmiştir. Türkiye Londra’da Kıbrıs Türk Toplumunun haklarının ve çıkarlarının tam olarak korunmasını istemiş, Kıbrıs’taki Rumlar ise Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’ndaki Türklere tanınan hakların kaldırılıp Garanti ve İttifak Anlaşmalarının da sonlandırılmasını istemiştir.

Kıbrıs’taki Rumlar, Garanti Antlaşması çerçevesinde Türkiye’nin adaya müdahale hakkı olduğunu bildiklerinden dolayı Garanti Antlaşması’nı kaldırmak için her yolu denemiş, bu çerçevede Makarios Garanti Antlaşması’ndan kurtulmak için çok uğraşmıştır.

Akman’ın(2012, s.84) ifadesiyle, Kıbrıs’ın Girne şehrinde Rum polisinin sebepsiz yere Türklerin araçlarını armasının ardından yaşanan ölümler infiale neden olmuştur. Yaşanan olaylardan sonra Türk ve Rumlar arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Türkiye ise savaş uçaklarını Kıbrıs semalarında uçurarak Rumlara *burdayım* mesajı vermiştir. Kıbrıs sorunu gittikçe içinden çıkılamayacak bir hal almaya başlamış, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) de Kıbrıs sorununu yakından takip etmiştir. Çünkü ABD, NATO üyesi olan Yunanistan ve Türkiye arasında Kıbrıs sorundan dolayı savaş çıkacağını düşünmüştür. Nitekim bu durumun NATO içinde çatlak oluşturmamasından endişe edilmiş, ABD artık zaman kaybetmeden BM’nin devreye girmesini istemiştir.

BM Güvenlik Konseyi 1964 yılında Kıbrıs’a barış gücü gönderme kararı almış, Kıbrıs’ta barış gücü kurulmasına kadar geçen sürede yine şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir. Türkiye’ye söz veren İngiltere olayları durdurmak için yaptığı faaliyetler yetersiz kalmıştır. Kıbrıs’ta olayların dozu arttığından dolayı İnönü’nün başkanlığındaki hükümet adaya müdahale için görüşmelere başlamıştır. Türkiye’nin adaya müdahalesinin konuşulduğunu öğrenen Yunanistan Kıbrıs’ta olayların hemen

durdurulmasını istemiştir. Bu olayların üzerine az sayıdaki BM Barış Gücü adaya gelmiş, ancak barış gücü olayları durdurmak için etkisiz kalmıştır.

Türkiye, BM barış gücünün yetersiz ve etkisiz olacağını düşünerek Kıbrıs'taki Türkleri kendilerini savunmaları için maddi ve manevi açıdan desteklemiştir. Türkiye TMT'nin adada etkin rol üstlenmesi için silah ve çeşitli malzeme yardımında da bulunmuştur. Nitekim Türkiye haklı çıkmış hem Kıbrıs'ta hem de 1995'te Bosna'daki "Srebrenitsa Katliamı"nda BM Barış Gücü'nün etkisiz kaldığı net bir şekilde görülmüştür.

2.11. ABD Başkanı JOHNSON'un Mektubu ve İNÖNÜ'nün Cevabı

Kıbrıs'ta Makarios öncülüğündeki Rumlar İttifak Antlaşması'nı kaldırdıklarını 1964 yılında Türkiye'ye bildirmiş, Türkiye ise bu durumu tanımadığını Rumların tek taraflı olarak antlaşmayı kaldıramayacağını söylemiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temelini Oluşturan Antlaşma'ya(1959, Zürih) göre, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken Anayasa'da Cumhurbaşkanı yardımcısının Türk olacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca CB yardımcısının da veto yetkisinin de olacağı da kararlaştırılmıştır. Kıbrıs'ta Makarios'un çıkardığı yasa ile 18-59 yaş arasındaki Rumlara Rum Milli Muhafız Ordusu içinde silah eğitimleri verilmeye başlanmış, CB yardımcısı seçilen Dr. Fazıl Küçük'ün veto kararına rağmen Makarios anayasaya aykırı bir şekilde yasa çıkarılmıştır. Türkiye'de dönemin başbakanı olan İnönü artık durumun kritik bir noktaya geldiğinin farkına varmış, Kıbrıs'ta Rumlar Garanti Antlaşması'nı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasa'sını ihlal etmiştir. Anayasa'ya aykırı bir şekilde yasa çıkarılınca Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti son bir nota gönderip bu durumun kabul edilemez olduğunu bildirmiştir. Türkiye'nin vermiş olduğu son notayı Makarios dikkate almamış, bunun üzerine Türkiye Kıbrıs'a kesin olarak çıkmaya karar vermiştir.

Türkiye Kıbrıs'a çıkarma yapılacağı Büyükelçi aracılığı ile ABD'ye de bildirilmiştir. Türkiye'nin kararına dönemin ABD Başkanı Johnson meşhur mektubuyları karşılık vermiştir. **ABD Başkanı Johnson'un mektubu 5 Haziran 1964'te** gelmiştir. Bu mektup ABD – Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur.

ABD ile Türkiye 1947 yılında askeri antlaşma yapmış, antlaşma çerçevesinde ABD Türkiye'ye askeri yardımda bulunmuştur. 1964 yılında Türkiye silahları kullanmak istediğinde ise ABD silahların kendi silahları olduğunu ve Kıbrıs için kullanılamayacağını belirtmiştir. Johnson'un mektubu Türkiye için kabul edilemez üslupla yazılmış, çünkü uluslararası hukukta devletler eşit haklara sahiptir. ABD, Türkiye'ye silah yardımı yapmış olduğundan dolayı Türkiye'nin egemenlik haklarına müdahale edeceğini düşünmüştür.

Johnson'un İnönü'ye yazdığı mektuptan bir bölüm olarak:

Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliği'nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin tam rıza ve muvafakatleri olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi müdafa etmek mükellefiyetleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulmamış olduklarını takdir buyuracağınız kanaatindeyim.(Akt. Değer: 2010, s.324).

Johnson'un mektubunun üzerine İsmet İnönü **13 Haziran 1964**'te cevap mektubu yazmış, İnönü'nün mektubu çok uzun ve detaylıdır. Kıbrıs'a çıkılmasındaki haklı nedenleri sırasıyla ve ayrıntılı olarak ABD Başkanı Johnson'a mektubunda anlatmıştır.

İnönü'nün ABD Başkanı Johnson'a yazdığı mektubundan bir bölüm olarak:

İlk önce, Garanti Antlaşması icabı olarak Kıbrıs'a bir askeri müdahale zarureti görüldüğü zaman Birleşik Amerika ile istişare etmekte kusur ettiğimiz önemle belirtilmektedir. 1963 sonundan beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı, bu seferle beraber, dördüncü oluyor. Başından beri bu konuda Amerika ile istişare ettik. 25 Aralık 1963'te ilk buhran patladığı vakit, Garantör Devletlerle temasa geçtiğimizde, derhal Amerika'yı haberdar ettik ve Amerika bize bu meselede kendisinin bir taraf teşkil etmediği cevabını verdi.(Akt. Değer: 2010, s.325).

Türkiye 1964 yılında Kıbrıs'a harekât kararı alıp bu durumu müttefiki ABD'ye bildirmiştir. İnönü'nün harekât kararının ABD'ye bildirilmesi çok eleştirilmiş, çünkü TBMM harekât kararı almış ve uluslararası hukuka göre de zaten Türkiye haklı

konumdadır. ABD'nin harekâtı başlayınca öğrenmesi daha mantıklı olduğu düşünülmüştür.

Gülen'in(2012, s.409) ifade ettiği gibi, TBMM Kıbrıs'a hareket kararı almış, ama bu durumu harekâttan kısa bir süre önce ABD'ye bildirmiştir. Harekât için ABD'nin haberinin olup olmaması çok da önemli değildir, ancak İnönü yapılan uyarılara rağmen yapılacak harekâtın ABD'ye bildirilmesini istemiştir. İnönü harekâtın bildirilmesinin taktiksel bir maksatla olduğunu ve bu şekilde zaman kazanılacağını söylemiştir.

Harekâtın yapılacağını anlayan ABD, İnönü'yü Amerika'ya davet etmiştir. İsmet İnönü Washington'da Johnson'la görüşükten sonra Türkiye'ye dönünce yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmiştir. Başkan Johnson'un harekât için olumsuz açıklamalar yapmasının üzerine İnönü: *“Yeni Dünya düzeni kurulur, Türkiye de yeni düzende yerini alır”* demiştir.

Ülkeler arasındaki dış politika farklı şekillerde gelişir, ülkelerin çıkarları söz konusu olunca karar alınacağı zaman çok farklı etkenler göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İsmet İnönü'nün Kıbrıs Harekâtı'nı müttefikine bildirmesinin temel nedeni TSK'nın deniz ötesi harekât için henüz yeterli gücünün olmamasıdır. İnönü, Genelkurmay Başkanı ve komutanlarla yaptığı görüşmeler sonucunda ordunun durumunu öğrenmiştir. Kıbrıs'a askeri müdahalenin haklı gerekçesi herkesin kabul ettiği aşîkâr bir durumdur. Harekâtın yapıp başarılı olması için askerin hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenden dolayı Kıbrıs'a müdahalenin şimdilik siyasi bir şekilde yapılması gereklidir. ABD'ye alınan harekât kararının bildirilmesi bir bakıma *blöf* niteliğindedir. Kıbrıs'taki Türklerin haklı çığlıklarına elbette sözcü olunacaktır. 1964 yılında deniz harekâtı yapmak için TSK'nın bünyesinde gerekli askeri gemiler mevcut değildir. Bu gemilerin kendi imkânlarımızla zor şartlarda yapılması için zaman gereklidir. Harekâta görev alacak askerlerin operasyonun niteliğine göre eğitilmeleri gerekmektedir. Çünkü Kıbrıs'a yapılacak harekâta hava, kara ve deniz unsurlarının aynı ayna kullanılması söz konusudur.

1974 Barış Harekâtı'na kadar kazanılan zamanla Kıbrıs operasyonu için yapılan yerli çıkarma gemileri ve yetiştirilen askeri amfibi birlikler kullanılmıştır. Dünya tarihinde hava, kara, deniz konseptinde olan üçlü harekâta çok az örnek gösterilebilir.

Bu nedenden dolayı TSK'nın orduyu hazırlaması için zamana ihtiyacı vardır. İsmet İnönü ABD'ye yönelik politikası zaman kazanmaya yönelik olmuştur.

2.12. Erenköy Savaşı

Mütercimler (2007, s. 151) değindiği gibi, Erenköy, Türkiye'den gelen silahların adaya çıkarıldığı en önemli limandır. Erenköy Rum köyleri arasında kalmış Türk köylerinden oluşmaktaydı. Erenköy'de Rumlara karşı direnişi gerçekleştiren Türkiye'de üniversite okuyan Kıbrıs Türk gençleridir. Bu genç mücahitler Türklere karşı yapılan saldırıları engellemek için Türkiye'den gelerek Erenköy'e sahilden çıkmış, çevredeki Türk köylerinde yaşayanlar da Erenköy savunulduğu için buraya sığınmışlardır. Erenköy'deki gençler küçük balıkçı tekneleriyle Türkiye'den silah getirip bu silahlarla savunma yapmışlardır. Türkiye'den getirilen silahlara “*Bereket*” ve bu işleri yapanlara da “*Bereketçiler*” denilmiştir.

Erenköy bulunduğu konum itibariyle Akdeniz'e bakan Rum köylerinin içinde kalan bir yerleşim yeri olmuş, Rum tarafı Erenköy'ün Türkler tarafından üs olarak kullanılmasını istememiştir. Grivas Erenköy'ün Türklerden kesinlikle temizlenmesi gerektiğini söylemiştir. Rumlar Erenköy'deki Türkleri nasıl yok edeceklerini dünyaya göstermek için saldırı yapılacağı günü kendilerinden emin bir şekilde basına demeçlerle duyurmuşlardır. Rum ve Yunan askeri birlikleri kuşatma için gerekli hazırlıkları yapmıştır. Rumlar Erenköy'de Türklerden hem silah hem de sayıca çok askere sahiptir. Grivas zaferden emin bir şekilde askeri araçlarla kuşatma için Erenköy'e gelmiş, diğer taraftan Yunanistan'dan gelen askeri gemiler marifetiyle de Erenköy denizden de ablukaya alınmıştır. Grivas kısa sürede sonuç alacağını düşünüp Rum askerlerini karadan taarruz ettirip denizden de top atışlarıyla bölgeyi cehenneme çevirtmiştir. Ancak Grivas ve Rumlar saatler geçmesine rağmen Erenköy'ün içlerine doğru çok az mesafelerle ilerleyebilmişlerdir.

Gülen'in(2012, s.416-417) ifadesiyle, Türkiye'den gelen 400 kadar üniversite öğrencisi Rum askerlerine karşı var güçleriyle savunma yapmış, Erenköy'deki genç mücahitler üç gün aralıksız yapılan çatışmalarla Rumları durdurmuşlardır. Fakat gençlerin cephaneleri bitmek üzereyken acilen telsizlerle Türkiye'ye haber verilmiş, eğer yardım acilen gelmezse Erenköy'ün kaybedileceğini anlatmışlardır. Ne pahasına

olursa olsun son kurşuna kadar Türk gençleri saldırılara karşı koyacaklarını söylemiştir. Erenköy'deki gençler Türkiye ile kurulan son telsiz bağlantısında gelinebiliyorsa gelinmesini isteyip gelinmiyorsa da “*Vatan sağ olsun*” deyip direnişe devam etmiştir.

Türkiye, Erenköy'den gelen haberi alınca İsmet İnönü'nün talimatıyla durum Hava Kuvvetleri'ne bildirilmiş, Türk savaş uçakları acil koduyla havalanmıştır. *Cengiz Topel* öncülüğündeki Türk savaş uçakları çok geçmeden Erenköy'e ulaşmıştır. Türk uçakları Rum savaş gemilerine ve karadan saldıran Rum askerlerine taarruza başlamıştır. Hava Yüzbaşı Cengiz Topel ve Türk pilotlarının taarruzuyla neye uğradıklarını anlayamayan Rumlar ağır kayıplar vererek çekilmek zorunda kalmışlardır.

Cengiz Topel, Yunanistan'dan gelen savaş gemilerine taarruz yaparken uçağı isabet almış, Topel paraşütle atlamış ancak Rumların kontrolündeki tarafa iniş yapmıştır. Rumlar Yüzbaşı Cengiz Topel'i esir alıp propaganda için kullanmak istemişler, ancak Rumların tüm zorlamalarına rağmen Cengiz Topel Türkiye aleyhine konuşmayacağını söylemiştir. Rumlar Cengiz Topel'e insan onuruna yakışmayan işkencelerde bulunmuş, Cengiz Topel'in naaşı İngiltere aracılığıyla teslim alınmıştır. Yapılan adli tıp incelemesi sonucunda işkencelerin vahameti ortaya çıkmıştır. Cengiz Topel yapılan işkencelerin ardından vücudundaki kanın tamamı çekilerek öldürülmüştür.

2.13. EOKA-B'nin Kurulması ve Faaliyetleri

1967 yılında Yunanistan'da darbe olmuş, yönetimi de darbeyi yapan albaylar ele geçirmiştir. Kıbrıs politikasında Makarios ve Yunan cuntacılar arasında görüş ayrılıkları baş göstermiş, Makarios EOKA-B'yi yasadışı kabul edip ardından Atina'daki darbecilere sert bir mektup göndermiştir.

Yunanistan varlığını 1974'e kadar devam ettirecek olan cunta hükümeti Makarios'un siyaset sahnesinden kaldırılması için karar almıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarılı bir şekilde icra edilmesi Yunanistan'da cuntacıların prestijini düşürmüş, ardından daha fazla dayanamayan darbeciler Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı harekâttan sonra yönetimden çekilip yerini sivil yönetime bırakmıştır.

Kıbrıs'taki Rumların ve Makarios'un düşüncesi: Kıbrıs Türklerinin direnişi ya ani bir askeri müdahale ile kırılacak ya da ekonomik ve siyasi baskılarla kırılması şeklinde olacaktır. Enosis'i gerçekleştirmek isteyen Yunanistan'daki darbeciler bunun en kısa yolu olarak silahı görmüş, silah kullanarak her şeyi hızlı bir şekilde gerçekleştirmek istemişlerdir. Nihayetinde her şekilde Enosis gerçekleştirilecektir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren Kıbrıs'taki Rumlar ve Yunanistan birlikte hareket etmiştir. Ancak 1964 yılında Yunanistan'daki darbeden sonra Rumlar kendi içlerinde EOKA'yı ve Yunanistan'daki cuntayı destekleyen ya da Makarios'u destekleyenler şeklinde ikiye ayırmışlardır.

Rumlar EOKA'yı canlandırmak için EOKA-B adında gizli bir örgüt kurmuşlardır. Kurulan bu yapı Rum Milli Muhafız Ordusu subaylarının denetimi altında olmuş, Grivas 1971 yılında Kıbrıs'a gizlice gelip EOKA-B'nin başına geçmiştir. EOKA'nın ilk kurulduğu zamanlarda iyi anlaşılan Makarios – Grivas ikilisi artık Enosis'in gerçekleştirilmesinde görüş ayrılığına düşmüştür. Makarios, Kıbrıs'a gelen Grivas'a beraber hareket etmek isteğinde bulunmuştur. Ancak Grivas Makarios'u devirip kısa yoldan Enosis'i gerçekleştirmek istemiştir. Bu nedenle Grivas EOKA-B'yi eylemlere başlatmış, Makarios EOKA-B'nin Enosis'e zarar verdiğini açıkça söylemiştir. Makarios EOKA-B'nin kendisine karşı cephe aldığının farkına varmış, EOKA-B ile aralarında yaşadığı görüş ayrılıklarından dolayı onları polis teşkilatından uzaklaştırmak istemiştir.

1974 yılına gelindiğinde Grivas kalp krizi sonucu aniden ölmüş, bu durumu fırsat bilen Makarios EOKA-B'yi yasa dışı ilan etmiştir. RMMO'daki EOKA'cılar da etkisizleştirmek için askerlik süresini kısaltmıştır. Makarios'un yaptığı eylemler Yunanistan tarafında tepki oluşturmuştur.

Can'ın(2014, s.136-137) anlattığına göre, EOKA-B'nin 1971'de kurulduktan sonra yaptığı katliamlar:

- Alaminyo Katliamı
- Atlılar Katliamı
- Sandallar Katliamı
- Muratağa Katliamı
- Taşkent Katliamı

EOKA-B köyleri basarak yaptığı katliamlarda köylerdeki Türklerin tamamına yakınının insan onuruna yakışmayacak şekilde öldürmüştür. EOKA-B'nin yaptığı katliamların vahameti Barış Harekâtı'ndan sonra ortaya çıkarılmış, Kıbrıs'taki Türklerin yaşadıkları gazeteciler aracılığıyla da dünya ile paylaşılmıştır.

2.13.1. Boğazköy, Geçitkale Saldırıları ve Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nin Kurulması

Yılmaz'ın(2017, s.92) ifade ettiği gibi, Rumlar ağır silahlarla saldırıya geçmiş ve işgal faaliyetleri başlamıştır. 1965-1967 tarihleri arasında BM barış gücü adada olmasına rağmen şiddet olaylarını durduramamıştır. Rumların Kıbrıs Türklerine karşı saldırıları devam etmiş ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası askıya alınmıştır.

Yunanistan'da ise, 1967 yılında darbe olmuş albaylar yönetimi ele geçirmiştir. Yunanistan'daki darbe 1974 yılına kadar sürecektir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin üzerine Kıbrıs'taki 15 Temmuz darbesini organize eden Yunanistan'daki cuntacılar yönetimi bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Yunanistan'a etkisi de cuntacıları çökertmek şeklide olmuştur.

Grivas öncülüğündeki Rum ve Yunan askerleri yaptıkları saldırılarla 1967 yılında Boğazköy ile Geçitkale köylerini ele geçirmişlerdir. Bu köylere yapılan saldırılarda pek çok *Mücahit* yaşamını yitirmiştir. 1967 yılında olayların bu şekilde cereyan etmesiyle Süleyman Demirel hükümeti TBMM hükümete Kıbrıs'a askeri müdahale yetkisi vermiştir. Türkiye Kıbrıs'a bir *Kolordu* çıkaracağını kararlaştırmıştır.

Boğazköy ile Geçitkale saldırılar sonrası Türkiye doğrudan Yunan cunta hükümetine şu *ültilatomu* vermiştir:

1. Grivas adayı derhal terk edecek.
2. İttifak Antlaşması ile kararlaştırılan 950 sayısından fazla olan Yunan askeri derhal adadan çekilecek.
3. Rumlar silahlarını bırakacak.
4. Boğazköy ve Geçitkale'de ölen Türkler için tazminat ödenecek.
5. Kıbrıs'taki Türklerle yönelik ambargolar kaldırılacak.

6. Türklere karşı bir daha tecavüz ve saldırılar olmayacak, bunun için garanti verilecek.(Can, 2014, s.132).

Türkiye, Yunanistan'a ultimatom vermekle kalmamış ordusunu da olayların gerçekleştiği ilk günden itibaren harekât için Mersin'e kaydırmıştır. Yunanistan ile savaşı da göz önünde bulundurularak Trakya'da savaş için hazırlık yapmıştır. Hava, kara ve deniz birliklerinin yaptıkları hazırlıklar savaşa girileceğini göstermiştir.

ABD'nin en önemli çekincesi NATO üyesi ülkeler arasında savaşın çıkması olmuştur. Eğer savaş çıkarsa bu SSCB'nin işine yarayacak NATO'nun kendi arasındaki bağları zayıflayacaktır. Çıkabilecek savaşı durdurmak için ABD Başkanı Johnson Kıbrıs'a özel temsilcisini göndermiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan görüşmeler sonunda alınan kararlar:

- Grivas Kıbrıs'ı terk edecektir.
- İşgal edilen Boğazköy ve Geçitkale köylerinden Rumlar çekilmeye başlayacak.
- Yunanistan Türkiye'nin dediği gibi askerlerini adadan çekmiştir.
- 1964 yılında Kıbrıs'a girişi yasak olan Rauf Denktaş'ın yasağı kaldırılmış.
- Rum Milli Muhafız Ordusu dağıtılmasına ve ölen Türklere tazminat verilmesine karar alınmış.
- Söz konusu işlemler gerçekleştirildikten sonra Türkiye almış olduğu savaş tedbirlerini kaldıracaktır.
- Barış Gücünün denetimi altında bulunan Komite Adadaki kanun dışı silahlara el koyacaktır.
- Adada iki toplumun kurmuş olduğu "*milli kuvvetler*" aşamalı olarak dağıtılacaktır.

Bayülken'in(2001, s.58) de belirttiği gibi, 1967 yılında Grivas'ın adadan ayrılması kararlaştırılmış olmasına rağmen Grivas 1971 yılında Kıbrıs'a gelerek EOKA-B'yi kurmuştur. Bu gelişmeler etrafında 1967 yılında "*Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi*" kurulmuştur. Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanlığına Fazıl Küçük, yardımcılığına da Rauf Denktaş getirilmiş olmuştur. 11 üyeden oluşan Yürütme Kurulu(Bakanlar Kurulu) belirlenmiş, Kıbrıs Cumhuriyeti zamanında seçilen *Temsilciler Meclisi* ve *Cemaat Meclisi* üyeleri de *Yönetim Meclisi* adıyla bir araya getirilmiştir.

Rumlar ve Türkler arasında toplumlararası görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde Türk toplumunun federal sistem tezini Makarios *Taksi Tezi*'ne çıkabileceği için reddetmiştir. Makarios'un amacı her zaman Enosis'i gerçekleştirmek olup federal sistemin Enosis'e zarar vereceğini düşünmüştür.

Kıbrıs'ta Rumların 1963'te *Akritas Planı*'nı gerçekleştirmek için başlattığı *Kanlı Noel* eylemlerinden itibaren 1974'e kadar Türklere karşı kanlı eylemler gerçekleşmiştir. Türkiye hükümetlerinin 1963 yılından 1974 Barış Harekâtı'na kadar iki defa çıkarma girişimi olmuş, ancak 1964 ve 1967 yıllarındaki askeri harekâtlar çeşitli nedenlerle ertelenmiştir. Harekâtların ertelendiği için Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, EOKA'yı ve Rumları baskılarla durdurmak şeklinde olmuştur.

2.13.2. 15 Temmuz 1974 Darbesi

1967'de Yunanistan'da darbe yapıldıktan sonra Makarios'un darbecilerle arası bozulmaya başlamıştır. Makarios ve Yunan albaylar cuntasının ikisinin de amacı Kıbrıs'ı Yunanistan'a katıp Megali İdea doğrultusunda Helen Devleti'ni tekrardan canlandırmaktır. Ancak darbeciler ile Makarios arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmış, ENOSİS'e ulaşmak noktasında farklı planlar uygulamak istemişlerdir.

Darbeci albaylar bir an önce Kıbrıs'ın ilhakını istemiş, Makarios ise adada Türklerin sindirilerek aşama aşama Kıbrıs'ın ilhakını düşünmüştür. Makarios sabretmesinin nedeni İttifak ve Garanti Anlaşmalarının Türkiye'ye verdiği yetkileri iyi bilmesinden dolayıdır. Makarios Türklerin adadan zamanla sindirilmesiyle birlikte Türkiye adaya askeri harekât yapsa bile adada Türk bulamayacağından dolayı harekâtın etkisiz kalacağını planlamıştır.

Yunanistan'daki cunta Enosis için sabırsızlanmaya başlamış, bu doğrultuda Makarios'a sürekli emirler göndermiştir. Makarios cunta yönetiminden gelen talimatlara tepki göstermiş, hatta Makarios daha da ileri giderek Yunanistan'daki cunta yönetiminin uygulamalarının yanlış olduğunu Atina'ya bildirmiştir. Makarios'un yaptığı eylemlerine çok kızan Yunanistan'daki cunta Makarios'un öldürülüp Kıbrıs'ın ilhak edilmesine karar vermiştir. Yunanistan'daki cuntanın aldığı karar Kıbrıs'taki Rum Milli Muhafız Ordusu'na iletilmiştir. Kıbrıs'ta darbenin yapılması için EOKA-B ve Yunanlı subaylar

görevlendirilmiştir. Kıbrıs'ta yapılacak darbeyi yöneten kişi de **Nikos Sampson** olmuştur.

15 Temmuz 1974'te Rum Milli Muhafız Ordusu'na bağlı askerler tanklarla Makarios'un bulunduğu Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na saldırmış, Makarios karışıklıktan faydalanarak kaçmayı başarmıştır. Nitekim Kıbrıs'ta darbe olmuş Nikos Sampson Kıbrıs'ta Helen Cumhuriyeti'ni ilan edip Cumhurbaşkanlığını da kendisi üstlenmiştir.

15 Temmuz'da dünyaya Kıbrıs'ta darbe olduğunun haberi hızlıca yayılmış, Makarios'un sarayını koruyan güçlerle Rum Milli Muhafız Ordusu arasında çatışmalar meydana gelmiş, nihayetinde saray darbeciler tarafından işgal edilmiştir. Radyolardan yapılan yayında Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğu Nikos Sampson'un da Cumhurbaşkanı olduğu bildirilmiştir. Darbeci EOKA-B milisleri darbe sırasında kendilerine muhalefet eden sivil Rumları da öldürmüşlerdir.

Kıbrıs'ta darbe olmasıyla Türkiye'de olağanüstü bir şekilde hareketlilik yaşanmıştır. Türkiye'nin yapmış olduğu hazırlıklar Kıbrıs'a harekâtın yapılacağı açıkça göstermiştir. Fakat Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri harekâtı daha önce iki sefer düşünüp çeşitli sebepler nedeniyle yapamadığından Rum ve Yunanistan da 1974'teki harekât hazırlığını yine sözde bir hazırlık olarak değerlendirilmiştir.

İngiltere, Yunanistan ve Rumlar Türkiye'nin harekât yapacağına ihtimal vermemişlerdir. Hatta Yunanistan'daki albaylar kendinden emin bir şekilde eğer Türkiye adaya harekât yaparsa Türkiye'ye savaş ilan edecekleri tehditlerinde dahi bulunmuşlardır. Kıbrıs'ta hem Rumlar hem de EOKA-B Türklere karşı baskılarını sürdürmüş, en sonunda 15 Temmuz darbesi de gerçekleşince Türkiye kararını vermiştir. Türk askeri adaya çıkıp durumu düzeltecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

20 TEMMUZ 1974: BARIŞ İÇİN HAREKÂT

Kıbrıs'taki Türkler bir yandan yoklukla bir yandan da Rumların baskılarıyla mücadele etmişlerdir. 1963'te Türkiye harekât kararı almış ancak görünürde ABD'nin tavrı ve Johnson'un mektubuyla diğer taraftan asıl amaç olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin harekâta hazırlık yapması nedeniyle Kıbrıs'a harekât ertelenmiştir.

20 Temmuz 1974'te harekât yapılana kadar Kıbrıs'ta Türklere uygulanan eylemlere “*Etnik Temizlik*” diyenlerin olduğu gibi “*Soykırım*” diyenler de olmuştur.

Türkiye'de 1973 seçimlerinde Bülent Ecevit'in partisi CHP seçimden birinci parti olarak çıkmıştır. CHP, Necmettin Erbakan'ın partisi MSP ile koalisyon yapıp hükümeti kurmuştur. Ecevit hükümeti Kıbrıs'ta istikrarın sağlanması için ikili bir yapının olmasını çözüm yolu olarak düşünmüştür. Kıbrıs'ta federatif bir yapı kurulursa Enosis planını da ortadan kaldırmış olacaktır. Federatif yapıda Türkler ve Rumlar yer değiştirmeksizin yaşamaya devam edebilecektir. Türkiye'nin yeni hükümeti çözümü “*Fonksiyonel Federasyon*” olarak görmüştür. Tan'ın(2016, s.43) da belirttiği gibi, genel olarak bakıldığında zaman BM ve Kıbrıslı Türkler de sorunun çözümünü federasyon olarak görmüştür. Ancak Rumlar federasyonun Enosis'e giden yolu kapatacağı için Türkler ile kurulacak federal yapıya sıcak bakmamışlardır.

Kızılyürek'in(2008, s.343) ifade ettiği gibi, Rauf Denktaş katıldığı konferanslarda kensine neden Federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti istemiyorsunuz soruna cevap olarak: “Ben bir Türk'üm, Orta Asya'dan gelmiş Anadoluluyum Rumların Yunanistan'ı var biz neden kendimizi Türkiye'den ayrı düşünelim. Bana Kıbrıslı mısınız demeyin ben bir Türk'üm” şeklinde karşılık vermiştir. Bu durum göstermektedir ki Türkiye Kıbrıs için federasyonu düşünürken bile Kıbrıslı Türk liderler hâlâ Türkiye ile birleşme arzusunda olmuştur.

Kıbrıs'taki Rumlar ise, federasyona tepkiyle karşılık vermiş, Rumlar Makarios'u destekleyenler ve EOKA'yı destekleyenler olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Makarios Yunanistan'daki cuntacılarla düşünceleri ayrışmaya başlamış, EOKA-B Atina'dan

aldığı emirle Makarios'un sarayını işgal edip “*Kıbrıs Helen Cumhuriyeti*”ni kurduklarını açıklamıştır.

Can'ın(2014 s.144) bahsettiği gibi, 15 Temmuz sabahı darbe için hazırlıklar yapılmış, Yunan subaylarının kontrolündeki Rum Milli Muhafız Ordusu ve EOKA örgütü milisleri Makarios yandaşlarını temizlemeye başlamıştır. Kıbrıs'ta darbe olduğunu haberi Türkiye'ye aynı gün ulaşmış, Kıbrıs'ta yapılan darbe Lefkoşa'daki Türk Büyükelçiliği tarafından şifreli oluşturulan bir mesajla Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na iletilmiştir. 1960 yılında imzalanmış olan Kıbrıs Cumhuriyeti Garanti Antlaşması'nın garantör ülkesi Türkiye, bir diğer garantör ülke olan İngiltere ile ortak bir operasyon gerçekleştirmek için durumu görüşmüştür. Acil olarak toplanan TBMM, Hükümete genel savaş açma yetkisi vermiş, 14 ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Trakya'da bulunan 1. Ordu, Ege ve Akdeniz'de bulunan birlikler alarma geçirilmiş, ayrıca Kıbrıs'a harekât için karargâhı Adana'da bulunan 6. Kolordu Türkiye'nin adaya en yakın noktası olan Mersin'e kaydırılmıştır.

Milli Güvenli Kurulu Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk başkanlığında Başbakan Ecevit, Başbakan yardımcısı Erbakan, Genelkurmay Başkanı Semih Sencer, kuvvet komutanları ve bakanlar acilen toplanmış, Kıbrıs'a çıkarma yapılacağı açıkça görünmüştür. Cumhurbaşkanı Korutürk başkanlığındaki Milli Güvenlik Kurulu Türkiye'nin menfaati ve güvenliği için her türlü önlem alınması kararını almıştır. Alınan karar askeri müdahale kararı olmuştur.

Başbakan Ecevit toplantının ardından İngiltere'ye gidip İngiliz hükümetiyle görüşmek istemiş, Ecevit İngiltere'ye Garanti Antlaşması'nın kendilerine verdiği yetkilere dayanarak Kıbrıs'a bozulan düzeni tekrar sağlamak için ortak askeri harekât yapılmasını söylemiştir.(Garanti Antlaşması, 1959, m.3). Ama İngiltere hükümeti harekât düşüncesine karşı çıkmıştır. Ecevit harekâtı Türkiye'nin tek başına yapacağına kanaat getirmiştir.

Türkiye, Yunanistan'a taleplerini bildirip Nikos Sampson'un derhal çekilmesini ve EOKA'cıların adadan ayrılmasını istemiş, ancak Yunanistan istekleri kabul etmemiştir. TSK harekât için gerekli hazırlıkları tamamlamış, CHP – MSP hükümeti Kıbrıs'a harekât için TSK'ya yetki vermiştir. Kıbrıs'a harekât yapılacağı zaman

Bakanlar Kurulu'nda bazı CHP'li bakanlar çekince göstermiştir. Ancak MSP'li bakanlar harekât için nispeten hiç çekince göstermemiştir.

Başbakan Yardımcısı Necmeddin Erbakan ise şöyle demiştir:

“Mukavemet görmez isek, herhangi bir kan dökülmesi olmayacaktır. Kıbrıs'ta, Dünya sulhunun teminine yardımcı bir harekât olacaktır. Cenab-ı Hak, bu harekâttan dolayı, milletimize ve bütün insanlığa hayırlı neticeler versin. Tarihi görevimizi ifa etmenin bahtıyarlığı içindeyiz.”(Akt. Savrun, 2013, s.267).

Türkiye'nin harekât hazırlığında olduğunu öğrenen ABD yine harekâtı durdurmak ister. Başkan *Richard M. NIXON* Türkiye'nin 6. Cumhurbaşkanı *Fahri Korutürk*'e adaya harekât yapılmaması gerektiğini bildirir. Ancak Türkiye deniz ötesi harekât için gerekli hazırlıklar çoktan hazırlamıştır. ABD'ye rağmen hareket yapılacak İttifak ve Garanti Antlaşmalarının Türkiye'ye verdiği yetkiler kullanılacaktır.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral *Semih Sancar* da mesajında şöyle demiştir:

“Şanlı Türk Silahlı Kuvvetleri ve Uлуу. Mesajımın yayınlandığı şu anda, kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri, milletimizin emrinde ve O'nun yüce varlığından aldığı güçle, devletlerarası antlaşmaların kendisine tanıdığı haklara dayanarak, Kıbrıs'ta ve bölgede barışı sağlamak, yavru vatanda yaşayan ırkdaşlarımızın güvenliğini sağlamak maksadıyla birleşik bir harekâta bulunmaktadır. Türkün kahramanlığını ve barışseverliğini bir kere daha cihana ispat eden Silahlı Kuvvetlerimiz, bu hareketimizde, şanlı tarihimize ve insanlığa unutulmayacak bir sayfa açmaktadır. Kahraman Türk Milleti'nin, yıllarca bu barışı gerçekleştirmek yönünde gösterdiği metanet de ayrı bir övgüdür. Yüce Türk Uлуу zafer haberlerimizi beklemektedir. Tarihimiz ve ulu Atamıza layık olacağınıza inancım sonsuzdur.”(Tarakçı, 2010, s.90-91).

Türkiye'nin Kıbrıs'a Müdahalesi ***Garanti Antlaşması'na*** dayanmaktadır. Anlaşmaya göre: *“Kıbrıs'ta, Bağımsızlık, Güvenlik, Toprak Bütünlüğü veya Anayasal Düzen İhlal Edildiği Zaman Garantör Ülkeler, Birlikte Hareket Etmek Olanağı Bulunmadığı Takdirde Münferden Bu Anlaşmanın Oluşturduğu Durumu Yeniden Oluşturmak Amacıyla Hareket Etme Hakkına Sahiptirler”* denmektedir.

Türkiye Kıbrıs'a harekât yapmak için askeri birliklerini Mersin ve Adana'ya intikal ettirmiştir. Askeri müdahale için son hazırlıklar yapılmış kara, hava ve deniz kuvvetlerine bağlı unsurlar İskenderun, Adana ve Mersin'de yerlerini almışlardır. Mütercimler'in de (2007, s.221-223) belirttiği gibi, Türkiye amfibi harekât için çıkarma gemileri olan LST(Lanndig Ship Tank), LCT(Lanndig Craft Tank), LCU(Lanndig Craft Utilisset) ve LCM(Lannding Craft Machine)'leri kendi imkânları ile yapmıştır.

Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı çıkarmanın 20 Temmuz günü yapılacağını belirtmiştir.

Kıbrıs'taki darbe sonrasında İngilizlere sığınarak darbecilerden kurtulan Makarios BM toplantısında bir konuşma yapmış, Makarios Kıbrıs'ta Nikos Sampson'un yaptığı darbenin bir işgal olduğunu söylemiştir. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve egemenliğinin açıkça ihlal edildiğini belirtmiş, Makarios'un bu sözleri Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken garantör olan devletlere karşı bir işaret olarak algılanmıştır. Yunanistan ve Kıbrıs Rumları tarihinde her zaman *ENOSİS* ve *MEGALO İDEA* için beraber mücadele etmişler, ancak olayların geldiği son nokta itibarıyla birbirlerine açıktan muhalefet etmeye başlamışlardır. Makarios'un BM'de yaptığı konuşmaya karşılık Yunanistan, darbesinin Kıbrıs'ın iç işi olduğunu söylemiştir. Makarios son olarak BM'ye ithafen “size sığınyorum” diyerek sözlerini bitirmiştir.

Türkiye'de hükümet harekâtın adını “**Kıbrıs Barış Harekâtı**” olarak belirlemiştir. Başkan Ecevit'in basına verdiği demeçlerde Türk askerinin Kıbrıs'a barışı götürmek için gittiğini belirtmiş, Ecevit, Türkiye'nin Kıbrıs topraklarında gözünün olmadığı uluslararası hukukun kendilerine verdiği haklar neticesinde adaya gidildiğinin altını özenle çizmiştir.

3.1. Türkiye'nin Kıbrıs'a Müdahalesinin Nedenleri

3.1.1. İttifak ve Garanti Antlaşmalarının Tanıdığı Haklar

15 Temmuz darbesi ile Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen son bulmuştur. Garanti Anlaşması yapılırken Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, bütünlüğüne güvence verilmiştir. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'da garantör olarak Kıbrıs'ı koruma altına almıştır. Darbenin gerçekleşmesi bağımsızlığı ve güvenliği ortadan kaldırmıştır. Tarafların akdettiği sözleşmeye göre şartlar gerçekleşmiş ve Kıbrıs'a müdahale hakkı doğmuştur.

İttifak ve Garanti Antlaşmalarının hükmü açık ve ortaya konmuştur. **Garanti Anlaşması 1. Maddesine göre:** “Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir devlette hiçbir şekilde kısmen veya bir bütün olarak siyasi ve ekonomik birliğe girmeyeceğini taahhüt eder. Kıbrıs Cumhuriyeti, bununla bağlantılı olarak adanın gerek herhangi bir devletle

birleşmesini ve gerekse taksimini doğrudan veya dolaylı olarak gerçekleştirmeyi teşvik etmesi muhtemel her türlü, faaliyeti yasaklar'' şeklindedir. Bu madde Enosis'in gerçekleşmeyeceğini açıkça söylemiştir. Ancak 15 Temmuz'da yapılan darbenin bir ilhak girişimi olduğu herkesçe anlaşılmıştır.

İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs'ta bozulan düzeni tekrar tesis etmek için ister beraber ister münhasıran adaya müdahale edebilecektir. Nitekim Türkiye 15 Temmuz da darbe olunca Başbakan Bülent Ecevit Kıbrıs'a müdahale isteği İngiltere'ye bildirmiş, ancak İngiltere askeri müdahaleye sıcak bakmamıştır. Kıbrıs'taki darbenin mimarlarından olan Yunanistan'daki cuntacılar zaten olaya çok uzak bir noktadan bakmışlardır. Yunanistan, Kıbrıs'ta bozulan düzeni tesis etmek bir yana, eğer Türkiye adaya askeri müdahalede bulunursa Türkiye ile savaşı bile göze alacağını söylemiştir. Türkiye'nin askeri harekât için hazırlık yapmasının üzerine, Yunanistan da Batı Trakya'da askeri yığınak yapmaya başlamıştır. Türkiye'nin kararlılığından çekinen Yunan cuntacılar nihayetinde savaşı göze alamayıp Kıbrıs Barış Harekâtı'nı dışarıdan izlemişlerdir. Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda Yunanistan'daki cunta çökmüş ve yerini sivil yönetime bırakmak zorunda kalmıştır.

3.1.2. Kıbrıs'taki Türklerin Yönetimden Dışlanması ve Anayasası'nın Askıya Alınması

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda Cumhurbaşkanı Makarios, yardımcısı ise Dr. Fazıl Küçük olmuş, Kıbrıs'taki Türk ve Rumların haklar anayasal olarak garanti altına alınmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası'nda belirtilen devlet memurlarının %30 oranında Türklerden oluşması, 10 bakandan 3'ünün Türk olması gibi haklar Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na yazılmıştır. Ancak anayasada yazan maddeler Makarios'un karşı tutumu nedeniyle uygulanamamıştır.

Makarios Türklere tanınan hakların fazla olduğu görüşünü savunmuştur. Anayasa'da belirtilen bir başka husus da cumhurbaşkanının ve yardımcısının çıkarılacak yasalarda ayrı ayrı veto hakkı olduğu şeklindedir. Makarios'un çıkarmak istediği Türklerin haklarını kısıtlayan yasaları Cumhurbaşkanı yardımcısı Fazıl Küçük veto etmesine rağmen veto kararı dikkate alınmamıştır. Adada bulunan Türkler devlet görevlerinden teker teker el çektirilmeye zorlanmıştır. Türklerin yasaya göre devlet

memurluklarında %30 oranında yer almak hakları olmasına rağmen Makarios Türklerin haklarını elinden almış, böylelikle zaten yeni kurulan cumhuriyette anayasa askıya alınmıştır.(Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temelini Oluşturan Anlaşma, 1959).

Makarios hakkı olmaksızın tek taraflı olarak İttifak Antlaşması'nı kaldırdığını bildirmiştir. Bunlara ek olarak, Kıbrıs'taki Türkler Cumhuriyet kurulmadan önce EOKA'nın eylemlerinde yaşamlarını yitirmiş sonrasında yine EOKA-B'nin eylemleri sonucunda yaşamlarını yitirmişlerdir. Devam eden olaylar silsilesi Kıbrıs'a askeri harekât yapılmasına hukuken zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin harekâtındaki temel argümanı Kıbrıs'ta bozulan yapının tekrar kurulması şeklinde olmuştur.

3.2. Birinci Barış Harekâtı

Bayülken'in(2001, s.59) de belirttiği gibi, Ecevit Türk askerinin adaya barışı götüreceği söylemiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı, Başbakan Bülent Ecevit'in: *"Biz aslında savaş için değil barış için ve yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz"* sözleriyle başlamıştır. Ecevit harekâtın haklı şekilde yapıldığını dünya kamuoyuna açıklamıştır. 20 Temmuz'da şafak sökerken Türk askeri çıkarma yapılacak Girne Platini plajına ulaşmıştır. Denizden karaya asker çıkartılmış ve savaş uçakları, savaş gemileri gerekli güvenliği sağlamıştır. Kıbrıs'a yapılacak harekât Rauf Denктаş'a önceden bildirilmiştir. Rauf Denктаş *Bayrak Radyosu*'ndan yaptığı açıklamayla: *"Bugün şu anda, Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'ın her yanında havadan ve denizden çıkarma yapmaktadır. Gazamız mübarek olsun"* sözleriyle Kıbrıs Türklerine harekâtı bildirmiştir.

Türkiye hareket saatini Rauf Denктаş'a 6:00 olarak bildirilmiş, ancak Kıbrıs'ın saatinin bir saat ileride olduğu düşünülmeden planlama yapılmıştır. Bu nedenle Denктаş'ın radyodan açıklama yaptığı saatten bir saat sonra Türk askeri harekâta fiilen başlamıştır. Kıbrıs'ta Türklerin bir saat heyecanlı bekleyişinin ardında ilk olarak Türk uçakları semada belirmiştir. Kıbrıs ile Türkiye arasındaki bir saatlik farkın gözden kaçırılması büyük bir faciaya neden olabilecek niteliktedir. Denктаş harekâttan bir saat önce Rum Milli Muhafız Ordusu ve EOKA-B'ye Türk askerinin geldiğini ihbar etmiş gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Nihayetinde, harekâtın başında yaşanan planlama

hatasına rağmen Barış Harekâtı sorunsuz bir şekilde icra edilmeye başlanmıştır.(Birand, Kıbrıs'ın 50 yılı, 1999).

Dünya basınında ise, Kıbrıs Barış Harekâtı anlayışla karşılanmıştır. Çünkü Türkiye, Londra ve Zürih'te yapılan antlaşmalarının gereği icra etmektedir. Diğer taraftan Yunanistan da askeri cunta yönetiminde olmasıyla, Avrupa ülkeleri zaten Yunanistan'daki darbe yönetimine karşı tavrını net olarak belirtmiştir. Bu nedenle Yunanistan Avrupa'da da yalnız kalmıştır.

Türkiye'nin askeri müdahalesi karşısında ekonomik krizde olan Yunanistan savaş başlatmayı göze alamamış, Kıbrıs Barış Harekâtı başladığı zaman Yunanistan adına açıklama yapacak bir kişi dahi basının karşısına çıkamamıştır. Barış Harekâtı Yunanistan'daki cuntanın itibarını kaybetmesine neden olmuş, 1967'te darbe yaparak gelen cuntacılar sivillere sert muamelelerde bulunarak halkta tepki oluşturmuşlardır.

Türk askeri karaya çıktığı günün akşamı New York'ta BM Güvenlik Konseyi toplanmış, BM bir an önce Kıbrıs'taki çatışmaları bitirmek istemiştir. Türkiye ise ateşkes olmadan önce plan çerçevesinde amaçladıkları hedeflere ulaşma gayretinde olmuştur.

Mütercimler'in (2007, s. 331) ifadesiyle, harekât başladıktan sonra Yunan gemilerinin Kıbrıs'a doğru yaklaştığı haberi yayılmış, Kıbrıs'ta harekâta devam eden TCG Kocatepe, TCG Tınaztepe, TCG Adatepe, TCG Fevzi Çakmak Yunanistan'a bakan Kıbrıs sahiline Yunan gemilerini karşılamak için intikal etmiştir. Diğer taraftan geldiği zannedilen Yunan savaş gemilerine taarruz yapmak için de Türk savaş uçakları havalanmıştır.

Hava Kuvvetleri ile Deniz Kuvvetleri arasındaki koordine eksikliğinden ve hava muhalefeti nedeniyle yeterli istihbaratın sağlanamayışından dolayı Türk savaş uçakları Yunan gemisi zannedilen TCG Kocatepe'ye, TCG Tınaztepe'ye, TCG Adatepe'ye ve TCG Fevki Çakmak muhriplerine taarruza başlamışlardır. Talihsiz olayın sonunda TCG Kocatepe batmış diğer gemiler de kendilerini kurtararak Türkiye'ye doğru gitmişlerdir. Bölgedeki gemilerin Türk gemileri olduğu sonradan anlaşılmış olup benzeri Çanakkale Savaşı'nda da karaya çıkarma yapan İngilizler zannedilerek iki Türk birliğinin çatışmasında da yaşanmıştır. Yaşanan bu olay askeri birlikler arasındaki haberleşmenin

ne kadar önem arz ettiğini gözler önüne sermiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yaşanan TCG Kocatepe muhribinin batması olayı askeri istihbarat ve koordinasyon açısından ders alınacak niteliktedir.

Rum tarafında ise benzer bir olay yaşanmış, Yunanistan'daki hava üssünden kalkan Yunan komandoları taşıyan uçaklar Lefkoşa semalarına geldiğinde Türk uçakları zannedilerek Rum uçaksavarlarının açtığı ateşle birkaç uçak düşürülmüştür.

Dünya kamuoyunda harekâtın devam etmesiyle Türkiye'ye karşı siyasi baskılar başlamıştır. Kıbrıs'ta Türk askeri belirlediği hedeflere ulaşmış, bunun üzerine ateşkes teklifi kabul edilmiştir. Ateşkes ile birlikte tarafların Cenevre'de çözüm için toplanmasına karar verilmiştir.

Kıbrıs'ta Türk askeri harekâtı ateşkes ile durdurmuş, Yunanistan tarafından ise itibarını kaybeden cunta yönetimi düşmüştür. Yunanistan tekrar demokrasiye geçmek için darbeyle düşürülen Karamanlis Yunanistan başbakanı olmuştur.

3.3. I. Cenevre Konferansı

22 Temmuz ateşkesinden sonra, Türkiye, İngiltere, Yunanistan temsilcileri Kıbrıs sorununu görüşmek için Cenevre de bir araya gelmiştir.

Cenevre'deki birinci görüşme 25-30 Temmuz tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeye AB, BM ve Sovyetler Birliği gözlemci statüsünde katılmıştır. Cenevre'de Türk delegeler acil bir çözüme ulaşmak için ortaya koydukları görüşler:

- Ada'da Türklere ve Rumlara bulundukları bölgelerde özerk yönetim verilmelidir.
- BM ile beraber üç garantör devlet denetimi tam olarak sağlasın.
- Kıbrıs Anayasa'sının öngördüğü biçimde cemaat başkanları görevlerine dönsünler olmuştur.

Başbakan Bülent Ecevit, Cenevre'deki Türk Heyeti'nin Başkanı olan Turan Güneş'e: Ateşkes ile durmuş olan askeri harekât gerekli görülürse ikinci harekât ile devam edeceğini söylemiştir. Ecevit Konferans'ta Ankara ile doğrudan kurulan telefon

dinleneceği için durumu şifreli bir şekilde söylemesini istemiş, şifre olarak da Turan Güneş'in kızı olan Ayşe için “*Ayşe Tatile Çıksın*” denilecektir.

Konferans'ta resmi olarak üç teklifte bulunulmuştur:

- Federasyon kurulacaktır.
- Askerden arınmış bölgeler ilan edilecektir.
- Rauf Denktaş göreve başlamalıdır.

Türkiye'nin şartlarının hepsi kabul edilmemiştir. Görüşmeler uzamış ve bazı konularda mutabık kalınmıştır:

1. 1960 Antlaşması ve BM Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararı.
2. Ateşkes imzalandığı andan yürürlüğe girecek.
3. Güvenlik bölgesi ve BM Barış Gücünün önemi.
4. Türk askeri adadan güvenli bir ortam meydana gelince çekilecek.

Üzerinde anlaşılan maddelerden sonra toplantıya ara verilmiştir. Ancak 4. maddedeki ‘*çekilme*’ sözcüğü Ankara tarafından kabul edilmemiştir. Türk delegeleri gerekirse toplantıdan çekileceklerini söylemişlerdir. Sonrasında 4. madde dışındaki maddeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Mütercimler'in de (2007, s.458-461) bahsettiği, Birinci Cenevre Deklarasyonu imzalanmıştır:

- 1960 Antlaşmaları BM'nin kararıyla Kıbrıs'ta yeni önlemler alınacaktır.
- Türk ve Rumları 30 Temmuz itibarıyla bulundukarı bölgelerde kalıp ilerleyemeyeceklerdir.
- Türk kuvveti etrafında tampon bölge kurulacak ve bölgede sadece BM Barış Gücü bulunacaktır.
- Yunan ve Türk tarafı işgal ettikleri bölgeleri derhal tahliye edecekler.
- Türk ve Rumların karışık olarak bulundukları köylerde BM Barış Gücü kontrol sağlayacaktır.
- Esirlerin hepsi mübadele edilecektir.

- Görüşmeler 8 Ağustos günü 1974'te devam edilecek olup bu toplantıya Kıbrıslı Rum ve Türkler de katılacaktır.

Yayınlanan deklârasyona göre Türkiye garantör devlet olarak kendine düşeni yapmış adadaki bozulan düzeni tekrar teşkil etmek için müdahale de bulunmuştur.

6 Ağustos 1974 günü ateşkes hattının belirlenmesi için anlaşma sağlanmış olup Türk tarafı İkinci Cenevre Konferansı için tezini açıklamıştır:

1. Kıbrıs Anayasası'nın durumu çözümlmelidir.
2. Kıbrıs'taki Türklere garanti verilmelidir.
3. İstekler kabul edilmezse harekât devam edecektir. (bu madde sonradan açıklanmıştır).

Yunan tezi ise:

- Birinci Cenevre Konferansı'nda alınan kararlara uyulsun.
- Kıbrıs Anayasası için komisyonlar görüşsün.

Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'ta EOKA'cılar Türk askerine karşı yıpratma faaliyetinde bulunmuş, ancak Türk askeri Rumların faaliyetleri önlenmiştir.

Yunanistan 7 Ağustos günü birinci Cenevre Konferansı'ndaki kabul edilenler dışındaki maddeleri kabul etmeyeceklerini açıklamıştır. İlk konferansta olaylar bu şekilde gerçekleşmiş ve ardında İkinci Cenevre Konferansı'na geçilmiştir.

3.4. II. Cenevre Konferansı

İkinci konferans belirlendiği gibi 8 Ağustos'ta karşılıklı ithamlarla yüksek tansiyonda başlamıştır. Türk heyetini temsilen Turan Güneş Rumların Türk köylerini boşaltılmadığını açıklamış, Yunan tarafı ise ateşkese uyulmadığı yönündeki iddialarını dile getirmiştir.

Yapılan görüşmelerde Türk tarafı Kıbrıs'ta yeni bir Anayasa yapılmasını, Yunan tarafı ise anayasanın aynen kalmasını istemiştir. Yunanistan Cenevre'deki görüşmelerde çözüm için farklı şeyler söyleyip oyalama taktiği uygulamış, Türk delegeler bunun farkına varmıştır. Sorunun özümü için Türk tarafı iki öneri daha getirip bir günlük süre

vermiştir. Verilen süre dolmasına yakın Yunanistan tekrar iki günlük süre isteyip, oyalama taktiğine devam etmişlerdir.

İkincisi yapılan Cenevre Konferansı bu gelişmeler etrafında sonuç alınamadan dağılmıştır. Bülent Ecevit kararlaştırıldığı gibi istenilen sonucun alınmaması durumunda neticenin bildirilmesini istemiştir. Önceden planlandığı gibi konferansın sonuçsuz kalmasından dolayı Turan Güneş, Bülent Ecevit'e "*Ayşe Tatile Çıksın*" parolasını söylemiştir.

Güvenlik Konseyi ateşkesin kesilmesi ve konferansın devamı için kararı almıştır. Cenevre'den bir sonuç çıkmamasıyla Türkiye'nin Barış Harekâtı'na devam etmesi dünya da Türkiye aleyhine tepkilere sahne olmuştur. İngiltere, Konferans'ta kendi istediği sonucu alamamış olmasında dolayı Avrupa ülkelerini Türkiye karşı kışkırtmıştır.

BM'de Türkiye'nin kınanması kararını yönünde karar alınmıştır. Mütercimler'e(2007) göre, Türkiye'nin dik duruşunu bozmak isteyen devletler Türkiye aleyhine yaptığı eylemlerle Türkiye'yi yola getirmeye çalışmışlardır. Tarihte yaşananları iyi bilen Türkler ABD'nin ve Avrupa'nın yaptırımlarına göğüs gerip mücadeleye devam etmiştir.

Yunanistan NATO'daki ülkeleri Türkiye'ye karşı kışkırtmak için NATO'nun askeri kanadından çekildiğini açıklamıştır. BM ve NATO Türkiye'yi kınadığı bildirileri arka arkaya yayınlamış, özellikle İngilizler ve Yunanistan, Türkiye'nin Osmanlı'nın sınırlarına tekrar gelmek istediğini söyleyip gereken dersin verilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir.

Türkiye'ye gereken ders verilmeli diye düşünen ABD Kongresi bunun için 17 Ekim 1974'te Türkiye'ye ambargo kararı almıştır. Türkiye'nin NATO müttefiki olan ABD yaptırımlarla Türkiye'yi istediği şekilde yönlendireceğini düşünmüş, ancak isteğine ulaşamamıştır.

3.5. İkinci Barış Harekâtı

Cenevre'den Ankara'ya "*Ayşe Tatile Çıksın*" mesajı, Ankara'dan da Kıbrıs'taki Türk askerine "*Zafer Kodunu Uygulayın*" mesajıyla 14 Ağustos 1974'te, İkinci Barış

Harekâtı diğerk adıyla “*Atilla Harekâtı*”(Üç Gün Savaşı) başlamıştır.(Mütercimler, 2007, s.483).

“*Parola: Zafer*” , “*Hedef: Şahin Hattı*” ile harekât devam etmiş, ***Şahin Hattı*** ise Kıbrıs’ta Türklerin yaşamlarını idame ettireceğı kendilerine yetecek hat olarak belirlenmiştir.

Sun Tzu’nun Savaş Sanatı(2018, s.19) kitabında harekâtın zorluğu: dolambaçlı olanı düze, dezavantajı avantaja çevirmek olduğunu söylemiştir. Kıbrıs’ta Rumlar ilk harekâtın ardından ateşkesin başlamasıyla durumun kendilerinin lehine döndüğünü düşünmüşlerdir. Bu nedenle Türk askerine yıpratma faaliyetlerinde bulunmaktan geri durmamışlardır. Ancak Rumların hesaplamadıkları bir şey vardır: Türkiye, Kıbrıs’ta kalıcı barışı sağlamakta kararlıdır. Bunun için Türkiye açısından ikinci harekât gerekli görülmüş, harekâta devam edilmesi için de emir Ankara’dan gelmiştir.

Türk hükümeti Kıbrıs’ta askeri harekâtın başladığını kamuoyuna bildiriyle açıklamıştır. Yapılan bildiride; Türkiye’nin Kıbrıs Devleti’nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün bir daha tehdit edilemeyeceğı ve Türk toplumunun haklarının korunacağı hukuk düzeninin kurulmasını tek başına sağlamak zorunda kaldığı bildirilmiştir. Ada’yı Yunanistan’a bağlamak için Atina’dan idare edilen darbeyle gerçekleştirilen olayları bertaraf etmek ve Kıbrıs’ın bağımsızlığını, bütünlüğünü, adadakilerin can-mal güvenliğini sağlamak için ikinci harekâta geçmek zorunluluğunu doğurduğu açıklanmıştır.

Türkiye’nin birinci harekâttaki tutumunu haklı bulan uluslararası kamuoyu, ikinci harekâta Türkiye’yi işgalcilikle suçlamıştır. ***BM, AB, Doğu Bloğu, Üçüncü Dünya Ülkeleri*** Türkiye’ye karşı tavır takınmış, ancak *Garanti Anlaşması*’nın 4. maddesine göre Kıbrıs’ta bozulan düzeni tekrar sağlamak için Türkiye’ye hak tanınmıştır. Türkiye’nin yaptığı müdahale de uluslararası hukuktan doğmuştur. İkinci harekât EOKA-B’nin Kıbrıs’ta Türklere yaptığı katliamları durdurmak için yapılmıştır. 20 Temmuz’da Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması üzerine EOKA-B Türk köylerini basıp Türkleri katletmeye başlamıştır. Bunun üzerine Cenevre konferansından sonuç alınamamasıyla ikinci harekât kaçınılmaz hale gelmiştir.

1963 yılında başlayan olaylarla 1974 yılına kadar geçen süre içerisinde adadaki mevcut durum “Kıbrıs Cumhuriyeti”ni değil, sadece Rumların tek yanlı olarak yönetimlerini ifade etmiştir. Çünkü 1963 yılında itibaren Türkler hem yönetimden hem de devlet kadrolarından dışlanmışlardır. Bu durumda Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti’ni Türkler ve Rumlar birlikte yönetecekken Türklere yapılan baskılar neticesinde söz sahibi yalnız Rumlar olmuştur.

Uluslararası platformlar da Barış Harekâtı sonucunda fiili olarak bir durumun meydana geldiği görüşündedir. Ancak 1963 yılından itibaren zaten de facto olarak ayrı Türk ve Rum bölgeleri oluşturulmuştur. BM Barış Gücünün adaya gelmesiyle ve ‘Yeşil Hat’ın oluşturulmasıyla Kıbrıs’ta fiili olarak iki farklı yönetimin varlığı söz konusu olmuştur. Bu nedenden dolayı adadaki de facto olan durum 1974’te değil 1963’te Kanlı Noel olaylarıyla birlikte başladığı söylenebilmektedir.

15 Temmuz 1974 darbesiyle sarayı basılıp darbe ile indirilen Makarios Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından Aralık 1974’te adaya geri dönüp Cumhurbaşkanlığı’na devam etmiştir. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti fiili olarak ortada yoktur. Kıbrıs Barış Harekâtı bir şey öğretmiştir: Türkiye’de hükümet koalisyonla kurulsun bile konu *ulusal çıkar* meselesi olunca meclisteki gruplar partilerüstü bir karar alıp tek vücut olarak hareket edebilmektedir. Hem CHP hem de MSP liderleri harekâtı hükümetin değil Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yaptığı noktasında hemfikirdirler.

Kıbrıs Barış Harekâtı Türk – Yunan ilişkilerini temelden sarsmış olup, Yunanistan uluslararası her alanda Türkiye aleyhine olan her konuda yer almıştır. Türkiye’ye karşı 4 yıl sürecek silah ambargosu ABD Kongresi’nden geçirilmiş, AB’ye giren Yunanistan Türkiye’nin AB’ye girmemesi için her yolu denemiştir. Ayrıca 1980’den sonra Yunanistan’ın PKK’ya destek verdiği de kanıtlarıyla ispatlanmıştır.

3.6. İngiliz Gazeteci James Rayner’in Araştırmaları

İngiliz gazeteci James Rayner Rumların Türklere karşı yaptıkları katliamlara tanık olan kişidir. Gazeteci Rayner(1987) gördüğü olayları *Crushed Flowers (Ezilmiş Çiçekler)* adıyla dünyaya duyurmuştur. Rayner aralarında bebeklerin de olduğu *Sandallar Köyü* toplu katliamını ortaya çıkarmış, Kıbrıs’ta Türklerin yaşadığı katliamları, işkenceleri, tecavüzleri dünyaya duyurmuştur.

Rayner ve arkadaşı Gareth Woodgate Kıbrıs'ta kalıp adada yaşanan kendi ifadeleriyle vahşet olaylarını, tecavüze uğrayan kadınları, kürtaajları yapan doktorları, sakat bırakılan insanları, yetim ve öksüz kalmış çocukları dinleyip fotoğraflarını çekip yazmışlardır. Rayner Rumların Enosis düşüncesiyle hareket edip adadaki Türklere yapılan bütün zulümleri açıklamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde barış içinde mutlu yaşamak varken Rumların Enosis hülyaları tüm güzelliklere gölge düşürmüştür.

Nikos Sampson ve EOKA-B Makarios'a karşı darbeyi yaptıktan sonra kendilerine karşı gelen Rumları öldürüp gömmüşlerdir. EOKA-B'nin liderleri muhalif Rumlar sindirildikten sonra sıra Türkleri ortadan kaldırmaya geleceğini söylemiştir. Nitekim Türklere karşı yapılacak kıyıma gelince darbeden beş gün sonra 20 Temmuz 1974'te Türkiye adaya harekât düzenlemiş, darbeci Yunan subaylarını ve EOKA-B birliklerini engellemiştir.

Nikos Sampson'ın 1974 yılında Türklere yönelik yapılan katliamlarla ilişkili olarak Yunanistan'da papaz olan Papathsestos "*Ta Nea*" isimli gazeteye yaptığı açıklamada: "*Öldürüldüler ve köpek gibi gömüldüler*" ifadelerini kullanmıştır. Papathsestos'ın bu açıklamaları geniş çaplı bir tepkiye neden olmuştur. Ancak daha vahim olan olay da Kıbrıs'ta Nikos Sampson ve EOKA-B'nin yaptığı katliamların Hristiyan din görevlisi tarafından itiraf edilmiş olmasıdır. Yine Papathtos gazeteye açıklamalarında öldürülen Türklerin ve 15 Temmuz darbesine muhalif Rumları mezarlara kendisinin de gömdüğünü söylemiştir. Papathsestos, Türkiye harekâta başlamasaydı daha çok Türkün öldürüleceğini de itiraf etmiştir.

Kıbrıs'ta Başpiskopos Makarios: "*Türk ordusu Kıbrıs'a geldiğinde kurtarmak için bir Türk bile bulamayacaktır. Türklerin Akdeniz sıcağında tereyağı gibi erimelerini bekliyorum*" demiştir. Makarios bu açıklamaları Türklerin nüfusunu Kıbrıs'ta azaltmaya çalıştığının bir kanıtı olmuştur. Türkler nüfus olarak Kıbrıs'ta azalırsa Makarios Enosis'e daha çabuk ulaşacağını düşünmüştür.

Can'ın(2014, s.136) değindiği gibi, Barış Harekâtı başladığında EOKA-B ve Yunan askerlerinden oluşan RMMO köylere saldırmaya başlamış, Rayner'e göre Rumlar en feci katliamı *Atlılar Köyü*'nde işlemişlerdir. Sabahın ilk ışıklarında EOKA-B ve RMMO Magosa'daki Atlılar köyünde bulunan erkek, kadın ve çocuk olan 57 kişiyi

toplamaş işkence ve tecavüzlerden sonra hepsi kurşuna dizilmişlerdir. Gömülmeyen cesetlerin de üzerinden dozer geçirerek son kalıntıları da tanınamayacak hale getirmişlerdir.

Rumların AİHM’de Türkiye aleyhine başlattığı girişimleri haber alan Rayner elindeki belgeleri yayınlayarak aslında Kıbrıs’ta katliama kimin maruz kaldığını gözler önüne sermiştir.

EOKA Muratağa Köyü’ne giderek burada yaşayan Türkleri öldürmüş, sonra Sandallar Köyü’ne geçip buradaki Türkleri de Sandallar Köyü’ne götürüp öldürmüşlerdir. Rumlar Atlılar Köyünde olduğu gibi öldürdükleri Türkleri açtıkları çukurlara toplu şekilde gömmüşlerdir. EOKA Taşkent’te de Türkleri toplamış açtıkları çukurların yanına götürerek kurşuna dizildiğini tanıklar söylemiştir.

3.7. Harekât Sonrasında Oluşan Durum: Sonuçlar

Temmuz 1974'teki ilk askeri harekâtla Kıbrıs'ın bir bölümü Türk kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir. Kıbrıs'taki Yunan askeri cuntası ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Nikos Sampson görevi bırakmış, Yunanistan'da yönetim sivillere devredilmiştir. Fransa'da yedi yıldır sürgünde olan Konstantin Karamanlis Yunanistan'a geri dönüp 24 Temmuz 1974'te hükümeti kurmuş, böylece Yunanistan'da 1967'dan itibaren süren askeri cunta yönetimi sona ermiştir.

Atina’da Kıbrıs’ta 15 darbesini gerçekleştirenler hakkında pek çok dava açılmıştır. Bayıllıoğlu’nun(2012, s.47) da söylediği gibi, Türkiye harekâta başladığı zaman Yunanistan Kıbrıs’a uçaklarla komando göndermiştir. Anca Rum Milli Muhafız Ordusu, Yunanistan’dan gelen bu uçakları Türk uçakları zannederek bazılarını uçaksavarlarla düşürmüştür. Düşen uçaktaki bir akerin anne ve babası Yunan hükümetine karşı dava açarak sorumluların bulunmasını istemiştir. Bu kişilerin açtıkları dava Atina Asliye Mahkemesi tarafından kabul edilmiş, suçlu olan Yunanistan’daki darbecilerin sorumluluğunu devlet üstlenerek ölen askerin anne ve babasına tazminat ödenmiştir.

Başka bir karar olarak, **Yunanistan Temyiz Mahkemesi** cuntacılar hakkındaki dava sonunda **21 Mart 1979 günü 2558/79 sayılı verdiği karar:**

“Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs'a yapılan Türk askeri müdahalesi yasaldir. Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirme hakkı olan garantör devletlerden biridir. Esas suçlular darbeyi hazırlayan ve icra eden ve bu suretle de bu müdahalenin koşullarını hazırlayan Yunan subaylarıdır.”

Kıbrıs Rumlarının Görüşü:

Kıbrıs'ta Rumların büyük kısmı, harekâttan hemen önceki olayları, Türk ve Yunan – Rum tarafının adada KKTC'nin kurduğu hâkimiyeti ayrılıkçı bir hareket olarak nitelendirip Türk Ordusu'nu işgalcilikle suçlamıştır. Rum tarafına göre, Türkiye adadaki Türklerin haklarını savunmayıp, emperyalist gayeler gütmekte ve Kıbrıs'ta söz hakkı almaya çalışmaktadır.

Birleşmiş Milletler:

Birleşmiş Milletlerin ifadesine göre Kıbrıs Cumhuriyeti adanın tek hâkimidir. Bu nedenle Güvenlik Konseyi'nin yayınladığı **550 sayılı** kararla KKTC'nin Birleşmiş Milletler üyesi devletlerce tanınmamasını istemiştir. Birleşmiş Milletlere göre Türk askeri adada işgalci olup, Kıbrıs'ı uluslararası herhangi bir anlaşmaya bağlı olmaksızın işgal etmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar neticesinde KKTC, Türkiye dışında hiçbir Birleşmiş Milletler ülkesi tarafından hukuken tanınmamaktadır.

Avrupa Parlamentosu (AP) 19 Eylül 1996 tarihinde aldığı karar:

Avrupa Parlamentosu, Türk hükümetinden özellikle işgalci askeri güçlerini Kıbrıs'tan geri çekmesini ve Kıbrıs sorununa adil ve uygulanabilir bir çözüm çağrısında bulunan Birleşmiş Milletler kararlarını kabul edip uygulamasını istemiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi:

AİHM'nin Türkiye aleyhine hükmettiği ilk karar, Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda Girne'deki evinin elinden alındığını iddia eden Titina Loizidou tarafından açılmıştır. Loizidou Davası olarak bilinen süreç sonunda mahkeme, Türkiye'yi 1,2 milyon avro ödemeye mahkum etmiştir. 1998 yılında sonuçlanan davada Türkiye, hükmedilen tazminatı 2003 yılında ödemiştir.

2006 yılında AİHM, görülmeyi bekleyen bütün tazminat davalarını bağlayan bir karar almış ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan *Taşınmaz Mal*

Komisyonu'nu adadaki soruna dair bir iç hukuk yolu olarak tanımlamış ve Rumlar tarafından açılmış tüm bireysel tazminat davalarını, iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle reddetmiştir.

1994 yılında Rum hükümeti tarafından açılan, harekât sonrası kaybolan 1491 Kıbrıslı Rum'un ailelerinin ve yerinden edilen 221 bin kişinin zararlarının tazminini öngören başvuru 1996 yılında AİHM tarafından kabul edilmiş, 2001 yılında açıklanan ara kararda Türkiye'nin İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11 maddesini ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Davada son karar 2014 yılında açıklanmış ve Türkiye, harekât sonrasında kaybolanların ailelerine 30 milyon avro, adanın kuzeyinde kalan Rumların zararlarının tazmini için de 60 milyon avro olmak üzere toplamda 90 milyon avro ödemeye mahkum edilmiştir.(Gündüzler, 2016).

3.7.1. ABD'nin Türkiye'ye Uyguladığı Ambargolar

ABD Kongresi Türkiye'ye silah ambargosu kararı almış, Türkiye'nin haşhaş ekimini durdurmadığından bahsettilmiştir. Kongre daha sonra aldığı karara Kıbrıs'a askeri harekât yapıldığını da eklemiştir. Silah ambargosu 4 yıl sürmüş olup yine ABD Kongresi'nin kararıyla kaldırılmıştır. Alınan ambargo kararı Türkiye'yi çok kötü etkilemiş; Türkiye'de benzin, tüp gaz ve daha pek çok malzeme bulmak zorlaşmıştır. Ambargo kararı TSK'yı daha kötü etkilemiş, Hava Kuvvetleri bünyesinde bulunan uçaklar yedek parça eksikliğinden dolayı kullanamayacak duruma gelmiştir.

Türkiye'nin silah ve petrol sıkıntısı yaşadığı dönemde *Kaddafi* yönetimindeki Libya, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlamasından itibaren her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu açıklamıştır. ABD'nin ambargo uyguladığı yıllarda Türkiye'nin petrol ihtiyacının tamamına yakınına Libya karşılamıştır.

ABD'nin uyguladığı ambargo Türkiye için bir dönüm noktası olmuş, Türkiye silah sanayinde dışa bağımlı olmaması gerektiğini anlamıştır. Türkiye'nin yerli *Savunma Sanayisi*'nde başlattığı dönüşüm sayesinde askeri ekipmanlar konusunda dışa bağımlılık azalmıştır. *Aselsan*, *Roketsan*, *Havelsan* ve daha pek çok savunma sanayi kolu ABD'nin uyguladığı ambargonun üzerine temelleri atılarak kurulmuştur.

ABD zaten “afyon” konusunda Türkiye ile arası gergin bir haldeyken Türkiye’den afyon ekilmemesini istememiştir. Ancak geçimini bundan sağlayan çiftçiler olduğu için Türkiye afyonu bir süre yasaklasa da sonra serbest bırakmıştır.

Bülent Ecevit, ABD yaptırımları ve siyaset sahnesindeki tavrını belirtmek üzerine:

“Biz Milliyetçiliği Sokak Duvarlarına Değil Kıbrıs’ın Topraklarına, Ege’nin Deniz Yataklarına Yazmışız. Biz Milliyetçiliği Batı Anadolu’nun Haşhaş Tarlalarına Yazmışız” diyerek hem yurtiçine hem de yurtdışına olan tepkisini dile getirmiştir.

Başbakan Ecevit, ABD’nin uyguladığı ambargoya çok kızmıştır. Ancak Ecevit Başbakanlığı zamanında Türkiye’nin çok dış açık vermesinden dolayı ithalata kısıtlamalar getirmiştir. Ecevit’in bu uygulaması tartışmalara neden olmuştur. Bir taraftan ABD’nin ambargosuna kızıp sitem ederken, diğer taraftan ise kendi kararıyla ülkeye giren malların azaltılmasını istemiştir.

3.7.2. Karşılıklı Nüfus Mübadelesi

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın önemli bir sonucu da “Nüfus Mübadelesi Anlaşması” olmuştur. 1975-1976 yıllarında Viyana da gerçekleştirilen görüşmeler sonunda Kıbrıs Türk Federe Devleti ile Rum Yönetimi tarafından imzalanan anlaşmaya göre; güneydeki Türklerin kuzeye geçmesine, kuzeyde olup da güneye geçmek isteyen Rumlar da BM Barış Gücü gözetiminde güneye geçmesine izin verilmiştir. Bu anlaşmayla yer değiştiren Türkler ve Rumlar evlerini, tarlalarını ve diğer mallarını terk etmişlerdir. Yapılan bu anlaşma ile adanın kuzeyi fiilen Türklerin, adanın güneyi fiilen Rumların nüfus bölgesi haline gelmiştir.

1975 yılındaki mübadele anlaşması, Kıbrıs’ta Türklerin ve Rumların bir daha çatışmaması için gerçekleştirilmiştir. Nüfus değişimi ile Kıbrıs’ta iki toplumlu iki bölge federal sistemin temeli atılmıştır.

Kıbrıs’ta aslında ilk olarak Türkler ve Rumların yer değiştirmeleri 1963 yılına dayanmaktadır. Kanlı Noel ile başlayan olayların ardından Türkler can güvenliğini sağlamak için adanın kuzeyine göç etmeye başlamışlardır. Türklerin hâkimiyetinin bulunduğu köyler ve diğer yerleşim yerleri Kanlı Noel eylemlerinden itibaren saldırılara karşı korunmaya başlanmıştır.

Nüfus mübadelesi nedeniyle ilerleyen yıllarda mülkiyet sorunu ortaya çıkmıştır. Yaşadığı yerleri terk eden Rumlar haklarını aramak için doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurular yapmışlardır.

3.7.3. Kıbrıs Türk Federe Devleti

13 Şubat 1975'te Kıbrıs'ta Türkler kuzeydeki kendi bölgelerinde Kıbrıs Türk Federe Devleti(KTFD)'ni kurmuştur. Kıbrıs'ta Türklerin ayrı bir devlet kurması adadaki baskıların yanında Rumların milliyetçilik akımının etkisiyle ENOSİS'i istemesi buna karşı olarak da Kıbrıs'taki Türklerin de Türk etnisine dayanan bağımsız bir devlet olma arzusunu perçinlemiştir. Heywood(2018 s.201) milliyetçiliğin bu durumunu toplumlar üzerinde yayılmasının siyasi örgütlenmenin merkezi ilkesinin millet olduğu şeklinde tanımlamıştır.

KTFD'nin ilanından önce kuzeyde Türk askeri denetimi sağlamış, KTFD kendi kanunu ve devlet teşkilatı olan özerklikten farklı olarak bağımsız faaliyet gösteren bir yapı olmuştur. KTFD'nin sınırları içinde TSK her alanda güvence sağlamış, Türkiye kurulan bu Federe Türk Devleti'ne mali anlamda destekte bulunup her alanda işbirliği yaparak tavrını göstermiştir.

BM Güvenlik Konseyi 1975 yılında Kıbrıs'taki Rum ve Türk toplumunu görüşmeye çağırmış, Viyana'da başlayan görüşmeler sonucunda, Denktaş ve Makarios arasında 4 maddelik anlaşma kabul etmiştir.

Dört Nokta Anlaşmasına Göre(12 Şubat 1977):

1. Bağımsız iki toplumlu Federal Cumhuriyet esastır.
2. Türk ve Rum kesiminin kendi kontrolünde olacak şekilde mülkiyet konusunda görüşme yapılacaktır.
3. Federal devletin görev ve yetkileri iki toplumun egemenliğini koruyacak biçimde gerçekleşecektir.
4. Mülkiyetini kaybeden Türk ve Rumlar görüşmelere açık olacaktır. Ancak federal sistem içindeki Türk tarafında istekleri de dikkate alınacaktır.

Rum Yönetimi Türk tarafının ekonomik alanda zorlandığını görünce çözüm konusunda beklemeye karar vermiş, Makarios aynı yıl ölmüş ve yerine Rumlar yeni bir

başkan seçmişlerdir. Denктаş ve yeni seçilen Rum Başkan Kyprianou BM bünyesinde yeni bir anlaşma imzalamışlardır.

On Nokta Antlaşmasına Göre(19 Mayıs 1979):

1. Toplumlar arası görüşmeler yeniden başlayacaktır.
2. Görüşmelerin temelini 12 Şubat 1977’de Denктаş ve Makarios arasında yapılan dört nokta anlaşması oluşturacaktır.
3. Kıbrıs’taki tüm vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.
4. Görüşmeler tüm mülkiyet ve anayasayı kapsayacaktır.
5. Maraş’ın(Kapalı Maraş) BM gözetiminde yerleşime açılmasından konusundaki anlaşmadan sonra mülkiyet ve anayasa oluşturulması görüşmeleri derhal uygulanacaktır.
6. Görüşmeler iyi niyetle, karşılıklı güvenle ve normal koşullara dönüşü kolaylaştıracak şekilde olacaktır.
7. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin askerden arındırılması gibi konular görüşülecektir.
8. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü bir başka ülke ile bütünleşme ya da taksimine karşı garanti altında olmalıdır. (Enosis ve Taksim Tezi’nin olmayacağı belirtilmiş)
9. Görüşmeler sürekli ve temelli olacaktır.
10. Görüşmeler Lefkoşa’da sürdürülecektir.

Bu anlaşma da Kıbrıs’taki sorun için bir çözüm sağlayamamış, Rum tarafı uluslararası alanda sorunu kendi lehine duyurmaya çalışmıştır.(Tuncer, 2012, s.97).

Toplumlararası Görüşmeler (1980-1983)

Türk ve Rum toplumları 1980 yılında görüşmeye yeniden başlamış, Türk tarafı çözüm için iki toplumlu iki bölge federal bir sistemi sunmuştur. Rumlar iki toplum olmayı kabul etmişler ancak iki bölge olmayı reddetmişlerdir. Türkler ve Rumlar arasında federal devletin yetkilerinin nasıl kullanılacağı konusunda da anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Rumların amacı Enosis’e açık kapı bırakacak bir anlaşma yapmaktır.

1981 yılında Türk tarafı çözüm sağlanması için detaylı bir paket sunmuştur:

1. Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin sınırları

2. Maraş'la ilişkin harita
3. Anayasa taslağı
4. Güvenliğin sağlanacağı konular
5. Garantiler içeren maddeler

Rum tarafı ise: Türk önerilerinin çözüm teşkil etmeyeceğini, federal sistem olacak ama iki devletli federasyon kabul edilemez.(çünkü Enosis'e ulaşılamaz). Kıbrıs'ın toprağı bağımsız ve bütün olmalı, Kıbrıs'ta yer değiştiren halk eski evlerine isterlerse dönebilmelidir. Ancak Rumlar Türk tarafının önerilerini yine reddetmiştir.

1980-1983 yılları arasında görüşmelerin olumsuz sonuçlarının en önemli nedeni Rumların kendilerini Türklerden üstün görmeleri olmuştur. Rumlar Türklere kendileri kadar hak verilemeyeceğini söylemiş, bu nedenle Kıbrıs BM'nin gündeminde sürekli yer almıştır.

BM Güvenlik Konseyi "*Kıbrıs Halkı*" terimini kullanmış, Kıbrıs Türk Federe Devleti ve Türkiye buna karşı çıkmıştır. Çünkü adada Kıbrıs Halkı değil, Türkler ve Rumlar yaşamaktadır. Kıbrıs Türk Federe Devleti 17 Haziran 1983 yılında bir bildiri yayınlayarak *self-determinasyon hakkını* ilan etmiştir. Rumlar ise Türklerin yerli halk olmadığını bu yüzden self-determinasyon haklarının olmadığını dünyaya yaymaya çalışmıştır.

3.7.4. Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self-Determinasyon)

Kıbrıs'ta self-determinasyonu değerlendirmek için öncelikli olarak adada yaşananlar uluslararası hukuk açısından ele alınmalıdır. Soykırım, kitlesel olarak bir insan topluluğunu öldürmek ve belirli bir ırkı, belirli bir dini ya da etnik kökeni ortadan kaldırmak olarak nitelendirilmektedir. Soykırım suçu belli bir genelden ayrılan etnik, dini, ulusal veya ırksal bir kitleyi yok etmek amacıyla hareket ediliyor olmasını gerektirir. Öldürmelere maruz kalanın karşılık verip vermemesi önemli değildir. Katliamları yapanlar eğer bir kitleyi yok etmek amacıyla öldürüyorsa, kısırlaştırma yapıyorlarsa ve çocukları ailelerinden alıp götürüyorlarsa *soykırım suçu* işlenmiş denilmektedir.

Heywood(2011, s.149) ulusların kendi kaderini tayin hakkını uluslararası hukuk çerçevesinde dokunulmaz bir hak olduğunu söylemiştir. Kendi kaderini tayin hakkı milliyetçiliğin dünyada yaygınlaşmaya başlaması ile paralel bir şekilde tırmanışa geçmesi tesadüf değildir. Çaha ve Şahin(2013, s.234) ise, milliyetçiliğin aslında halkı bir araya getiren kültürün diğer farklı kültürlerden ayrılmasının sonucu olduğunu söylemişlerdir. Milas(2008, s.193) ise, milliyetçiliğin yerel bir ideoloji olmuş, dünyadaki diğer ideolojik yaklaşımlara güvensizlik olduğu zaman milliyetçiliğe sarılan birkültürün olduğunu söylemiştir. Bir milliyetçiliğin diğer milliyetçiliğe bakışı hep öteki olduğu için milliyetçilik kavrak olarak dünyaya yayılsa bile her ülkede etnisite üzerinde yerelde kalmıştır. Çünkü ulus-devletlerin farklı etnik kökenleri bulunmaktadır. Anderson'un(2015, s.98) ifadesiyle, 19. yüzyılın ilk çeyreğinde **bağımsız ulus devlet modeli** korsanlanabilir bir hale getirilmiştir. Korsanlama faaliyetini ilk yapanlar marjinalleşmiş halk dillerinde eğitilmiş olanların bulunduğu birlikler olmuştur. Milliyetçiliğin Kıbrıs'ta da kendini göstermesi tesadüf eseri olmamıştır. Kıbrıs'ta bir tarafta Rum diğer tarafata Türk etnisitesinin egemenlik mücadelesinin sonucunda yaşanan çatışmalar adada bölünmeye neden olmuştur. Kıbrıs'ta milliyetçiliğin başlamasında adanın İngiliz sömürgesi olması da etkili olmuştur. Emperyalizme karşı en azılı kafa tutan halk kitleleri tarih sahnesinde hep milliyetçiler olmuştur. Önce İngiliz sömürgesinden kurtulan Kıbrıs adasındaki insanlar sonra da kendi içlerinde egemenlik kurma yarışına girmiştir.

Uluslararası hukuka göre, bir katliamın ya da öldürmenin soykırım sayılması için öldürülen sayının bir önemi yoktur. Öldüren taraf bir kişiyi dahi yok etmek güdüsüyle yapıyorsa bu soykırımdır. Bir olaya soykırım demek için soykırımın argümanlarını objektif olarak göstermek gereklidir. Dolayısıyla soykırım suçunu ispat etmek kolay değildir. Çünkü yapılan öldürmelerde ya da diğer faaliyetlerde çocukların ailelerinden alındığı, kısırlaştırma yapıldığı ispat edilebilir ancak bir kitleyi ortadan kaldırmak gibi bir güdüyle yapıldığını ispat etmek zordur.

Dünyada yaşanan örneklerle bakacak olursak:

Ruanda'da sekiz yüz bin kişinin hayatını kaybettiği olaylar yaşanmıştır. Ruanda'da "Hutu"lar "Tutsi"lere ve ılımlı Hutulara karşı yüz gün süren öldürmelere başlamıştır. Hutuların yaptıkları öldürmeleri soykırımın temel amacı olan bir kitleyi

tamamen ortadan kaldırma gayesi çerçevesinde yapmıştır. Bu nedenle Ruanda’da yaşanan olaylar soykırım olarak nitelendirilmektedir.

Hitler öncülüğündeki Nazilerin Yahudilere yaptıkları faaliyetlere bakıldığında yapılan öldürmeler Yahudileri yok etmek güdüsüyle yapıldığı için soykırım suçunu oluşturmuştur. Zaten Hitlerin kendisi Yahudileri yok etmek istediğini açıkça her zaman söylemiştir.

Bosna’da Sırp’ların Bosnalı Müslümanlara karşı yaptıkları *Srebrenitsa Katliamı* da Bosnalı Müslümanları yok etmek güdüsüyle yapıldığı için soykırım olarak değerlendirilebilir. Sırp’lar Avrupa’nın göbeğinde Müslümanları Avrupa’dan silmek için katliam yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Doğu Türkistan’da ise, özerk olarak Çin’in egemenliğinde yaşayan Türkler vardır. Çin hükümetinin yaptıklarının soykırım olup olmadığını belirlemek için Doğu Türkistan’daki Türklere yönelik faaliyetlere bakmak gerekir. Çin hükümeti Doğu Türkistan bölgesindeki Türk kadınlarına yönelik kısırlaştırma faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca annesi ve babası tutuklanan çocuklar Çin hükümetinin çocuk yetiştirme yurtlarına yerleştirilmektedir. Çin Hükümeti’nin yapmış olduğu politika gereği Türk evlerindeki erkekler alınarak yerlerine üçer Çinli erkek koyulmaktadır. Çin’in yaptığı bu uygulamalar soykırımın olması için belirtilen niteliklerin bazılarını bünyesinde barındırmaktadır. Ancak soykırım kanısında varmak için Uygur Türklerine yönelik diğer faaliyetlere de bakmak gereklidir.

Çin Devleti, Uygur Türklerini yaptığı uygulamalarla asimile etmeye çalıştığı saptanmaktadır. Çin hükümetinin Türklere yönelik yürüttüğü öldürmelerin de yaşandığı olayların soykırım teşkil ettiğini söylemek için Çin’in yok etmek güdüsüyle mi hareket ettiğini saptamak gerekir.

Çin, Doğu Türkistan’da kalıcı ve tam hâkimiyet kurmak için bölgeyi Çinlileştirmek gayesindedir. Çin Devleti’nin yapmış olduğu uygulamalarda Türklere karşı kısırlaştırma yapılmakta, çocuklar ailelerinden alınmakta, Çin’in Türk etnik kökenini ortadan kaldırmak niyetinin olduğunun kanısına varmak mümkündür. Bu nedenlerden dolayı Türklere yapılan muamelelere de bakıldığı zaman bunun bir soykırım olduğunu söylemek uluslararası perspektife göre yerinde olacaktır.

Kıbrıs’a gelecek olursak, Kıbrıs’ta Rumlar ve Türkler yaşamaktadır. Rumların asıl amacı Kıbrıs’ı Enosis doğrultusunda Yunanistan’a katmaktır. Bunun için de İngiltere yönetimine isyan başlatmışlar, daha sonra da şiddet olaylarını Türklere karşı da yöneltmişlerdir. EOKA örgütü kurulmuş ve silahlı eylemlerine başlamıştır.

Kıbrıs’ta Türklere yapılanlar uluslararası perspektifte “*Soykırım*” nitelemesi olarak değerlendirilebilir mi?

EOKA örgütü kurulduğunda yaptığı açıklamalarla amacının Enosis’i gerçekleştirmek olduğunu vurgulamış, bu uğurda Türkleri de devre dışı bırakmak için onların adadan kazınmasına karar vermişlerdir. EOKA’nın yaptığı açıklamalar bir toplumu ortadan kaldırmak, yok etmek şeklinde anlaşılmaktadır. EOKA’nın kurucusu Grivas da yaptığı silahlı eylemlerde adada tek bir Türkün dahi kalmayacağına dair Rumlara söz vermiştir.

EOKA’dan sonra EOKA-B’nin kurulmasından sonra yapılan faaliyetlere gelecek olursak Rumlar Türklerin haklarının olmadığını bu nedenle adadan silinmeleri gerektiğine vurgu yapmışlardır. EOKA-B yaptığı katliamlarda Türkleri ortadan kaldırmak istediğini kendi sözleriyle açıklamıştır. Dolayısıyla öldürmelerin soykırım sayılabilmesi için bir toplumu, dini grubu yok etmek güdüsüyle yapmak gerektiği yukarıda anlatılmıştır.

EOKA ve EOKA-B’nin yaptığı açıklamalar Türkleri yok etmek güdüsünde oldukları anlaşılmaktadır. Hem EOKA hem de EOKA-B Kıbrıs’taki Türklerin bulunduğu köyleri basıp sivil köy halkını kurşuna dizilmişlerdir. Aynı zamanda EOKA Türklere karşı insan onuruna yakışmayan işkence ve tecavüzlerde bulunarak cesetleri hunharca parçalamıştır. Kıbrıs’ta Türklere karşı girişilen faaliyetlerin soykırım olduğu nitelemesinde bulunmak yerinde olacaktır.

Kıbrıs’ta yaşananlar “*Etnik Temizlik*” olabilir mi?

Etnik temizlik, herhangi bir etnik grubun zorla yer değiştirilmesi politikasını ifade eder. Kıbrıs’ta yaşanan olaylara baktığımız zaman gerek EOKA’nın gerek EOKA-B’nin yaptığı faaliyetler Türkleri zorla yer değiştirmek yönünde olmamıştır. İngiliz gazeteci

James Rayner'in de yayınladığı belgelere göre EOKA'cılar Türk köylerini basarak Türkleri yok etme güdüsüyle Türklere işkenceler yapıp onları kurşuna dizmişlerdir.

EOKA'nın güneydeki Türkleri zorla evlerinden kopararak kuzeye göçe zorlamaları durumunda “*Etnik Temizlik*”den söz edilebilirdi. Ancak EOKA'nın Türkleri yer değiştirme gibi bir amacı bulunmamış, hem EOKA hem de EOKA-B yaptıkları açıklamalarda Enosis'i gerçekleştirmek için Türkleri adadan tamamen sileceklerini vurgulamışlardır. Bu nedenle Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan önce Türklere karşı yapılanlar uluslararası hukukun maddeleri göz önüne alındığında Kıbrıs'ta yaşananların *Etnik Temizlik* olmayıp *Soykırım* olduğu nitelendirmesinde bulunmak isabetli olacaktır.

Filistin örneğine bakacak olursak, ABD'nin girişimiyle Filistin topraklarında biri Arap diğeri Yahudi olmak üzere iki devlet kurulmuştur. İsrail Devleti 1948 yılında Filistin toprakları üzerine kurulduktan sonra genişlemek istemiş, İsrail'in genişlemek istediği topraklar üzerinde Filistinliler yaşamaktadır. İsrail uyguladığı iskân politikasıyla Filistinlileri zorla yerlerinden göç ettirmeye başlamıştır. İsrail, Filistinlileri göç ettirerek boşalacak topraklara kendi egemenliği altında yerleşim yerleri kurmuştur. Geline son durum itibarıyla İsrail giderek büyümüş Filistin ise gittikçe küçülmüştür. Filistin'in toprakları **Gazze** ve **Batı Şeria** birbirinden ayrılmış olup bu bölgeler arasında kara bağlantısı kesilmiştir. Filistin'de İsrail'in uyguladığı politika tam olarak bir *Etnik Temizlik* kriterlerine uygundur.

Karabağ örneğinde ise, Karabağ meşru olarak Azerbaycan toprağıdır. BM de Karabağ'ın Azerbaycan'ın olduğunu söylemektedir. Ermenistan 1994 yılında başlattığı işgal neticesinde Karabağ'ı ele geçirmiştir. Karabağ'da bulunan on binlerce Azeri Türkü zorla göçe zorlanmıştır. Ermenistan'ın Karabağ'da uyguladığı işgal faaliyeti ve yaptığı politika da literatürde *Etnik Temizlik* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Self-determinasyon hakkına gelecek olursak, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra toplumlararası görüşmeler başlamış *dört nokta ve on nokta anlaşmaları* yapılmış, ancak bir sonuç alınamamıştır. Bir ulusun kaderini kendisinin tayin etmesine self-determinasyon denmektedir. Türk ve Rum taraflarının görüşmelerinden bir sonuç çıkmamış olmasından dolayı, bunun üzerine Kıbrıs Türk Federe Devleti aldığı kararla self-determinasyon hakkını ilan etmiştir.

Armaoğlu'nun(2009, s.467) söylediği gibi, her ulusun kendi istediği hükümet şeklini seçme hakkı olduğunu ve ABD ile İngiltere'nin de buna saygı duyacağını bildiren bir ilke bulunmaktaydı. Bu ilke daha sonra **“Self-Determinasyon İlkesi”** adını almış ve 1945'te kurulan Birleşmiş Milletlerin (BM) temel ilkelerinden biri hâline gelmiştir.

BM, devletlerin varlığının toprakları üzerindeki yaşayan milletlerin self-determinasyon hakkından öncelikli olduğunu belirtmiştir. Self-determinasyon bir hak olarak nitelendirilmekte olup, bu hakkı kullanmak için belirli kriterlerin oluşması gerekmektedir. Bir ülkede yaşayan farklı bir etnik, dini ya da kültürel bir gruba ayrımcılık yapılıyorsa: yani bu gruba yönetimde söz söyleme hakkı verilmiyorsa, bu grubun kendisini geliştirmesine imkân tanınmıyorsa, temel hak ve özgürlükleri güvence altında değilse, bu gruba yönelik soykırım yapılıyorsa ayrımcılığa uğrayan grubun **kendi kaderini tayin hakkı** olduğu söylenebilir.

Self-determinasyon hakkını Kıbrıs'taki Türkler için değerlendirdiğim zaman: Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda Rumlar ve Türkler eşit haklara sahip olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyetinin Temelini Oluşturan Anlaşma'ya(Zürih, 1959) göre, devlet memurluklarında, bakanlık sayılarında Türkler ve Rumlar arasında %30'a %70'lik bir denge kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Rumlardan ve Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Türklerden seçilecektir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde çıkarılacak yasalar içinde hem CB'nin hem de yardımcısının ayrı ayrı *veto hakkı* olmuştur. Rumların baskıcı tavırları sonucunda Türkler belirlendiği oranda devlet memurluklarına alınmamışlar, polis teşkilatında olan Türkler gerekçesiz çıkartılıp yerlerine EOKA'cılar alınmıştır. Rumlar kendi lehine göre çıkarttıkları yasaları Cumhurbaşkanı yardımcısı Fazıl Küçük veto etmesine rağmen dikkate alınmamıştır. Devam eden benzer olaylar Türklerin yönetimden dışlanmasına neden olmuştur. Ayrıca toplanan vergiler Rumların istekleri doğrultusunda harcanmış Türk bölgelerine hizmet gerektiği kadar yapılmamıştır.

EOKA'nın Türklerle yönelik yaptığı açıklamalar ve öldürmeler BM nezdinde soykırım olarak nitelendirildiği saptanmıştır. Kendi kaderini tayin hakkı için belirttiğimiz çerçevede şartlar yerine gelmiş, bu nedenle Kıbrıs'taki Türklerin self-determinasyon hakkı olduğunu söylemek doğru ve isabetli olacaktır.

Benzer örnek olarak, İspanya’da bulunan Bask ve Katalonya özerk bölgeleri mevcuttur. Katalonya, İspanya’dan ayrılmak için referandum yapmış, ancak referandumda ‘evet’ çıkmasına rağmen self-determinasyon hakkını kullanarak bağımsızlık kazanamamıştır. Çünkü, Katalonya’da self-determinasyon hakkını doğuracak bir durum oluşmamıştır.

Katalonya’nın İspanya merkez hükümetinden ayrı olarak meclisi vardır, Katalonya’da yaşayanlar yönetimden dışlanmamışlardır. Katalonya’daki vatandaşlar ayrımcılığa maruz kalmadan kendilerini geliştirebilmektedirler. İspanya, Katalonya’daki vatandaşlarına temel hak ve özgürlüklerine karşı müdahalede bulunmamıştır. Bu nedenlerden dolayı Katalonya Meclisi’nin bağımsızlık kararını ne BM ne de başka bir ülke tanımıştır.

Benzer ikinci bir örnekte olarak, Irak’ın kuzeyinde bulunan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi mevcuttur. Mesud Barzani öncülüğünde IKBY 2017 yılında bağımsızlık için referandum gerçekleştirmiş, yapılan referanduma Türkmenler, Araplar ve farklı gruplar katılmamışlardır. IKBY’nin özerk olduğu bölge de sadece bir etnik grup bulunmamaktadır. Aynı zamanda diğer etnik gruplara fikirleri sorulmamış, yani kendi kaderini tayin için gerekli şartlar sağlansa bile bölgede farklı etnik grupların bulunması ve diğer etnik grupların da onay vermemesi işleri değiştirecektir.

IKBY’de yapılan referandumdan evet çıkmasına rağmen IKBY’nin bağımsızlığını ne Irak tanımış, ne de komşu devletler tarafından tanınmıştır. Katalonya’da olduğu gibi IKBY’de de self-determinasyonun tanınması için gerekli kriterler gerçekleşmemiştir. Bu nedenden dolayı BM’nin de belirttiği gibi merkezi devlet olan Irak Devleti’nin toprak bütünlüğü temel alınmıştır.

3.7.5. 15 Kasım 1983 Bağımsızlığın İlanı: KKTC

Erdoğan’ın(2016, s.142) da belirttiği gibi, Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1960 yılındaki Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’ndaki self-determinasyon hakkını kullanarak **15 Kasım 1983**’te oy birliği ile aldığı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni ilan etmişlerdir. Kurulan yeni devletin Cumhurbaşkanı seçimlerdeki oyların %70’ini alan Rauf Denктаş olmuştur.

Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın yaptığı açıklamaya göre, 1960 yılında kurulan Türkler ve Rumların ortak olduğu “Kıbrıs Cumhuriyeti” Rumlar tarafından 1963 yılında yıkılmıştır. Türkler ile paylaşılması gereken yasama, yürütme ve yargı organları Rumlar tarafından zorla ele geçirilmiştir. Türkler dışlanmış olup sadece Rumların eline geçen polis ve ordu teşkilatları Türklere karşı baskı ve zulüm uygulamıştır. 1963 yılından beri Kıbrıs Türk Halkı'nın temel hak ve özgürlüklerine, statüsüne karşı tecavüzler olmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyetinin meclisinde 1964 yılından beri hiç Türk bulunmamaktadır. Meclise seçilme hakkı yalnız Rumların eline geçmiş, mecliste sadece Rumların bulunması anayasaya aykırılık teşkil etmiştir. Kıbrıs Türklerinden seçilmesi gereken CB yardımcısı Rumların baskı ve şiddeti nedeniyle seçilememiştir.

1963 yılından beri on bakandan üçünün Türk olması gerekirken Rumlar Türk Bakanların koltuklarını zaptetmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yargı organları bünyesinde en alt mahkemeden en üst mahkemeye kadar tek bir Türk Yargıç bulunmamaktadır. Devlet memurluklarında Rum ve Türkler ortak olması gerekirken Rumlar hepsini ele geçirmiş olup, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsilen tek bir Türk diplomat dahi bulunmamıştır.

Devletin bütçesinden Türklere yönelik hiç harcama yapılmamış, Kıbrıs'ta uygulanan ayrıcalıklı politikalar gereğince Türkler ekonomik ve sosyal açıdan geriletilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasası açıktır, ancak Rumlar Enosis hayallerinden hiç vazgeçmemişlerdir. Rumların saldırıları nedeniyle en temel hak olan yaşama hakkından Türkler mahrum kalmaktadır. Bu nedenlerle Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs Cumhuriyeti ile bağı kalmamış olmasından dolayı Kıbrıs'ta Türk Toplumu kendi kaderini belirleyip bağımsızlığını ilan etmiştir.

Uluslararası hukuk açısından değerlendirdiğimiz ve tespitte bulunduğumuz kriterler çerçevesinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlık ilan edip KKTC devletini kurması meşru bir temele dayanmaktadır.

3.7.6. KKTC'nin Tanınmaması

Uluslararası hukukta tanıma, bir devletin kendi dışındaki bir durumu ya da yapıyı kabul etmesine denmektedir. Devletlerin tanınması, uluslararası hukukun süjesini

kendisi dışında meydana gelen olay ve olguları hukuken geçerli kabul ettiğini bunun yanında kendi hukukunu da bu olay ve olgulara göre şekillendireceğini söyleyen *tek taraflı* bir antlaşmadır.

Devletlerin Tanınmasının Koşulu:

- Mevcut sınırlara saygı gösterilmesi.
- Uluslararası hukukun devlete yüklediği yükümlülükleri yerine getirme iradesinin olması.
- Demokratik, temel hak ve özgürlükleri destekleyen, hukukun üstünlüğüne saygılı olunması.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hiçbir devlet ile birleşmeyip bağımsız olmuştur. KKTC kurulduğu zaman hukuken sadece Türkiye tarafından tanınmıştır. BM Güvenlik Konseyi, devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti dışında Kıbrıs'ta başka bir devleti tanımamaları çağrısında bulunmuştur. Uluslararası hukuka bakıldığında zaman Kıbrıs'taki self-determinasyon için yasal zemin oluşmuştur. Kıbrıs'taki Türkler de hakkı olan kendi kaderini tayin hakkını kullanarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak BM nezdinde geçerliliği olan self-determinasyon hakkının BM tarafından tanınmaması uluslararası camiada çifte standart uygulandığı tartışmalarına neden olmuştur.

Devletlerin tanınmasında iki farklı yol vardır. Bunlar: *De Facto(Fiili) Tanıma* ve *De Jure (Hukuki) Tanıma*'dır.

3.7.6.1. De Facto(Fiili) Tanıma

Pazarcı'nın(2017, s.323) açıkladığı gibi, örgütlenmiş kamu otoritesinin belirli bir toprak parçası ve bu toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar üzerinde etkinliğinin olduğu durum akla gelmektedir. Ancak başka bir devlet bu otoriteyi o toprak parçasında yaşayan insanlarla ilgili konularda muhatap alır. Bu tanımaya da "*De Facto*" tanıma denir.

De facto tanıma açıkça olabileceği gibi örtülü şekilde de olabilir. Eğer bir devlet hukuki olarak tanımadığı devlet ile uluslararası antlaşma imzalarsa veya devlet nezdinde temsilcilik kurarsa örtülü tanıma yapmış olur. Hukuken tanınmayan devletin

egemenliğindeki yere limanlarını veya havaalanını kullanarak faaliyette bulunmak de facto tanımaya örnek gösterilebilir.

Ermenistan'ın Yukarı Karabağ'ı 1990'lı yıllarda ele geçirerek de facto bir devlet yönetimi oluşturmuş, bu durumu bazı devletler *de facto* olarak tanımışlardır.

Güney Osetya ve *Abhazya* ise, 2000'li yıllarda Rusya'nın müdahalesiyle Gürcistan'dan ayrılmış, *de facto* bir devlet olarak kurulmuşlardır.

Suriye gemilerinin, KKTC'nin egemenliğindeki Magosa limanına gelip ticaret yapması Suriye'nin KKTC'yi fiilen tanıdığını göstermektedir. De facto olarak tanınan bir devleti tanıyan devlet ilişkilerini keserek tanımayabilir. Bir devlet başka bir devleti tanıdığı zaman tüzel kişiliğini kabul etmiş olup kamu hizmetlerini de tanınması anlamına gelmektedir. Devletlerin tanınması için yetkili olan uluslararası hukuka göre hükümdür, yani bir devleti ancak başka bir devletin hükümeti tanıyabilir.

3.7.6.2. De Jure (Hukuki) Tanıma

Hukuki tanımayı Pazarıcı(2017, s.322) bir devletin örgütlenme şeklini, örgütlenmiş kamu otoritesi toprak ve toprak üzerinde yaşayan insanlar açısından tam ve etkin olduğu şüpheye yer vermeyecek şekilde kabul ettiğini beyan etmesine “*de jure*” tanıma şeklinde açıklamıştır. Bu tanıma geri alınamamakta olup ancak, hukuken tanınan devlet etkinliğini kaybederse tanıma geri alınabilmektedir. Devletlerin tanınması günümüzde büyük oranda hukuken tanınmaya örnek teşkil etmektedir.

Hem Ermenistan'ın ele geçirdiği *Karabağ* hem de Gürcistan'dan ayrılan *Güney Osetya* ve *Abhazya* *de facto* bir devlet olmalarına rağmen BM bünyesinde diğer devletler tarafından *de jure* olarak tanınmamaktadır.

KKTC'yi *de jure* olarak tanıyan tek ülke Türkiye'dir. BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir. Ancak **uluslararası barış ve güvenliği** ilgilendiren kararlar bağlayıcı niteliktedir. BM Güvenlik Konseyi'nin, KKTC'nin tanınmaması yönündeki aldığı karar da Kıbrıs'taki barış ve güvenliği ilgilendirdiği için bağlayıcıdır. BM Güvenlik Konseyi'nde alınan KKTC'nin tanınmaması çağrısı uluslararası hukukta çelişkiye neden olmuştur. KKTC'nin tanınmaması kararı siyasi bir karar olarak tarihteki yerini almıştır.

Devletlerin '**De Jure (Hukuki)**' tanınmasını Filistin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üzerinden ele alacak olursak: Filistin hukukun BM'nin pek çok üyesi tarafından tanınan bir devlettir, ancak KKTC BM'nin kararıyla Türkiye dışındaki hiçbir devlet tarafından tanınmamaktadır. Bir devletin belirgin özellikleri *insan topluluğu, ülke(yani toprak parçası), egemenlik(bağımsız bir kamu otoritesi)*'dir. Toprak parçası ve insan topluluğu hem Filistin'de hem de KKTC'de bulunmaktadır. Egemenlik açısından Filistin ve KKTC'yi karşılaştırdığımız zaman, Filistin'de etkin bir egemenliğin olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan KKTC'de etkin bir devlet otoritesinin varlığı bilinen bir durumdur. BM, Filistin'i tanıırken Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımamasının siyasi bir karar olduğu açıkça görülmemektedir. Bu durumun arkasında BM'nin beş daimi üyesinin(**ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa**) olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır.

3.7.7. Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu

Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında kurulmuş ancak çok kısa bir sürede Rumların Enosis düşünceleri nedeniyle yıkılmaya doğru gitmiştir. EOKA'nın 1963 yılında başlayan Türklerin adadan tamamen kaldırılması planları çatışmalara neden olmuş, sonrasında Kıbrıs'ta Rumlar ve Türkler de facto olarak ayrılığa gitmişler '*yeşil hat*' çekilmiştir. Devam eden olaylar silsilesi Türkiye açısından 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı zorunlu hale gelmiştir.

Yeşil hattın çekilmesiyle birlikte Türkler kuzeye giderken Rumlar da güneyde toplanmaya başlamışlardır. Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Türkler ve Rumlar arasında nüfus mübadelesi olmuştur.

Barış Harekâtı'ndan sonra Türkler ile Rumlar arasındaki ayrım iyice keskinleşmiştir. Güney'de Rum Yönetimi varken 1975'te Kuzey'de de Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. Türklerin ve Rumların hâkimiyet bölgeleri kuzey ve güney olarak ayrıldığından ve Türk ve Rum vatandaşları göç edip yer değiştirdiğinden dolayı mülkleri karşı tarafta kalmıştır. Nitekim bu durumda mülkiyet sıkıntısının yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

1983 yılına gelindiğinde ise KKTC bağımsız bir devlet olarak kurulmuştur. KKTC, Rumların Kuzey'de bıraktığı taşınmazlarını çıkardığı yasa ile "*Devletleştirme*"

yaptığını açıklamıştır. Devam eden olaylar üzerine Rumlar Kuzey’de kalan taşınmazları için hukuksal girişimlerde bulunmuşlardır. Rumların açtığı davalar: Loizidou Davası, Arestis Davası, Demopoulos Davası ve Orams Davası bunlardan bazılarıdır (Gündüzler, 2016, s. 37).

3.7.7.1. Loizidu Davası

Titina Loizidou, Günet Kıbrıs Rum Yönetimi’nde yaşayan Kıbrıslı bir Rum’dur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Girne şehrinde bir taşınmazını Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında terk etmek zorunda kaldığını öne sürerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Türkiye aleyhine dava açmıştır. AİHM’ye başvurma şartları genel olarak: temel hak ve özgürlüklerine dayanan ihlalin hangi ülkede yapılmışsa önce o ülkenin iç hukuk yollarını kullanmak gerekir. İç hukuk yolları tüketildikten sonra 6 ay içinde AİHM’ye başvuru yapılarak konu uluslararası mahkemeye yapılır. AİHM’nin temel dayanağı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. Bu nedenle AİHM’de hangi devlet aleyhine yargılama yapılıyorsa davalı olarak gösterilen devletin AİHS’ye taraf olması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesi’nin 46. Maddesi:

1. Sözleşmeyi onaylayan taraflar, taraf oldukları davalarda AİHM’nin kesinleşmiş kararlarına uyacağını kabul ederler.
2. Kesinleşmiş kararı uygulanmayı denetleyecek olan Bakanlar Komitesi’ne gönderilir.

Gündüzler’in(2016, s. 31) de vurguladığı gibi, Türkiye 1990 yılında AİHS’nin 46. maddesine yaptığı bildirimle AİHM’nin zorunlu yargı yetkisini sadece kendi sınırları dahilinde ve bildiriye yaptığı tarihten(1990’dan) sonra gerçekleşen olaylar için kabul ettiğini açıklamıştır. Türkiye, yapmış olduğu kısıtlamaları Uluslararası Adalet Divanı statüsünün 36. maddesi uyarınca belirli bir mahkemenin yargı yetkisini seçtiklerinde *zamansal* ve *ülkesel* sınırlamaların koyulabildiğini ileri sürmüştür.

Loizidou davasına konu olan olay 1974’te olmuş, mülkiyet hakkının kısıtlanması konusunda zaten Türkiye KKTC’nin kendi toprağı olmadığını Kuzey’deki devletin çıkarılan yasaları kendisinin yaptığını belirtmiştir. Bu nedenle Türkiye Loizidou’nun

davasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kendisi aleyhine konu olamayacağını belirtmiştir.

Türkiye, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* 46. Maddesini 1990 yılında kabul ettiğini bildirirken kabul edilen yıldan sonraki davalarda uygulanmasını belirtmiş, AIHM Türkiye'nin gerekçelerini yerinde bulmamıştır. Uluslararası Adalet Divanı'na göre ülkeler taraf olacakları sözleşmenin maddelerine çekince koyup kısıtlama yapabilmektedir; ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, AIHS'nin diğer uluslararası anlaşmalardan farklı olarak toplu bir yaptırıma zorlama mekanizması olan günün koşullarına göre uyarlanması gereken bir sözleşme olduğu söylenmiştir.

Loizidou davasında Türkiye muhatap devletin KKTC olduğunu söyleyerek KKTC'nin tanınmasına da dava aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır. Ancak AIHM, Kıbrıs'ın kuzeyinde de facto olarak farklı bir yönetimin varlığının yanında asıl kontrolü sağlayanın Türk askerleri olduğundan dolayı davalı olarak Türkiye'nin olduğuna karar vermiştir. Mahkeme Türkiye'nin 46. maddede ülkesel sınırlama yapmasını yerinde bulmayarak ülke dışında da insan hakları ihlali yapabileceğine kanaat getirmiş, bu nedenle Loizidou davasında davalı devletin Türkiye olduğu söylenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yapmak için iç hukuk yollarını tüketmek gerekmekte, ancak insan hakları ihlalinin yapıldığı yerde tüketilecek bir iç hukuk yolu yoksa ya da mevcut şartlar iç hukuka ulaşmayı engelliyorsa doğrudan AIHM'ye başvuru yapılabilmektedir. Bu nedenle Titina Loizidou, Kuzeye geçip iç hukuk yolunu kullanamadığını söylemiş, Loizidou'nun AIHM'e yaptığı bireysel başvurusu kabul edilmiştir.

Loizidou Davası'nda Türkiye'nin ihlal ettiği insan hakları ihlaline son verip mülkiyet sahibine mülkiyetini kullandırmayı ve zararın oluşturduğu ölçüde tazminat ödemesi yönünde karar verilmiştir.

Loizidou kararı Türkiye'yi zor duruma düşürmüş, çünkü Türkiye bireysel başvurularda tazminata mahkum edilmeye başlanmıştır. Açık olan bir şey de Titina Loizidou'yu yönlendiren Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olması ve Rum Yönetimi uluslararası alanda Türkiye'yi zor durumda bırakmak için bu yolu seçtiği düşünülmektedir. Kıbrıs'taki Türkler Güney Kıbrıs'taki gayrimenkullerinin iade

edilmesini isteyince GKRY bu talepleri reddetmiştir. GKRY, ancak Kıbrıs'ta çözümün olması durumunda Türklere gayrimenkullerini iade edebileceğini söylemişlerdir.

Loizidou karar sonrası benzer davalar yine açılmaya başlamıştır. KKTC bu davaların önüne geçmek için iç hukuk yolu oluşturmaya çalışmıştır.

3.7.7.2. Arestis - Demopolus Davası ve Taşınmaz Mal Komisyonu

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin görüşü, Rumların ve Türklerin taşınmazlarının tespit edilip karşılaştırılması ve geriye kalan fazla tutarın ise değerinin ödenmesi yönünde olmuş; ancak Rumlar bu görüşü kabul etmemişlerdir.

Loizidou kararı sonrasında, KKTC anayasasında iç hukuk yolu oluşturmak için bir yasa çıkarmıştır. KKTC Anayasası'nın(1985) 159. maddesine göre "*Taşınmaz Malların Tanzimi Takası ve İadesi Yasası*" ile iç hukuk yolu oluşturulmak istenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 35. maddesine göre AİHM'ye bireysel başvuru yapabilmek için öncelikle iç hukuk yolunu tüketmek gerekmektedir. Ardından iç hukuk yolu tüketildikten sonra 6 ay içinde AİHM'ye başvuru yapılabileceği 35. maddede belirtilmiştir. AİHM Loizidou'nun iç hukuk yolu olmadığı olsa bile bu yola ulaşmanın mümkün olmadığı gerekçesiyle davayı kabul etmiştir. KKTC'nin çıkardığı yasa taşınmazlar için öncelikli olarak KKTC'ye başvurulmasını gerektirmiştir.

Türkiye aleyhine açılan davalarlar bir tanesi de *Arestis davası* olmuş, yine bu dava da doğrudan AİHM'de açılmak istenmiştir. Türkiye ve KKTC bu davaya itiraz etmiş olmasına rağmen AİHM bu davayı da kabul etmiştir.

Mahkeme Arestis davasını kabul etmesindeki gerekçe olarak KKTC anayasasında çıkarılan yasanın taşınmaz mallar içi tazminat içerdiğini ancak taşınır mallar ve manevi tazminatla ilgili düzenleme olmadığından ve Rumlara ait taşınmazların da yasa ile iade edilmesinin olanaksız olduğunu gerekçe göstererek davacının başvurusunu kabul etmiştir. Ayrıca AİHM, Rumların taşınmazlarının tespiti ve iadesi için kurulan komisyondakilerin de Rumlardan kalan gayrimenkullerde ikamet ettiğinden dolayı objektif karar alınamayacağını da belirtmiştir.

Arestis davası KKTC ve Türkiye'ye yeni bir yol haritası çizmiş olup, iç hukuk yolunun aktif şekilde kullanılması için çıkarılan yasada değişiklikler yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

KKTC 2003 yılında çıkarılan yasayı 2005 yılında değiştirerek iç hukuk yolunun etkinliğini artırma yoluna gitmiştir. Halen yürürlükte olan yasa ile, Kıbrıs'ta Rumların hak isteklerini değerlendirip karara bağlayacak olan, en az 5 en çok 7 üyeli bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun üyelerinden en az ikisi KKTC, İngiltere, Yunanistan, GKRY ve Türkiye vatandaşlarından oluşmayacaktır. Böylelikle kararlarda objektifliğin esas alındığı belirtilmiş olacaktır (Gündüzler, 2016, s.39-40).

AIHM'nin Arestis davasında belirttiği komisyon üyelerinin de Rum gayrimenkullerinden yararlanıyor olmasını da KKTC'nin yaptığı düzenlemede komisyon üyeleri Kuzey'deki gayri menkullerden doğrudan ve dolaylı olarak yararlanmayacağı şartını getirmiştir. Ek olarak komisyonun kararlarına karşı da KKTC Yüksek İdare Mahkemesi'ne başvuru yolu da açılmış, bu şekilde yapılan değişikliklerle AIHM'nin istediği iç hukuk yolu etkin hale getirilmiştir.

Türkiye aleyhine açılan başka bir dava ise *Demopoulos Davası* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dava da doğrudan AIHM'sine açılmak istenmektedir. Davacı taraf kuzeyde başvurabileceği iç hukuk yolu olmadığını Türk askerinin kontrolünde olan yerdeki hakkını aramak için mahkemeye geldiğini beyan etmiştir. Rumlar doğrudan AIHM'ye başvurarak tazminata alınacağını düşüncesinde olmuş, ancak artık işler değişmiş olup KKTC'de etkin ve ulaşılabilir bir iç hukuk yolu oluşturulmuştur.

AIHM, Demopoulos davasını iç hukuk yolunu tüketmeden geldiği için reddetmiştir. Mahkeme, kuzeydeki iç hukuk yollarının KKTC'nin tanınması anlamına gelmeyeceği ve bu yüzden de kuzeydeki mahkemelerde öncelikle aranması gerektiğini gerekçe göstererek böyle bir karar vermiştir.

AIHM, KKTC'nin çıkardığı yasa ile Rumlara etkin bir iç hukuk yolu göstermiştir. Demopoulos kararı ile Türkiye aleyhine doğrudan AIHM'ye başvurmanın önüne geçilmiştir. Demopoulos kararı Türkiye'yi AIHM nezdinde rahatlatmış, artık kabul gören bir iç hukuk yolu etkin hale gelmiştir.

3.7.7.3. Orams Davası

Demopoulos kararı, Loizidou ve Arestis kararlarının Türkiye ve KKTC üzerinde oluşturduğu amansız baskıyı azaltmış, ancak Rumlar Türkleri uluslararası alanda yine baskı altına almak için farklı yolları denemişlerdir. Loizidou ile başlayan davalar silsilesinde davalı taraf hep Türkiye olarak gösterilmiştir.

Orams davası ile birlikte mülkiyet sorunu farklı bir şekil almış, Orams davası Avrupa Birliği Adalet Divanı(ABAD) önüne gelmiştir. AİHM’de gerçek kişiler ile bir devlet arasındaki davalara bakılırken Orams davası ile artık gerçek kişiler ile gerçek kişiler karşı karşıya gelmiştir.(Gündüzler, 2016, s.50). Orams’lar İngiliz vatandaşı olan bir çifttir ve Orams çifti kuzeyde Girne-Lapta bölgesinde KKTC hukukuna göre gayrimenkul satın almıştır. 1974 öncesinde bir Ruma ait olan bu gayrimenkul üzerinde İngiliz çift villa ve havuz yapmıştır. Rum vatandaşı GKRY mahkemelerinde Orams çifti aleyhine dava açmış, Rum mahkemesi de Orams çifti aleyhine karar vererek gayrimenkule yaptıkları havuzu ve villayı yıkarak GKRY vatandaşı Apostolides’e teslim etmeleri ayrıca verdikleri zarar içinde tazminat ödemelerini kararlaştırmıştır.

KKTC hukukuna göre mülkiyet Orams çiftine ait olup, zaten GKRY’de alınan kararında KKTC’de uygulanması söz konusu değildir. Ancak Rum mahkemesi kararı GKRY’nin AB’ye üye olduğu 1 Mayıs 2004’ten sonra vermiştir. Hem İngiltere hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB’de olduğu için davadaki ihtilaf AB hukuku çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Rum mahkemesi, İngiliz vatandaşları olan Orams çifti aleyhine aldıkları kararın İngiliz mahkemeleri tarafından da tanınması ve tenfiz edilmesini istemiştir. Orams çifti yaptıkları savunmada AB müktesebatının KKTC’de henüz geçerli olmadığını söyleyerek tanıma ve tenfiz talebinin reddedilmesini istemiştir. İngiltere mahkemesi de ihtilafli konu olan dava için ABAD’a başvurup Güney’deki bir mahkemenin Kuzey’deki olay üzerine vermiş olduğu kararın AB hukuku çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini sormuştur. ABAD ise, yaptığı inceleme sonucunda, Rum mahkemesinin vermiş olduğu kararı KKTC’de AB müktesebatı uygulanmadığı gerekçesiyle tanıma ve tenfizine karar verilmemesini yerinde görmemiştir. Yani davacı ve davalı tarafında AB vatandaşı olduğu gerekçesiyle Rum mahkemesinin vermiş

olduğu kararı İngiliz mahkemesi tanıyıp tenfiz etmesi gerektiğine karar vermiştir. Verilen bu kararla Orams çifti Girne'deki gayrimenkulü bırakıp tazminat ödemek zorunda kalmışlardır.

Orams davası, Türkiye ve KKTC için Demopolus davasının kazanımlarına sınırlama getirmiştir. Demopolus kararı sonrasında, AİHM'ye doğrudan dava açılmayıp önce KKTC'deki taşınmaz mal komisyonuna başvuru gerektirmiş, ancak Orams kararı KKTC için daha büyük bir tehlikeye neden olmuştur. Rumlar artık Türkiye aleyhine değil direkt olarak gerçek kişiler aleyhine kullanabilecekleri yol belirlemişlerdir.

Nitekim Orams kararını özellikle AB üyesi devletlerin yurttaşlarının KKTC'de mülk edinin yatırım yapmasına engel olmuştur. KKTC hukukuna göre Rumların kuzeydeki gayrimenkulünü mülk edinen kişiler, AB ülkeleri ile vatandaşlık bağı olması ya da AB ülkelerinde gayrimenkulü, banka hesabı bulunması durumunda yaptırımla karşılaşabilecekleri anlamına gelmektedir. Bunların sonucu olarak da KKTC'nin ekonomik olarak gelişimi yavaşlamıştır.

Gündüzler(2016, s.53) belirttiği nokta itibariyle, ABAD'ın Orams kararından cesaret alan GKRY kendi kanunlarında değişiklik yaparak gayrimenkulü hukuka aykırı şekilde ele geçiren kişilere 7 yıla kadar hapis cezası verilebileceğini düzenlemiştir. Orams kararı özel hukukta Rumlara olanak sağlamış, GKRY yaptığı değişikliklerle Orams kararının benzer şekilde uygulanması için ceza hukuku alanında da karar aldırmaı deneyeceklerdir.

3.8. GKRY'nin AB'ye üye olması

Hasgüler'in(2004, 69) ifadesiyle, batılılar Kıbrıs'ı hiçbir zaman Müslüman toprağı olarak adlandırmamışlar, adayı Hıristiyan toprağı saymışlardır. Ne kadar demokrasi ne insan haklarından bahsedilirse bahsedilsin ülkelerin tarihsel bilinci sorunlara yaklaşımı etkilemiştir. AB'nin gözünde Türkler hem Müslüman hem de Rumlara göre Avrupa milletlerine daha uzak bir konumdadır. Tüm farklılıklara rağmen Avrupa'da adaleti ve insan haklarını dosdoğru savunan Avrupalı aydınlar olmasının yanın da bu kişilerin sayıca az olmasından dolayı bu aydınların sözleri dinlenmemektedir. Heywood(2010, s.114) demokrasinin azınlık haklarını koruyarak işlemesi için çoğulcu(plüralist)

yaklaşımın özellikle liberal demokrasiler açısından daha demokratik olduğunu ele almıştır. Liberal demokrasiler çoğulculuğu yüceltmış, ancak savunulan '**çoğulcu demokrasi**' yaklaşımı tartışılan konunun niteliğine göre '**çoğunlukçu demokrasi**' yaklaşımına döndüğü görülmüştür. Kıbrıs konusu da AB tarafından bu şekilde yani çoğunlukçu bir şekilde değerlendirilmiştir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 1990 yılında tek olarak Kıbrıs adına AB'ye üyelik başvurusu yapmıştır. Rumlar üyelik başvurusu yaparken Türk tarafına bilgi vermemiş, AB Bakanlar Konseyi bu başvuruyu değerlendirmeye almıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, GKRY'nin üyelik başvurusuna uluslararası hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle itiraz etmiştir. Çünkü 1960 Garanti Antlaşmasına göre Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı ekonomik ya da siyasi birliğe üye olamayacağı belirtilmiştir. Anayasa'da da Türklerin veto hakkı olduğu açıkça düzenlenmiş, ayrıca GKRY'nin AB'ye üyelik kararı BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karara da aykırılık oluşturmuştur.

Avrupa Konseyi 1993 yılında Kıbrıs Rumlarının başvurusunu koşullara uygun olduğunu açıklamış, AB Kıbrıs Rumlarının başvurusunu uluslararası hukuka aykırı şekilde yapmıştır. AB, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başvurusunu kabul ettiği zaman Türkiye AB'ye üye değildir, dolayısıyla akdedilen anlaşma gereği Kıbrıs Cumhuriyeti de AB'ye üye olamamaktadır. Diğer taraftan AB, Rumların başvurusunu sadece GKRY adına kabul ediyorsa neden AB üyeliğini "*Kıbrıs Cumhuriyeti*" adıyla yapmıştır?

Kıbrıs adasını tamamen Kıbrıs Cumhuriyeti olarak üye yapıp Türklerin itirazlarının dinlenmemesi uluslararası hukuka aykırıdır. Kıbrıs'ın tamamı AB'ye üye olarak alınması Türklere adada yok muamelesi yapılmasıyla eş değerdedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın aldığı karar göre Kıbrıs Cumhuriyeti tanınan egemen bir devlet olarak görülmüş, ancak self-determinasyon hakkını kullanan Kıbrıs'taki Türkler KKTC'yi kurmuşlardır.

Garanti Antlaşması'na göre(1959), Kıbrıs Cumhuriyeti, ekonomik ve siyasi olarak Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı hiçbir birliğe katılmayacağını kabul etmiştir. Avrupa Birliği, KKTC'yi tanımasa bile Kıbrıs AB'ye üye yapılacağı zaman Türklerin

görüşü muhakkak alması gerekmekteydi. Kıbrıs bir bütün olarak AB'ye üye olacağı zaman ya kuruluşundaki anayasa maddelerini ve antlaşmaları değiştirmeliydi ya da Türkiye AB'ye üye olduktan sonra üye olmalıydı. Uluslararası hukuka göre AB üyeliğinin meşruluğu bu şekilde sağlanabilirdi, ancak belirtilen şekildeki iki yol da uygulanmadığı için uluslararası hukuka göre GKRY'nin AB üyeliği meşru değildir.

SSCB dağıldıktan sonra AB'nin Avrupa politikası genişleme yönünde olmuş, bu doğrultuda Malta, Kıbrıs ve Avrupa ülkelerinin çoğunu içine alarak genişlemeye yönelik adımlar atılmıştır.

Doğu Akdeniz'de Süveyş Kanalı'na yakın Kıbrıs gibi stratejik adanın AB üyesi olması çok önem arz etmiş, bu yüzden Kıbrıs için uluslararası hukuk bilinerek dikkate alınmadan AB üyesi yapılmıştır. Ek olarak AB, Kıbrıs'ı üyesi yaparak bölgede askeri strateji açısından Türkiye, Mısır, Arabistan ve Ortadoğu ülkelerini yakından takip etme fırsatına sahip olmuştur.

Türkiye'nin AB macerası 1959'da Avrupa Ekonomi Topluluğu'na başvurusu ile başlamış, AET Bakanlar Konseyi Türkiye'nin başvurusunu kabul ederek ortaklık için 1963 yılında Ankara Antlaşmasını imzalamışlardır. İlerleyen yıllarda 12 Eylül darbesiyle duran ilişkiler sivilleşmeyle beraber tekrar canlanmış, Türkiye 1987 yılında AB'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır.

Türkiye ile AB 1995 yılında “Gümrük Birliği Belgesi” imzalamıştır. Oran'a (2001, Cilt 2, s.333) göre, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini geliştirip birliğe üye olmak istemesinin nedeni başta ekonomik nedenler olmak üzere AB ülkeleri içinde serbest dolaşımdan faydalanmak istemesidir. Yunanistan, 1981 yılında AB'ye üye olduktan sonra Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle Türkiye'ye hep karşı cephe almış, Türkiye'nin lehine olan her şeye engel olmaya çalışmıştır. Türkiye, 1995 yılındaki *Gümrük Birliği*'ne alınacağı zaman Yunanistan'a Kıbrıs'ın AB üyeliği için güvence vermiş olmasından dolayı Yunanistan da Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne alınmasına ses çıkarmamıştır.

Türkiye ve KKTC; Süleyman Demirel – Rauf Denktaş aracılığıyla bir bildiri yayınlamışlardır:

1. Türkiye'nin AB'ye üye olmadan Kıbrıs üye olamaz.
2. AB ile GKRY ilişkilerini ne kadar geliştirirse, Türkiye ile de KKTC ilişkileri o oranda gelişecektir.
3. KKTC, Türkiye'den daima destek alacaktır.

AB ve GKRY 2003 tarihinde katılım anlaşması imzalamış, imzalanan katma protokol ile GKRY “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak görülmüştür. AB Komisyonu *Geliştirme Strateji Belgesini* 2003 yılında açıklamıştır. Bu belgeye göre Kıbrıs'ın bütün olarak AB üyesi olması Mayıs 2004 yılı itibariyle öngörülmüştür. Ancak Türkiye'nin üyelik sürecine Kıbrıs sorunu engel teşkil edebilir ifadeleri kullanılmıştır. Bu açıklamayla tarihte ilk olarak Kıbrıs'ta yaşanan sorunun Türkiye'nin üyeliğini etkileyeceği de belirtilmiştir.

AB Komisyon'u üyeleri daha sonradan yaptıkları açıklamalarda: “*Kıbrıs sorunu çözülmezse Türkiye'ye engel olur. Bunu bilinçli olarak siyasal bir mesaj olsun diye belgelere koyduk*” demişlerdir. AB üyelerinin kendilerinin yaptığı açıklamalarda Türkiye'nin nasıl bir sınavdan geçtiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1 Mayıs 2004 günü, GKRY(*Kıbrıs Cumhuriyeti*), Çekya, Macaristan. Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta ile birlikte AB'ye üye olmuşlardır. (Karluk, 2014, s.102).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS ile DOĞU AKDENİZ’İN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Kıbrıs Akdeniz’de Sicilya ve Sardinya adalarından sonra en büyük üçüncü ada konumunda olup coğrafi olarak da Anadolu yarımadasının bir parçasıdır.(Can, 2014, s.35). Kıbrıs’ı içinde barındıran Akdeniz; Adriyatik Denizi, Ege Denizi ve Karadeniz ile birlikte Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarını birleştiren bir konuma sahiptir. Akdeniz İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Karadeniz’e, Cebelitarık Boğazı ile Atlantik Okyanusu’na, Süveyş Kanalı ile Kızıl Deniz üzerinden Hint Okyanusu’na bağlanmaktadır.

Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de jeopolitik önemine bağlı olarak Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kilit noktadadır. Kıbrıs değerini Akdeniz’in bulunduğu konum itibariyle stratejik olmasından almaktadır.(Akarçay ve Ak, 2018, s.143). Amerika’dan ve Kuzey Avrupa’dan gelen gemiler en kısa şekilde Uzakdoğu’ya gitmek için Cebelitarık Boğazı’ndan geçerek Akdeniz’i kullanmak zorundadır. Stratejik açıdan önemli olan bu denizi kontrol etmenin yolu ise Kıbrıs, Girit, Malta gibi adalara hâkim olmaktan geçmektedir.

Akdeniz, Sicilya adasının doğusundan itibaren Doğu Akdeniz olarak adlandırılır. Doğu Akdeniz’de bulunan Kıbrıs adası bulunduğu konum itibariyle Anadolu’ya, Mısır’a, Suriye’ye, İsrail’e, Lübnan’a çok yakın olması nedeniyle Kuzey Afrika ve Ortadoğu için planlar yapan küresel güçler amaçları doğrultusunda Kıbrıs’a sahip olmayı hep istemişlerdir. Tarihsel süreçte hem Osmanlı Devleti hem de İngiltere deniz ticaretinin ve ulaşımın güvenliği için bu adaya sahip olmuştur.

Kıbrıs Adası, bölgesel istikrara direkt etki ederken küresel istikrara ise dolaylı bir şekilde etki etmektedir. Küresel hedefleri ile nüfuz etmeyi isteyen her güç Keser’in(2006, s.44) de belirttiği gibi, Ortadoğu, İran Körfezi, Kafkasya, Balkanlar ve Doğu Akdeniz’i kontrol eden Kıbrıs’ın önemini bilir ve bu amaç doğrultusunda politikalar geliştirirler.

Şekil 4.1. Kıbrıs adasının önemli coğrafi konumunu gösteren harita

Türkiye'ye çok yakın olan oniki ada, Girit, Mora yarımadası ve Kıbrıs aynı güç tarafından idare edilmesi hem Ege'den hem de Akdeniz'den Türkiye'nin nefes alamamasına engel olup denizler arasındaki bağlantıyı kapatacaktır.

İngiltere'nin eski başbakanı *Benjamin Disrael* Kıbrıs için: “*Kıbrıs Batı Asya'nın kilididir*” demiştir. Yine İngiltere'nin Dışişleri Bakanı olan *Anthony Eden*: “*Kıbrıs olmazsa petrolün İngiltere'ye taşınmasını koruyacak tesislerimiz de olmayacak, bu durum İngiltere'de işsizlik ve açlık demektir*” şeklinde Kıbrıs'ın jeostratejik önemine vurgu yapmıştır (Can, 2014, s.139).

Kıbrıs uygun coğrafi koşullarıyla bir nevi Akdeniz'de uçaklar için *batmayan uçak gemisi*, gemiler için de bir *sığınacak liman* görevi görmektedir. Tarihsel süreçte hep karışık olan Ortadoğu'ya en hızlı müdahale yine Kıbrıs adasından yapılabilmektedir. Kıbrıs adası bu derece önemli olduğu için İngilizler adada üsleriyle varlığını devam ettirmişlerdir.

Osmanlı Devletinin 1571'de Kıbrıs'ı fethetmesinin üzerine Venedik, Ceneviz, İspanya, Portekiz ve Malta'ya ait gemilerden oluşan kutsal ordu diye adlandırılan Haçlı Donanması kurulmuştur. Osmanlı Donanması ile Haçlı Donanması *İnebahtı Savaşı*'nda karşı karşıya gelmiş, Savaşı Haçlı Donanması kazanıp Osmanlı Donanması'nı

yakmıştır. Bunun üzerine Sokullu Mehmed Paşa, Venedik elçisine bir mektup göndererek İnebahtı Deniz Savaşı'yla ilgili olarak: *"Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'da bizi yenmekle, sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakal daha gür çıkar"* sözleriyle Kıbrıs'ın önemini vurgulamıştır. Osmanlı Donanması'nın yakılmasından sonra Sokullu Mehmet Paşa dediği yapıp daha güçlü bir donanma kurdu muştur. Kıbrıs'ın fethinden sonra Osmanlı Donanması Akdeniz'de egemen olup Akdeniz'i "Türk Gölü" haline getirmiştir.

Sanayi ülkeleri olan Avrupa devletleri enerji ihtiyacının tamamına yakını Ortadoğu'dan sağlamaktadır. Avrupa'ya petrol taşıyan gemiler Süveyş Kanalı'ndan geçerek gitmektedir. Avrupalı ülkeler için enerji kaynağı olan petrolün akışının kesilmesi bir yıkım olacaktır, bu nedenle Ortadoğu'dan gelen enerjini kaynağının güvenliği azami öneme sahiptir. Süveyş Kanalı'ndan Akdeniz'e ulaşan gemilerin güvenliği öncelikli olarak en yakın stratejik ada olan Kıbrıs üzerinden sağlanacaktır.

Kıbrıs, Avrupa için son derece kritik bir önem arz ettiğinden dolayı AB'ye tam üyeliği 2004 yılında onaylanmıştır. Kıbrıs AB'ye üye olduğu zaman enerji yolları bu ada üzerinden kontrol edilip güvenlik sağlanacaktır.

4.1. Kıbrıs'ın Önemli Coğrafyalara Yakınlığı

Tarihin her döneminde Kıbrıs adası ilgi odağı olmuş ve uluslararası toplumda her zaman dikkat çekmiştir. Adanın her yüzyılda dikkate değer bir unsur olduğu gerçeğinin ana kaynağı Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının ortasındaki stratejik konumundan dolayıdır. Özellikle Doğu Akdeniz'in Türkiye'ye ve Suriye kıyılarına yakınlığı, Ege Denizi üzerindeki etkisine, Süveyş Kanalı'nın çıkışında yer almasına bakıldığında zaman zaman adanın önemini anlamak daha kolay olacaktır. Bununla birlikte, adanın tarihi dokusu, insan özellikleri, kültürel değerler, sosyal yaşam, dil, geleneksel yaşam tarzı, yeraltı ve coğrafi özellikleri, nüfus özellikleri incelendiğinde adanın Anadolu'nun bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

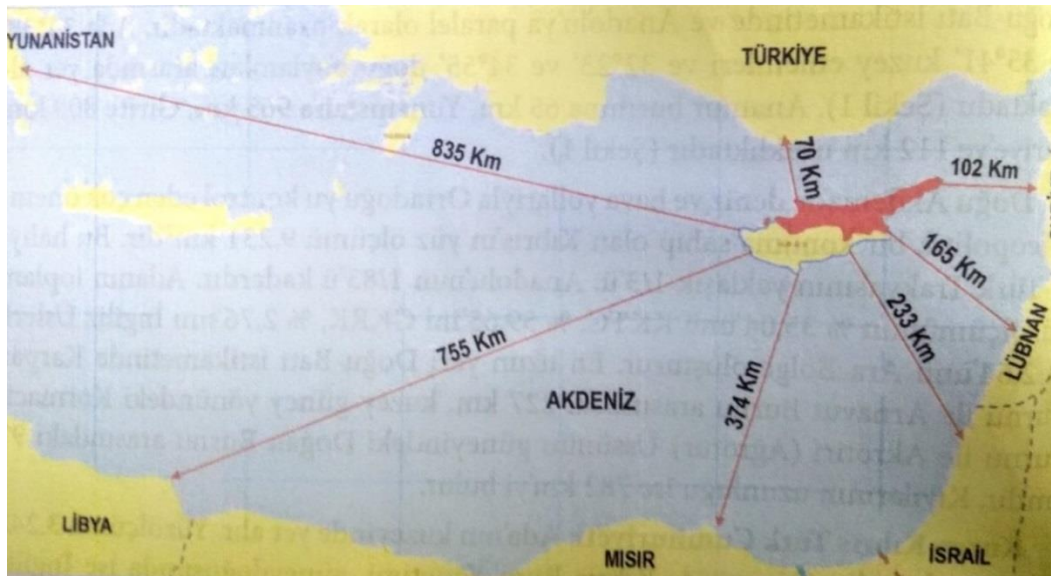
Fanon'un(2013, s.187) söylediği gibi, emperyalist devletler için önemli olan sömürlerinin kontrol altında tutulmasıdır. Fransız sömürgeciliği bir bölgeyi sömürürken ne kadar kaynak varsa hepsini kullanır ve sömürülen bölge sıkı bir denetim altındadır. Fransız sömürgeciliğinin yanında İngiliz sömürgeciliği de sömürgelerini çok

önemsemiştir. Kıbrıs'a bu açıdan bakıldığı zaman Kıbrıs'ın İngiltere'nin sömürgelerine giden yolun anahtarı olduğu anlaşılmaktadır.

Kıbrıs'ın bir ada olması ve sınırlarının her yöne açık olması, bölge üzerinde egemenlik kurmak isteyen güçler için önemli bir konum sağlamıştır. Kıbrıs'ın Haçlı Seferleri sırasında oynadığı hayati rol bu bağlamda düşünülebilir. Öte yandan adanın istenmeyen gücü Anadolu, Mısır ve Suriye devletlerini rahatsız etmek için yeterli olmuştur. Korsanlık, yağmalama ve isyan gibi istikrara zarar veren faaliyetler bunun örnekleridir.

Kıbrıs adasının diğer önemli özelliği arasında verimli hilalin batısında bulunan Kıbrıs kıyılarından Avrupa'ya deniz ticareti için önemli bir durma noktası olması ve *Kutsal Topraklar*'a giden hacılar için bir konaklama yeri sunmasıdır. Bu nedenle baskın bir bölgesel gücün yokluğunda Kıbrıs adası özellikle askeri, ticari ve dini nedenlerle sürekli bir güvenlik sorunu yaratmıştır.

Doğu Akdeniz'de bir karakol niteliğinde olan Kıbrıs, bölgesel güç dengesinin de belirleyicisi olmuştur. Başka bir deyişle Kıbrıs'ı egemenliği altında tutan devletin bölgenin en büyük gücü olduğu sonucuna varılabilir. Bu durum eski zamanlardan günümüze kadar bazı geçiş dönemleri dışında her zaman böyle olmuştur. Kıbrıs'a hükmetme fikri de; askeri, ticari ve dini kaygıları hep ön plana çıkarmıştır.

Şekil 4.2. Kıbrıs'ın farklı ülkelere uzaklığını gösteren harita

Anadolu yaşanan Ermeni olayları sırasında Kıbrıs'ta düzenlenen Ermenilerin isyanları, tarihte Kıbrıs için dışarıdaki faaliyetlerden olmuştur. Kıbrıs'ın jeopolitik önemi İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve daha pek çok ülkenin Kıbrıs politikasını güncelleyerek devam ettirmesini sağlamıştır.

4.1.1. Ortadoğu'ya Etkileri

Kıbrıs bulunduğu konum itibariyle Ortadoğu'ya yakın bir mesafededir. Ortadoğu'ya yakın olması münasebetiyle Ortadoğu için plan yapan devletler bu bölgeye ulaşmak için her şekilde Kıbrıs'ı göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Ortadoğu Osmanlı'nın hâkimiyetinden çıktıktan sonra sürekli istikrarsızlıklarla boğuşmuştur. Ortadoğu'ya hâkim olma düşüncesinde olan her devlet Kıbrıs'ı bir askeri üs olarak görüp bu bölgede kalıcı olmak istemiştir. Tarihsel süreçte askeri harekâtlar deniz ve kara şeklinde meydana gelmiş, yakın tarihte ise deniz ve karanın öneminin yanında hava hâkimiyeti de ön plana çıkmıştır. Hava hâkimiyetinin daha da ön plana çıktığı son yüzyılda Kıbrıs **batmayan bir uçak gemisi** görünümde olmasıyla Ortadoğu'nun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Venedik, Osmanlı ve İngiltere'nin hâkimiyetindeki dönemlerde askeri harekât yapılacağı zaman donanma marifetiyle askerler karaya çıkartılıp kuşatmalar yapılmıştır. Günümüz koşullarında bunların yanında gelişen teknolojiyle birlikte hava hâkimiyeti çok önem kazanmıştır. Hava gücünün son derece elzem olduğu bir coğrafyada hava ikmali için yakın bir kara parçasının bulunması kritik bir değerdedir. Yaptığımız bu saptamalar neticesinde Kıbrıs adası Ortadoğu'ya uzanan bir kapı konumunda olduğunu vurgulamış oluyoruz.

Ortadoğu'daki yeraltı kaynaklarının çıkarılması dünya da enerjiye dayalı olarak ekonomilerini geliştiren ülkeler için bu bölgenin hâkimiyeti son derece dikkat edilmesi gereken bir konudur. ABD ve AB ülkeleri için bu bölgede enerji arzının azalması üretim kapasitelerinde azaltacak ve bunun sonucunda ekonomik küçülmeler meydana gelecektir.

4.1.2. Kuzey Afrika'ya Etkileri

Kuzey Afrika'da Fas, Cezayir, Libya, Tunus, Mısır gibi devletler bulunmaktadır. Bu devlerin özelliği Akdeniz'e kıyılarının bulunması ve Afrika kıtasının iç kısımlarına doğru bu devletlerin topraklarından geçiş yapılmaktadır.

Kuzey Afrika devletlerinin güçlü olup Akdeniz'de faaliyetlerini hızlandırması Avrupa devletleri için hoş karşılanmayacaktır. Çünkü Kuzey Afrika devletleriyle aralarında ihtilaf çıkması halinde Arap ülkelerinden ve Ortadoğu'dan gelen enerji kaynaklarının güvenliği riske girebilecektir.

AB devletleri ve ABD için enerji çok önemlidir, enerjinin gelişmiş devletlere girişinin aksaması demek üretimin aksaması anlamına gelecektir. Buna bağlı olarak da üretim yapılamazsa işsizlik, buhran ve ekonomik küçülme meydana gelecektir. Ortadoğu ve Arap petrolünün yerine ikame edilecek kaynaklar ivedilikle sağlanamayacaktır. Özellikle AB'ye enerji kaynağı akışında en hızlı şekilde Akdeniz üzerinden sevkiyat yapılmaktadır.

Akdeniz'deki enerji naklinden doğrudan faydalanan ülkeler: İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz'dir. Bu ülkeler ekonomik büyümelerini sanayi ürünü üretip satmalarına borçludurlar. Sanayinin son derece önemli olduğu çağımızda AB ülkeleri Akdeniz'de hâkimiyet kurmak için Kıbrıs'ı kullanmak istemektelerdir.

Doğu Akdeniz üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen devletler Kuzey Afrika'daki devletlerin bu bölgedeki etkinliklerini azaltmak istemişlerdir. Tarihte Kuzey Afrika Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıktıktan sonra emperyalist devletler tarafından hep yağmalanmıştır. Son dönemde ise "*Arap Baharı*" ortaya çıkmış ve Kuzey Afrika'daki devletlerin yönetimleri değişmiştir. Buna bağlı olarak ise Kuzey Afrika'daki devletlerin iç karışıklıktan dolayı güçleri azalmıştır. Başta Libya olmak üzere bazı ülkeler emperyal devletlerin yörüngesine girmiştir. Kuzey Afrika tarihinde yeraltı kaynaklarının zengin olması ve pazar sahası görüldüğü için sürekli bir mücadele alanı haline gelmiştir.

Doğu Akdeniz'de bir hâkimiyet boşluğu cereyan edince zaten bölgeyi yakından takip eden ABD, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin Doğu Akdeniz'e ilgisi daha da

artmıştır. Doğu Akdeniz açıklarında Çin'in de dahil olmak üzere pek çok ülkenin savaş gemisi bulunmaktadır.

4.1.3. Türkiye'ye Etkileri

Kıbrıs tarihin her döneminde Türkiye için büyük bir yere sahip olmuştur. Kıbrıs Türkiye'ye çok yakın sayılan bir mesafe olan 70 km uzaklıkta bulunan bir adadır.(Can, 2015, s.35-36). Osmanlı Devleti'nde *denizlere hâkim olan cihana hâkim olur* düşüncesi yer edinmiştir. Bu nedenle Osmanlı denizlerdeki hâkimiyeti sağlamak için stratejik adaların hâkimi olunması gerekli görülmüş, Osmanlı'nın Kıbrıs adasını fethi de bu vesileyle gerçekleşmiştir.

Osmanlı'dan sonra devam eden süreçte Türklerin elinden çıkan Kıbrıs Adası İkinci Dünya Savaşı sonunda tekrardan gündemde gelmiştir. Oniki adanın ve Kıbrıs adasının kıta sahanlığını, kara sularını belirlenmesi noktasında önemi artmış, Türkiye – Yunanistan arasındaki gerilimler adalar üzerinden şiddetlenerek daha da önemli bir hâl almıştır.

Kıbrıs Türkiye'ye yakınlığı ile birlikte bir konumu itibariyle elzem sayılacak bir değere sahiptir. Çünkü, Türkiye'nin Akdeniz bölgesini, adanın kuzey kıyılarında, Kıbrıs'ın Türk kesiminden temin edilen tehlikeye atmayan tek yerdir. Türkiye'nin güneyinde güvenlik sağlamak için Kıbrıs'ın Akdeniz'e bakan doğu cephesi olası bir saldırıda savunma mekanizması olarak kullanılabilecek konumundadır. Kıbrıs Orta Doğu'daki Suriye ve İsrail limanları ve İskenderun körfezini kontrol etmektedir. Aynı zamanda adanın Doğu Akdeniz'deki hava ve deniz kontrolünü gözetleme özelliği vardır.

Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ın varlığı Türk denizcilik stratejisinde anahtar bir rol oynamıştır. Kıbrıs'ta güvenliği sağlamak için muhalif bir gücün bulunması Türkiye'nin söz konusu avantajlarını yitirmesine neden olacaktır. Kıbrıs'ta Türkiye lehine gelişmelerin yaşanması Türkiye'nin güneyinin ulusal güvenliğinin sağlanması anlamına gelmektedir. Güvenliğin sağlanması için de hava sahası ve deniz gücü çok önemlidir. Türk Boğazları(İstanbul, Çannakkale) ve Akdeniz üzerinden önemli enerji taşıma hatlarına erişim bölgenin güvenliği konusunda endişeye neden olmuştur.

Türkiye, Kıbrıs'ın stratejik önemi ve adanın Türkiye'ye yakınlığından dolayı emperyalist devletler tarafından Kıbrıs adasının sıçrama tahtası olarak kullanmasından endişe duymaktadır. Bu nedenle Türkiye de Kıbrıs'ta kalıcı hâkimiyet istemektedir.

Mustafa Kemal ATATÜRK: “Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz, bu ada bizim için çok önemlidir” sözleriyle Kıbrıs'ın Türkiye için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 6.Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise Kıbrıs düşman eline geçerse Türkiye denizlere açılmayacak duruma geleceğini belirtmiştir. Yakın zamanlarda Türkiye'yi dışarıda bırakarak deniz alanları sınırlandırma anlaşmaların yapılması Korutürk'ün yıllar önce haklı olduğunu göstermektedir.

Kıbrıs sorunu, Türkiye Cumhuriyeti halkı için çok hassas bir konudur. Kıbrıs'ı desteklemeyen hükümetler halktan her zaman büyük tepkiler almış ve hatta Türk Ordusu'yla karşı karşıya kalmıştır. Kıbrıs'ta siyasi gerilimler 1940'lı ve 1950'li yıllarda yaşandığı zaman Türk siyasetçi *Fuat Köroğlu* “**Bizim Kıbrıs diye bir sorunumuz yoktur**” demek suretiyle Kıbrıs'ın İngiltere'nin olduğu yanılgısına kapılmıştır. Kıbrıs sorununa yaklaşım itibariyle önce CHP ve 1950'de iktidara gelen DP düşüncesini değiştirip Kıbrıs sorununa çözüm aramaya başlamış, Kıbrıs Türkiye için milli bir dava kimliğine kavuşturmuştur. Diğer taraftan Keser ve Ak(2018, s.100) anlattığı gibi, dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı **Fatin Rüştü Zorlu** yaptığı bir konuşmasında: “Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak etmesine karşılık şu tezi öne sürmüştür: Kıbrıs Anadolu'dan kopan toprak parçası durumundadır. Bu nedenle Kıbrıs doğrudan Türkiye ile ilgili bir adadır. Kıbrıs Türkiye'nin batısındaki adalara sahip olan ülkeye(yani Yunanistan'a) dahil olursa, Türkiye çevrelenmiş olarak hareket edemeyecek duruma gelecektir. Dünyadaki hiçbir devlet başka bir devletle ne kadar dostane ilişkiler kurarsa kursun güvenliğini o devlete teslim etmeyi göze alamaz” demiştir.

Kıbrıs sorunu, Türkiye için sadece Doğu Akdeniz'deki bir sorun değildir. Kıbrıs meselesi, Türklerin hakkını savunmanın yanı sıra aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti için “**Ulusal Güvenlik Sorunu**” olarak görülmüştür. Yunanistan Ege adalarında Türkiye ile yaşadıkları kara sularının 12 mil mi 6 mil mi olması tartışması hâlâ netlik

kazanamamıştır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, karasularının 12 mile kadar çıkabileceğini söylemiştir ancak hakça paylaşımı öngörmüştür. Hakça paylaşım yapılabilmesi içinde kıyıdaş devletlerin anlaşarak orta yolu bulmaları gerekmektedir. Bir tarafın tek taraflı yapacağı bildirimle karasularını 6 milden 12 mile çıkarması meşru görülmemektedir. Normal şartlarda BMDHS'ye göre karasuları sınırını ilan etmek gereklidir. Ancak karasuları diğer bir ülkenin alanına etki edecekse bu durumda karşılıklı anlaşma yapılarak ilan edilmelidir.

Yunanistan'ın politikası Kıbrıs adasının da yine kendi egemenliğinde olmasıyla açıkça Türkiye'nin hem Ege Denizi'ne hem de Akdeniz'e inmesini zorlaştırması şeklinde olmuştur. Eğer Ege'de Yunanistan hâkimiyet kurarsa Türk gemileri Karadeniz'den Akdeniz'e ya da Akdeniz'den Karadeniz'e geçerken Yunanistan'ın iznine tabi tutulacaktır. Bu durum Türkiye'nin *tam bağımsızlığını* ve *egemen bir devlet* olmasını sekteye uğratacaktır. Üç tarafı denizlerle kaplı olan bir ülkenin denizler arasında bağlantısının kesilmesi uluslararası hukuk bakımından da yerinde olmayacaktır.

4.1.4. Ön Avrupa'ya Etkileri

Kıbrıs Avrupa kıtasının başlangıcı olan Yunanistan'a 965 km uzaklıktadır. İlk olarak Yunanistan jeostratejik anlamda Kıbrıs'ı yönlendirme merkezi olarak tamamen kontrol ederek kendisini güvence altına almak istemektedir. İkinci olarak adaya hükmederek Türkiye'nin çıkarlarına zarar vermek istemektedir.

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra her yıl ekonomik, askeri olarak güçlenmesi Yunanistan'ın endişelenmesine neden olmuştur. Türkiye'nin güçlenmesine karşılık Yunanistan daha aktif görünmek için Ege adalardaki hâkimiyetini artırarak Türkiye'ye Ege'de ve Akdeniz'de üstünlük sağlamak istemiştir. Yunanistan Kıbrıs'ta hâkimiyetini eline geçirirse Türkiye'nin Ege kıyılarına kadar olan ve Akdeniz kıyılarına kadar olan söz sahibi olacağı kanaatine varmıştır. Ayrıca Yunanistan kendi bünyesinde bulunan adaları ve Kıbrıs'ı silahlandığında güvenlik açısından Türkiye'yi tehlikeye sokacağını düşünmektedir.

Papuççular'ın(2019, s.23) belirttiği gibi, Antalya'nın Kaş ilçesinin yanında küçük bir ada olan “*Meis Adası*” Lozan anlaşmasına göre silahlandırılmayacaktır. Bu ada hem

konumu hem de statüsü gereği diğer adalardan farklılık gösterir. Meis adası hem Türkiye'ye çok yakın olmasıyla hem de Kıbrıs'a yakın olmasıyla hacminden daha fazla öneme sahip olmuştur. Meis adası da Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının paylaşımı notasında uluslararası platformda konuşulmuştur. Yunanistan Meis adasını da kullanarak Akdeniz'den daha çok hak alacağını düşünmektedir.

AB, Kıbrıs sayesinde Ege ve Akdeniz'de önemli bir deniz alanına sahip olabilir. Deniz gücü jeopolitik kavramının tamamlayıcısı olup devletlerin ticaret gücünü artırıcı etki yapmaktadır. Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak demek ticaret yolunun denetimi için avantaj sağlaması anlamına gelir.

Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu ve Afrika hattında ağırlık merkezi olan Kıbrıs AB'ye artılarla beraber enerji hattının kontrolünü sunmaktadır. Belirtilen somut örnekler Kıbrıs'ın AB'ye küresel imkânlar sunduğunu göstermekte, ayrıca Kıbrıs AB'ye görünmeyen psikolojik avantaj da sunmaktadır.

AB adayı birliğe kabul ederken bir bütün olarak görüp Türk tarafını değil, Rum tarafı Kıbrıs'ın tek temsilcisi olarak nitelendirilmiştir. Böyle bir yaklaşımda bulunmasındaki sebeplerden biri de AB Rum tarafına istediği gibi söz dinlettirebileceğini düşünmesidir. Kıbrıs'taki Türkler atacağı adımlarda Türkiye ile iletişim halinde olacağından AB'nin çıkarlarını olumsuz etkileyecektir. AB için Rum tarafı kendilerine sosyal ve kültürel açıdan yakın gelmekte, bu yüzden AB'nin Rum tarafına pozitif ayrımcılık yapmış olduğu söylenebilmektedir.

Yunanistan Kıbrıs'ın Rum adası olarak algılanması için her türlü çabayı göstermektedir. Kıbrıs Yunanistan için jeostratejinin yanı sıra, Enosis hayallerinin gerçekleştirilmesi anlamına da gelmektedir. Bu algıdaki en önemli etkenlerden biri adanın 1191 yılına kadar Bizans topraklarında olmasıdır. Bizans yönetiminde, 7. ve 10. yüzyıllar arasında adadaki resmi din Ortodoks Hristiyanlığıydı ve dil Yunancaya çevrilmiştir. *Dil ve dinin* etkisiyle insanlar zamanla kendilerini Yunan olarak görmeye başlamıştır.

Umman Körfezi ve Basra Körfezi arasında yer alan Hürmüz Boğazı; Kızıldeniz'i Aden Körfezi'ne bağlayan Babülmendep Boğazı; Kıbrıs, Girit, Malta; Afrika ile Avrupa'yı ayıran Cebelitarık Boğazı'nı içeren petrol boru hattının önemli bir yeridir.

Sanayi devi Avrupa, Kıbrıs'ı kapsayan enerji nakil hattı ile petrol ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Belirtilen Körfez hattında başka bir egemen güç varsa AB Güney Afrika'dan petrol ithal etmek zorunda kalacaktır. Bu nedenle AB'nin Kıbrıs'a ihtiyacı vardır ve AB üyeliğini GKRY'ya 2004 yılında kolay bir şekilde verilmiştir.

AB Kıbrıs sayesinde Ege ve Akdeniz'de önemli bir deniz gücüne sahip olmaktadır. Deniz gücü jeopolitik kavramının bir tamamlayıcısı olup ülkelerin ticaret gücünü artırmaktadır. Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak ticaret yolunun kontrolünde avantaj sağlar; özellikle Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Afrika'nın ağırlık merkezi olan Kıbrıs, AB'ye bu avantajlarla enerji hattının kontrolünü sunmaktadır. Bu somut örnekler, Kıbrıs'ın AB'ye küresel fırsatlar sağladığını ve bunun da psikolojik açıdan önemli olduğunu göstermektedir.

AB Kıbrıs'ı bir bütün olarak kabul ederken Türk tarafını değil Rum tarafını adanın tek temsilcisi olarak görmüştür. Böyle bir yaklaşımın nedenlerinden biri ise AB'nin Hristiyan Roma kültürünü Kıbrıs'ta korumak istediğinden dolayıdır.

4.2. Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi

Kıbrıs adası Akdeniz'de Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü en büyük adası olması özelliğine sahiptir. Kıbrıs adası Akdeniz'de sadece bir ada olmasına rağmen etrafında en çok savaş gemilerinin seyir halinde olması özelliği bakımından tek olduğu söylenebilir.

Doğu Akdeniz'i egemenliği altına almak isteyen devletlerin yolu her şekilde Kıbrıs adasından geçmektedir. Önceleri stratejik konumundan dolayı Kıbrıs'ı elinde tutmak isteyen güçler yakın zamanda Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesiyle Kıbrıs'a olan ilgilerini artırmıştır.

Kıbrıs'a Romalılar, Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizler hükmetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra içten yanmalı motorların icat edilmesiyle petrolün kullanım alanı genişlemiştir. Ortadoğu'da geniş petrol yataklarının bulunması ve bu petrolün Avrupa'ya taşınması için konusunda Kıbrıs'a ihtiyaç duyulmuştur.

20. yüzyılın son çeyreğinde ve 21. yüzyılda ise Kıbrıs adasına istihbarat için de ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü Kıbrıs'ta toprağı bulunan devlet gelişen teknolojiyi kullanarak bölgedeki ülkelerin askeri, ticari, siyasi faaliyetlerini yakından takip edebileceğı konumda bulunmuş olacaktır.

4.2.1. Yeraltı Kaynakları

Tarihte Akdeniz'de egemenlik kurmak isteyen devletler Kıbrıs'ı her zaman bir geçiş bölgesi olarak görmüşlerdir. Kıbrıs'a yüklenen misyon: *“Kıbrıs'ı elinde tut ve alana hakim ol”* düşüncesidir.

21. Yüzyıl'a gelindiğı zaman gelişmiş ülkelerin üretim yapabilmeleri için enerji ağı önemli bir yer tutmuştur. Enerji kaynaklarının kullanımı arttıkça üretimde artmaktadır. Son dönemde alan hâkimiyeti için önemli olan Kıbrıs adası Doğu Akdeniz'deki yeraltı kaynaklarının çıkarılması sonucunda da kritik değerdedir. Uluslararası hukukun getirdikleri sonuçlara göre ekonomik faaliyetlerin yapılması bölgede meşru devletlere bırakılmıştır. KKTC ile GKRY arasındaki sorunlar denizdeki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi noktasında da kendini göstermiştir.

Kıbrıs açıklarında hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi bölgeyi cazibe merkezi haline getirmiştir. Orhun'un(2017, s.43) vurguladığı gibi, Doğu Akdeniz'in hidrokarbon bakımından zengin olduğunu anlayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi önce 200 millik münhasır ekonomik bölge ilan edip sonra da diğer ülkelerle münhasır ekonomik bölge sınırlama anlaşmaları yapmıştır. Diğer taraftan Türkiye ise, Doğu Akdeniz'deki paylaşımın hakça paylaşıma göre yapılması gerektiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda Türkiye ise KKTC ile 2011 yılında deniz alanları sınırlama anlaşması yapmıştır.

Doğu Akdeniz'de yeraltı kaynaklar sadece Kıbrıs adası etrafında değil Mısır ve İsrail'in hâkim olduğu deniz alanlarında da saptanmıştır. Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerin saptanmasıyla olaya pek çok devlet doğrudan ve dolaylı olarak müdahil olmuştur. Belirlenen hidrokarbon rezervlerinin çıkarılması ve ticaret pazarına sunulması için de ayrıca anlaşmalar yapılmaktadır.

Doğu Akdeniz'de önceleri doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya götürülmesi düşünülmüştür. Ancak Türkiye'nin de doğalgaz rezervlerinin olduğu yerlerde hakkının

olması ve bu hakkı için atılımlar yapması GKRY-Yunanistan ile ilişkileri germiştir. Türkiye ile ilişkiler kopmuş bu nedenle İsrail-GKRY-Yunanistan yakın zamanda imzalanan anlaşmalar ile ileride Doğu Akdeniz’de çıkarılacak doğalgazı Girit adasına kadar denizaltından götürülecek Girit’ten sonra ise Yunanistan üzerinden Avrupa’ya taşımayı planlamıştır.

4.2.1.1. Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşmaları

21. Yüzyıl’da teknolojinin gelişmesiyle deniz yataklarında hidrokarbon yatakları tespit edilmiştir. Doğu Akdeniz’de de tespit edilen hidrokarbon kaynakları üretim için enerji kaynağı arayan devletler ve bölge ülkeleri için hem fırsat hem de riskler meydana getirmiştir. Doğu Akdeniz’de tespit edilen doğalgaz kaynakları Avrupa’nın 35, Türkiye’nin ise 550 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak miktarda olduğu düşünülmektedir. Doğu Akdeniz, Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasındaki bölgelerde 122 trilyon kübik feetlik doğalgaz ve 1.7 milyar varil petrol olduğu düşünülmektedir.(ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi, Akt. Yayıncı, 2019, s.41-42). Bölgede doğalgazın bulunması ekonomik açıdan her devletin elini ovuşturmasına neden olmuştur. Kıbrıs açıklarında bulunan hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması, depolanması, transferi ve ticari satışı için pek çok devlet ve farklı işkollarına ait şirketler ortak bir çalışma yürütecektir.

Doğu Akdeniz’de ABD’nin, Türkiye’nin, İngiltere’nin, Fransa’nın, Rusya’nın, İtalya’nın, İspanya’nın, Kanada’nın, Belçika’nın, Portekiz’in, Yunanistan’ın, Hollanda’nın ve bölge devletlerinin savaş gemileri bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz Havzası, yüksek potansiyel enerji kaynaklarına, askeri, ticari ve ulaştırma açısından jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahiptir. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, *Eşitlik İlkesi* uyarınca uluslararası hukuk çerçevesinde anlaşma yoluyla Münhasır Ekonomik Bölge’nin kısıtlanmasını belirlemiştir.

Doğu Akdeniz’deki devletler başta GKRY ve Yunanistan özel ekonomik bölgelerini tek taraflı olarak göz ardı ederek ve karşılıklı anlaşmalarla Türkiye ve KKTC’yi dışarıda tutmaya çalışmaktadır.

Doğu Akdeniz Havzası'nın jeostratejik ve jeopolitik önemi, Doğu Akdeniz Özel Ekonomik Bölgesi'nin denizlerde sınırlandırılması ve incelenen stratejik paydaşların incelenmesi Türkiye'nin Akdeniz ve Ege Ekonomik Bölgesi'nin stratejisine ilişkin bazı önerileri bulunmaktadır. Türkiye Ege'de ve Akdeniz bölgelerdeki çıkarlarını korumak için Münhasır Ekonomik Bölge uluslararası hukuk açısından uygun bir şekilde savunmak için planlar yapmaktadır.

Uluslararası anlaşmalara göre, deniz yetkilerinin belirlenmesinde adalara deniz suyu yanı sıra bölgesel sular da verilmiştir. Meis adası, haritada neredeyse görünmeyen küçük bir ada olmasına rağmen bunun yanında yasalar açık ve net olsa da Yunanistan bu adadan daha büyük bir deniz otorite alanı tahsis etmek istemektedir.

4.2.1.2. Lübnan –Mısır - İsrail - GKRY –Yunanistan Arasındaki Anlaşma

Kıbrıs'ta GKRY 2003 yılında başladığı bölgelerdeki diğer ülkelerle yaptığı ikili antlaşmalarla uluslararası hukuka göre kendisine düşebilecek haktan daha fazlasına almak istemektedir. GKRY'nin yaptığı faaliyetler *devletlerin eşitliği prensibine* ve *hakça paylaşım prensibine* aykırıdır.

Şekil 4.3. Yunanistan ve GKRY'nin amaçladıkları paylaşım alanlarını gösteren Seville Haritası

Yunanistan, Türkiye'nin deniz alanlarına el atarken Meis adasını öne sürmektedir. Ancak Meis adası Yunanistan'a verilirken silahlandırılmayacağı konusunda anlaşılmıştır. Akdeniz'de deniz alanları konusunda Meis adası dikkate alınmaması gerekmektedir. Çünkü bu ada uluslararası anlaşmalar çerçevesinde hem silahsız olacaktır hem de özel bir statüde olacaktır.

Yaycı'nın(2019, s.37) üzerinde durduğu konu itibariyle, Yunanistan Doğu Akdeniz'den daha fazla hak elde etmek için Ege Denizi'nde uyguladığı senaryoyu Akdeniz için de uygulamak isteyip, deniz alanlarını Meis adasının bulunduğu noktadan başlatmaktadır. GKRY'nin yaptığı MEB sınırlama anlaşmaları sonucunda nihai amacın "**Seville Haritası**" olduğu belirtilmiştir.

"Seville Haritası"na göre Türkiye'ye hem Ege de hem de Akdeniz'de objektif ve hakça paylaşım çerçevesine göre yok denecek kadar az bir deniz alanı bırakılmıştır. Seville Haritasına bakıldığı zaman Türkiye'nin kendisinin olduğu deniz alanlarını Yunanistan ve GKRY'nin aldığı görülmektedir. Türkiye de doğal olarak kendi hakkı olan alanlara sahip çıkmak için bölgede etkinliğini artırmaktadır.

GKRY 2004 yılında KKTC'yi dışarda bırakarak MEB ilanında bulunmuş, GKRY'yi Yunanistan başta olmak üzere pek çok AB ülkesi desteklemiştir. GKRY 2003 tarihinde Mısır ile; 2007 tarihinde Lübnan ile; 2010 tarihinde İsrail ile MEB sınırlama anlaşmaları imzalamıştır.

GKRY 2007 yılında bir yasa çıkararak belirlediği 1'den 13'e kadar numaralandırdığı bölgelerde hidrokarbon arama ruhsatı düzenlemiştir. GKRY belirlediği ruhsatları güçlü şirketlere tahsis etmiştir. Bunlar arasında: ABD'nin **NOBEL ENERGY COMPANY** ve **EXXON-MOBIL**, İtalyan **ENI**, Fransız **TOTAL**, İngiliz-Hollanda ortaklığı **SHELL**, Güney Koreli **KOGAS**, Katarlı **QUTAR PETROLEUM** ve İsrailli **DELEK DRILLING** bulunmaktadır.(Kaynak: TPAO)

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin raporuna göre Levant Havzası'nda (Kıbrıs, Lübnan, Suriye, İsrail arasındaki bölge) büyük miktarda doğalgaz ve petrol bulunmaktadır. Araştırma Merkezi'nin bu tahmini Doğu Akdeniz'i dünya da en büyük hidrokarbon kaynaklarından biri haline getirmiştir. Yeraltı kaynaklarına duyulan gereksinim de Doğu Akdeniz'deki tansiyonu yükseltmiştir. GKRY'nin aceleci bir

şekilde uluslararası hukuka aykırı yaptığı anlaşmalar da daha fazla deniz alanı kapma telaşı içindir.

4.2.1.2.1. Türkiye – Libya Arasındaki Anlaşma

Libya Osmanlı hâkimiyetinde çıktıktan sonra sömürge olarak İngiltere ve Fransa'nın hâkimiyetinde olmuştur. Libya esirlikten kurtulup 1951 yılında bağımsızlığını kazanmış, 1969 yılında ise Muammer Kaddafi bir grup subayla birlikte Libya'daki Kralı devirmiştir. Kaddafi'nin ilk eylemi Libya'daki İngiltere ve ABD üslerinin faaliyetlerini durdurmak olmuş, Kaddafi'nin icraatlarını ABD, Fransa, İngiltere unutmamıştır.

2011 yılında Libya'da gösteriler başlamış; NATO adı altında Fransa, ABD, İngiltere ve Libya'dan çıkar bekleyen diğer Avrupalı devletlerin destekleriyle gösteriler büyüyüp iç savaşa neden olmuştur. Kaddafi'ye karşı kurulan Libya Ulusal Geçiş Hükümeti'ni yüzden fazla ülke tanımıştır. Libya'daki olayların büyümesinden sonra başta NATO ülkeleri olan Fransa ve ABD'nin askeri müdahalesiyle Kaddafi devrilmiştir. Kaddafi'den sonra ülke içinde karışıklıklar büyümüş birden fazla örgüt kendi hâkimiyet alanlarında yönetim kurmuştur. Libya'nın petrolünü başta Fransa olmak üzere ABD ve diğer ülkelere halen paylaşılmaktadır.

Libya'da BM'nin, Türkiye'nin, AB'nin ve birçok devletin tanıyıp desteklediği Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) olan meşru *Trablus* hükümeti vardır. Diğer tarafta ise Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya, Suudi Arabistan ve Fransa tarafından desteklenen General Hafter'in liderlik ettiği *Tobruk* hükümet bulunmaktadır. Libya'nın güneyinde ise yerel aşiretler bulunmaktadır. Hafter son zamanlarda Türkiye karşısı açıklamalarıyla ön plana çıkmıştır.

Yaycı'nın belirttiği gibi (2019), Libya Türkiye'ye karadan komşu olmasa bile Akdeniz üzerinden denizden komşu sayılmalıdır. Doğu Akdeniz'de GKRY münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları yaparken başta Türkiye olmak üzere Libya'nın da haklarını ihlal etmiştir.

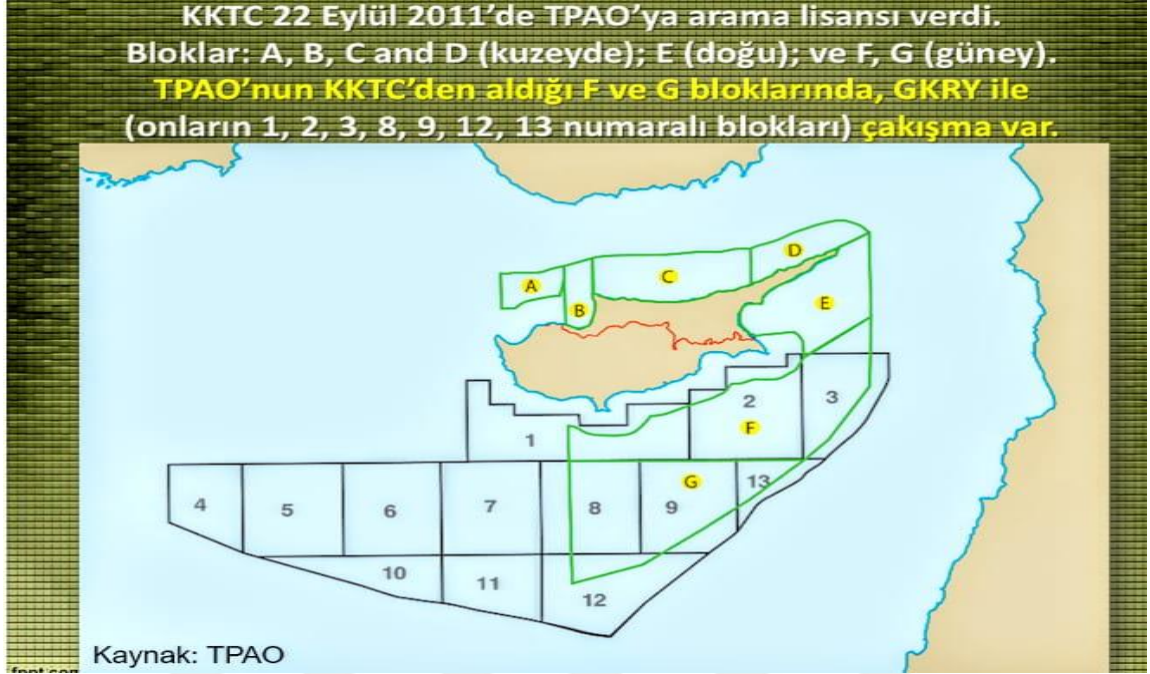

Şekil 4.4. Türkiye ile Libya arasında anlaşmanın sınırlarını gösteren harita

Yakın zamanda Türkiye ile Libya arasında deniz alanları sınırlama antlaşması imzalanmıştır. GKRY ve Yunanistan, Türkiye ile Libya arasında yapılan anlaşmadan rahatsız olmuş, çünkü kendilerinin yaptığı anlaşmalarla çakışmaktadır. BM, MEB anlaşmalarının kıyıdaş devletlerinin anlaşmalarına ve hakça paylaşıma göre belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye ile Libya'nın yaptığı anlaşma Yunanistan ve GKRY'nin diğer devletlerle yaptığı MEB anlaşmalarının hakça yapılmadığını göstermektedir.

AB Dışişleri Konseyi 2019 tarihinde aldığı kararla Türkiye'nin ve KKTC'nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na verdiği ruhsat nedeniyle yaptırım uygulayacağını açıklamıştır. Ancak Türkiye verdiği ruhsatların kendi kıta sahanlığı ve kendi Münhasır Ekonomik Bölge'si olduğunu belirterek uluslararası hukuka uygun davrandığını açıklamıştır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın verilerine göre, KKTC hükümeti de Kıbrıs çevresinde “A,B,C,D,E,F,G” olmak üzere yedi alan belirlemiş, belirlediği bu alanlara ruhsat vermek suretiyle Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nı yetkilendirmiştir. Kıbrıs'ta Rumların numaralandırdığı “1,2,3,8,9,12,13” numaralı alanlar ile KKTC'nin belirlediği “F,G” bölgeleri çakışmaktadır. Bu durum arama yapan iki taraf arasında gerilime neden olmaktadır.

Türkiye, Doğu Akdeniz’deki paylaşımına sadece hakkı olan bölgeleri almak için değil aynı zamanda enerjide dışa bağlı olması hasebiyle de yakından ilgilenmesi gerekmektedir.

Şekil 4.5. KKTC ve GKRY’nin ruhsat verdiği alanlar

Doğu Akdeniz’de Lübnan-Mısır-İsrail-GKRY-Yunanistan işbirliği yaparken Türkiye de Libya ile anlaşma akdetmiştir. Türkiye’nin Libya ile anlaşma akdetmesi önemli bir nokta olmuş, çünkü BM Deniz Hukuku Sözleşmesine göre denize kıyısı olan devletler deniz alanlarını paylaşacakları zaman *hakça paylaşım* yapmaları gerekmektedir. Lübnan-Mısır-İsrail-GKRY-Yunanistan’ın yaptıkları Münhasur Ekonomik Bölge sınırlandırma anlaşması Türkiye’yi sanki Akdeniz’de sınırı çok az olarak nitelendirmişlerdir. Ancak Akdeniz’de kıyı uzantısı en fazla olan ülkelerden biri Türkiye’dir. Türkiye’nin haklarını ihlal ederek diğer ülkelerin anlaşma sağlamaları uluslararası hukuk için yerinde değildir.

Türkiye, Libya’nın BM’nin tanıdığı meşru hükümeti olan “Ulusal Mutabakat Hükümeti(UMH)” ile deniz alanlarının sınırlandırma anlaşması yapması dengeleri değiştirmiştir. Çünkü uluslararası hukuk yapılacak anlaşmaları hak sahibi olan devletlerin anlaşmalarına bağlamıştır. Bir tarafta Lübnan-Mısır-İsrail-GKRY-Yunanistan’ın yaptığı MEB sınırlama anlaşması mevcut diğer taraftan Türkiye ve

Libya'nın yaptığı MEB sınırlama anlaşması mevcuttur.(Yaycı, 2019, s.28-29). Doğu Akdeniz için birbiriyle çakışan iki anlaşma olduğu için iki anlaşmada yer alan devletler oturup hakça paylaşıma göre yeni bir anlaşma yapmaları zorundadırlar. Yoksa deniz alanlarının sınırlandırması farklı iki anlaşma da çakışmalara neden olacak, bu durumda hangi deniz alanının hangi ülkenin olacağı konusunda ihtilaf ortaya çıkacaktır. BM'nin de öngördüğü şekilde yapılan anlaşmaların birleştirilmesi gerekip, Münhasır Ekonomik Bölge sınırlandırma anlaşması belirli kriterlere göre düzenlenmelidir.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre sınırlama yapılacak alandaki ülkelerin kıyı uzantısının genişliği dikkate alınacak, denize kıyısı olan bölgelerdeki insanları MEB alanlarından yararlanması için nüfus yoğunluğu dikkate alınacak ve anlaşma eşitlik gözetilerek yapılması gerekmektedir.

Türkiye Libya'daki meşru hükümetle anlaşma yapmış ancak başka bir sorun daha mevcuttur. Libya'daki meşru olarak tanınan hükümet belli olmasına rağmen Libya'da kendisini Libya hükümeti olarak nitelendiren darbeci Hafter de vardır. Bir tarafta *Trablus* yani meşru hükümet diğer tarafta darbe yapmaya çalışan Hafter öncülüğündeki *Tobruk* hükümeti vardır.

Türkiye, Libya ile yaptığı deniz alanları sınırlandırma anlaşmasını ayakta kalması *Trablus* hükümetinin varlığını devam ettirmesine bağlıdır. Çünkü *Trablus* hükümeti düşerse yerine gelecek olan kuvvetle muhtemel Hafter hükümeti olacaktır. Hafter ise zaten Türkiye karşıtlığı ile bilinmektedir. Hafter Libya'daki meşru hükümeti düşürüp yerine gelirse Türkiye ile yapılan anlaşmayı feshedeceği aşikârdır. Bu nedenle BM'nin de tanıdığı meşru *Trablus* hükümetinin ayakta kalması Türkiye için elzem bir öneme sahiptir. Bu nedenle Türkiye Libya'ya *Trablus* hükümetinin isteği üzerine asker göndermek istemektedir. TBMM'de yapılan oylama sonucunda Türk askerinin Libya'ya gönderilmesi kabul edilmiştir.

Libya'daki *Trablus* hükümetinin düşmesi halinde Türkiye'nin Libya ile yapılan anlaşması muhtemelen değişecektir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi deniz alanlarının sınırlandırılması yapılması için karşılıklı anlaşma yapılmasını belirtmiştir. Münhasır ekonomik bölgenin devletlerce ilan edilmesi gereklidir. Yani bir devlet sınırlandırma

yapabilmesi için kendi belirlediği bölgeyi tanıyacak başka bir devletin varlığı gerekmektedir.

Türkiye'nin Libya ile yaptığı anlaşma sona ererse Türkiye kendi hakkı olan deniz alanını yasal zemine oturtamamış olacaktır. Anlaşma yapılan Libya hükümetinin düşmesinden sonra Türkiye ya yeni gelen Libya hükümeti ile anlaşmanın devam ettiği konusunda mutabık kalacak ya da kendisi ile sınırlama anlaşması yapmak için Doğu Akdeniz'de kendisine başka bir ortak aramak durumunda kalacaktır. Mevcut durum göz önüne alındığı zaman zaten Türkiye'nin karşısında Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler Türkiye'yi dışarıda bırakarak bir anlaşma yapmışlardır. Doğu Akdeniz'de denize sınırı olan devletlere bakıldığı zaman Türkiye'nin deniz alanları sınırlandırma anlaşmasını yapılabileceği iki ülke bulunmaktadır: Libya ve Suriye. Türkiye, diplomatik olarak Suriye ile arasının iyi olmadığından dolayı elinde sadece Libya kalmıştır. Bu nedenle Libya'da anlaşma yapılan meşru hükümetinin varlığını devam ettirmesi gerekmektedir. Mısır, GKRY ile anlaşma yapmış olmasına rağmen Türkiye ile eğer anlaşırsa daha fazla deniz alanına sahip olacaktır. Ancak Mısır son gelinen nokta itibariyle İsrail ve Yunanistan anlaşmalarını daha da pekiştirmektedir. Mısır'ın Libya'daki darbeci Hafter'i desteklemesi de Türkiye ile anlaşmanın çok uzağında kalındığının göstergesidir.

Türkiye'nin Libya ile yaptığı anlaşmayı pekiştirmesi için başka bir Doğu Akdeniz ülkesini de anlaşmaya dahil etmesi gerekmektedir. Türkiye Doğu Akdeniz'de çıkarları doğrultusunda Libya'dan sonra Suriye ile diplomatik dostane ilişkiler geliştirmesi gerekmektedir. Bölgedeki devletlere baktığımız zaman bu koşullara en uygun olan devlet Suriye görünmekte, Suriye ile yapılacak anlaşma diğer devletlerin yaptığı anlaşmaya daha çok ket vuracaktır.

4.2.2. Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri

İngiltere 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımasına karşın Kıbrıs adasındaki varlığını üsleriyle devam ettirmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs'ta "*Dikelya*" ve "*Ağrotur*" olmak üzere iki üssü bulunmaktadır. İngiltere'nin bölgede Akdeniz'de hâkim olmasının nedenlerinden bir tanesi de Kıbrıs'taki askeri üslerinde iyi bir istihbarat ağı geliştirmiş olmasıdır. İngiltere, Kıbrıs üzerindeki hâkimiyetinden vazgeçmiş ama Kıbrıs'ta üslerinin bulunmasını hem Türk hem de Rum tarafına kabul ettirmiştir. İngiltere'nin bu

stratejisi bölgede geleceğe dönük planlarının olduğu anlaşılmıştır. Nitekim bu üsleri 20. yüzyılın başından itibaren Ortadoğu için hem kendisi hem de ABD aktif olarak kullanmıştır.

“Echelon Projesi” bir dinleme yani telekulak hizmeti için kullanılmaktadır. *Echelon Projesi* dünyadaki tüm iletişim araçlarını (telefon, faks, elektronik posta teleks, radyo dalgaları dahil olmak üzere) dinleyip kontrol etmeye imkan sunan projedir. Bu projede ABD, İngiltere, Yeni Zelanda, Avusturalya ve Kanada bulunuyor ve günümüzde birçok devlet casus uydular marifetiyle istihbarat sağlanmaktadır. Echelon Projesi **“Beş Göz İttifakı”** olarak da bilinir, ilk olarak ABD ve İngiltere arasında 1946 yılında **“Ukasa Anlaşması”** ile başlamıştır. Daha sonra Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada da dahil edilmiştir.(Vikipedi)

Echelon Projesi ile birlikte dünyanın neresinde olursa olsun iletişim her şekilde dinlenebilmektedir. Echelon Porojesi’ni ABD Ulusal Güvenlik Ajansı yürütmekte ve dünyanın en büyük kulağı olan Echelon Projesi için farklı yerlerde istasyonlar kurulmuştur. Bu istasyonlardan bir tanede Kıbrıs’ta bulunan İngiliz üssü Dikelya’da kurulandır. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri dahil olmak üzere pek çok ülke **“Trodos Dağı”**ndaki **“Aios Nikolas”** mevkiinde kurulu olan gelişmiş radar tarafından dinlenmektedir.

ABD meşhur 6. Filosu Kıbrıs’tan gelen istihbarat sayesinde Bileşik Devletlere önemli bir istihbarat ağı görevi üstlenmektedir. ABD, İngiltere ve Fransa’nın Suriye’ye yaptığı uzun menzilli füze saldırısı da yine Kıbrıs’taki İngiliz üsleri üzerinden gerçekleşmiş, bu durumun Kıbrıs’ın bulunduğu konum itibariyle önem arz ettiğini bir kez daha göstermiştir.

Echelon ile birlikte ABD ve İngiltere uluslararası alanda yapılan askeri ve ticaret anlaşmalarını öğrenip bunun üzerinden milyarlarca dolar kazanç sağlayabilmektedir.

Şekil 4.6. Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri

İngilizler, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulup adadan çıkarken özellikle üslerinin varlığının devam etmesi için mücadele etmiştir. 1959 yılında İngiliz kurnaz diplomasisi ile Dikelya ve Ağrotur üslerini elinde tutmaya devam etmiştir. İngiltere'nin bu üsleri Doğu Akdeniz'de hiç *batmayan bir uçak gemisi* niteliğindedir. Dikelya ve Ağrotur askeri üslerinde İngiltere'nin uçak filosu ve nükleer silahları bulunmakta olup bu askeri üslerde İngiltere'nin MI6 ve ABD'nin CIA istihbarat servisleri mevcuttur.

İngiltere'nin Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de kendinden emin bir görüntü çizmesi sağladıkları istihbarat sayesinde. ABD, İngiltere ve İsrail Ortadoğu'daki çıkarları doğrultusunda casus uydular marifetiyle her türlü bilgiye ulaşmaktadır.

İngiltere Kıbrıs'taki üslerindeki istihbarat faaliyetleri doğrultusunda bölgede askeri, siyasi ve ekonomik istihbarat toplayıp ABD ve çıkarı doğrultusunda diğer ülkelerle paylaşmaktadır.

4.2.3. ABD – Rusya Çekişmesi

ABD, SSCB'ye karşı NATO'yu kurmuş, dünya *doğu bloku* ve *batı bloku* olarak ayrılmıştır. Bu iki blokun yanında bağlantısız olan devletler de bulunmaktaydı. 1991 yılında SSCB'nin Başkanı *Mihail Gorbaçov* istifa etmiş ardından birlik içindeki devletler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Heywood'un(2018, s.145) da söylediği gibi, ABD dünyanın tek süper gücü olarak oratya çıkması diğer devletlerin ABD ile mücadele konusunda yetersiz kaldıklarını göstermiştir. SSCB'nin dağılmasıyla tek kutuplu dünya tezi öne sürülmüş, Francis Fukuyama da bu durumu *Tarihin Sonu Tezi* ile anlatmıştır. BAKAN'ın da belirttiği gibi (2019, s.28) SSCB yıkılmasına ve birlik içindeki devletler bağımsızlık kazanmasına rağmen SSCB'nin halefi olan Rusya Federasyonu son zamanlarda tekrar güçlenmeye başlayıp yeniden sahneye çıkmıştır.

ABD kendi politikası gereği Ortadoğu'nun kontrolünü sürekli olarak elinde tutmak istemiş, bunun için de Doğu Akdeniz'de 6. filosunu aktif olarak kullanmaktadır. ABD ve strateji ortağı olan İngiltere ile birlikte sürekli Doğu Akdeniz ve Kıbrıs adası için planlar yapmaktadır. Emperyalist güçlerin yaptıklarını planlar Ortadoğu'daki petrolü güvenli bir şekilde ABD'ye ve AB ülkelerine götürülmesi içindir. 2000 yılının başından itibaren Doğu Akdeniz'deki doğalgaz rezervlerinin tespit edilmeye başlanmasıyla zaten sıcak olan Kıbrıs konusunu daha da ısınmıştır.

Kaynak ve Gürses (2005, s.46) ABD'nin Doğu Avrupa'da, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da pazar ve enerji alanlarını *Büyük Ortadoğu Projesi* ile sadece kendisinin kontrol etmesi için planladığını belirtmişlerdir. ABD kendi hakimiyet alanlarını artırdığı zaman ise Rusya'nın hareket sahaları zaten kısıtlanmış olacaktır.

Rusya tarihin akışından beri her zaman sıcak denizlere inme hayaline sahip olmuş, Osmanlı'nın güçlü olduğu yıllarda bu hayaline uzak kalmıştır. Osmanlı'nın Akdeniz'i bir göl haline getirmesiyle Rusya'nın sıcak denizlere inme hayali rafa kalkmıştır.

1877-1878 Osmanlı – Rus savaşından sonra Rusya'nın Osmanlı'ya karşı üstünlüğü artmaya başlamış ve Rusya'nın sıcak denizlere inme hayali tekrar canlanmıştır. Kıbrıs adasının İngiltere'ye kiralanması ve devam eden süreçte Akdeniz'de güç dengesi değişmiştir.

İngiltere'nin Akdeniz de daha aktif olmasıyla Rusya Akdeniz'e kolay bir şekilde girememiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda sonra Rusya daha da güçlenmiş ve Akdeniz ile ilgili planlarını yenilemiştir. Nihayetinde Suriye krizinin patlak vermesiyle Rusya'ya önemli bir fırsat doğmuştur. Rusya, Suriye hükümetiyle anlaşarak yardım için Doğu Akdeniz'e bakan Suriye topraklarında Lazkiye hava üssü ve Tartus'ta deniz üssü

kurmuştur. Suriye yönetimiyle ilişkilerini geliştiren Rusya hem meşru hem de Doğu Akdeniz için önemli olan bir bölgede hâkimiyet kurmaya başarmıştır.

4.2.3.1. Suriye Krizi

Arap Baharı'nın etkisiyle Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Müslüman ülkelerde halk hareketleri olmuştur. Olaylardan etkilenen Müslüman ülkelere biri de Suriye olmuş, Esad yönetimine karşı halkın bir bölümü gösteri yapıp hükümetin çekilmesini istemiştir. Suriye'ye gelişen ve derinleşen olaylarla birlikte Suriye toprakları küresel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir. Avrupalı devletlerin birçoğu, ABD ve Türkiye Esad yönetiminin Suriye'den çekilmesini isterken Rusya'nın desteğiyle Esad yönetimi ayakta kalmıştır. Suriye'de iç savaşın başlamasından itibaren çok sayıda insan hayatını kaybetmiş yine çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeleri kontrol etmek için senaryolar planlanmış, ve “**Demokrasiler Savaşmaz**” görüşü literatüre kazandırılmıştır. Gelişmiş ve birinci sınıf demokrasi olarak nitelendirilen ülkeler askeri eylemlerde bulunacağı zaman doğrudan kendi ülkelerinin isimleri üzerinden savaşa katılmazlar. Bu ülkeler öncelikle kendileriyle beraber hareket edip kendi dediğini yapacak olan örgütlerle anlaşılır. Gelişmiş ülkeler amaçladıkları hedeflere ulaşmak için anlaştıkları örgütleri (tabi bunlar terör örgütleri de olabilir) gerek silah gerekse maddi olarak da desteklemektedirler.

Prof. Dr. Selahaddin BAKAN tarafından literatüre kazandırılan kavram ise “**Kürealizm**” kavramıdır. Soğuk savaş sonrası Batı Bloku'nun Doğu Bloku'nu (Sovyetler'e) galebe çalması (yenmesi) batı blokunun tılsımlı yeni kavramlar ortaya atmasına neden olmuştur. Yeni dünya düzeni karşılıklı bağımlılık oluşturmuş ve liberal demokrasilerin “*tarihin sonu*” olduğunu vurgulamalarına neden olmuştur. Ancak geçen süre göstermiştir ki bu kavramlar batının özellikle ABD'nin kendi hegemonyasını konsolide etmek için kullanılmıştır. Örneğin Kaddafi Libya'sına ve Saddam'ın Irak'ına demokrasiyi getirmek için askeri müdahalede bulunulmuş, fakat Suud ailesinin Arabistan'ına ve diğer Arap şeyhlerinin devletlerine demokrasi getirme gereği duyulmamıştır. Çünkü batılı devletler ve ABD kendilerine sorun çıkaran devletlere müdahale etme gereğini duymuş, uluslararası hukuka ve toplumlara da kendilerini

meşru göstermek için demokrasi kavramını kullanmıştır. Hem Kaddafi Libya'sı hem de Saddam Irak'ı yapılan askeri müdahalelerle daha kötü bir hale gelmiştir.

Sovyet Rusya'nın bakiyesi olan Rusya Federasyonu hızlı bir kapitalist süreçte yeniden uluslararası arenada kendini göstermiştir. Bunun yanında temel tüketim mallarında ve silah sanayisinde batıya bağımlılığın büyük oranda azaldığını görmektedir. Türkiye'den İran'a, Çin'den Brezilya'ya, Kanada'dan Avusturalya'ya, bütün ülkeler sınayi anlamda kendi kendine yetmeye başlamıştır. Bu da çok kutuplu vekalet savaşlarının ön plana çıkartmış, soğuk savaş dönemindeki realist politikaların ulusal düzeyden küresel düzeye çıkmasına yol açmıştır.

Demokratik istişari sistemlerin yaygınlaşması bu realist anlayışı bertaraf etmeyecek fakat demokrasilerin kolay kolay savaşmayacağı teziyle vekalet savaşları ve sıkı müzakereler *küresel realist(kürealizm)* anlayışı ortaya çıkarmıştır.

ABD hem **“Bretton Woods”** kararlarıyla hem de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyadaki ülkelere yaptığı ekonomik ve askeri yardımlar neticesinde sözü daha çok dinlenen bir ülke haline gelmiştir. Diğer taraftan Sovyetler de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlenerek çıktığı için iki kutuplu dünya düzeni ortaya çıkmıştır. ABD kendi NATO müttefikleriyle hareket ederken Sovyetler de hem Doğu Avrupa da hem de Asya'da kendi komünist müttefikleriyle ortak hareket etmiştir. *Soğuk Savaş'ın* sonunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasıyla dünya da tek güç olarak ABD kalmıştır. SSCB'nin yıkılmasıyla ABD dünya üzerinde etkinliğini giderek artırmıştır.

Heywood'un (2016, s.264-265) ifadeleriyle, 20. yüzyıl dünya düzeninde soğuk savaş olmasına rağmen bir uzlaşmadan sözedilebilmektedir. Dünya tarihinde devletler Birinci e İkinci Dünya Savaşları'nın yıkımını yaşadktan sonra birdaha *sıcak savaş* göze alamamıştır. Nitekim, iki kutuplu dünyada iki gücün savaşmaya da niyeti olmamıştır. Bu nedenle soğuk savaş olarak nitelendirilen dönem karşılıklı politik ve ekonomik hareketlerle geçmiştir.

21. yüzyılda ise gelişen ve değişen bilimsel ilerlemelerle SSCB'nin halefi olan Rusya, Çin, Türkiye, Brezilya, İran gibi ülkelerde bir hareketlilik başlamıştır. Rusya eski gücüne kavuşmak için atılımlar yaparken; Türkiye, İran ve Brezilya gibi ülkeler bölgesel güç olmak için askeri ve ekonomik olarak kendisini geliştirmeye başlamıştır.

Çin ise dünyadaki güç dengesini özellikle ekonomi üzerine kurmuştur. Çin kapalı komünist ekonomi sisteminden dünyaya açık ekonomi sistemine geçtikten sonra ABD'den sonra en büyük ikinci ekonomi haline gelmiştir. Dünyadaki yaşanan gelişmeler ABD'yi ciddi şekilde rahatsız etmiştir. Çünkü tek süper güç olan ABD'nin koltuğu sallanmaya başlamış olup artık tek başına o koltukta kalamayacağını farketmiştir. ABD kendisine rakip olan Çin ile “**Ticaret Savaşları**”nı başlatmıştır. Bu çerçevede tekrar “**Kürealizm**” kavramının vurguladıklarına gelecek olursak, dünya artık *çok kutuplu* bir hale gelmiştir. Gelişen teknoloji artık sadece ABD'de değil dünyadaki pek çok ülkede mevcuttur. ABD tarihte yaptığı **Marshall Yardımı** gibi yardımlarla artık diğer ülkeleri kendisine tabii kılamayacaktır. ABD'nin dünya üzerinde kurduğu imparatorluk olan “**Petro-Dolar**” sistemi de artık çöküşe geçmiştir. Dünya ticaretinde önemli bir rezerv para birimi Amerikan dolarının yerini artık ülkelerin yaptığı ikili **Swarp** anlaşmaları almaktadır. Bunun yanında dünyadaki ülkeler ticaret malların ödemesini belirledikleri kendi ülke paralarıyla yapabilecekleri anlaşmalar yapmaktadırlar. Bu durum ise rezerv para birimi olan Amerikan dolarına ihtiyacı ortadan kaldıracaktır. Swarp anlaşmaların giderek dünyadaki ülkeler arasında yaygınlaşması da ABD dolarının değerini hızlı bir şekilde düşürecektir.

Gelişmiş ülkeler dünyanın pek çok yerinde “**Vekalet Savaşları**”na tutuşmuşlardır. *Demokrasiler Savaşmaz* yaklaşımının gösterdiği gibi Kaddafi Libya'sında, Afganistan'da Irak'ta ve şimdi ise Suriye ve Kaddafi sonrası Libya'sında vekalet savaşları yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır. Demokrasinin gerekliliği olan uzlaşma konusu demokratik ülkelerde etkin bir şekilde işlediği görülmektedir. Ancak ABD, Avrupa gibi kendisini demokratik olarak gören ülkeler dünya üzerinde amaçları hedeflere ulaşmak için farklı silahlı örgütleri destekleyip onlara silah satarak gelişmemiş ve üçüncü dünya ülkelerinde savaşmaya devam etmektedirler.

Türkiye'yi yakından ilgilendiren Suriye ve Libya konusu Türkiye için çok önemlidir. Suriye, Türkiye'nin komşusu olmasının yanında Doğu Akdeniz'de stratejik olarak Türkiye'ye çok şey ifade etmektedir. Çünkü Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Doğu Akdeniz'deki devletlerin çoğu ile deniz alanlarının sınırlandırma anlaşması yapmıştır. Türkiye BM Deniz Hukuku'na göre kendi hakkını savunmak için Doğu Akdeniz'de stratejik ortak bulmak zorundadır. Yapılan anlaşmalara bakıldığında zaman Türkiye'nin

Doğu Akdeniz’de adım atmak için biraz geç kaldığı aşikârdır. Ancak Türkiye atacağı doğru, yerinde ve uluslararası hukuka uygun adımlarla dengeyi tekrar sağlayabilecektir.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de adım atmakta gecikmesinin nedeni AB ile olan ilişkiler olmuştur. Türkiye AB’ye üye olamamasındaki en büyük faktörlerden biri hep *Kıbrıs Sorunu* olmuş, AB üyesi devletler Türkiye’nin ilerleme raporlarında hep Kıbrıs’ı ön plana çıkarıp bu konunun çözülmesini istemiştir.

Türkiye Doğu Akdeniz’de atacağı adımların GKRY ile sorun teşkil edeceği için gelişmeleri uzaktan takip etme gerekliliğini duymuştur. Nitekim Mayıs 2004 yılında da GKRY AB’ye üye olmuş ve GKRY bölge devletleriyle MEB sınırlama anlaşmaları yapmaya devam etmiştir. 2010 yılından itibaren Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynaklarının tespit edilmeye başlanmasıyla Türkiye Doğu Akdeniz’de hakkı olan bölgeleri savunmak için ağırlığını koymaya başlamıştır. Yakın zamanda ise Türkiye Cumhurbaşkanlığı bünyesinde “**Kıbrıs İşleri Koordinatörlüğü**” kurulmuştur.

Türkiye Doğu Akdeniz’de sağlam adımlar atabilmesi için Suriye ve Libya ile iyi ilişkiler geliştirmelidir. Doğu Akdeniz’e sınırı olan Lübnan, Mısır, İsrail ve Yunanistan hali hazırda GKRY ile masaya oturup anlaşmalar yapmış, Türkiye’nin iyi ilişkiler kurabileceği devlet olarak Suriye ve Libya kalmıştır.

Suriye’de ve Libya’da iç savaş devam etmektedir ancak bu devletlerin tanınan meşru hükümetleri mevcuttur. Türkiye’nin güvenliği ve çıkarları için Libya’nın meşru hükümeti ile anlaşma yapıldığı gibi Suriye’nin meşru hükümeti olan Esad ile de ivedilikle anlaşma sağlanması gerekmektedir. Suriye ve Libya ile yapılacak deniz alanları sınırlama anlaşması Yunanistan ve GKRY’nin Doğu Akdeniz’de diğer devletlerle yapmış oldukları anlaşmalarda çatlaklar oluşturacaktır.

Mısır, GKRY ile anlaşma yapmasına rağmen şartların olgunlaşmasıyla birlikte Mısır ile de anlaşma yapıp diğer anlaşmadan çekilmesi için politika geliştirilmelidir. Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmanın belirlediği gibi Doğu Akdeniz’de Mısır’ın GKRY ile yaptığı anlaşmadan daha fazla deniz alanına sahip olacağı da gösterilmiştir. Bu durum Mısır’ın lehine olacağı için Mısır da Türkiye ile anlaşma yapmak isteyecektir.

Kıbrıs, Suriye topraklarına yakın olduğu için istihbarat yine bu ada üzerinden alınmaktadır. Doğu Akdeniz’de askeri hareketlilik başladığında Kıbrıs’ta üssü olan İngiltere dolaylı olarak da ABD avantajlı konumda bulunmuş olmaktadır. İngiltere Kıbrıs’ta askeri üslerinin olmasının yanında hem GKRY hem de KKTC’nin hava sahasını kullanması bakımından da avantajını daha çok artırmaktadır. Bu durum İngiltere’ye Kıbrıs adası üzerinden Suriye’ye yapacağı hava hareketlerinde kendisine üstünlük kazandırmış olduğunu göstermiştir.

4.3. Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Ege Adaları Sorununun Kıbrıs’a Etkisi

Pazarcı’nın(2017, s.241) ifade ettiği gibi, ilk ada tanımı 1930 yılındaki La Haye Uluslararası Hukuk Konferansı çerçevesinde yer aldığı bilinmektedir. 1930 yılında yapılan tanıma göre: *“Ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli açıkta kalan, etrafı sularla çevrili kara parçasıdır”*.

1958 yılında ada için Cenevre Sözleşmesi’nde bir kaç değişiklik yapılmıştır. *“Bir ada suların en yüksek olduğu zaman açıkta kalan, etrafı sularla çevrili doğal kara parçasıdır”* şeklinde olmuştur.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde ise 1958 yılında yapılan tanım aynen kullanılmaktadır. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde her devletin sözleşme uyarınca belirlenen sınırlar doğrultusundan itibaren en fazla 12 deniz milini geçmeyecek bir sınır oluşturması belirtilmiştir.(BMDHS, 1982, 2. Bölüm m.3). İki devletin birbirine uzaklıkları toplamda 18 mil ise devletler karasularını 12 mil belirleyemeyecektir. Çünkü karasuları 12 mil olursa iki devletin sınırları çakışacaktır. Uluslararası hukuka göre bu durum hakkaniyet ölçüsünde çözüme kavuşmalı, bu nedenle iki devlet karasularını karşılıklı olarak 6 mil olarak belirlerse sınırları çakışmayacaktır.

Türkiye karasularının sınırını Karadeniz’de ve Akdeniz’de 12 mil ve Ege’de 6 mil olarak belirlemiştir. Ege Denizi’nde sınırın 12 mil olması Türk – Yunan sınırlarının çatışması anlamına gelmekte, ancak Yunanistan ise kara sularının 12 mil olmasında ısrar etmektedir.

Tarihte Osmanlı Devleti’nden ayrılan Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra büyük Yunanistan (*Megali İdea*) hayaliyle yaşamıştır. Bu düşünceyle sürekli

Anadolu'daki topraklara ve adaların hepsine sahip olmak istemiştir. Yunanistan'ın bu düşüncesi nedeniyle Osmanlı ve onun halefi olan Türkiye Cumhuriyeti ile sürekli karşı karşıya gelmiştir.

4.3.1. Türkiye'nin Argümanları

Türkiye'nin argümanı: uluslararası hukuka göre kıta sahanlığı bir uluslararası anlaşma ile hakça ilkelere uygun olacak şekilde kısıtlanmalıdır. Bu nedenle Ege Denizi'nin özel durumu ve Lozan Antlaşması'nın Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında denge kurduğu dikkate alınmalıdır. Kıta sahanlığı coğrafik bir terim olup, Anadolu kıta sahanlığı üzerinde Yunanistan devletinin ülkesinin bulunması mümkün değildir. Uluslararası Adalet Divanı'na göre bu konu tahkim aracılığı ile çözülmesi gerekir. Ancak Türk ve Yunan tarafları arasında tahkim sözleşmesi mevcut değildir.

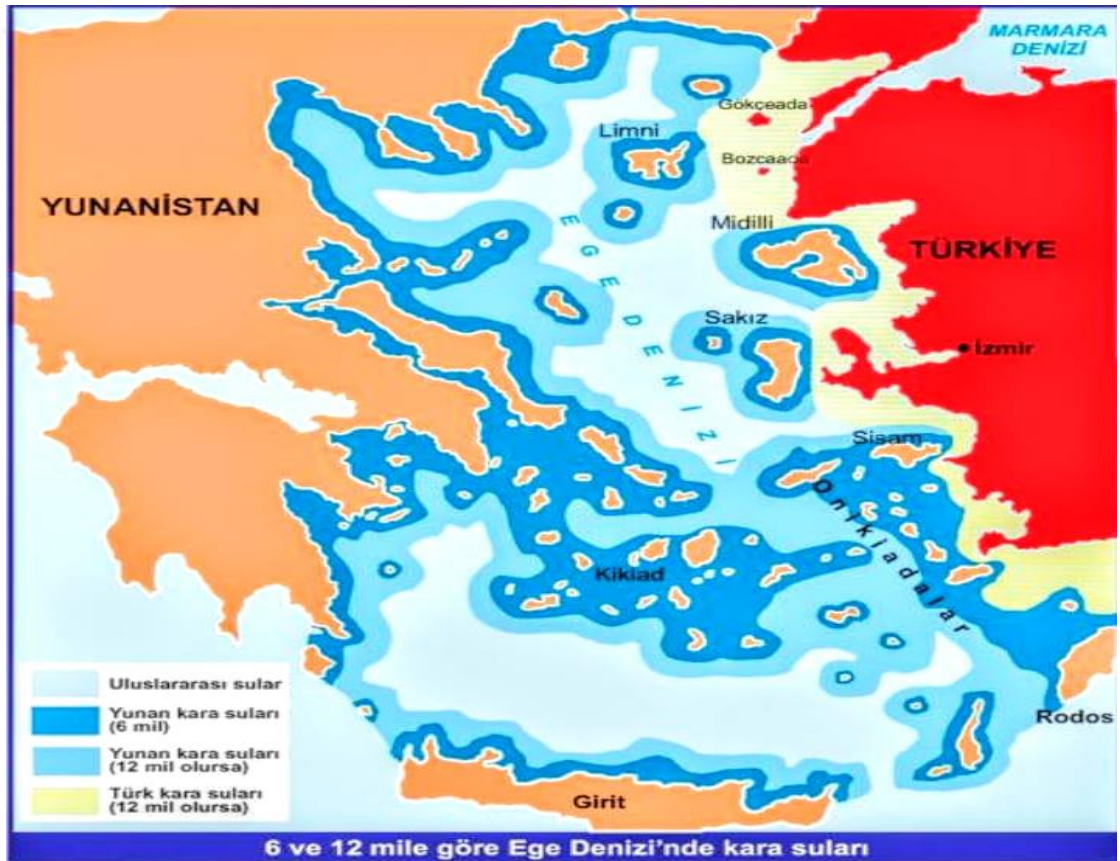
Ege Denizi'ndeki Türk – Yunan sorununda çözüm bulmak için hangi sözleşmenin hükümlerinin uygulanacağını belirlenmesi gerekir. 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin mi yoksa 1982 BMDHS'nin mi hükümleri uygulanacaktır? Türkiye, 1958 Cenevre Sözleşmesi'ne taraftır ama 1982 BMDHS'ye taraf değildir.

Türk – Yunan çekişmesi Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlık kazanmasıyla baş göstermiştir. Birinci dünya savaşından sonra yenik düşen Osmanlı Devleti topraklarını kaybetmeye devam etmiş, bu durumu fırsat bilen Yunanistan da ele geçirebileceği toprakları almaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı devletinin halefi olan Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında on iki ada sorunu gündeme gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce İtalya'nın egemenliğinde bulunan on iki ada İtalya'nın çekilmesiyle Yunanistan'a bırakılmıştır. Yunanistan da *Büyük Yunanistan* düşüncesiyle hareket edip Kıbrıs dahil Anadolu topraklarına göz koymuştur.

Türkiye, Ege Denizi'nde karasularının genişliğini, daha önce olduğu gibi 6 mil olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte Bakanlar Kurulu bazı denizler için denizin tüm özellik ve koşullarının ve eşitlik ilkesine uygun olarak kabul edilmesi şartıyla 6 deniz mili üzerindeki karasularını belirlemeye yetkilidir. Anlaşmanın bütün ilgili özelliklerinin karasularını sınırlama anlaşmasıyla birlikte, devletler arasında Türkiye'nin

kıyılarına karşı veya bitişik kıyılarında bulunan kanunda, yapılacak ve durum dikkate alınarak yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

31 Mayıs 1995'te Yunanistan Parlamentosu BMDHS'yi onaylamış ve yasal olarak 12 millik karasularını kullanma hakkına sahip olmuştur. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na göre Yunanistan 12 mil karasu hakkına sahip olmasına rağmen, şu anda bunu saklı tutmaktadır. Çünkü Türkiye Ege'deki bir başka hak sahibi olan devlettir, bu nedenle Türkiye BMDHS'yi karasularında yaşanacak ihtilaflar nedeniyle onaylamamıştır. Yunanistan 1982'de imzalanan BMDHS'yi Ege Denizi'ndeki dengeyi kendi lehine çevirmek için yorumlayarak hareket etmektedir.

Şekil 4.7. Türkiye-Yunanistan arasındaki karasularını 6 ve 12 mile göre gösteren harita

Yunanistan, yarı kapalı bir deniz ve küçük bir alanda çok sayıda adaya sahip olan Ege'de karasularını en doğudaki adasına göre belirleyerek karasularının 12 mil olmasını istemektedir. Pazarcı'nın(2017, s.247) vurguladığı gibi, Türkiye, Türk – Yunan karasuları arasında yeterli uzunlukta deniz mili bulunmadığından dolayı karasularının belirlenmesi için hakkaniyetin olmasını istemektedir. Yani Ege'de

karasuları 6 mil olunca Türk ve Yunan karasuları çakışmayacaktır. 12 millik uzunluğun bulunmadığı devletlerde takdir yetkisi taraf devletlere bırakılmıştır. Ancak iki tarafında oratık bir şekilde aynı görüşü öne sürmesi gerekmektedir.

Yunanistan ve Türkiye, 6 deniz mili karasu genişliğine sahip, ancak Yunanistan bu denizin kendine özgü coğrafi koşullarından bağımsız olarak 1982 BMDHS'ye atıfta bulunarak karasularını 12 mil artırmak istemektedir. Türkiye ise deniz kenarındaki Ege Denizi'ne yapılan vurgunun yarısı bu anlaşmaların altını çizmiş, deniz sınırının adalet açısından belirlenirken harekete geçme ihtiyacını savunmuştur.

Türkiye Yunanistan'ın karasularını 6 milden fazla arttırmasının da savaş nedeni olarak değerlendirileceğini belirtmiştir. Aslında Yunanistan'ın Ege'deki karasularının 12 mile çıkması yalnızca Türkiye için değil Ege'yi kullanan diğer devletler için de dezavantajlı bir durum oluşturacaktır. Çünkü Ege'de karasularının 12 mil olması, uluslararası suların yok olması anlamına gelmektedir. Uluslararası sularda serbestçe hareket eden devletler Yunanistan'ın isteği gerçekleştirdiği takdirde Ege'de rahat olarak gemilerini hareket ettiremeyeceklerdir.

4.3.2. Yunanistan'ın Argümanları

Yunanistan'ın amacı Bizans'ı yeniden canlandırmak olmuş, bunun için de egemenlik alanlarını genişletip toprak kazanmak istemişlerdir. Yunanistan Enosis düşüncesiyle Ege Denizi'ndeki adaları ilhak etmenin planlarını yapmış, Girit adasının Osmanlı'dan koparılıp Yunanistan'a bağlanması Rumların iştahını kabartmıştır.

Girit'te uygulanan yöntem: Osmanlı'nın ve Girit'teki Türklerin dışlanması ve sadece Rumlardan oluşan Girit meclisinin aldığı karar ile Yunanistan'a başlanma senaryosudur. Enosis'in diğer bir hedefi ise Ege Denizi'ndeki adaları olmuş, Yunanistan Girit'i aldıktan sonra sırada Kıbrıs'ın ve ilerleyen yıllarda İtalya'nın on iki adadan çekilmesiyle bu adaların da alınmasını hedeflemiştir.

Adalar(Ege) Denizi'ndeki adalar İtalya'nın çekilmesiyle birlikte Türk – Yunan ilişkileri için her zaman bir bıçak sırtı izlenimi vermiştir. Yunanistan kendilerini Ege'deki adalarla birlikte ada devleti olarak tanımlamıştır. Bu nedenle Türkiye ile

karasuları belirleneceği zaman Türkiye'ye en yakın olan adanın göz önüne alınması gerektiğini söylemiştir.

Yunanistan'ın argümanına göre, kıta ülkesi ve adaları ülkesel bütünlük teşkil eder. Bu sebeple kıta sahanlığı tespit edilirken Yunanistan'a ait olan Doğu Ege adalarının batısı Yunanistan'ın kıta sahanlığı olarak kabul edilmelidir. Bu çerçevede Türk kıta sahanlığı Yunan devletinin ülkesel bütünlüğünü bozacak şekilde en doğudaki Ege adalarının batısına uzanmamalıdır. En doğudaki Yunan adaları ile Türk kıyıları arasındaki kıta sahanlığı ise eşit mesafe prensibine göre paylaştırılmalıdır.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi(m.12/1) ile 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin(m.15) öngördüğü çerçevede kabul edilen hükümlere göre karasuları sınırları şöyle açıklanmıştır: öncelikle taraflar sınırlar kınusunda anlaşmalıdır, anlaşma olmazsa başka bir özel durum da yoksa karasularının sınırlandırılması için eşit mesafe yöntemi ile paylaşım yapılacaktır.

Yücel'in(2009, s.85) ifadesiyle, Yunanistan "Avrupa'nın Sımarık Çocuğu" olarak görülmüştür. Bu nedenle Avrupalı devletler Yunanistan'a kızsalar bile her zaman Yunanistan'ın tarafında yer almışlardır. Bunun nedenlerinden biri ise Socrates, Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin Antik Yunan'da yaşamaları ve Avrupalıların ataları olarak görülmeleridir.

Yunanistan, Türkiye ile Ege sularını paylaşma noktasında sahip olduğu adalarında bir kıta sahanlığı olduğunu belirtmiştir. Kıta sahanlığı coğrafi bir terimdir ve denizden sonra da karanın devam ettiği anlamına gelir.

BM Sözleşmesine göre de belirtilen kriterlere göre paylaşımlar hakça yapılması gerekmektedir. Yunanistan'ın argümanı olan adaların da kıta sahanlığı olduğu uluslararası hukuk açısından yerinde bir tespit olmadığını söylemek isabetli olacaktır. Çünkü kıta sahanlığı adalar için değil anakaraların denizdeki uzantısı doğrultusunda belirlenen alanlardır. Eğer Yunanistan'ın argümanındaki gibi adalarında kıta sahanlığı olsaydı Yunanistan'ın adalarının doğal uzantısı Batı Anadolu'nun içlerine kadar devam edecektir. Normal koşullar dikkate alındığında coğrafi kriterlere göre Anadolu yarımadasının kıta sahanlığı mevcuttur.

Yunanistan, Anadolu yarımadasının kıta sahanlığını dikkate almayarak kendi adaların da kıta sahanlığı olduğu noktasında bir tezden söz etmektedir. Kıta sahanlığı ayrı bir konu iken buna bağlı olarak karasuları sınırı konusunda Ege Denizi'nde yeterli deniz mili yoktur.

BM 12 mile kadar karasularını uzatabileceğini söylerken yeterli sınırın bulunmaması noktasında hakça sınırlama(eşit mesafe) yapılmasını belirtmiştir. Bu karışıklık nedeniyle karasularını 12 mile çıkaran BMDHS'ye Türkiye taraf olmamış, Türkiye taraf olduğu 1958 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde belirtilen 6 millik karasuları noktasında fikir beyan etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KIBRIS ve DOĞU AKDENİZ İÇİN ÇÖZÜM YOLU

5.1. Uluslararası Hukuk Açısından

5.1.1. Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi İle Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Kıbrıs'ta İngilizlerin egemenlikleri sona erdikten sonra ada 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasıyla bağımsızlığını kazanmıştır. Rumların Enosis düşüncesi kurulan devleti kısa bir sürede dağılmasına neden olmuş, Akdeniz'de önemli bir ada olan Kıbrıs siyaset sahnesinde sürekli nüfus yapısı üzerinden değerlendirilmiştir. Adada Türk ve Rum olmak üzere iki farklı millet var olmuş, Kıbrıs'ta söz hakkı hangi millete hangi oranda düştüğü temel anlaşmazlık noktasında sorunu çıkaran durum olmuştur.

21. yüzyılın başından itibaren Kıbrıs'ın Akdeniz'de önemli bir ada olduğu Türk ve Rum taraflarınca yeni anlaşılmıştır. 2004 yılında yapılan referandum Türk ve Rum taraflarını birleştirememiş, çünkü Rumlar 'hayır' demişlerdir. 21. Yüzyılın başından itibaren Akdeniz'de Kıbrıs'ı çevreleyen deniz alanlarında doğalgaz ve petrolün olması Kıbrıs sorununa farklı bir görüntü kazandırmıştır. Şimdiye kadar Kıbrıs'ın toprakları üzerindeki hâkimiyet konuşulurken bundan sonra toprak hâkimiyetinin yanında deniz hâkimiyeti de konuşulmaya başlamıştır. KKTC ve GKRY'nin deniz hâkimiyet alanları da yine adadaki toprak hâkimiyeti üzerinden sağlanacaktır.

Dünya üzerinde deniz alanlarının paylaşılması için uluslararası sözleşmeler akdedilmiştir. Bu sözleşmelere göre denizlere kıyısı olan devletlerin hangi kriterlere ve hangi usullere göre deniz alanlarını paylaşacakları belirtilmiştir. Akdedilen bu sözleşmelere taraf olan devletlerarasındaki ihtilaflar sorunsuz halledilmiş olacaktır. Güneş'in (2007, s.10) Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde vurguladığı, bu sözleşmenin gelişmekte olan ülkeler için bir zafer olurken, gelişmiş ülkeler için de tersi bir durum ifade etmektedir. Çünkü gelişmiş ülkeler teknolojik imkânlarını kullanarak gidebildiklere yerlere kadar gidip bu yerlerde faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak bu sözleşmeyle birlikte gelişmiş ülkeler istedikleri her yere gidemeyeceklerdir. Deniz alanlarının sınırlandırılması denize kıyısı olan her ülke için haklar tanınmıştır.

Uluslararası alanda denizler için akdedilen sözleşmelerde ilki 1958 *Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi*'dir. Bu sözleşme deniz alanlarını hem tanımlayıp hem de nasıl paylaşılacağını belirtmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda deniz alanlarının paylaşımında farklı anlaşmazlıklar çıkmıştır. Bunun üzerine 1982 yılında *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi* hazırlanmış, BMDHS 1994 yılında uygulanmaya konulmuştur. Sözleşme hükümlerinin uygulanması için devletlerin belirtilen sözleşmeye taraf olması gerekmektedir.

Cenevre Sözleşmesi deniz alanları için bir başlangıç olmuş, 1982 yılında yapılan BMDHS ile deniz alanlarının tanımlanmış ve detaylı bir şekilde kapsamı belirtilmiştir. Cenevre ve özellikle BMDHS ile boğazlar, limanlar, körfezler, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, deniz yatakları, uluslararası sular, bitişik bölge, zararsız ve transit geçit, ticaret ve savaş gemilerinin geçişleri ile statüler belirlenmiştir.

5.1.1.1. Karasuları

Pazarıcı'nın(2017, s.247) ifadesiyle karasuları esas hatlardan itibaren çizilip, karasularını belirlemek için öncelikle esas hatların hesaplanması gereklidir. Esas hatlar düz ve normal esas hat olmak üzere iki şekilde belirlenir.

Düz Esas Hat: Kıyının olağandışı yapısı girintili çıkıntılıysa veya kıyının açıklarında herhangi bir kaya parçası, adalar, mercan kayalıkları, yükseltiler mevcutsa söz konusu olur. (BMDHS, 1982, 1.Bölüm, m.7). Düz esas hat tespit edilirken kıyının belli noktaları arasında düz çizgiler çizilir. Çizilen çizgi ile kara arasında kalan bölge devletin iç suyu kabul edilir.

Normal Esas Hat: En düşük cezir çizgisinden itibaren belirlenen hattır. En düşük cezir çizgisi, suların en fazla çekilmiş olduğu dönemde kıyının şekli normal esas hattı teşkil eder (BMDHS, 1982, 1.Bölüm, m.5).

Türkiye'de Ege Bölgesi çok girintili çıkıntılı olduğu için düz esas hattı belirlemek için Bakanlar Kurulu'na yetki vermiş, ancak karar Ege Denizi'ndeki sorundan dolayı henüz çıkmamıştır.

Esas hatlardan başlayarak belli bir mesafeye kadar uzanabilen (bu mesafe BMDHS'ye göre en fazla 12 deniz mili) ve devlet egemenliği altında bulunan deniz

alanlarıdır. Ancak bu egemenliğe uluslararası hukuk bazı kısıtlamalar getirmiştir. Dolayısıyla devletin kara suları üzerindeki egemenliği iç sularda olduğu kadar geniş değildir (BMDHS, 1982, Bölüm, m.7).

Mevcut durumda Ege Denizi ile Akdeniz arasında açık deniz niteliğinde bir koridor vardır. Yunanistan karasularını 12 mile çıkarmak istemekte, Yunanistan karasularını 12 mile çıkarırsa Ege Denizi'ndeki her devletin kullanabileceği uluslararası sular ortadan kalkacaktır. Türk savaş gemileri Ege'den geçip Akdeniz üzerinden Kıbrıs'a gelmesi tamamen Yunanistan'ın izniyle gerçekleşecektir. Bu nedenden dolayı Türkiye “*eşit mesafe prensibi*”ni savunarak Ege'deki karasuları sınırının 6 mil olması gerektiğini öne sürmektedir.

İç Sular: Esas hatların çizilmesiyle kara tarafında kalan su kütlesi iç su olarak adlandırılır. İç sularda devletin tam egemenliği var olup, bu sebeple devlet gerekli gördüğü her durum için yargı yetkisini kullanabilir (BMDHS, 1982, 2. Bölüm, m.8).

5.1.1.1.1. Zararsız Geçiş ve Transit Geçiş

Zararsız Geçiş: Gemiler bir devletin karasularından geçinceye kadar bir yerde durmaksızın ve kıyı devletinin barışına, güvenliğine, kamu düzenine tehdit oluşturmaktan geçmesidir. Zararsız geçişte savaş gemilerinin ön bildirimde bulunması, denizaltıların su üstünden geçmesi gibi durumlar mevcuttur.(BMDHS, 1982, 3. Bölüm, m.19).

Transit Geçiş: BMDHS'nin iki açık deniz veya MEB'yi bağlayan uluslararası boğazlara ilişkin hükümler temel olarak transit geçiştir. Transit geçişlerde geminin önceden bildirim yapmasına gerek olmamakla birlikte tüm savaş gemileri de bu durumdan yararlanır. Ancak transit geçiş kesintisiz ve hızlı olmak zorundadır (BMDHS, 1982, m.37).

Ege'de Yunanistan karasularını 6 milden 12 mile çıkarmak istemektedir. Ege de karasularının 12 mil olması Türk gemilerinin Ege'den geçerek Akdeniz'e ulaşması için belirtildiği gibi Yunanistan'ın karasularını *zararsız geçiş* şeklinde geçmelidir. Türkiye ve Yunanistan arasında zaten yaşanan adalar sorununun üzerine Kıbrıs sorununun da

eklenmesi ilişkileri daha da germiştir. Bu durumda Türk gemilerinin Yunan karasularından zararsız şekilde geçmesi kolay olmayacaktır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra hem Yunanistan hem de Rumlar Türkiye'yi köşeye sıkıştırmak için her yolu denemiş ve hâlâ da denemektedirler. Ege Denizi'nden Yunanistan'ın izniyle geçmek mümkün görülmemektedir. Çünkü Türkiye'yi zor durumda bırakmak isteyen Yunanistan sırf bu nedenle Ege'de karasularının 12 mil olmasını istemektedir. Yunanistan'ın bu yaklaşımı BM'nin belirlediği kriterlerin dışında olmakla birlikte Ege'de ve diğer deniz alanlarının paylaşımı hakça yapılmalıdır. Hem 1958 Cenevre hem de 1982 BMDHS'ye göre Ege'de karasularının 12 mil olması hakça görülmemektedir.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi zararsız geçişi belirlediği gibi transit geçişi de belirlemiş, transit geçiş boğazlardan başka geçiş olmayan yerler için belirlenmiştir. Boğazlardan başka geçiş varsa zaten transit geçişten bahsedilmemektedir. İstanbul ve Çanakkale boğazları BMDHS'nin belirlediği gibi transit geçiş olarak kullanılabilir.(BMDHS 1982, m.44). Ancak Türk Boğazları(İstanbul ve Çanakkale) için Montrö Boğazlar Sözleşmesi 1936 yılında yapılmış ardından 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle sözleşmede Türkiye lehine düzenlemeler yapılmıştır (Pazarcı, 2017, s.260).

Devletlerin egemenliğine getirilen en temel kısıtlama yabancı ticaret gemilerine verilen “*zararsız geçiş*” hakkıdır. Buna göre bir ticaret gemisi açık denizden gelerek kıyı devletin karasularından geçerek başka devletin karasularına ya da açık denize geçebilir. Ticaret gemisi bir limana uğramaksızın kıyı devletin güvenliğine, kamu düzenine tehdit oluşturmaksızın geçebilir ve zararsız geçiş hakkı tüm ticaret gemilerine verilmiştir.

Karasularının sınırını 1982 BMDHS 12 mil olarak öngörmüş, ancak Türkiye 1958 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf 1982 BMDHS'ye taraf değildir. Türkiye'nin taraf olmamasının nedenlerinden biri bu sözleşmenin karasularını 12 mile çıkartmış olmasıdır. Cenevre Sözleşmesi karasularını 6 mil olarak öngörmüştür. İki kıyı devleti arasında 12 mil mesafe yoksa karasuları “*eşit mesafe prensibi*”ne göre belirleniyor. İki

kiyi arasında eşit mesafe belirlenip iki kıyıya da eşit sınır çekiliyor. Böylelikle eşitlik prensibiyle karasuları belirlenmektedir.

Kıyı Devletinin Karasuları Üzerindeki Yetki ve Hakları:

1. Balık avlama, deniz yatağındaki kaynakları kullanma, deniz dibindeki ve toprak altındaki doğal kaynakları kullanma hakkı.
2. Karasuları üzerindeki hava sahasında münhasır egemenliğe sahip olma. Savaş uçaklarını bile zararsız geçiş hakkı yok tamamen devletin kendi iradesi belirleyicidir.
3. Kabotaj hakkı (kabotaj: ülkenin kendi limanları arasında karasularını kullanarak mal ve yolcu taşımacılığı yapma yetkisi sadece kıyı devletine ait olması demektir).
4. Savaşta eğer kıyı devleti tarafsızsa savaşan devletlerin savaş gemileri kıyı devletinin karasularını hiçbir gemiyi takip edemez ya da karasularındaki bir gemiye müdahale edemez. Karasularında müdahale hakkı sadece kıyı devletine aittir.
5. Kıyı devleti ulaştırma, güvenlik, seyahat, sağlık, gümrük, göç ile ilgili kuralları karasuları üzerinde kendisi serbestçe belirleyebilir. Yabancı devletler bu kurallara uymak zorundadır.
6. Çevrenin ve canlı kaynakların korunması, bilimsel araştırmalar yapılması kablo ve boru döşenmesi konusunda düzenleme yapma yetkisi kıyı devletine aittir.
7. Zararsız geçişin ortadan kaldığı hallerde gemiye müdahale etme ve uluslararası hukukun koyduğu sınırlar dışında yargılama yapma yetkisi kıyı devletine aittir. (Pazarcı, 2017).

Karasuların belirlenmesinden sonra karasularının hemen devamında olan balıkçılık ve bitişik bölge de belirlenebilir.

Balıkçılık Bölgesi:

Balıkçılık bölgesi devletin karasularına bitişik belli bir deniz alanı üzerinde balık ve canlı kaynaklardan yararlanma konusunda öncelikli haklara ya da münhasır haklara sahip olmasını sağlayan deniz alanıdır. Esas hatlardan başlayarak 12 mile kadar

uzanabilir, ancak iç sınırı karasularının dış sınırındır. Belli bir bölge balıkçılık bölgesi ilan edebilirse orada sadece ilanı yapan devletin gemileri bulunabilir.

Bitişik Bölge:

BMDHS’de(1982, Bölüm 4, m.33) belirtildiği gibi, karasularına bitişik olan belli bir mesafeye kadar uzanıp kıyı devletinin bazı denetim yetkilerini karasuların ötesine taşımaya olanak sağlayan deniz alanıdır. Bitişik bölge esas itibarıyla gümrük, maliye, sağlık, göç konularında devletin denetim yapmasına olanak sağlar. Bu alanda işlenebilecek suçlar karasularına gelmeden engellenebilecektir.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, bitişik bölgenin esas hatlardan itibaren 12 mile kadar ilan edilebileceğini söylerken BMDHS ise bu mesafeyi 24 mil olarak belirlemektedir. Bitişik bölgenin ölçümünde esas hatlar kullanılsa da bu esas itibarıyla bitişik bölgenin dış sınırını tespit etmek için önemlidir. Bitişik bölgenin iç sınırı ise karasularının dış sınırındır.

1982 BMDHS arkeolojik ve tarihi eserlerin korunması bakımından da bitişik bölge ilan edilebileceğini öngörmektedir. Bu nedenle BMDHS ‘ne taraf olmayan devletlerin ilan edemeyeceği iddia edilmekte, hatta BMDHS’ne taraf olmayan devlet bitişik bölge ilan etse bile bağlayıcı olmayacağı görüşü belirtilmiştir.

5.1.1.2. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)

Münhasır Ekonomik Bölge, Afrika ve Latin Amerika devletlerinin denizler üzerinde daha fazla hak iddia etmek için çıkarlarına uygun şekilde yapılan düzenlemedir. Münhasır ekonomik bölge tanımı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile ilk kez düzenlenmiş, denizler üzerindeki 200 millik bir alandaki kaynakları kullanabilmek için devletler kendilerini yetkilendiren kanunlar yapmışlardır(Competenz competenz). Münhasır ekonomik bölge esas hatlardan başlayarak 200 mile kadar alan belirlenebilir, ancak MEB alanı Birleşmiş Milletler’e yapılan bildirimle ilan edilmesi gereklidir (Pazarıcı, 2017, s. 269-270).

MEB alan devletin karasularının dış sınırından başlar. MEB alanı karasularına bitişik ancak karasularının ötesinde belli konularda açık denize tabi olduğu rejim dışındaki başka rejime tabii deniz alanıdır. Kıyı devleti karasularını 12 mil olarak ilan

ettiyse münhasır ekonomik bölgenin genişliği karasularından sonra 188 mil olacaktır.(BMDHS, 1982, m.56).

Münhasır Ekonomik Bölge'nin Kıta Sahanlığından Farkları:

1. MEB deniz tabanını ve deniz altına ek olarak su kütleini de içerir.
2. MEB en başından beri devletin sahip olduğı bir deniz alanı değildir. Kıta sahanlığı devletin deniz altındaki uzantısıydı ve doğal olarak egemenliği vardır. Ancak MEB için kıyı devletin en başından itibaren egemenliğinin olduğu söylenemez. İlan edilmesi gerekmektedir.
3. MEB'de kıyı devleti her türlü yasama, yürütme ve yargı yetkisini kullanarak, sınırlı sayıda bu yetkiler kullanılabilir.
4. MEB'de kıyı devletin yetkilerinin yanında bütün devletlerin bazı yetkileri vardır: Seyahat, MEB'de açık deniz rejimine tabidir.
5. Kıyı devleti gemilere geçiş izni vermek zorunda ve kıyı devletin geminin tabiyetindeki devleti tanımamış olsa bile geçişlere müdahale edemez.

MEB alanında kıyı devleti verdiği geçiş izni *zararsız geçiş* ya da *transit geçiş* olmak zorunda değildir. Çünkü bu bölge gemi geçişleri bakımından açık deniz rejimine tabidir. Aynı şekilde uçaklar için de rejim açık deniz rejimi olup, kıyı devleti geçişleri engelleyemez.

MEB'in iç içe geçtiğı durumlar vardır bu durumlarda MEB'in sınırlandırılması gerekmektedir. Sınırlama kıta sahanlığında olduğu gibi *hakça ilkelere* göre yapılmalıdır. MEB'in ilan edilip kıyı devleti tarafından o bölgede yetki kullanılacağı bir kanunla düzenlenmelidir ki tam da bu noktada Doğı Akdeniz'de BM'nin belirttiğı gibi Münhasır Ekonomik Bölge alanları iç içe geçmiştir.

Münhasır Ekonomik Bölge belirleneceğı zaman taraf olan devletler diğere devletlerle anlaştıkları konuları BM'ye bildirim yaparak mevcut durumu haber vermeleri gerekmektedir. Doğı Akdeniz'de paylaşım yapılırken Güney Kıbrıs Rum Yönetimi – Yunanistan ve diğere taraf devletler kendi anlaştıkları sınırları BM'ye bildirmişlerdir. Diğere taraftan Türkiye ile Libya da kendi anlaştıkları sınırları BM'ye bildirmiştir.

Şekil 5.1. Akdeniz’de Türkiye’nin münhasır ekonomik bölge alanlarını gösteren harita

GKRY ve Yunanistan öncülüğünde MEB sınırlama anlaşmaları yapılırken Türkiye ve KKTC dikkate alınmamıştır. MEB alanını belirten sözleşme BMDHS bu sözleşme de alanların sınırlandırılması gerektiğini söylemektedir. Doğal olarak GKRY-Yunanistan-İsrail-Lübnan-Mısır arasındaki MEB anlaşması uluslararası hukuk açısından uygun sayılmamaktadır. Çünkü Doğu Akdeniz’de başka devletler de var olup onların deniz alanlarına tecavüz edilmiş, Türkiye ile Libya arasında yapılan MEB anlaşması da işleri değiştirmiştir. BM’nin kriterleri doğrultusunda iki farklı anlaşma tekrar düzenlenmelidir. Yapılacak anlaşmaya Doğu Akdeniz’de hak iddia eden her kıyıdaş devlet iştirak etmelidir.

Münhasır Ekonomik Bölge’de Kıyı Devletinin Yetkileri:

1. Deniz yatağı, toprakaltı ve su kütlelerinde bulunsun canlı, cansız kaynaklardan yararlanma (petrol, doğalgaz vs.).
2. Ekonomik amaçlı faaliyette bulunmak (enerji üretimi).
3. Bilimsel araştırmalar yapma.
4. Deniz çevresinin korunması ve kaynakların devamlılığının sağlanması.

5. Ekonomik amaçlı kullanım ya da kaynakların tüketilmesi, bilimsel deney yapmaya güvenlik sağlamak için 500 metrelik alan kurma.

Kıyı Devletinin Dışındaki Devletlerin Hakları:

1. Seyahat serbestisi vardır, ve bu çerçevede tüm gemiler bayrak devletine bakılmaksızın MEB alanında seyahat edebilir.
2. Diğer devletler de insanlık yararına bilimsel çalışmalar yapabilir. Ancak kıyı devletinin haklarına zarar vermemesi gereklidir.

5.1.1.3. Kıta Sahanlığı,

Denize kıyısı olan bir devletin kıt'a sahanlığı, karasularının belirlenmesinde kıt'a kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içermesi ile tanımlanır.(BMDHS, 1982, m.76).

Kıta sahanlığı kara ülkesinin deniz altındaki uzantısı olup, kıta sahanlığı coğrafik bir kavramdır. Kıta sahanlığı üzerinde devletler egemenlik yetkisini kullanabilmektedirler. Ancak kıta sahanlığı su kütlesi değil, deniz tabanını ve toprak altını içerir. Kıta sahanlığına ilişkin anlaşma 1958 Cenevre Sözleşmesi'dir (Pazarcı, 2017, s. 265).

Sözleşmeye göre kıta sahanlığının tespiti için iki ayrı kriter kullanılmıştır:

1. 200 metre derinlik kriteri.
2. İşletebilirlik kriteri.

(Devletler 200 metre derinlikten sonrasını da işletebiliyorsa daha ilerisine gidebilir.)

BMDHS 'ne göre esas hattan itibaren 200 mile kadar kıta sahanlığı ilan edilebilir. Böylelikle kıta kenarının en uç noktasına kadar genişletme olanağı sağlamaktadır. Kıta sahanlığı kıyı devletinin egemenliğinde bulunmakta, bundan ötürü ilan edilmesine gerek yoktur.

Ertuğrul'un(2017, s.55-56) belirttiği gibi, kıyı devleti kıta sahanlığındaki canlı ve cansız kaynaklardan yararlanma konusundaki her türlü tasarrufta bulunabilir. Bu çerçevede de toprak altında bulunan *doğalgaz* ve *petrol* gibi *hidrokarbonlar* kullanılabilir, deniz tabanında çökmüş ağır metalleri çıkartılabilir. Ayrıca canlı kaynaklarda deniz tabanına sürekli olarak temas etmek koşuluyla devletin egemenliği altında olup; Midye, yengeç, istakoz bu duruma örnek teşkil eder. Bu kaynaklardan yararlanmak için devlet yapay adalar ve tesisler kurabilir. Kıyı devleti kurulan ada ve tesislerin etrafına güvenliğini sağlamak için 500 metre çapta bir güvenlik alanı oluşturup, bu güvenlik alanı için idari yargı yetkisini devlet kullanabilir.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi kıta sahanlığının yan ve dış sınırlarının tespitinde tarafların anlaşma yapmasını, anlaşma yapmadıkları ve özel durumların farklılık göstermediği hallerde sınırlandırmanın *eşit mesafe prensibine* göre yapılacağı düzenlenmektedir. Ancak eşit mesafe prensibi bir örf ve adet kuralı değildir. Acar ve Yılmaz (2018, s.599) coğrafi bir kavram olan kıta sahanlığının kara ülkesinin doğal bir uzantısı olması nedeniyle 200 mile kadar olan deniz alanlarının hakça paylaşım ilkelerine göre kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kıta sahanlığı sınırlandırılırken tarafların anlaşma yapması gerekir ve bu anlaşma yapılırken şu ilkeler göz önüne alınmalıdır:

- Anlaşma hakça ilkelere göre yapılmalı.
- Bütün özel durumlar dikkate alınacak.

Bir devlet kendi ülkesinin doğal uzantısı olan kıta sahanlığı üzerinde mümkün olduğunca çok hak sahibi olmasına ve diğer devletlerin ülkelerinin doğal uzantısı olan kıta sahanlığının mümkün olduğunca az ihlal edilmesine dikkat edilir denmektedir. Eğer kesişen bölgeler varsa bu kesişen bölgeler için ortak paylaşım alanı kararı verilebilecek veya kesişen bölgedeki kaynakların paylaşılması yoluna gidilecektir. Her halükarda sınırlandırma yapılırken kıyı devletlerin sahillerinin uzunluğu ve kıta sahanlığındaki kaynaklara ihtiyaç duyan nüfuslar dikkate alınmalıdır. BMDHS ise eşit mesafe prensibini içermemekle birlikte kıta sahanlığının *hakkaniyete uygun (hakça paylaşım)* bir şekilde sınırlandırmayı belirtmektedir.

Ege’de karasuları ile birlikte kıta sahanlığı da henüz belirlenmemiştir. Kıta sahanlığının nasıl belirleneceği belli olmakla birlikte Ege’de Yunanistan’ın hak iddiaları tespiti engel olmaktadır. Yunanistan’ın hak iddiası Ege Denizi’nin büyük bölümüne hâkim olmak isteğine dayanmaktadır. Eğer Yunanistan Ege’deki egemenlik alanlarını genişletirse uluslararası açık denize pek fazla bir alan kalmayacaktır.

Açık Deniz:

Pazarcı’nın(2017, s.272) ifadesiyle, uluslararası hukuka göre açık deniz; iç suları karasuları, takımda suları ve münhasır ekonomik bölge dışında kalan deniz alanını anlatmaktadır. 1982 BMDHS’ye göre ise açık deniz; karasuları, münhasır ekonomik bölge ve takımda suları dışında kalan alanları içerir.

Açık deniz, insanların ortak kullanım alanlarıdır. Açık denizde bu nedenle *serbesti ilkesi* geçerlidir. Bu serbestinin kapsamına giren konular: deniz ulaşımı, açık deniz üzerindeki hava sahasındaki kullanım, denizdeki doğal kaynakların kullanılması, bilimsel araştırma yapılması, kablo ve boru döşeme, yapay ada ve tesisler kurmaktır. Ulaşım konusunda tüm devletlerin genel ve hava araçları açık deniz üzerinden serbestçe geçebilir. Bu noktada kıyı devletinin olup olmaması önemli değildir.

Açık Denizde Devletlerin Kullanabileceği Yetkiler:

Bayrak Yasası Pazarıcı’nın(2017, s.273) ifadesiyle, açık denizde seyreden gemide gerçekleşecek her türlü hukuki uyumsuzluk gemiye tabiiyetini veren bayrak devletine aittir. Devletler tabiiyetlerini verirken istedikleri kriterleri belirleyip bayraklarını taşıdıkları gemilerin sahip olması gereken nitelikleri serbestçe belirleyebilirler.

Bayrak yasası ile ilgili düzenlemeler için Bozkurt – Lotus olayı milat olmuştur. 1958 yılında bu olaya gönderme yapılarak hiçbir ülkenin egemenliğinde olmayan deniz alanlardaki yargılama yetkisi bayrak devletine verilmiştir.

Bozkurt - Lotus olayının gelişmesine bakacak olursak:

1926 yılında Türkiye’de Cumhuriyetin ilan edilmesinin üçüncü yılı dolduğunda Ege Denizi açıklarında Midilli adasına yakın olan yerde Türk gemisi *Bozkurt*’a Fransız gemisi *Lotus* çarpmış, çarpışmada Bozkurt gemisinde sekiz Türk hayatını kaybetmiştir.

Olayın gerçekleştiği yıl 1926 olduğu için 1958 Cenevre ve 1982 BMDHS henüz imzalanmamıştır. Türkiye, iki geminin kaptanını da tutuklayıp Türk mahkemelerini yetkilendirmiş, ancak Fransızlar Türkiye'nin yargılama yapamayacağını iddiasında bulunmuştur. Bunun zerine Türk – Fransız ilişkileri gerilmiş olup, Fransa Türkiye'nin yargılama yapamayacağı gerekçesiyle olaya uluslararası bir görünüm kazandırıp olayı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na taşımiştır.

Uluslararası Adalet Divanı'nda Türkiye'yi savunması için Mahmut Esat o dönemlerde Adalet Bakanlığı yapmaktadır. Mahmut Esad Darülfünun'da hukuk eğitimi almış iyi bir avukat olduğu için Lahey Adalet Divanı'nda Türkiye'yi temsil ve savunmak amacıyla kendisinin de bizzat gitmesi önerilmiştir.

Atatürk ve İnönü Mahmut Esat'ı yanına çağırıp meseleyi izah etmesini istemişlerdir. Mahmut Esat olayı detaylı bir şekilde anlattıktan sonra: *"Paşam, Lahey Adalet Divanına gidelim, kimin haklı olduğu meydana çıksın. Ben hakkımızdan eminim. Müsaade ederseniz davamızı ben müdafaa edeyim. Kaybedersem memlekete bir daha dönmem. Fakat kazanacağız. Hem Adalet Divanı önüne gitmeden Fransızların dediğini yapacak olursak Fransız Devleti'nin tehditleri karşısında boyun eğmiş olacağız, bu da onlara diğer meselelerde aynı tehditleri ne sürdürmek cesaretini verecektir. Lahey Divanına gidersek davayı kaybetsek dahi şeref ve haysiyetimiz zedelenmez. Zira milletlerarası bir mahkemenin hükmüne uymak şerefsizlik değil, bilakis büyük şereftir"* demiştir. Bu sözler zerine Atatürk Mahmut Esat'a cevap olarak: *"Gle gle git kazanacaksın, kazanmasan da memleket seni bağrına basacaktır"* demiştir.

Lahey Adalet Divanı'nda uzun süren tartışmalar ve her iki ülkenin de savunmalarının ardından oylama yapılmış, üyelerin oyları iki ülke için de eşit çıkmıştır. Fakat divan başkanının oyu iki oy sayıldığı için Türkiye Lahey'de uluslararası bir zafer kazanmıştır.

Fransa Türkiye'nin yaptığı tutuklamanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederek açık denizlerde işlenen suçlarda, yalnız geminin bağlı olduğu devletin kovuşturma hakkı bulunduğunu(Bayrak Yasasını) savunmuş, ancak Lahey Adalet Divanı bu durumun zorunlu ve kesin bir kural olmadığına kanaat getirip suçun etkisinin Türk gemisinde görülmesi hasebiyle Türkiye Devleti'nin olayla ilgilenme hakkı bulunduğuna karar vermiştir.

Mahmut Esat ilk defa uluslararası bir alanda Türkiye'yi savunan ve başarı kazanan ilk Adalet Bakanı unvanına sahip olmuştur. Lotus olayından sonra 1934 yılında soyadı kanunu çıktığında, Mahmut Esat'a Bozkurt- Lotus Davası'ndaki başarısı nedeniyle bizzat Atatürk tarafından *Bozkurt* soyadı verilmiştir.

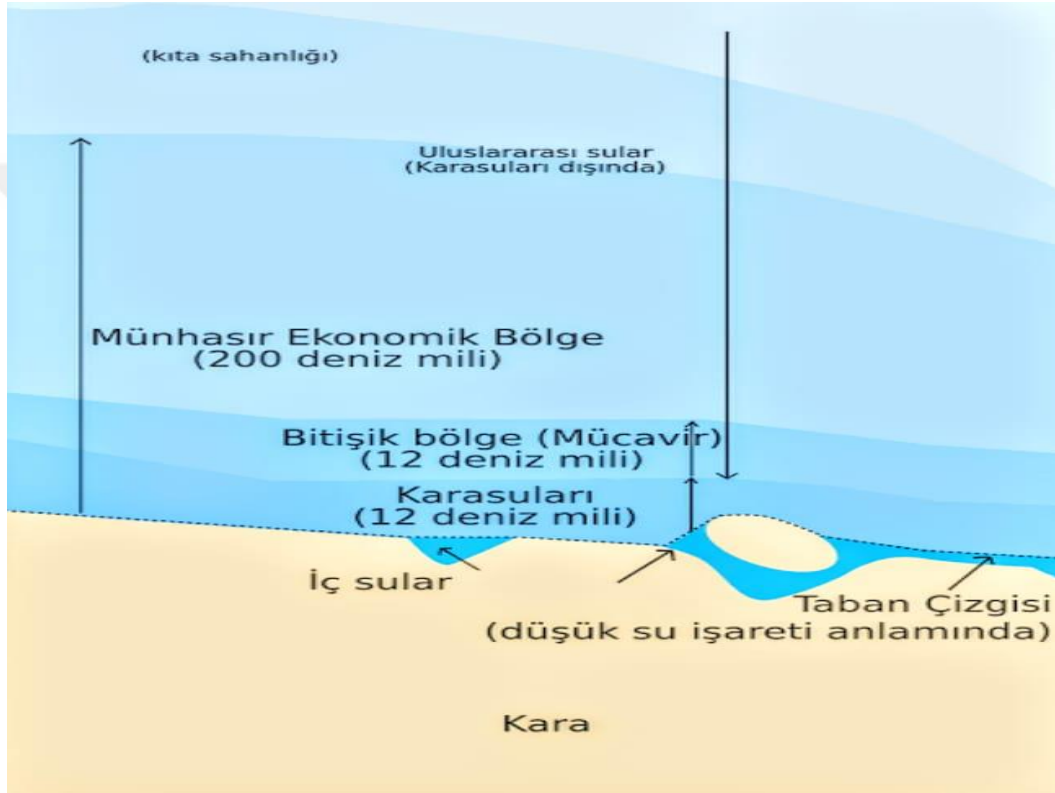
Fransız kaptanı hakkında kovuşturma yapmakla Türkiye'nin uluslararası hukuka aykırı davranmadığına kanaat getirilmiş oldu. Bu karar, uluslararası hukuka "*Lotus Prensibi* ya da *Lotus Yaklaşımı*" olarak geçmiştir. Bozkurt-Lotus olayından sonra "*Açık Denizlerin Serbestliği İlkesi*" adı altında 1958 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf tüm ülkeler için kural hâline getirildi. Böylelikle açık denizlerdeki yargılama yetkisi artık bayrak devletine ait olmuştur (Pazarcı, 2017, s. 252).

Ege ve Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarına baktığımız zaman Yunanistan ve GKRY Türkiye'nin hakkını uluslararası hukuka aykırı olarak kısıtladığı görülmektedir. Bozkurt olayında çarpışma açık denizde gerçekleşmiştir. Ege'de Yunanistan'ın hak iddia ettiği 12 millik kara sınırı ve Meis adasının da karasuları ve münhasır bölgesi olduğu tezi Türkiye'nin uluslararası açık deniz alanı olarak bulunacağı yer bırakmayacaktır. Böylelikle Ege'de ve Akdeniz'de yaşanan her olayda Yunanistan hak iddia edecektir.

Sıcak Takip: Kıyı devletinin egemenlik yetkilerini kullandığı deniz alanında (iç sular, karasuları ve bitişik bölgede) yabancı devletlerin gemileri suç işlemişse ve açık denize kaçmışsa kıyı devleti bu gemiyi belli koşulların varlığı halinde açık denizde takip edebilir. Bu koşullar:

1. Gemi, devletin egemenlik yetkisini kullandığı alanda takip başlatmış olmalıdır.
2. Takibi yapacak gemi, kıyı devletinin savaş gemisi ya da taip yapmaya yetkili bir gemi olmalıdır.
3. Takibi yapacak gemi yabancı geminin görüp duyabileceği şekilde dur emrini yapmış olması gereklidir.
4. Takibin kesintisiz olması gereklidir. Bu çerçevede yabancı gemi izini kaybettirmiş veya başka bir devletin karasularına girmişse takibin kesintiye uğradığı gerekçeyle sıcak takip ortadan kalkacaktır.

Doğu Akdeniz’de sondaja başlayan Yavuz, Oruç Reis, Barbaros Hayrettin Paşa ve Fatih gemilerinin çalışanları için GKRY tutuklama kararı çıkarmıştır. GKRY’nin yaklaşımına göre, bu geminin çalışanları Rum deniz alanlarında sondaj yaptığı için suç işlemektedirler. Ancak Türkiye Petrolleri Aanonim Ortaklığı, Doğu Akdeniz’de faaliyetlerini Türkiye ve KKTC’nin verdiği ruhsat neticesinde yürütmektedir. Açıklığa kavuşturulması gereken temel konu deniz alanlarının uluslararası bir platformda tespit edilmesi ve paylaşılması gerektiğidir.

Şekil 5.2. Karasuları, Kata Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, Bitişik Bölge ve Uluslararası Suları'nın Konumunu Gösteren Harita

Uluslararası Deniz Yatağı:

Pazarıcı(2017, s.275) uluslararası deniz yatağı için yakın zamana kadar düzenlemeye gerek duyulmadığını, çünkü teknolojik gelişmelerin buna imkan sağlamadığını vurgulamıştır. Uluslararası deniz yatağı için düzenleme 1970 yılında BM Genel Kurulu'nda yapılmıştır. Devletlerin ulusal yetki alanı dışında kalan deniz tabanı ve denizdeki toprağın altını içerir. BMDHS'ye göre ulusal yetki alanına giren deniz alanları iç sular, karasuları, münhasır ekonomik bölge deniz tabanını da içerir. Bu

nedenle uluslararası deniz yatağı için geçerli olan hukuki rejim serbesti prensibine dayanmaktadır.

Uluslararası deniz yatağı hiç bir devletin tekelinde olmayıp, insanlığın ortak malı olup, tüm devletler uluslararası deniz yatağından yararlanma hakkına sahiptir. Kullanımdaki tek sınır yapılan işlemlerin barışçıl amaçlarla insanlık yararına olmasıdır. Uluslararası deniz yatağından elde edilecek gelirlerin mümkün olduğunca BMDHS'ye üye devletler arasında hakça paylaştırılması öngörülmüştür.

Uluslararası deniz yatağının işletilmesinin denetlenmesi ve yürütülmesi için insanlık adına hareket eden *uluslararası deniz yatağı otoritesi* kurulmuştur. Bu otorite deniz yatağının işletilmesi için gerekli koşulları koymakta izinler vermekte ve çevreyi koruyucu kararlar almaktadır.

5.1.1.4. Devletlerin Eşitliği Prensibi ve Hakça Paylaşım İlkesi

Öztürk'ün(2017, s.38) ifade ettiği gibi, *Jus Cogens(Uluslararası Hukukta Emredici Norm)* kavramı uluslararası hukukta hak ve yükümlülükleri vurgulamak için ilk kez Viyana Sözleşmesi'nde ortaya konulmuştur. BM Sözleşmesi'nde de bahsi geçtiği üzere uluslararası sistemde tüm devletlerin egemen eşit olarak kabul edildiği tüm uluslararası aktörler tarafından kabul edilmiş bir jus cogens olarak kabul edilir, ancak BMGK'nin varlığı bu duruma bir istisna oluşturmaktadır.

Öztürk'ün(2017, s.48) belirttiği gibi, *Jus Cogens*'in istisnası olan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun iki yılda bir değişen 10 geçici üyesinin seçimi gösterilebilir. Daimi olmayan üyeler genellikle coğrafi olarak bulunduğu bölgedeki diğer ülkelere kıyasla ekonomik, askeri, diplomatik, teknolojik güç ve ilerleme bakımından ön planda olan ülkeler arasından seçilmektedir. Bu durumda yine de *jus cogens* olarak kabul gören egemen eşitlik ilkesinin hukuki boyutunun görece istisna olduğu bir duruma işaret etmektedir. Bu durumda devletlerin egemen eşitliği ilkesinin jus cogens kural niteliğinde olduğu katı bir durumdur denilebilir.

Denizler için ilk önce 1958 Cenevre Sözleşmesi yapılmış sonra ise 1982 BMDHS düzenlenmiştir. Yapılan sözleşmeler deniz alanlarını belirlemiş ancak belirlenen deniz alanları hangi kriterlere göre devletlere dağıtılacaktır? Bu durumu açıklığa kavuşturmak

için 1958 Cenevre Sözleşmesi “*devletlerin eşitliği prensibi*”ni benimsemiştir. Hak sahibi olan devletler deniz alanlarını paylaşırken diğer devletlerin haklarına saygı duymaları gerekli görülmüştür.

1982 BMDHS, Cenevre Sözleşmesi’ne göre daha kapsamlı maddeler içeren bir sözleşme olmuş onun yerini almıştır. BMDHS’ye göre deniz alanları paylaşılırken “*hakça paylaşım*” olmalı ve “*bütün özel durumlar dikkate alınarak*” paylaşım yapılmalıdır. Deniz alanları paylaşılacağı zaman hakkaniyet ölçüsünde özel durumların değerlendirilmesiyle sonuç alınacaktır. Somut bir örnek olarak Ege’deki Türk – Yunan sınırlarına bakılması gerekmektedir. Türkiye BMDHS’ye Ege’deki sorundan dolayı taraf olmamış, Yunanistan ise BMDHS’ye taraf olmuştur.

BMDHS’nin ilkeleri doğrultusunda bu sorumu değerlendirdiğimiz zaman Ege’de Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz alanları birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Belirtilen şekilde deniz alanları hakça ilkelere ve özel durumlar göz önüne alınarak yapılacaktır. Ege’de sınırlar birbirine çok yakın olması özel bir durum olup, bu özel durumdan dolayı karasuları 12 mil olması hakkaniyete uygun düşmeyecektir. Karasularının Ege’de 12 mil olması Ege Denizi’ndeki uluslararası suların varlığını azaltacaktır.

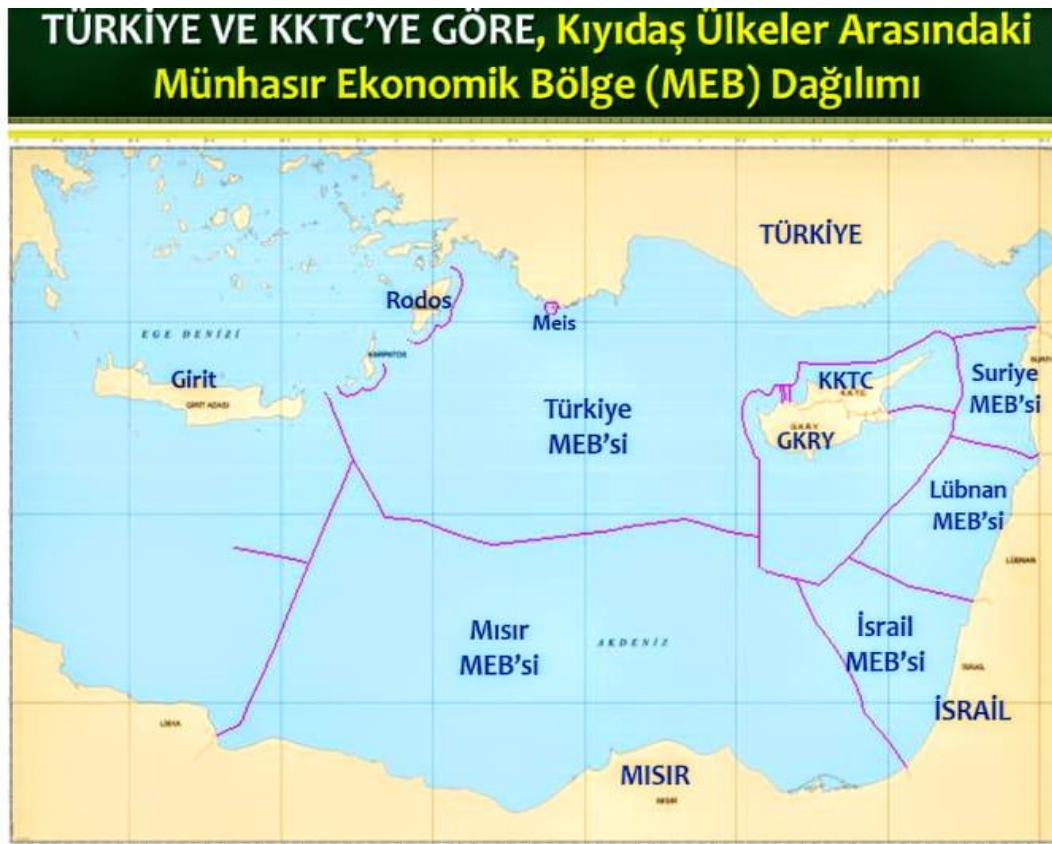
Uluslararası suların özelliği her devletin izinsiz ve özgürce bu alanları kullanmasını sağlamaktadır. Yunanistan yapmak istediği uygulama ile Ege’nin bir iç deniz olmasını sağlamaya çalışmakta ve Yunanistan’ın bu isteği uluslararası hukuka uygun düşmemektedir.

Ege’de karasularının 1958 Cenevre Sözleşmesi’ndeki gibi 6 milde kalması hakkaniyetli ve özel durumların dikkate alınarak yapılan bir paylaşım olacağı sonucuna ulaşmak isabetli olacaktır. Ege’de paylaşımın bu şekilde yapılması Türkiye ve Yunanistan arasında sorunu ortadan kaldıracak gibi aynı zamanda Ege Denizi’ni kullanıp ticaret yapan devletlere de olumlu bir katkı sağlayacaktır.

BMDHS’yi bir başka sorun olan Doğu Akdeniz’de MEB alanlarının paylaşımı için değerlendirecek olursak: iki farklı anlaşmanın varlığı mevcuttur. MEB alanları yapılan anlaşmaların sonrasında BM’ye bildirimde bulunmak suretiyle 200 mile kadar

ilan edilmektedir. MEB alanları için yine temel kriter *hakça paylaşım ve özel durumların dikkate alınması* 'dır.

Doğu Akdeniz'de bir tarafta GKRY ve Yunanistan'ın öncülük ettiği anlaşmalar varken diğer tarafta Türkiye – Libya arasındaki anlaşma mevcuttur. Bu iki anlaşma birbiriyle çatışmakta, mevcut koşullarda hak sahibi olan tüm kıyıdaş devletlerin katılımıyla paylaşımlar yapılması gerekmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan siyasi gerilimler neticesinde barışçıl bir şekilde paylaşımın kolay olmayacağı görülmektedir.

Şekil 5.3. Uluslararası hukuka göre Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de Hakça Paylaşım için belirlediği alanlar

Doğu Akdeniz'de karşılıklı kıyıların uzunluğu 400 deniz milinden daha kısadır. Dolayısıyla, kıyıdaş devletlerin MEB sınırlarının belirlenmesi karşılıklı mutabakat gerektirmektedir. BM, deniz alanlarındaki çatışmaları önlemek için 200 mile kadar olan MEB'nin azaltılabileceğini öngörmüştür. MEB alanı 200 mile kadar öngörülmüş olup

karşılıklı kıyıdaş devletlerarasında iki tane 200 milin olmaması durumunda doğal olarak belirtilen uzunluk azaltılması gerekecektir.

Deniz alanlarının paylaşımındaki özel durumlar ise: kıyı devletlerinin denize uzunlukları, devletlerin kıyı şehirlerinde yaşayan insanların nüfus yoğunluklarıdır. Çünkü deniz alanları paylaşılırken BM'nin düşündüğü koşul kıyı devletlerinde yaşayan insanların denizdeki zenginliklerden faydalansın düşüncesidir.

Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, KKTC, GKRY, Yunanistan ve İngiltere (Kıbrıs Adası'ndaki üsleri dolayısıyla)'nin kıyısının olduğu Doğu Akdeniz, bölgesel ve küresel güçlerin göz ardı edemeyeceği jeopolitik bir öneme sahiptir. Kıbrıs enerji bakımından zengin olan Ortadoğu ile komşu durumdadır. Dünya petrol rezervlerinin büyük bölümünün (%65,4) bulunduğu Orta Doğu'nun batıya açılan kapısıdır. Dünya deniz trafiğinin %30'u, petrol taşımacılığının ise %25'i Akdeniz'den geçmektedir. Basra Körfezi, Doğu Akdeniz yoluyla batıya açılmakta, Hazar petrolü ve doğalgazının dünya pazarlarına ulaşmasında önemli bir role sahiptir.(Balık, 2018).

BM'nin belirlediği durumları değerlendirdiğimiz zaman Doğu Akdeniz'de paylaşım nasıl olacaktır?

Türkiye dahil edilmeden yapılan *Seville Haritası*'ndaki paylaşıma göre, Akdeniz'de Türkiye'ye çok az bir yer bırakılmıştır. Türkiye'nin hakkı olan deniz alanlarının büyük bir bölümünü Yunanistan ve GKRY almıştır. BM'nin belirttiği *hakça ilkelere* uygun düşmemekte ve Türkiye aleyhine yapılan deniz alanları paylaşımının siyasi bir karar olduğu görülmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'e *Yavuz, Fatih, Barbaros Hayrettin Paşa, Oruç Reis* isimli sismik arama ve sondaj gemilerini göndermiş olup kendi hakkının olduğunu söylediği alanlarda sondaj faaliyetine başlamıştır. Aynı zamanda KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat doğrultusunda Kıbrıs'ın güneyinde de sondaj faaliyetleri devam etmektedir.

Nitekim, geline nokta itibariyle aynı bölgeler üzerinde birden fazla devlet hak iddia etmektedir. Ülkeler arasında yapılan farklı anlaşmalar gerilime neden olmaması ve

birbirinden ayrı bir şekilde paylaşılan Doğu Akdeniz deniz alanlarında MEB alanları BM bünyesinde tekrar değerlendirilerek tek anlaşmada güncellenmesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz'deki deniz alanların paylaşımı noktasında hak sahibi olan her devlet akliselim bir şekilde davranarak uluslararası hukukun tanıdığı sınırlar doğrultusunda hareket etmelidir. BM'nin belirlediği uluslararası sınırlar dikkate alınarak hareket edilirse Doğu Akdeniz'e hem kalıcı barış hem de istikrar sağlanacaktır.

5.2. Türkiye'nin Mavi Vatanı

Türkiye üç tarafı denizlerle kaplı yarım ada konumunda olan bir ülke konumunda ve bu durum Türkiye'ye ekonomik faaliyetler için birçok avantaj sağlamaktadır. Bir ülkenin egemenlik hakkı olan toprak parçasının yanında devletin sahip olduğu hava ve deniz ülkesi de hâkim devletin vatanı olarak nitelendirilir. Hava, kara ve deniz ülkesi de uluslararası hukuka göre belirlenen kriterler çerçevesinde nitelendirilmektedir.

Mavi Vatan kavramı askeri çalışmalar sonucunda ortaya çıkmış, Türkiye Deniz Kuvvetleri öncülüğünde 2019 yılında Karadeniz, Ege ve Akdeniz olmak üzere otuz gün süren geniş çaplı bir tatbikat düzenlemiştir. Türkiye düzenlediği harekâtın ismini de üç tarafın denizlerle çevrili olduğu için "*Mavi Vatan*" olarak adlandırmıştır. Akarçay ve Ak'ın (2018, s.142) belirttiği, ulusal güvenliğin önemini kavramak için öncelikle Mavi Vatan'ı iyi analiz etmek gerekmektedir. Devletlerin çeşitli egemenlik gösterileri uygulayabildiği bu deniz ve hava sahaları Mavi Vatan'dır.

Türkiye kendisini karaya hapsedmek isteyen devletlerin planlarını görüp, 2010 yılından sonra denizlere daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Türkiye bu doğrultuda çıkarlarını korumak için denizlerde daha aktif olmayı seçmiştir.

Akdeniz tarihsel süreçte hep ekonomik faaliyetler için kullanılan bir deniz olarak özgülenmiştir. Akdeniz'e hâkim olan devlet ya da devletler deniz ticaretini elinde tutmuştur. Osmanlı bir zaman Akdeniz'i *Türk Gölü* haline getirmiş, daha sonraları hâkimiyetini kaybedilerek birçok devletle paylaşılmıştır. İngiltere'nin Akdeniz'i kolonilerine ulaşmak için çok önemli görüp, Kıbrıs'ı ele geçirmiştir.(Ortaylı, 2016).

Şekil 5.4. Türkiye'nin MAVİ VATAN olarak adlandırdığı deniz alanları

Hint Okyanusu'ndan gelen gemiler Babülmendep Boğazı'ndan geçip Kızıldeniz'e sonra Süveyş Kanalı'ndan geçerek de Akdeniz'e ulaşmaktadır. İngiltere bu nedenle Akdeniz'deki pek çok stratejik noktayı elinde tutma gayreti içinde bulunmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin de Akdeniz'de hâkimiyeti azalmıştır. Ayrıca Ortadoğu'dan gelen petrol de Akdeniz üzerinden Avrupa'ya aktarılmaktadır.

Dünyadaki en çok ticareti yapılan madde olan petrol en kısa yoldan Avrupa'ya gitmek için her şekilde Akdeniz'den geçecektir. Deniz ticareti için önemli olan Akdeniz'in talibi her geçen gün artarak devam etmektedir. Yüzyıllardır sıcak denizlere ulaşma hayalini kuran Rusya da Suriye'deki krizden faydalanarak Suriye hükümetine hem yardım edip hem de Doğu Akdeniz'e konuşlanmıştır.

Akdeniz; Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika için büyük öneme sahip olduğundan dolayı kıyıdaş ülkeler arasında egemenlik sorunu gündeme gelmiştir. Doğu Akdeniz'e en çok kıyı şeridi bulunan ülke Türkiye olması hasebiyle Türkiye'nin kuzeyde Karadeniz'den, batıda Ege Denizi'nden, güneyde ise Akdeniz'den istifade etmesi en doğal hakkıdır.

Türkiye Karadeniz’e sınırı olan ülkelerde deniz alanlarının paylaşımı bakımından sorun yaşamamıştır. Deniz alanları konusunda sorun yaşanan yerler Ege Denizi ve Akdeniz’dir. Tarihsel süreçte Yunanistan ile yaşanan sorunların yanında Kıbrıs’ta ilişkileri daha da karıştırmıştır.

Yaycı’nın da vurguladığı gibi (2019), Yunanistan ve GKRY başta olmak üzere bazı devletler Türkiye’nin önünü tıkayarak Türk gemilerinin Karadeniz’den ve Akdeniz’e geçmesini durdurmak için deniz alanları sınırlama anlaşmaları yapmaktadırlar. Yunanistan, Ege Denizi’ndeki adalar sorununu kendi lehine yorumlayarak Türkiye’ye deniz alanı bırakmamayı istemektedir. Ege’deki sorunun Yunanistan’ın isteği şeklinde çözülmesi Türkiye’yi Karadeniz’e kapatacaktır.

Egemen devletin hâkimiyet alanı hava, kara ve deniz ülkesini de kapsamaktadır. Yunanistan’ın yapmak istediği Türkiye’nin deniz ülkesi olan yani karasuları ve münhasır ekonomik bölgesini kısıtlayarak kullanırmak istememesidir. Sorunun çözülmesi konusunda BM’nin belirttiği kriterler uygulanmazsa Türkiye ve Yunanistan arasındaki gibi ihtilaflar ortaya çıkacaktır.

Türkiye’nin “*Mavi Vatan*” olarak nitelendirdiği deniz alanlarıyla birlikte bir bütünlük oluşturur. Belirtilen *Mavi Vatan* sınırları içerisine Karadeniz’de, Ege’de ve Akdeniz’de uluslararası anlaşmalar çerçevesinde deniz alanları bulunmaktadır.

Türkiye, Mavi Vatan olarak tanımladığı yerlerde doğal olarak faaliyetlerde bulunmak istemektedir. Bu nedenle Doğu Akdeniz’de ruhsat sahaları belirleyip Türkiye Petrolleri Anonim Ortallığı’na(TPAO) arama ruhsatı vermiştir. Aynı şekilde bağımsız bir devlet olarak tanınmayan KKTC’de Kıbrıs Türklerinin hakkını aramak için belirlediği alanlarda TPOA’ya arama ruhsatı vermiştir.

Türkiye, Doğu Akdeniz’de bulunduğu durum itibariyle iki seçenekle karşılaşmaktadır: Türkiye eğer Kıbrıs’ta KKTC’nin tanınmasını istiyorsa deniz alanlarının paylaşımı KKTC’nin mevcut toprakları itibariyle güncellenmesi gerekecektir. Türkiye, KKTC’nin tanınmasını değil de Kıbrıslı Türklerin içinde bulunduğu bir devletin(Kıbrıs Cumhuriyeti’nin) varlığını korumak istiyorsa garantörlüğünü yine belirlenen şartlara göre yapmalıdır.

KKTC tarafından TPAO'ya verilen ruhsat alanları ile GKRY'nin verdiği ruhsat alanları çakışmaktadır. Çakışan bölgeler Kıbrıs'ın güneyinde yer almakta ve bu durumda KKTC kendisini ayrı devlet olarak görmemektedir. Çünkü ayrı devlet olarak kendisini gördüğü zaman kendi deniz alanlarında ruhsat vermelidir.

KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat alanlarının bazıları açık şekilde GKRY'nin alanına girmektedir. KKTC yöneticilerinin açıklamaları Kıbrıs'taki Türklerin hakları doğrultusunda ruhsat alanları belirlediğini söylemektedir. Kıbrıs sorununun çözümünün ilk aşamalarında birisi olan KKTC kendisini ayrı devlet olarak mı görüyor yoksa Kıbrıs Cumhuriyeti içindeki iki milletten biri olarak mı görüyor? Öncelikle bu durumun açıklığa kavuşması gerekmektedir. KKTC kendisini konumlandığı yer itibarıyla self-determinasyondan kaynaklanan hakkını kullanarak bağımsız bir devlet olmuştur. Bu durumu devam ettirmek istiyorsa uluslararası anlaşmalara uygun olarak kendi münhasır ekonomik bölgesini toprak parçasına göre güncellemesi gerekecektir.

Türkiye ile KKTC arasında 2011 yılında kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapılmıştır. KKTC kendi bağımsızlığını devam ettirerek hem deniz alanları için hem de uluslararası akitler için bağımsız bir devlet olduğu çizgisinde devam ettirmelidir.

BM'nin ve AB'nin KKTC'ye uyguladığı izolasyon politikası siyasi bir yaklaşım olup uluslararası hukuk bünyesinde kabul edilmemesi gerekmektedir, ancak BM'nin ve AB'nin karar alma süreci incelendiğinde belirlenen hukukun aksi yönünde de karar alabilmektedir. Çünkü KKTC'nin bağımsızlık hakkı yerinde ve haklı şekilde yapılmıştır.

KKTC'nin kendisini ayrı devlet olarak mı yoksa Kıbrıs'taki bir millet olarak mı görmesindeki çelişkilerden birisi de ABD, AB, BM'nin hukuka aykırı tutumudur. Kuzey Kıbrıs'a halen haksız şekile izolasyon uygulanmakta olup, dünya'nın KKTC'ye bakışının değişmemesinden dolayı KKTC de kendisini nasıl konumlandıracağına karar verememektedir. “Yavru Vatan” olarak görülen KKTC'nin sorunu doğrudan “Ana Vatan” olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni etkilemektedir. Belirtilmesi gereken konulardan bir tanesi de KKTC'nin Türkiye için ekonomik yük olarak görülmesi tartışmasıdır. KKTC'ye sadece ekonomik açıdan bakmak Türkiye'nin gelecek yüzyıllarına perde arkasından bakmak gibi bir etki doğuracaktır.

Türkiye, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz konusunu *Ulusal Güvenlik Meselesi* olarak görmektedir. Türkiye, *Mavi Vatan* olarak görülen deniz alanları ile birlikte güvenliğini sağlamak için Doğu Akdeniz’de ve Ege’de hâkimiyet alanlarına sahip çıkmakla olacağını düşünmektedir. Karadeniz’de, Ege Denizi’nde ve Akdeniz’de Türkiye’nin hakkı olan deniz alanları da Türkiye için vatan, yani “**MAVİ VATAN**” olarak görülmektedir.(Polat, 2019, s.111).

5.3. Annan Planı

Kıbrıs sorununu çözmek için Türklerin ve Rumların yaptığı anlaşmalar ve görüşmeler bir sonuca ulaşamamıştır. Adadaki sorunun çözülmesi için BM devreye girmiş, BM Genel Sekreteri nezaretinde görüşmeler yürütülmüştür. Annan Planı doğrultusunda tarafların katılımıyla sırasıyla beş belge üzerinde anlaşılmaya çalışılmıştır. Taraflar görüşülen belgeler üzerinde fikirlerini beyan edip çeşitli düzenlemeler yapılmasını istemişlerdir. Son görüşülen beşinci Annan Belgesi’nden sonra **24 Nisan 2004**’te çözüm için Türk ve Rum tarafı çözüm metnini ayrı ayrı oylamıştır.

5.3.1. Görüşülen Annan Belgeleri

Birinci Annan Belgesi (11 Kasım 2002)

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs’taki iki toplumun yürüttüğü görüşmelere sebep olmuştu. Annan, *Kıbrıs halkı oluşturacağız* düşüncesiyle harekât etmiş, Kıbrıs’ta hem merkezi hem de iki farklı devletten oluşacak bir yapı düşünmüşlerdir. Annan belgelerine göre mecliste Rumlar 24 Rum olsa dörtte biri kadar Türk olacaktı. Bu Türkler onaylamadıkları yasaların ve kararların Rum tarafının oyuyla onaylanması anlamına gelmektedir (Öymen, 2012, s.169).

Annan Belgesi, Türk ve Rum egemenliğinden oluşturulmuş bir plan olma özelliğinde değildir. Annan Belgesi yeni bir anayasa yapma amacındaydı, ancak 1963 yılında de facto olarak Kıbrıs Cumhuriyeti bitmesine karşın Rumlar, Türklerin kendi istekleriyle yönetimden ayrılmış olması şeklinde yansıtmışlardır. Kıbrıs Türkleri eğer bir anlaşma olacaksa bu anlaşmayı da KKTC Devleti ile GKRY Devleti yapmalı şeklinde savunmuşlardır. Türklerin istekleri KKTC’nin önce tanınip sonra sözleşme

akdeden taraf olmasıydı. Lakin bu durumu GKRY başlattığı çabalar doğrultusunda BM kabul etmemiştir. Annan Belgesi'ne göre adada düzeni sağlayacak olan BM Barış Gücü olmalıydı. Kıbrıs'taki Türk ve Yunan askerleri aşamalı olarak çekileceklerdir.

İkinci Annan Belgesi (10 Aralık 2002):

Bu belgelere göre ortak devleti adadaki iki halk oluşturacaktır. KKTC mevcut topraklarının %24'üne yakınıni GKRY vermesi gerekecek ve KKTC'nin bırakacağı topraklar arasında *Mağusa ve Güzelyurt* bölgeleri de yer almaktaydır. KKTC'nin yitireceği topraklar sulu tarım arazileridir.(Tuncer, 2012). Annan belgesi çözüm olarak ortaya çıkmış ancak Türklerin hem egemenlik alanlarını kısıtlayacak hem de Kıbrıs'ta kendilerini azınlık statüsüne düşürecektir.

Üçüncü Annan Belgesi (26 Şubat 2003)(Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

Üçüncü düzenleme KKTC'nin ve Türklerin mevcut olan egemenliklerini kabul etmemiştir. Annan ile kurulacak devlet "*Birleşik Kıbrıs Devleti*" olacaktır. GKRY yeni ortaklığın 1960 Cumhuriyeti'nin devamı niteliğinde olmasını savunmuş, ancak KKTC Rumların bu düşüncesini kabul etmemiştir.

Federal hükümetin yetkileri olup bu yetkiler:

1. Uluslararası anlaşmaları onaylamak.
2. Savunma konusunu belirleme.
3. Dış ilişkilerde sorumluluğu bulunmak.
4. AB ilişkilerini yürütmek.
5. Para politikasını belirlemek ve bankacılık düzenlemesi yapmak.
6. Bütçe ve vergileri belirlemek.
7. Birleşik Kıbrıs Devleti'nin ekonomik,ticari, mali politikalarını belirlemek; havacılık, uluslararası denizcilik, Kıta Sahanelığı ile karasuları alanında sorumlu olmak.
8. Vatandaşlık, terörle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı, af alanında sorumlu olmak.

Birleşik devleti oluşturan devletler (KKTC ve GKRY) eşit statüde olacak federal hükümete bırakmadığı konuları kendileri kullanabileceklerdir. Aynı zamanda Kıbrıslılar

hem federal devletin vatandaşı olacak hem de kendi federe devletin vatandaşı olabileceklerdir. Ancak federe devletin vatandaşlığı federal devleti vatandaşlığının önüne geçmeyecektir.(Tuncer, 2012).

Birleşik Kıbrıs Devleti'nin yasa yapan organı *Temsilciler Meclisi* ve *Senato* olacaktır. Temsilciler meclisi federe devletin kendi vatandaşları oranına göre seçilecektir. Bu oranda bire üç oranı olacağı için Türkler azınlıkta kalacaktır.

Temsilciler meclisinde kararlar basit çoğunlukla alınacağı için Rumlar her zaman üstün taraf olacaklardır. Senato'da iki taraf içinde 24 senatör belirlenmiş ancak temsilciler arasındaki gibi denge oluşturulmak istenirse Türk tarafının senatörleri arasına Rumlar da girebileceklerdir. Eğer belirtilen durum gerçekleşseydi hukuken görülmemiş bir yöntem olacaktır. Çünkü Senato'da her tarafın 24 senatörü olacak ancak Türklerin 24 senatörü içinde Rumlar da olabilecektir. Bu durum Türklerin Kıbrıs'ta azınlık olduğunun dünyaya gösterilmesi için karşımıza çıkmış gibi durmaktadır.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken Cumhurbaşkanının ve yardımcısının veto etme hakkı vardır. Ancak Annan ile oluşturulmak istenen sistemde Türklerin veto hakkı da olmadığı için Türkler çoğunluk olan Rumların verecekleri karara ses çıkartamayacaklardı. BM Genel Sekreteri'nin toplumlararası eşitlikten uzak bir sistemi seçmesi uluslararası hukuka uygun görünmemektedir.

Birleşik Kıbrıs Devleti'nin yürütme organı olan Başkanlık Konseyi 6 üyeden oluşup 4 Rum, 2 Türk üye bulunacaktı. Başkanlık ve yardımcılığına 10 ayda bir değişimli olarak atama yapılacak olup iki dönem üst üste aynı federe(oluşturucu) devletten başkan atanmayacaktır.

Tuncer'in(2012) ifade ettiği gibi, Yargı görevinde ise Türk ve Rumlardan eşit sayıda ve Kıbrıslı olmayan da 3 üye olacaktı. Üçüncü Annan belgesine göre 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti anlaşması ile İttifak ve Garanti Anlaşması değişen koşullara düzenlenerek yeni kurulan devlete uyarlanacaktır. Hem federe hem de federal devletin toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzeni garanti edilecekti. İttifak anlaşmasına göre Türk ve Yunan askerlerinden 6000'er asker kendi bölgelerinde bulunabilecektir.

Üçüncü Annan Belgesi için Rauf Denktaş: *Annan planını kabul ettiğimiz takdirde Kıbrıs 10 yıl içinde Rumlaşacaktır. Enosis düşüncesi AB ve BM aracılığıyla amacına ulaşmış olacaktır. Yapılmak istenen anayasada Türkler Rumların hegemonyasına boyun eğdirilmek istenmektedir. Kıbrıs'ta Türk ve Rum olmak üzere eşit iki halk olup Rumların üstün tutulmasının kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.*

Lahey Toplantısı (10-11 Mart 2003):

Rauf Denktaş'ın Lahey Toplantısına katılmadan bazı tespitlerde bulunmuştur. Denktaş'a göre Annan Planı eksik bir şekilde düzenlendiği için doldurulmayan çok şey vardır. Kıbrıs'ta Türkleri azınlık haline getirecek bir anlaşmaya evet denilemeyecektir. Aynı yıl Türkiye'de de toplantı yapılmış, belirlenen Annan Planı'nın beklentileri karşılayamayacağı açıkça belirtilmiştir. Lahey'de 2003 tarihinde BM nezaretinde Kıbrıs'taki Türkler ve Rumların yanı sıra garanti veren devletler olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere de toplantıya katılmıştır. Ancak toplantıda bir sonuca varılamamış, Annan Planı'nı mevcut haliyle hem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kabul etmemiştir (Tuncer, 2012, s.153-154).

Lahey'de BM Genel Sekreteri Kofi Annan Rum ve Türklere bir anlaşma sunup imzalanmasını istemiştir. İlk olarak, taraflar arasında anlaşma sağlanmadan önce Annan Belgesi referanduma sunulacaktır. İkinci olarak; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin referandumdan çıkacak durumu tanıyacaklarını beyan etmeleri gerektiğidir. Türkiye anlaşmayı şu an onaylamalarının T.C. Anayasası'na uygun olmadığını bildirmiştir. Çünkü Türk sisteminde anlaşmanın geçerlilik kazanması için önce taraflar anlaşmayı görüşüp imzalar daha sonra gerekirse referanduma gidilir. Nihayetinde TBMM onayına sunulup kabul edilirse yasalaşır. Bu şartlara aykırılık teşkil ettiği için Türk tarafı kabul edilemeyeceğini bildirmiştir.

Rauf Denktaş Annan Planı'nda değişiklik yapılması gerektiğini tekrar ileri sürmüş, ancak Kofi Annan bu isteği kabul etmemiştir. Rumlar ise hem planı hem de referandumu istememişlerdir. Çünkü sonuç ne olursa olsun Kıbrıs'taki Rumlar AB üyesi yapılacaklardır. AB üyeliğinin kesin olarak gerçekleşeceği için Rumlar görüşmelerde formalite olarak yer almıştır.

Lahey Toplantısı'nın başarıya ulaşamamasının sorumlusu olarak Türkler sorumlu tutulmuştur. AB, Mayıs 2004 tarihine kadar çözüm olmazsa Türkiye'nin Kıbrıs'ta işgalci olarak nitelendirmesinde bulunacağını söylemiştir. AB yaptığı açıklamalarında Türkiye'nin Kıbrıs'ta bulunma nedeninin Garanti ve İttifak Anlaşmaları olduğunu bilerek es geçmiştir. AB de kendi çıkarları doğrultusunda Kıbrıs sorununa siyasi bir bildirimde bulunmuştur.

New York Görüşmeleri (10-13 Şubat 2004):

BM Genel Sekreteri Kofi Annan Kıbrıs'taki Türk ve Rum taraflarını New York'a davet etmiştir. Annan, 1 Mayıs 2004'ten önce adada çözümün bulunması uluslararası barış ve huzuru sağlayacağını taraflara belirtmiş, 1 Mayıs 2004'te Kıbrıs'ın AB'ye bütün olarak girmesinin tek çözüm ve barışın anahtarı olacağını yinelemiştir. Kıbrıs'taki çözüm Türkiye ve Yunanistan arasında ilişkileri geliştirip, aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliği için katılım görüşmeleri güçleneceği belirtilmiştir.(Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı).

Kıbrıs Türk ve Rum tarafı New York'ta üç aşamalı bir anlaşmaya ve hazırlanan anlaşma metninin referanduma sunulmasını kararlaştırmışlardır.

Kıbrıs Türk ve Rum tarafı görüşmelerini BM aracılığı ile Lefkoşa'da da devam ettirmişlerdir. Annan Belgelerinde Türk ve Rum tarafı belgelerin karmaşık ve istedikleri gibi olmadıklarından dolayı görüş ayrılıkları yaşamışlar, bunun üzerine Türk ve Rum tarafı dolaylı olarak görüştürülmüşlerdir. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Kıbrıs sorununun çözümü için temel koşullar üzerinde yapıcı bir ilerleme olmadığı için ikinci görüşmelere katılmayacağını açıklamıştır.

Dördüncü Annan Belgesi'nde kuruluş anlaşması, Türk ve Rum taraflarında ayrı referandum yapılması yer almaktadır. Anlaşmaya göre adada bir taraf çoğunluk bir taraf azınlık olmayacak tarafların birbirleri üzerinde egemenliği bulunmayacaktır.

Federal Meclis, Senato ve Temsilciler Meclisi'nden bir araya gelecek ve 48 üyeden oluşacaktı. Senato'da eşit sayıda Türk ve Rum bulunacaktır. Temsilciler Meclisi'nde bir tarafın en az dörtte bir sandalye sayısı bulunacaktır.

Beşinci Annan Belgesi (31 Mart 2004):

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısı federal ve federe devletler İsviçre örnek alınarak oluşturulmuştur. Kıbrıs içinde Türk ve Rum kimliği olup uluslararası alanda tek bir kimliği olacaktır. Kuruluş anlaşmasında Kıbrıs hiçbir ülkeyle birleşmeyeceği vurgulanmıştır.

Kuruluş Anlaşması, Garanti ve İttifak Anlaşması beraber yürürlükte kalıp yeni siyasi sistemi oluşturacaklardır. Kuruluş Anlaşması'nın 1. Maddesine göre “*Kıbrıs'ın AB üyesi olacağı*” ibaresi “*Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'ten sonra tam üye olacağı*” şeklinde değiştirilmiştir (Tuncer, 2012, s. 165).

Beşinci Annan Belgesi belli başlı dört ana başlık içermiştir:

- Anayasal Düzenlemeler
- Mülkiyet ve Toprak Düzenlemeleri
- Garantörlük ve Asker Bulundurma Hükümleri
- Yeniden Göç ve Yerinden Edilenler

Annan Belgesi'ni görünürde BM hazırlamıştır ancak belgelerin hazırlanmasında ABD ve İngiltere etkili olmuştur. Plan taraflara sunulmadan önce AB'nin de onayı alınmıştır. Dışarıdan bakıldığında Kıbrıs'taki Türklerin ve Rumların görüşünden önce büyük devletlerin istekleri ön planda tutulmuştur. *Denktaş'ın* da söylediği gibi Annan Belgesi'ne binlerce ek sayfa yapılmalıdır. Ancak o zaman gerçekten barış metni haline gelebilecektir.

Annan Planı'nda göre Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti federal devlet olarak kurulacak ve bunun yanında iki tanede federe(oluşturucu) devlet de olacaktır. Kıbrıs'ta federe devletlerden bahsedebilmemiz için BM'nin adadaki KKTC'yi tanıması gerekmektedir. Fakat BM aldığı kararda KKTC'nin tanınmasını istememiştir. Kıbrıs sorununun çözümünde BM'nin izlemiş olduğu ikili siyaset barış görüşmelerine olumsuz etki etmiştir.

Annan Belgesi'ndeki şartlara göre KKTC kendi egemenliğindeki toprakların bir kısmını Rumlara bırakacaktır. KKTC'nin bırakacağı topraklardaki Türkler göç etmek zorunda kalacak ve Annan Belgesi'ndeki bu düzenlemeler barıştaki temel amacın

Kıbrıs'taki eşit iki toplum yapısına gölge düşürmüş olacaktır. Zaten Rumlar, Türkleri adada istemediklerini açıkça söyleyip, hazırlanan belgeler de Kıbrıs'taki Türkleri ikinci plana itmektelerdir.

KKTC'nin topraklarının bir bölümünü Rumlara bırakması yönünde planlar yapılmış, ancak Türklerin bırakacakları topraklar verimli tarım alanları, ekonomik üretkenliğin fazla olduğu alanlar olarak belirlenmiştir. KKTC'nin Rumlara toprak bırakması ve bırakılacak toprakların da değerli yerler olması düşündürücü bir barış planıdır. Hazırlanan plana göre KKTC'nin su kaynaklarının %80'i ve sulu tarım alanlarının %70'i Rumlara bırakılacaktır.(Tuncer, 2012).

Annan Belgesi'nin uygulanması ile birlikte Türkiye Kıbrıs'taki garantörlük haklarından feragat edecektir. Kofi Annan Kıbrıs'ın çözümü için: “*Kıbrıs milleti oluşturacağız*” demiştir. Annan'ın bu söylemi adadaki bir nevi asimilasyon yapılacağını bildirilmesidir. Çünkü Kıbrıs'taki Türkler ile Türkiye arasındaki bağların kesileceği hazırlanan belgelerde dolaylı olarak belirtilmiştir. *Yavru Vatan'ın Ana Vatandan koparılması* demek Türklerin milli benliklerini kaybetmesi anlamına gelecektir.

5.3.2. Rum Tarafının Annan Planı'na Bakışı

Rumlar referandum öncesinde planı kabul edeceklerinin görüntüsünü çizmişlerdir. Plana göre Rumların istedikleri şekilde kademeli olarak Türk askeri adadan çıkacaktır. Zaten Annan Planı'nın içeriğine göre Kıbrıs'ta söz söyleme hakkı çoğunlukla Rumların elinde olacaktır. Rumların istemedikleri tek şey ise Türklerin adada varlığını kabul etmektir. Rumlar, Kıbrıs'ta yaşanan olayların başından itibaren adada Türk varlığının kabul edilmesine tahammül edememiştir.

Rum liderler 2004 yılı sonrasında yaptığı açıklamalarda AB üyeliğini garantilemek için ilk önce plana sıcak baktıklarını söylemişler, ancak Rumlar gerçek amaçlarını Kıbrıs'ta Türklere tanınacak haklara karşı çıkmak olarak ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda Rumlar gerçek amaçlarını gizleyerek AB ve BM'den istediklerini almıştır. Referandumdan çıkacak sonuca göre ada bütünüyle AB'ye alınacaktır. Rumlar istedikleri gibi bir sonuca çıkmak için söylem geliştirmişlerdir. Nitekim Rumlar 2004 yılında yapılan referandumda %76'lık bir oranla Annan Planı'nı reddetmişlerdir.

Rousseau(2012, s.49) bir ülkede ekonominin ne kadar önemli olduğunu ve devletin temelini oluşturduğunu açıklarken: ülkede gelir seviyesinde ne kadar uçurum olursa devletin temelini o kadar zayıflayacağını söylemiştir. Toplumun kaynaşması için gelir adaleti elzem bir önem sahiptir. Rousseau’nun bu sözlerini Kıbrıs’ta Rum ve Türkler içindeğerlendirdiğimiz zaman bir tarafta AB’den destek alan Rumlar diğer tarafta ise ambargolara ve izolasyona maruz kalan Türkler mevcuttur. Kıbrıs BM’nin dediği gibi tek bir devlet olsa dahi ekonomik adaletin sağlanmadığından dolayı Türkler ve Rumlar tek devlet olarak kaynaşamayacaktır. Rousseau’nun üzerinde durduğu ekonomik adaletsizlik Kıbrıs için **genel iradeyi(general will)** de yansıtmayacaktır.

1971 yılında Kıbrıs’ta Rumların başkanı Clerides: “Çözumsuzlük bizim için en iyi çözümdür” demiş olup bugün ne isek yarın da o olacağız şeklinde sözlerine devam etmiştir. Clerides: *yüzde yüz Rumların hâkim olduğu yönetimi meşru Kıbrıs Hükümeti olarak tanıttık. Dünyadaki devletler meşru hükümet olarak bizi tanıyor. Neden Türkleri içimize alalım. Zaten Türkler ekonomik olarak perişan bir haldelerdir. Türkler ya bize boyun eğeceklerdir ya da Kıbrıs’tan gideceklerdir* demiştir. Clerides’in bu yaklaşımı, Makarios’un Kıbrıs’ta Türkleri bir azınlık muamelesi verilmesi yeterli olması kabul etmiyorlarsa adadan gitsinler tutumuyla aynı çizgide olmuştur. Rum tarafında yöneticiler değişmiş ancak Kıbrıs sorununa tutumun aynı şekilde devam ettiğini anlaşılmaktadır.

Kıbrıs’ta barışı istemek öncelikle iyi niyetli düşüncelerin beyan edilmesiyle olacaktır. Hem Makarios’un hem de Clerides’in barışı istediklerini söylemek büyük bir yanlış olacaktır. Rum liderlerinin belirttiği şekilde hareket eden Rum halkının da referandum da büyük bir çoğunlukla “hayır” demesine şaşırılmamak gereklidir.

Türkiye garantör devlet olduğunu ve AB’ye önce kendisinin girmesinin ardından Kıbrıs’ın üye olacağını söylemiş, ancak Türkiye’ye hem AB üyeliği için verilen sözler hem de siyasi baskılar Türkiye’nin karşı çıkışlarını yumuşatmasına neden olmuştur. Olayların bu şekilde gelişmesinin arasında Rumlar AB’ye üye olmuş ancak Türkiye’ye verilen sözler tutulmamıştır. Uluslararası politikanın sonucu olarak AB ve BM’nin Kıbrıs sorununa yanlı bir şekilde yaklaşması olayın seyrini değiştirmiştir.

5.3.3. Türk Tarafının Annan Planı'na Bakışı

Kıbrıs sorunu Rumların Enosis'i gerçekleştirmek için başlamış, Rumlar İngiliz'lerden sonra Türkleri saf dışı bırakmak istemişlerdir. Ancak Türkler kendisini dışarıda bırakan tavırlara tepki göstermiş ve Türkiye'nin de destekleriyle TMT kurulmuş artık bu örgüt Türkleri savunmaya başlamıştır. Rum ve Türk toplumlararası görüşmelerde Türkler adada eşit statülü bir devlet ve güvence istemişlerdir. Ancak Rumlar eşit iki millet sözüne hiçbir zaman sıcak bakmamışlardır.

Annan Planı belgeleri için görüşmeler başladığında Türklerin istekleri Rumlar tarafından sürekli veto edilmiştir. Son görüşmelerin ardından Annan Planı'na göre Türkler Rumlara toprak verecektir. Bu doğrultu da son ve beşinci Annan Belgeleri görüşmelerinde referanduma sunulacak olan metin ortaya çıkarılmıştır.

Türk tarafında yapılacak referandum için ikili bir yapı gündeme gelmiş, Rauf Denktaş referandumun reddedilmesini istemiştir. Çünkü plan Türklere eşit bir hak tanımamış, Denktaş'a göre Türkler kendi elleriyle cellatlarını seçmişlerdir. KKTC'de Denktaş'a muhalif olup da referandumda “*evet*” diyecek olan partileri cezbeden durum AB üyeliği olmuştur. Bir bakıma Türkiye, AB'ye girmese bile Kıbrıslı Türkler AB'de olup ekonomik standartlarını yükselteceklerdir. Başka bir durum ise, Kıbrıslı Türk evetçileri *evet* demeye yönelten bir neden de KKTC'nin tanınacağı sözüne çabuk inanmaları olmuştur. Referandum sonrası oluşan durum Rauf Denktaş'ı haklı çıkarmış, Türklerin *evet* demelerine rağmen KKTC tanınmamıştır. Kuzey Kıbrıs'a karşı sürdürülen izolasyon faaliyetleri devam ettirilmiştir.

Denktaş'ın itiraz ettiği durum ise şu nokta olmuştur: Bir tarafla yıllarca Kıbrıs'ta özgürlük ve zulümden kurtulmak için çabalayan Türkler, Türkiye'nin askeri müdahalesiyle amaçlarına ulaşmıştır. Ancak diğer taraftan muhalif siyasi partiler ve Türkler yaşadıkları katliamları, sıkıntıları unutup AB'ye üyesi olmak için her şeyden vazgeçme noktasına gelmiştir.

Denktaş Annan Planı'nın gerçekten çözüm getirmesi için plana binlerce ek madde konulmasını Annan Belgeleri görüşmelerinde zaten vurgulamıştır. Annan Planı'na baktığımız zaman Türk ve Rum tarafları için hem eşitlik sağlanmamış olup hem de Kıbrıs'taki Türk varlığının güvencesi olan Türk askerinin adadan gönderilmesi

kararlaştırılmıştır. Kıbrıs'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin düzenini Rumlar bozmamış olsaydı Türk askeri adaya gelmemiş olacaktı. Annan planından sonra benzer olayların yaşanmayacağını garantisi yoktur. Bu nedenle Türk askerinin Kıbrıs'ta bulunması Türkler için her zaman can yeleği olmuştur. Çünkü Rumlar Enosis'ten vazgeçmemiş sadece kılıfını değiştirmişlerdir.

Kıbrıslı Türklerin güvendiği tek dayanak Türkiye'nin garantörlüğü olmuştur, ancak planın uygulamaya geçmesiyle garantörlük hakkında son verilecektir. Bu durum Kıbrıs'ta Türk – Rum dengesini Rumlar lehine bozup; Denktaş'ın belirttiği gibi Annan Planı, Rumları memnun etmek ve batılı devletlerin Türkleri Kıbrıs'tan çıkartmak için bulmuş oldukları meşru görünümde yeni bir formül olup kabul edilmemesi gerekmektedir.

Rauf Denktaş'ın tüm çabalarına ve karşı çıkışlarına rağmen Kıbrıslı Türkler referandumda %65 oranında “evet” demiştir. Annan Planı çerçevesinde Türk tarafı planı kabul etmiştir.

Kıbrıslı Rumlar için en ciddi sorun Türk Ordusu'nun Kıbrıs'taki varlığı ve Türkiye'nin tehdidi olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti AB'ye üye olduğunda, Kıbrıs AB toprağı, Türk Ordusu da AB toprağını işgal etmiş bir işgalci olacaktır. Bu durumda Kıbrıs Sorunu, AB ile Türkiye arasında bir soruna dönüşmüş olacaktır. Türk Ordusu adadan uzaklaştırılıp Türkiye'nin adaya müdahalesi ve tehdidi ortadan kalktığında zengin ve güçlü olan Güney'deki Rumlar Kuzey'deki Türkleri asimile edebilecektir. Kıbrıslı Türkler tehdit unsuru oluşturmayan bir azınlık olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin içinde yaşayacaklardır.

5.3.4. Kıbrıs'ta Referandum (24 Nisan 2004)

Türk ve Rum tarafı Kıbrıs'ta 24 Nisan 2004 günü ayrı ayrı referanduma gitmiştir. KKTC'de halk Annan Planı'na %64.9 oyla “evet” demiş, ancak GKRY'de ise halk %74.8 oyla “hayır” demiştir. Annan Planı'nın geçerli olması için iki tarafta “evet” demeliydi, ancak Rumlar “hayır” dediği için yasal olarak Annan Belgesi geçersiz sayılıp uygulamaya konulamamıştır. Yılmaz'ın(2014, s.381) ifadesiyle, Kıbrıs'ta Rum ve Türk toplumları arasında ayrı ayrı oylamanın yapılması her iki milletin de *kendi kaderini tayin hakkı(self-determinasyon)* olduğunun göstergesidir.

Fırat'ın(2007, s.179) belirttiği durum itibariyle, Kıbrıs'ta çözümü ABD de istemiştir. Soğuk savaşın bitmesinden sonra tek kutuplu hale gelen dünyada 24 Nisan referandumu Kıbrıs için yeni bir başlangıç olmuştur. Rumların referandumu reddetmesi Rumları BM bünyesinde zora sokmuştur. Buna rağmen Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin lobi faaliyetleri etkili olmuş, KKTC'ye uygulanan izolasyon kaldırılmamıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş referandumda hayır denmesi için Türklere çağrıda bulunmuştur. Çünkü Annan Planı onaylanırsa Kıbrıs'ta on yıl içinde Türk varlığı ortadan kalkacaktır. Denktaş'ın "hayır" çağrısına rağmen Türkler referandumda "evet" demişlerdir.

Kıbrıs sorununun çözümü için yapılan çok sayıda görüşmeler Rumların "hayır" demesiyle boşa çıkmıştır. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu zaman Rumların düşüncesi hiç değişmemiş, Rumlar Türklerin adada hakkı olmadığını hep dile getirmişlerdir. Emek verilerek hazırlanan Annan Planı Rumların Türkleri dışlayan yaklaşımı sonucunda rafa kalkmıştır. Bununla birlikte GKRY, Kıbrıs'taki sorunu Yunanistan'ı da yanlarına alarak uluslararası platformlara taşımışlardır. Ancak lehine çok düzenlemeler yapıp Annan Planı'na olumsuz bakıp "hayır" diyenler yine Rumlar olmuş, GKRY Türklerle ortak bir devlet kurmak istemediklerini referandumda da göstermişlerdir.

Referandum sonrasında AB Lüksemburg'ta bir toplantı yapmış, yapılan toplantıda Kıbrıs'taki Türklere yönelik izolasyonun kaldırılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede Kuzey'e maddi olarak yardımda bulunulması belirtilmiştir.

AB Dış İlişkiler Konseyi aldığı karardan sonra Kuzey Kıbrıs'a yönelik mali ve ticari uygulamalardan oluşan yardım paketi oluşturulmuştur. Kuzey Kıbrıs üzerinde var olan izolasyon "*Doğrudan Ticaret Tüzüğü*" ve "*Mali Yardım Tüzüğü*" ile kaldırılacaktır. Kıbrıs'taki Türklere yardım paketi hazırlandığını öğrenen Rumlar bu paketleri durdurmak için her yolu denemişlerdir. Türkiye ve KKTC'nin itirazlarına rağmen iki tüzük birbirinden ayrılmış, Yunanistan ve GKRY'nin başlattıkları girişimle Konsey'in "*Doğrudan Ticaret Tüzüğü*" nı kabul etmesi AB ülkelerinin oy birliği ile kararlaştırılması şeklinde değiştirilmiştir.(Sandıklı-Akçadağ, 2011, s.6).

Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile AB'ye üye olması yasal olarak meşru değildir. Çünkü AB'ye üye edilen 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti yapılan İttifak ve Garanti Anlaşması ile Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı hiçbir birliğe ve topluluğa üye olup birleşemez denilmiş, belirtildiği gibi anlaşmaların devam ettiği söylenmiştir. Geline nokta itibarıyla hem Türkiye AB'ye üye değil hem de Annan Planı'na Rumlar "hayır" demiştir. Bu nedenlerden ötürü Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile AB'de bulunmaları uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan bir rapor hazırlayıp BM Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Kofi Annan, planın Rumlar tarafından reddedilmesinin Rumların çözüm istemediklerinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Annan referandum sonrasında Türklere yönelik izolasyonun kaldırılması gerektiğini belirtmiş, Kofi Annan hazırladığı raporda Kıbrıs'ta çözümün olmasını eşitliğin olmasına bağlamış ve planın başarısız olmasının sorumluluğunu Rumlara yüklemiştir. Kofi Annan'ın raporu Yunanistan ve GKRY'nin girişimleriyle Güvenlik Konseyi tarafından onaylanamamıştır.

5.3.5. Annan Planı'nın Sunduğu Değişiklikler

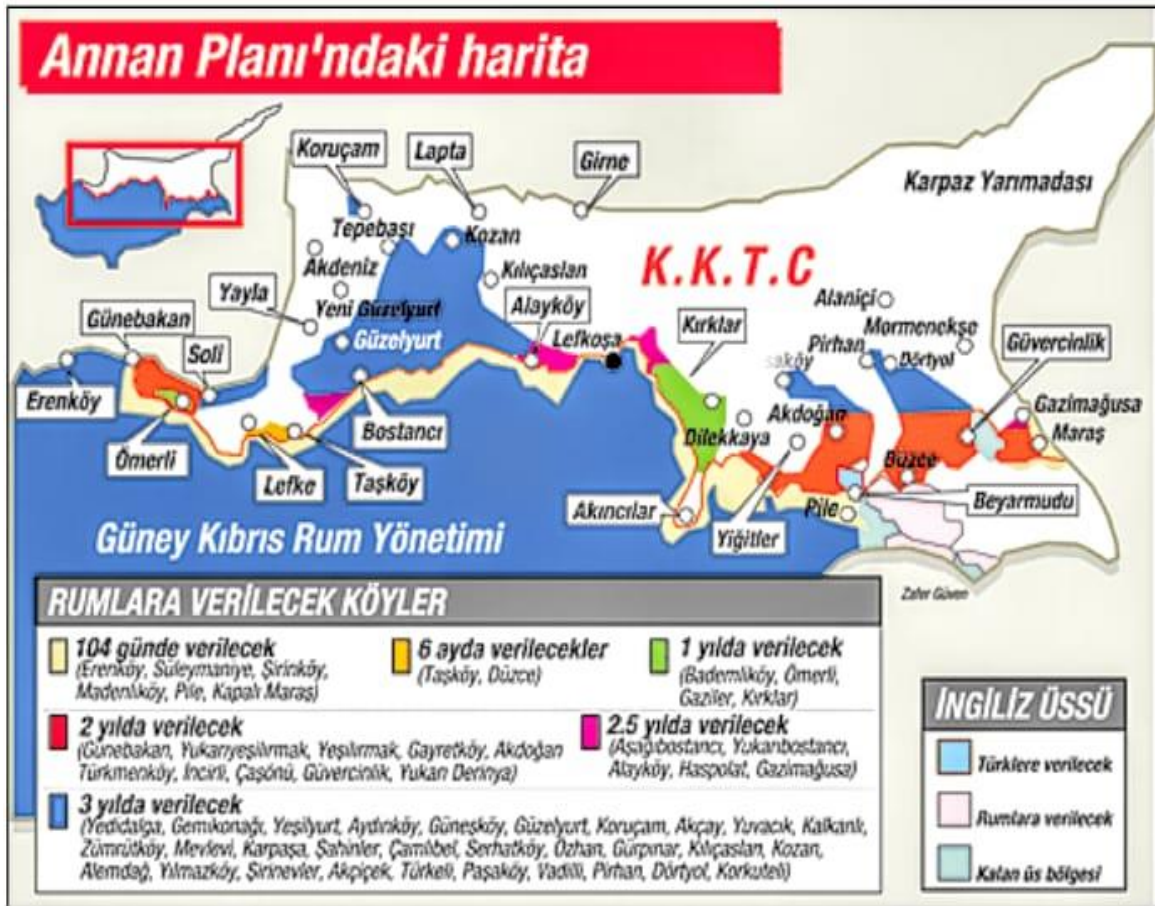
Rauf Denktaş'ın ifadesiyle Annan Planı uygulanırsa Kıbrıs'ta on yıl içinde Türk kimliği unutturulup soyut bir kimlik oluşturacak demiştir. Annan Planı ile Kıbrıs'taki Türkler ile Anadolu'daki Türkler arasında ilişkilerin kesilmesi için hem Rumlar hem de AB ekonomik, sosyal ve siyasi yönden adadaki Türkleri zor durumda bırakıp kendilerine mahkum edebilecek ve Türkler Kıbrıs'ta ikinci sınıf yurttaş haline gelecektir(Şimsir, s.293 ve 294).

Annan planına göre kurulacak *Bileşik Kıbrıs Cumhuriyeti*'nde Rum hegemonyası hâkim olacaktır. Yine Denktaş'ın ifadesiyle Kıbrıs'ta Türk kavramı unutturulacak ortaya asimile edilmiş milli benliğini kaybetmiş bir toplum çıkacaktır. Zaten Yunanistan ve GKRY'nin yıllarca Kıbrıs'ta yapmak istedikleri şey olan *Kıbrıs'ın Rum Adası Olduğu Düşüncesi* Avrupalı devletler tarafından da tescillenmiş hale gelecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1974 Barış Harekâtı için Kıbrıs'ta 500'e yakın şehit vermiştir.(Mütercimler, 2007, s.696). Madem her şey Rumların lehine olacaksa neden harekât yapıldı? Bu soru akıllarda sürekli yer edinecektir. Osmanlı Devleti'nin sıkça karşılaştığı bir durum olan *savaşta kazanıp masa başında kaybetme* deyimini Osmanlı'nın

halefi olan Türkiye Cumhuriyeti için de mi hâlâ devam edecektir? Türkiye uluslararası hukuka uygun davranarak adadaki Türklerin haklarını korumak için garantörlüğün gereğini yapmıştır.

Annan Planı'nın uygulanmasının bir başka olumsuz tarafı ise plan yürürlüğe girdiği zaman KKTC, GKRY'ye elinde bulundurduğu toprakların bir kısmını bırakacaktır. Bu durum ise adadaki Türkleri Rumlar ile eşit millet değil de azınlık statüsüne düşürebilecektir. Annan Planı'na göre Kıbrıs'ın İskenderun Körfezine bakan ucu olan *Karpaz Bölgesi*'nin bir kısmı Rumlara bırakılacaktır. Hali hazırda Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de kıta sahanlığı sorunu mevcuttur. Karpaz'ın Rumlara bırakılması Türkiye ile Rumlar arasında yine deniz alanlarının paylaşımı noktasında sorun teşkil edecektir.

Şekil 5.5. Annan Planı uygulansaydı KKTC'nin Rumlara vereceği toprakları gösteren harita

Rumlar Annan Planı ile Kıbrıs'ın stratejik noktalarını egemenliklerine almış olacaktır. Bu durum yakın zamanda Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması ve paylaşılması için içinden çıkılamayacak bir olayların fitilini ateşleyecektir. Çünkü günümüzde Kıbrıs'ın kuzeyi KKTC'nin elindedir. Eğer kuzeyde Rumların da olması MEB alanlarının paylaşımı noktasında zaten sıkıntılı olan durumu daha da karmaşık bir hale getirecektir.

Kıbrıs için düşünülen Annan Planı tarihte görülmemiş olayların ilkinin teşkil etmiştir. 1974 yılında Kıbrıs'ta Türk ile Rum – Yunan Savaşı yaşanmış ve savaşı Türkler kazanmıştır. Dünya savaş tarihine göre savaşı kazanan taraf kaybeden taraftan toprak ve tazminat istemektedir. Kıbrıs'a baktığımız zaman, savaşı kazanan Türkler ve toprak istenen taraf yine Türkler olmuştur. Kıbrıs'ta bir muharebe yapılmış olmasına rağmen bu savaş dikkate alınmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin de son dönemlerinde yaşadığı duruma benzer şekilde Kıbrıs'ta Türkler savaşı kazanmış olmasına rağmen büyük devletler araya girmiştir. Türkler, Annan Planı'nın kabul edilmesiyle mağlup olmuş gibi anlaşma yapmış olacaktır. Rumların referandumda *hayır* demesi Türkler için ***şer içinden çıkan bir hayır*** görüntüsünü ortaya çıkarmıştır.

Yunanistan-GKRY-İsrail-Mısır-Lübnan yaptıkları anlaşmalarda Türkiye'yi dışarı da tutarak paylaşımda bulunmuşlardır. Kıbrıs'ın kuzeyinde Rumların da elinde bir bölgenin bulunması Akdeniz'de Türkiye için bir güvenlik sorunu da yaratabilecektir. Kıbrıs Türkiye'ye çok yakın bir mesafede olmasından dolayı Karpaz bölgesine hâkim olan Rumlar, Yunanistan'ın yönlendirmesiyle bu bölgeyi silahlandırsaydı Türkiye için Doğu Akdeniz'de başka bir sorun daha patlak vermiş olacaktı.

SONUÇ

Kıbrıs'ın kaderi 1571'de Osmanlı'nın adayı fethetmesiyle başlamış daha sonra ada 1878'de İngiltere himayesine girmesiyle devam etmiştir. Kıbrıs'ta Rumlar Kıbrıs'ın Girit adası gibi Yunanistan'a bağlanması için faaliyetlerde bulunmuşlardır. İngiltere Kıbrıs kolonisinde ayrılıkçı hareketleri dönem dönem bastırmasına rağmen hâkimiyetini kaybetmeye başlamıştır. Rumların başlattıkları isyanlar büyüyerek Türklere karşı da şiddet eylemlerine başlamıştır. Rumların asıl niyeti, Girit örneğindeki gibi Türkleri uluslararası baskılarla aşama aşama hem yönetimden hem de adadan uzaklaştırarak kendi ellerinde olan Kıbrıs yönetiminin alacağı kararla adayı Yunanistan'a katmak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda Başpiskopos Makarios adada *plebisit* yaptırmıştır. Nihayetinde 1959-1960 yılların gelindiğinde Londra ve Zürih Anlaşmaları çevresinde adada bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

Garanti ve İttifak Anlaşmalarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin garantörleri İngiltere, Yunanistan ve Türkiye olmuştur. Böylelikle adanın güvenliği ve bağımsızlığı garanti altına alınmıştır. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Makarios ve Rumlar Enosis düşüncesinden vazgeçmemişlerdir. Enosis doğrultusunda faaliyetlerine devam edip Türkleri yönetimden ve devletin varlığının olduğu her kurumdan dışlamaya başlamışlardır. Kıbrıs'ta durum bu noktaya geldiğinde garantör devletlerin zaten ne yapacakları önceden maddeler olarak Garanti ve İttifak Anlaşmalarında tek tek belirtilmiştir.

Kıbrıs'ta 15 Temmuz da EOKA-B Nikos Sampson öncülüğünde Makarios'a darbe yapmış, ayrıca Kıbrıs'ta Türklere yönelik öldürmelerin ve dışlamaların durmadan devam etmesi üzerine garantör devletlerden olan Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahale için İngiltere ile konuşmuştur. Ancak İngiltere askeri harekâta sıcak bakmamış, bunun üzerine uluslararası anlaşmadan kaynaklanan meşru haklarını kullanan Türkiye, Kıbrıs'a 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya askeri harekât düzenlemiştir.

Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı iki aşamalı olarak düzenlenmiştir. İlk harekâta Türkiye haklı bulunmuş ve ateşkes çağrısında bulunulmuştur. Ancak barış görüşmeleri için toplanan Birinci ve İkinci Cenevre Konferansı'ndan sonuç alınamayınca 14 Ağustos 1974 günü ikinci harekâta geçilmiştir. Türkiye'nin ikinci harekâta başlaması

geniş bir yankı uyandırmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı için ilk önce haklı görülen Türkiye ikinci harekâtla birlikte işgalcilikle suçlanmıştır. Ancak açık olan bir şey vardır ki: Türkiye, hukuken Kıbrıs'ta bozulan düzeni tekrar teşkil edecek olan garantör devletlerden birisidir.

Yunanistan 1967 yılında yönetimi eline alan darbeci albayların Kıbrıs'taki 15 Temmuz darbesini yaptıkları için, İngiltere ise adanın kendisi ile doğrudan bağlantısı kesildiğinden dolayı garantörlüğünü kullanmamıştır. Diğer taraftan Yunanistan Kıbrıs'ta düzeni tekrar kurmak için bir girişimi olmamakla birlikte eğer Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahale ederse Türkiye'ye savaş açacaktır. Nitekim Garanti Anlaşması garantör devletlere münhasır olarak da müdahale hakkı tanımıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı Sonucunda:

1. Kıbrıs'ta Türklere uygulanan baskılar bertaraf edilmiştir.
2. Rumların Enosis istekleri son bulmuştur.
3. Türkiye meşru ve uluslararası hukuka uygun bir şekilde hareket etmiştir. Garanti ve İttifak Anlaşmaları'nın kendisine verdiği hakları kullanmıştır.
4. Yeni bir devlet olan KKTC kurulmuş, ancak siyasi baskılar ve izalosyonlar nedeniyle tanınmamıştır.
5. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türkiye'nin askeri kaybı 500 civarındadır. Rumların askeri kaybı ise 4000'in üzerindedir. (Mütercimler, 2007, s.696).
6. Annan Planı Rumların hayır oyuyla hayata geçirilememiştir GKRY Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile AB'ye üye olmuştur. ABD ise Kıbrıs'ta sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıdığını açıklamıştır.
7. Türkiye – Yunanistan arasında kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, hava sahası, Ege'de meçhul kayalıklar sorunu hâlâ çözülememiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı Türkiye'ye askeri anlamda çok şey öğretmiştir. Türk ordusu Kurtuluş Savaşı'ndan sonra aktif olarak savaşa katılmamış sadece Kore Savaşı'na birlik göndermiştir. Uzun zamandır savaşımayan Türk ordusu Kıbrıs'ta kendisini göstermiş, ancak savaş durumunda istihbaratın ve koordinasyonun ne kadar önemli olduğu 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda anlaşılmıştır. İstihbaratın ve koordinasyonun eksik olması sonucunda Türk Hava Kuvvetleri'nin uçakları Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait TCG

Kocatepe’yi yanlışlıkla batırmışlardır. Savaş uçaklarının taarruz yaptıkları diğer Türk gemileri olan TCG Adatepe, TCG Tınaztepe, TCG Fevzi Çakmak da batmaktan sonra kurtulmuşlardır. Kocatepe faciasının ardından hava, kara ve deniz birliklerinin koordinasyonunun önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Aynı zamanda Türkiye’nin yürüttüğü harekât hava, kara ve deniz unsurlarının kullanılması noktasında başarılı olan çıkarma askeri literatürde örneği az sayıdadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı Türkiye’ye bir şey daha göstermiş, Türkiye’nin sözde müttefiki ve stratejik ortağı ABD izinsiz harekât yapıldığı için Türkiye’ye dört yıl silah ve ekonomik ambargo uygulamıştır. Uluslararası hukuk anlamında Türkiye’nin herhangi bir yerden izin almasına gerek olmamış, çünkü Garanti ve İttifak Anlaşmaları zaten harekâta olanak tanımıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı açıkça göstermiştir ki Türkiye’nin milli savunma sanayisine ihtiyacı vardır. Bu doğrultuda ambargo nedeniyle Türkiye’nin yaşadığı silah sıkıntısı bir milat olmuştur. Türkiye kendi silahlarını, iletişim cihazlarını ve mühimmatlarını üretmesi gerekmektedir. Askeri anlamda dışa bağlı olmak Türkiye için kabul edilemeyecek bir şey olup, bu sıkıntı “**Tam Bağımsızlık**” düşüncesini de engellemektedir.

Yaşanılan sıkıntılar Türkiye’de ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için *Aselsan, Roketsan, Havelsan* gibi yerli girişimleri başlatılmıştır. Geline nokta itibarıyla Türkiye dışarıya bağımlı olmadan kendi piyade tüfeğini, silahlı insansız hava aracını(**SİHA**) ve tankını yapabilecek altyapıya ulaşmıştır. Türkiye’nin askeri ihtiyaçlar için kendine yetmesi bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye’nin yürüttüğü **MİL-GEM Projesi** de *tam bağımsızlık* için elzem öneme sahiptir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan bir Türkiye’nin kendi uçak gemisini ve kendi askeri gemilerini üretmesi Türkiye’ye büyük avantaj sağlayacaktır.

Türkiye, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ta hakkını savunmak için sürekli alanda olmalı, alan hâkimiyetini güçlendirmek için de Türkiye’nin milli askeri donanımlarla daha büyük bir deniz kuvvetine ihtiyacı vardır. Türkiye’yi hem Ege de hem de Akdeniz’de yalnız bırakarak sıkıştırmak isteyenler devletler Türkiye’nin havadaki, karadaki ve denizdeki caydırıcı gücünü görüp geri çekileceklerdir.

Kıbrıs stratejik açıdan her dönemde önemli bir yer tutmuş, Kıbrıs'ın konumu nedeniyle Doğu Akdeniz'de ve bölgede egemenlik kurmak isteyen her devlet Kıbrıs'a hâkim olmak istemiştir. İngiltere Kıbrıs'ı türlü oyunlarla Osmanlı'nın elinden koparmış, 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu zaman bile adadaki varlığını devam ettirmek için adada *Dikelya* ve *Ağrotur* üslerinin kendisinin olduğunun tanınmasını istemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulacağı zamanda İngiltere'nin istediği gibi askeri üslerde hâkimiyeti tanınmıştır.

Kıbrıs, Ortadoğu'dan ve İber yarımadasından gelen enerji nakli noktasında da önemli bir konumdadır. Bu nedenledir ki normalde Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Anlaşması'da Kıbrıs için Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı hiçbir birliğe üye olamayacağı kararlaştırılmışken 2004 yılında GKRY *Kıbrıs Cumhuriyeti* adıyla AB'ye üye yapılmıştır.

2000'li yılların başından itibaren de GKRY komşu devletlerle deniz alanları sınırlandırma anlaşması yapmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesiyle Kıbrıs'ın var olan önemi daha da artmıştır. Türkiye – KKTC ve Yunanistan – GKRY arasında zaten Kıbrıs adası için gergin olan durum Doğu Akdeniz'deki doğalgazın paylaşılması noktasında gerginliği artıracak bir hâl almıştır. Çünkü BMDHS'ye göre münhasır ekonomik bölgelerin paylaşılması için karşılıklı anlaşmaların yapılıp bu bölgelerin ilan edilmesi gerekmektedir.

Lübnan – Mısır – İsrail – GKRY – Yunanistan arasında bir deniz sınırlama yapılmış olup Türkiye – Libya arasında da başka bir deniz sınırlama anlaşması yapılmıştır. Mevcut olan bu durumda sınırlandırılan bölgeler birbiriyle çatışmaktadır. Bu sorunun çözümü için BM uluslararası sözleşmesi vardır. Sözleşmeye göre sınırlandırmalar yapılacakken her devletin hakkı göz önüne alınacak ve objektif kriterler etrafında çözüm gerçekleşecektir. Ancak Türkiye'nin aleyhine yapılan anlaşmada hakça paylaşım göz önüne alınmamış, diğer taraf devletlerinin yaptığı anlaşmaya göre Türkiye Ege Denizi'nden geçerek Akdeniz'e ulaşması Yunanistan'ın iznine bırakılmıştır.

“Seville Haritası”na göre Türkiye'ye hem Ege de hem de Akdeniz'de objektif ve hakça paylaşım çerçevesine göre yok denecek kadar az bir deniz alanı bırakılmıştır.

Seville Haritası'na bakıldığı zaman Türkiye'nin hakkı olan deniz alanlarını Yunanistan ve GKRY'nin arasında paylaşıldığı görülmektedir. Türkiye de doğal olarak kendi hakkı olan deniz alanlarına sahip çıkmak için bölgede etkinliğini artırmaktadır.

Son olarak BM Genel Sekreteri Kofi Annan Kıbrıs sorununun çözümü için bir plan hazırlamıştır. Annan Planı Türklere ve Rumlara ayrı ayrı referandumla sunulmuş, Türkler planı kabul ederken Rumlar ise planı reddetmiş, bu nedenle Kıbrıs adası birleşmemiştir. Rauf Denktaş, Annan Planı'na KKTC'nin topraklarını Rumlara vereceği, Türkleri asimile edeceği ve bu planın çözüm olamayacağı için karşı çıkmış, Denktaş'ın karşı çıkmasına rağmen Türkler planı kabul etmişlerdir.

Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasını istemeyen devletler ya da birlikler her zaman bir engel çıkarmışlardır. Türkiye ne zaman bir alanda gelişip ilerlemek için atılım yaparsa art niyetli güçler **“Kürt Sorunu”, “Kıbrıs Sorunu”** ve **“Ermeni Sorunu”** diyerek bölgesel ve uluslararası alanda Türkiye'ye engel olmak istemiştir. Geçmişte olduğu gibi gelecek yıllarda da bu sorunlar ısıtılıp tekrar tekrar ortaya konulacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti artık kendi gücünü bilerek sorunları çözmek için sabırlı olup, geri adım atmamaktadır.

Türkiye, Ortadoğu coğrafyası için önemli ve güçlü bir ülke haline gelmektedir. Kan ve gözyaşının hâkim olduğu Ortadoğu'ya huzurun gelmesi için bölgedeki güçler öncelikle kendi içlerinde konsensusü sağlamalıdır. Gerek Türkiye gerek İran bölgede güçlü bir hâkimiyet alanı oluşturduğu zaman Ortadoğu dışından gelecek yönlendirmeler bertaraf edebilecektir. Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada istikrarsızlık hâkim olursa bu durum Türkiye'yi doğrudan etkileyeceği açıktır.

Denizler Türkiye için hem vazgeçilmez hem de gelişip ilerlemek için bir nimettir. Bölgesel bir güç olunması noktasında Türkiye, selefi olan Osmanlı Devleti'nin **denizlere hâkim olan cihana hâkim olur** düşüncesini devam ettirerek özellikle Adeniz de varlığını alan hâkimiyetiyle güçlendirmektedir.

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün belirttiği gibi: *“En güzel coğrafi vaziyette ve üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye; endüstrisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten istifade etmeyi bilmeliyiz.*

Denizciliği; Türk'ün milli ölküsü olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız” şeklinde amaçlarına ulaşmak için Türkiye var gücüyle çalışmaya devam etmektedir.

Türkiye, hem Ortadoğu'daki hem de Doğu Akdeniz'deki komşularıyla uluslararası hukuk çerçevesinde dostane ilişkiler kurmalıdır. Ancak kurulacak dostane ilişkiler açısından Türkiye'nin hakkından feragat edeceği anlamına gelmemektedir. Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesi Doğu Akdeniz'deki dengeler için önemlidir. Bu konu hakkında TBMM bünyesinde partilerüstü bakılarak konsensus(fikir birliği) sağlanması gerekliydi. Ancak konsensus sağlanması için hem partiler hem de siyasi partilerin seçmenleri konu hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Fikir birliği sağlanması gereken bir konuda siyaset yapılırsa bu Türkiye'nin aleyhine bir durum gelişmiş olacaktır. Çünkü uluslararası konjonktürde bir devletin düşüncesi tek ses olarak çıkarsa sorunu çözme ihtimali de o oranda artacaktır. Eğer Türkiye'de ortak çıkarlar doğrultusunda çok seslilik hâkim olursa Türkiye'nin karşı tarafa vermek istediği mesajın ve kararlılığının etkisi azalacaktır.

Türkiye Ortadoğu'da ve Doğu Akdeniz'de bölgesel bir güç olacaksa ülke içinde konsensusu sağlamalı, atacağı adımları uluslararası hukuka uygun olarak kararlılıkla atmalıdır. Türkiye, ABD Başkanı Donald Trump'ın ekonomik yaptırım tehditlerine karşı tek vücut olmuş ve tek bir şey söylemiştir: *“Tam Bağımsızlık”*. Bu durum ders alınacak bir nitelikte bir yaklaşımdır. Trump'ın tehditlerine karşı her Türk vatandaşının aynı tepkiyi vermesi toplum içindeki konsensusu pekiştirmiştir. Trump'a verilen tepki gibi Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda her alanda halk birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Dünyaya baktığımız zaman küresel güç olan ve daha da güçlenmek isteyen devletler stratejik planlarını en az yüz yıllık yapmaktadırlar. Yapılan planların uzun süreli olmasının nedeni gelecek kuşaklarını düşünmeleridir. Türk siyasetçiler bilerek ya da bilmeyerek planları uzun soluklu yapamamaktadırlar.

Osmanlı Devleti'ndeki Sadrazam Mahmut Şevket Paşa 1913 yılında: *“Kuveyt ve Katar gibi çölden ibaret iki kaza yüzünden İngiltere ile ihtilaf çıkaramayız. Bu ehemmiyetsiz topraklardan ne gibi faydamız olabilir? Kuveyt ve Katar'ı İngiltere'ye bırakmaya ve zengin Irak vilayetimizle uğraşmaya karar verdim”* demiştir. Mahmut

Şevket Paşa'nın açıklamalarına baktığımız zaman talihsiz tespitlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Katar ve Kuveyt günümüzde zengin bir petrol kaynaklarına sahiptir ve bu bölgeler Türkiye'nin elinde olması durumunda Türkiye'ye fazlasıyla yetecektir. Mahmut Şevket Paşa'nın kişisel açıklamalarını bir tarafa koyduktan sonra konuşulması gereken öncelikli olarak yöneticilerin vizyonu meselesidir. Ülkeyi geliştirecek olan düşünce ise ufku geniş ve vizyonlu olan yönetici kadrosunun atacağı adımlardır. Katar ve Kuveyt'e günübürlük politikalar ile değil de gelecek nesillere miras bırakılacak toprak olarak bakılsaydı başta ekonomik olmak üzere günümüzde hep çok fırsat kapısı açılacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan tek parti yönetiminden sonra 1950 yılında yönetme yekisine Demokrat Parti sahip olmuştur. 1953 yılına gelindiğinde Kıbrıs'ta Rumların Türklere karşı baskıları artmış, dönemin DP'nin Dışişleri Bakanı olan Fuad Köprülü yaptığı açıklamada: ***“Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur”*** diyerek talihsiz bir açıklama yapmıştır.

Osmanlı'nın son döneminde görülen öngörülü olmayan ve sığ düşünen yönetici vizyonunun Türkiye Cumhuriyeti'nde de maalesef Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ölümünden sonra devam ettiği görülmektedir. Oysa Kurtuluş Savaşı yıllarında *“Misakı Milli”* belirlenmiştir. Bu doğrultuda harita çizilmiş olup Misakı Milli'den bazı tavizler verilmek zorunda bırakılmış olursa da vazgeçilmemiştir. Mustafa Kemal'in Hatay'ın anavatana katılması için: *“Hatay kırk yıldır Türk yurdudur. Hatay düşman elinde kalamaz. Hatay benim şahsi meselemdir, dikkate alınmalıdır”* sözleriyle Osmanlı'nın egemenlik sürdüğü yerlerden kolay bir şekilde vazgeçilmeyeceğini belirtmiştir.

Türk siyasetinde Fuat Köprülü'nün bizim Kıbrıs sorununuz yok demesi Akdeniz'de Türkiye'ye olumsuz yansımıştır. Bu söylemler Türkiye'nin ufkunu daraltıp gelecek nesilleri zor durumda bırakacak türden olmuş, ancak Türkiye'nin Kıbrıs sorununa bakışı ilerleyen yıllarda gelişmiş ve değişmiştir. Artık Türkiye Kıbrıs'ı kendisinin milli davası olarak görmüş ve dış politikada yapılan yanlışları dönülmüştür.

Türkiye, Kıbrıs'taki olaylara tepki göstermeseydi hem Kıbrıslı Türkler yok olacak hem de günümüzde konuşulan Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz alanlarındaki hakkından sınırlı şekilde bahsedilecekti. Türkiye, Kıbrıs'ın Rumlaştırılmasına itiraz

etmemiş olsaydı, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi çok cüzi miktarda kalacak ve Kıbrıs'ta Türklerin kurduğu KKTC diye de egemen bir devlet olmayacaktı. Son gelinen durum itibarıyla de günümüzdeki deniz alanlarının paylaşımı noktasında Türkiye'nin elini zayıflatılacaktı. Fakat Türkiye Hükümetleri Kıbrıs politikasında yaptıkları yanlışları düzeltilmiştir. 1974 yılına gelindiğinde uluslararası hukuka uygun olarak yapılan Barış Harekâtı adada Türk varlığının korunmasını sağlamıştır.

Kıbrıs'ta küresel çapta senaryolar yazılıp oynanmaktadır. Türkiye "**Mavi Vatan**"ının istikbalini düşünmeye başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye artık Kıbrıs'ı sıradan bir sorun olarak görmemektedir. Son dönemlerde Türkiye'de sıkça söz edilen "**Kıbrıs Girit Olmasın**" ikazları Girit'in çeşitli hilelerle Yunanistan'a katıldığı gibi Kıbrıs'ın da Enosis doğrultusunda kaybedilmemesi için yapılmaktadır.

Altını özenle çizerek söylemek gereklidir ki: Türkiye, KKTC'nin kendisi için Doğu Akdeniz'de **SERHAT BEKÇİSİ** olduğunu kavramıştır. Bu nedenle artık Kıbrıs'a gereken ilgi ve özen gösterilmeye başlanmıştır.

Kıbrıs sorunu 1974'ten itibaren hep sıcak tutulan bir konu olmuştur. Kıbrıs sorunu görünen odur ki daha uzun yıllar daha gündemi meşgul edecektir. Kıbrıs sorununun yanında Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının da bulunmasıyla başka bir ihtilaflı konu daha gün yüzüne çıkmıştır. Zaten var olan Kıbrıs meselesinin yanında bir de Akdeniz'deki deniz alanlarının paylaşımı noktasında başta Türkiye ve Yunanistan - GKRY arasındaki anlaşmazlık dallanıp budaklanmıştır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'de olması nedeniyle Türkiye Avrupa ile Kıbrıs nedeniyle sıkıntılar yaşamaktadır. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında zaman hem Kıbrıs hem de Doğu Akdeniz'deki sorunları **AB bünyesinde değil BM bünyesinde** çözülmesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz'de yaşanacak gerginliğin BM dışında başka bir yerde çözülmesi kalıcı barışı getirmeyecektir. Doğu Akdeniz'den çıkarılacak hidrokarbon kaynaklarının Avrupa pazarına taşınacağından dolayı AB anlaşmazlığa Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi tarafından bakmaktadır. Hatta AB son yaptığı toplantılarında Türkiye'nin GKRY'nin deniz alanlarını ihlale devam etmesi durumunda Türkiye'ye yaptırım uygulanacağı tehdidinde dahi bulunmuştur.

Kıbrıs sorununun AB’de çözülmesi tarafsızlığı bozacaktır. BM’nin ilgili kurulları ve organları anlaşmazlık yaşayan devletler arasında çözüm bulmak için sözleşmeler düzenlenmiştir. BM’de çözülmesi gereken Kıbrıs ve deniz alanlarının nasıl paylaşılacağı konularında *devletlerin eşitliği prensibi* dikkate alınacaktır. BM’nin *beş daimi üyesi* (ABD, Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere) ve iki yılda bir değişen on geçici üyesi uluslararası çözümlere zaman zaman gölge düşürse bile kararın BM’de alınması daha sağlıklı olacaktır.

Dünya barışının sağlanması ve ülkelere tabi olan milletlerin huzurlu bir şekilde yaşamaları için BM nezaretinde ortak çözümlerin bulunması gerekmektedir. Uluslararası konularda anlaşmazlıkta taraf olan bir devleti dışarıda bırakarak yapılan anlaşmalar geçerli çözüm yolu olmayacaktır. 21.yüzyılda anlaşmazlık yaşayan devletler çağın gereklerini yerine getirerek kazan-kazan ilişkisi çerçevesinde barışçıl bir şekilde orta noktayı bulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AĞAOĞULLARI, M. Ali. (2013). *Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AN, A. (2007). *Kıbrıslı Türklerin Siyasal Tarihi*. Lefkoşa: Ahmet An.
- ANDERSON, B.(2015). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*.(İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- ARMAOĞLU, F. (2000) *Kıbrıs Meselesi 1954 – 1959 Türk Hükümetinin Davranışları*. Ankara: Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları .
- ARMAOĞLU, F.(2007). 19. *Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789–1914)*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- ARMAOĞLU, F.(2009). 20. *Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914– 1995)*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- ATUN, A. (2010). *Kıbrıs Müzakereleri ve Kıbrıs' ta Son Gelişmeler*. Near East University and SAMTAY Foundation.
- BAKAN, S. (2019). *İktisadi Düşünceler ve Devlet*. İstanbul: Bilsam Yayınları.
- BAKAN, S., KARADAĞ, A. KÜÇÜK, A. (Ed.) (2005). *Türkiye 'de Siyasal Hayat C. 1 ve 2* Bursa: Alfa Aktüel.
- BAŞBUĞ, İ. (2016). *Unutulan Ada Kıbrıs*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- BAYÜLKEN, Ü. H.(2001). *Crprus Question And The United Nations*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- CAN, Ş.(2014). *Kurtarılmış Ada Kıbrıs*. Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- ÇAHA, Ö.- ŞAHİN, B.(2013). *Dünyada ve Türkiyede Siyasal İdeolojiler*. Ankara: Orion Kitapevi
- DEĞER, M. Emin. (2010). *Oltadaki Balık Türkiye*. İstanbul: Kilit Yayınevi.

- DENKTAŞ, R. (2004) *Bayrak Yere Düşürülmez*. İstanbul: İleri Yayınları.
- FANON, F. (2013). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Ş. Süer, Çev.) İstanbul: Versus.
- FUKUYAMA, F. (2016). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*.(Z. Dicleli, Çev.) İstanbul: Profil Kitap.
- GÜRCAN, A. İhsan (2013). *Kıbrıs Barış Harekatı ve Ötesi*. İstanbul: Kartaş Yayınevi.
- GÜVEN, D. (2012). *6-7 Eylül Olayları*. İstanbul: İletişim Yayınları..
- HASGÜLER, M. (2004). *Coğrafyasına Teslim Olan Ada Kıbrıs*. İstanbul: Anka Yayınları.
- HASGÜLER, M. (2002) *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2016). *Küresel Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2012). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2018). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. Ankara: BB101 Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2018). *Siyaseti İdeolojiler*. Ankara: BB101 Yayınları.
- İSMAİL, S. (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- KARLUK, R. (2014). *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi ve Kurumları*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- KARPAT, K. (2012). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- KAYNAK. M. – GÜRSES, E.(2005). *Büyük Ortadoğu Projesi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- KESER, U. (2006). *Türk Mukavemet Teşkilatı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KESER, U. (2019). *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde İletişim 1955-1974*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- KESER, U. (2013). *Dünden Bugüne Kıbrıs 1913 -2013*. Ankara: Berikan Yayınları.

- KESER, U. (2010). *Kıbrısta Türk - Yunan Fırtınası 1940-1950 / 1960-1970*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KIZILYÜREK, N. (2016). *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- KIZILYÜREK, N.(2008). *Rauf Denktaş ve Kıbrıs Türk Milliyetçiliği. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, İstanbul: İletişim Yayınları*.
- MACHIAVELLİ, N. (2014). *Hükümdar*. İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- MİLAS, H.(2008). *Milli Türk Kimliği Ve Öteki(Yunan). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İstanbul: İletişim Yayınları*.
- MÜTERCİMLER, E. (2007). *Satılık Ada Kıbrıs*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- ORAN, B.(Ed.) (2001), *Türk Dış Politikası(Cilt 1 ve 2)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ORTAYLI, İ. (2016). *Cumhuriyet’in İlk Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ORTAYLI, İ. (2016). *Türkiye’nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÖYMEN, O. (2012). *Uçurumun Kenarında Dış Politika*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- PAZARCI, H. (2017). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- PAPUÇÇULAR, H.(2019). *Türkiye ve Oniki Ada*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- RAYNER, J.(1987). *Ezilmiş Çiçekler(Crushed Flowers)*.(S.Ülman Çev.), İstanbul: Kuzey Kıbrıs Tanıtma Vakfı Yayını.
- ÖZAKMAN, T. (2012). *Şu Çılgın Türkler Kıbrıs*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ÖZARSLAN, B. Bumin (2007). *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- POLAT, S. (2019). *Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- SMİTH, ANTHONY D. (2013). *Milliyetçilik*. (Ü. Hüsrev Yolsal, Çev.), Ankara: Atıf Yayınları.
- TARAKÇI, M. (2010). *Kıbrıs Barış Harekâtı*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- TUNCER, H. (2012). *Kıbrıs Sarmalı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

TZU, S.(2018). *Savaş Sanatı*. (P. Otkan, G. Fidan, Çev.), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

YAYCI, C. (2019). *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*. İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Makaleler:

ACAR, I. – YILMAZ, M.(2018). *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu. 3-6 Ekim 2018, Ankara, s. 597-607.*

AKARÇAY, P.- AK, G.(2018). *Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoekonomik Önem Ve Gelişmeler. Tarihi Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, s. 140-157.*

AKMAN, H.(2012). *Kıbrıs Cumhuriyeti İlanından Johnson Mektubuna, Kıbrıs Sorunu (1960-1964). Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı 22, s.68-98.*

ARIK, U. (2011). *Kıbrıs Krizi. Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt(2) 3-21.*

BAKAN, S. (2005). *21. Asrın Eşiğinde Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri. Türkiye’de Siyasal Hayat C. 2. Bursa: Alfa Aktüel.*

BALIK, İ. (2018). *Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları. Kent Akademisi, Cilt 11, Sayı 1, s. 86-98.*

BALIKÇIOĞLU, E. (2016). *Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956–1959). Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt(1), 30-61.*

BAYILLIOĞLU, U.(2012). *Bazı Yunan Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs Sorununa İlişkin Düşünceler. Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, s.43-67.*

ÇAKMAK, Z.(2008). *Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938). A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 36, Erzurum, s.201-223.*

- CENGİZ, H. A.(2018). *Halepa Fermanı Ve Sonrası Girit'te Yapılan Düzenlemeler. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 16, s. 74-89.*
- ERDOĞAN, H.(2016). *Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri. Akademik Hassasiyetler, s.135-161.*
- ERTUĞRUL, Ü.E.(2017). *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt(13), Sayı 1, s.41-71.*
- FIRAT, M. M.(2007). *24 Nisan 2004 Kıbrıs Referandumunun Ardından. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt 59, Sayı 2 s.179 -187.*
- GÜLEN, A.(2012). *İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı50, s. 389-428.*
- GÜNDÜZLER, U. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararlarının Mülkiyet Sorunu Bakımından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukukuna Etkileri. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt(15), s. 23-58.*
- GÜNEŞ, Ş. A. (2007). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56 Sayı 2, s.1-37.*
- KAYA, Y. – YETER, B.(2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 20, Sayı: 2, s. 215-229.*
- KESER, U. (2006). *2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt(13), s. 173-188.*
- KESER, U. – AK, G.(2018). *Kıbrıs Sorunu ve Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz'de Yapılması Gerekenler. Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi, I/2, s. 95-107.*

- KODAL, T. (2013). *Kıbrıs Sorununun Çözümü Konusunda Bilinmeyen Bir Kaynak: Prof. Dr. Nihat Erim'in Başbakan Adnan Menderes'e Sunmuş Olduğu Rapor. Belgi Dergisi, Cilt(6), s 771-801.*
- ORHUN, Fatma Ç.(2017). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri. Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl 2, Sayı/No. 2, s.36-54.*
- ÖZTÜRK, Y.(2017). *Uluslararası Hukukta Devletlerin Egemen Eşitliği Kavramının Jus Cogens Niteliği. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLII, 2017/1, S. 37-53.*
- SANDIKLI, A. ve AKÇADAĞ E. (2011). *Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri. Bilge Strateji Dergisi, Cilt(2), Sayı 4, s.1-17.*
- SAVRUN, E.(2013). *Kıbrıs'ta Yunan Cunta Darbesine Karşı Türk Barış Harekâtı'nın Belgelerle Kısa Tarihi. Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, s. 258-273.*
- SERBEST ,M.Bürkan.(2018). *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 2, Sayı 2, s. 127-136.*
- ŞAHİN, İ. (2016). *İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878). Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 7, s.149-176.*
- ŞAHİN, İ. - TOPBAŞ, S. P.(2015). *Kamuoyu ve Dış Politika Bağlamında Peyami Safa'nın Yazılarında Kıbrıs Meselesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, s.389-412.*
- ŞİMŞİR, N. B. (2010).*Kıbrıs, Kıbrıs!. Mülkiye Dergisi, Cilt (28), Sayı 242, s.291-340.*
- TAN, Ö.(2016). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs Sorunu. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi,Cilt 5, Sayı 10, s.40-47.*
- YAKA, Ö.(2011). *Memleket Siyaset Yönetim. Cilt.6, Sayı 16, 2011/16, s.71-115.*

YALÇIN, E.(2017). *Yunanların Bitmeyen İdeali: “Megali İdea”*. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, s.33-48.

YILMAZ, H.(2017). *Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Sonuçları*. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, s.87-98.

YILMAZ,R.(2014). *Kıbrıs Kara Sınır Kapılarının Açılışının Toplumsal Müzakerelere Etkisi ve KKTC’de Devletleşme Olgusu (2003-2013)*. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, s.369-392.

YÜCEL, S.(2009). *Ege’de Bitmeyen Sorunun Bir unsuru Olarak Türk Ve Yunan Karasuları Ve Ulusal Hava Sahaları*. Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Dergisi, s.83-102.

YÜKSEL, D. Y.(2009). *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi*. Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, VIII/18-19, Bahar-Güz, s.161-184.

Belgesel:

Mehmet Ali Birand, *Kıbrıs’ın 50 Yılı Belgeseli*, 1999.

Mehmet Ali Birand, *Demirkırat Belgeseli*, 1991.

Elektronik Kaynaklar:

<https://tr.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: 24.10.2019.

<http://www.mfa.gov.tr/kibris> Erişim Tarihi: 25.10.2019.

<https://ab.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.11.2019.

<http://www.tpao.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.08.2019.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. *Annan Planı Sonrası*. Erişim Tarih: 13.09.2019.

Mektup:

JONHNSON, L. *Lydon B. Johnson* ‘un İsmet İnönü’ye Mektubu. 5 Haziran 1964 .

İNÖNÜ, İ . *T.C. Başbakanı İsmet İnönü'nün ABD Başkanı Lydon B. Johnson'a Cevabı*. 13 Haziran 1964.

Antlaşmalar:

Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesi (3 Eylül 1953)

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (10 Aralık 1982).

Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri (12 Ağustos 1949).

Garanti Antlaşması (11 Şubat 1959).

İttifak Antlaşması (Şubat 1959).

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temelini Oluşturan Antlaşma (Şubat 1959)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası(1985)

Londra Antlaşması (12 Şubat 1959).

Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923).

Zürih Antlaşması (6 – 11 Şubat 1959).

EKLER

EK 1.

GARANTİ ANTLAŞMASI (Zürih,11 Şubat 1959)

Anlaşma Metni:

Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraftan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, anayasanın esas maddeleri ile kurulan ve düzenlenen Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve devamının kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak.

Sözü edilen anayasa ve oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzulayarak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

MADDE 1

Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir(taahhüt eder).

Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder(sorumluluğunu yüklenir).

Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğuracak doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.

MADDE 2

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'nci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü,

güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini. Gerekse Ada'nın taksimini doğrudan doğruya, veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

MADDE 3

Bu Antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çiğnenmesi) halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu (state of affairs) münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

MADDE 4

Bu antlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir. Yüksek Akit Taraflar, Birleşmiş Milletler Şartının 102'nci maddesi hükümlerine uygun olarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler.

EK 2.

İTTİFAK ANTLAŞMASI (Zürih, 11 Şubat 1959)

KIBRIS CUMHURİYETİ, YUNANİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDA İMZALANAN İTTİFAK ANTLAŞMASI

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapacaklar ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

2. Yüksek Akit Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi saldırı veya tecavüzlere karşı koymayı üstlenirler.

3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla. Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir Üçlü Karargâh kurulacaktır.

4. Yukarıdaki maddede sözü edilen Karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk Hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.

5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.

6. Üçlü Karargâhın komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerinin veya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.

EK 3.

**ABD BAŞKANI LYDON B. JOHNSON'UN TC BAŞBAKANI İSMET
İNÖNÜ'YE MEKTUBU
5 Haziran 1964**

Sayın Bay Başbakan,

Türkiye hükümetinin Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare vasıtasıyla sizden ve Dışışleri Bakanınızdan aldığım haber beni ciddi şekilde endişeye sevk etmektedir. En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler doğurabilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından izlenmesini, hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile uyşur saymıyorum. Büyükelçi Hare, görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı birkaç saat geciktirmiş olduğunuzu bana bildirdi.

Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttefikin, bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakılmasının hükümetiniz bakımından doğru olduğuna gerçekten inanıp inanmadığınızı size sorarım. Bundan ötürü böyle bir harekete girişmeden Önce, Birleşik Amerika Devletleriyle tam istişarede bulunmak mesuliyetini kabul etmenizi hassaten rica etmek mecburiyetindeyim.

1960 tarihli Garanti Antlaşması hükümleri gereğince, böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde bulunduğunuz intibaindayım. Bununla beraber, Türkiye'nin düşündüğü müdahalesinin, Garanti Antlaşması tarafından açıkça yasaklanan bir çözüm olan taksimi gerçekleştirme amacına yönelmiş olacağı yolundaki anlayışımıza dikkatinizi çekmek zorundayım.

Ayrıca söz konusu antlaşma teminatçı devletlerarasında istişareyi gerektirmektedir. Birleşik Amerika bu durumda bilcümle istişare "olanaklarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçme hakkının henüz kullanılamayacağı inancındadır.

Diğer taraftan Baş Başkan, NATO vecibelerine de dikkatlerinizi çekmek mecburiyetindeyim. Kıbrıs'a vaki olacak Türk müdahalesinin Türk- Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışmaya götüreceği konusunda zihninizde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Dışişleri Bakanı Rusk, Lahey'da yapılan son NATO Bakanlar Kurulu toplantısında Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşın kelimenin tam anlamıyla düşünülemez olarak kabul etmesi gerektiğini söylemişti. NATO'ya iltihak esası icabı olarak, NATO memleketlerinin birbirleriyle savaşamayacaklarını benimsemek demektir. Almanya ve Fransa, NATO'da müttefik olmakla 100 yıllık husumet ve düşmanlıklarını gömmüşlerdir. Aynı şeyin Yunanistan ve Türkiye'den de beklenilmesi gerekir. Ayrıca Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliği'nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin, tam rıza ve muvafakati olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde, ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi savunmak mükellefiyetleri olup olmadığı, müzakere etmek fırsatını bulmamış olduklarımız takdir buyuracağımız kanaatindeyim.

Diğer taraftan Bay Başkan, Bir Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye'nin vecibeleri dolayısıyla da endişe duymaktayım. Birleşmiş Milletler Ada'da barışı korumak için kuvvet temin etmiştir. Bu kuvvetin görevi zor olmuştur, fakat geçen son birkaç hafta zarfında Ada'daki şiddet hareketlerinin azaltılmasında tedrici bir şekilde başarılı olmuşlardır. Birleşmiş Milletler arabulucusu henüz işini bitirememiştir. Hiç şüphe yok ki, Birleşmiş Milletler üyelerimin çoğunluğu, Birleşmiş Milletler gayretlerini baltalayacak olan ve bu zor meseleye Birleşmiş Milletler tarafından makul ve barışçı bir çözüm bulunmasına yardım edebilecek herhangi bir ümidi yıkacak olan, Türkiye'nin tek taraflı hareketine en sen bir şekilde tepki gösterecektir.

Aynı zamanda Bay Başkan, askeri yardım alanında Türkiye ile Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye'yle aramızda mevcut Temmuz 1947 tarihli anlaşmanın 14. maddesi mucibince, askeri yardımın verilmiş amaçlarından gayri gayelerle kullanılmaması için, hükümetinizin Birleşik Devletlerin onayını alması gerekmektedir. Hükümetiniz bu şanı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut şanlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan

askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün içtenliğimizle bildirmek isterim.

Düşünülen Türk hareketinin fiili neticelerine gelince, böyle bir hareketin Kıbrıs Adası üzerinde on binlerce Kıbrıslı Türk'ün öldürülmesine yol açabileceği keyfiyetine en dostane bir şekilde dikkatinizi çekmek mecburiyetini duyuyorum. Tarafınızdan böyle bir harekete girişilmesi kızgınlık doğuracak ve girişeceğiniz askeri hareketin himaye etmeye çalıştığımız kimselerin pek çoğunun toptan yok edilmesini önleyecek derecede etkisi olması olanaksızlaşacaktır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mevcudiyeti böyle bir faciayı önleyemeyecektir.

Sözlerimi pek fazla sert bulabilir ve bizim Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin ilgisine karşı, ilgisiz olduğumuzu düşünebilirsiniz. Durumun böyle olmadığını size temin etmek isterim. Gerek açıkça gerek Özel olarak, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamakta ve Kıbrıs meselesinin kesin çözümünün konuyla doğrudan doğruya ilgili tarafların rızasına dayanması hususu üzerinde ısrar etmekte gayret gösterdik. Amerika Birleşik Devletlerinin sizin lehinize yeter derecede faaliyet sarf etmediği hissini taşımanız mümkündür.

Fakat herhalde bilirsiniz ki politikamız Atina'da en sen biçimde kızgınlığa yol açmış (Bizim aleyhimizde orada nümayişler yapılmış) ve Amerika Birleşik Devletleriyle Başpiskopos Makarios arasında, esaslı bir uzaklaşma doğurmuştur. Daha birkaç hafta önce, yaptığımız görüşme sırasında, Dışişleri Bakanınıza da söylediğim gibi, Türkiye'yle olan ilişkilerimize çok büyük değer veriyoruz. Sizi kendisiyle temel olarak menfaatlerimiz olan büyük bir müttefik saymışızdır. Sizin güvenlik ve refahımız Amerikan halkı için ciddi bir ilgi konusu olagelmış ve bu ilgimiz en pratik şekillerde ifadesini bulmuştur. Siz ve biz, komünist dünyasının ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövüştük. Bu dayamışmanın bizim için çok büyük bir anlamı vardır ve bunun hükümetiniz ve halkımız için de aynı derecede bir anlam taşıdığım ümit ederim. Kıbrıs'la ilgili olarak Türk toplumunu tehlikede bırakacak herhangi bir çözümü desteklemeyi düşünmüyoruz. Kesin bir çözüm yolu bulmaya muvaffak olamadık, zira bunun dünyadaki en karışık meselelerden biri olduğu açıktır. Fakat Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin menfaati konusunda, ciddi şekilde ilgilendiğimizi ve ilgili kalacağımız hususunda sizi güvendirmek isterim.

Nihayet Bay Başkan, en ciddi meseleyi, Savaş mı, barış mı, meselesini öne sürmüş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı ilişkilerin çok ötesine giden meselelerdir. Bunlar sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşı kesin olarak doğurmakla kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı önceden kestirilemeyen neticeler nedeniyle daha geniş çapta çarpışmalara yol açabilecektir. Sizin, Türkiye hükümetinin Başbakanı olarak sorumluluklarınız var, benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak sorumluluklarım mevcuttur. Bu sebeple en dostane şekilde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş ölçüde danışmaksızın böyle bir harekete girişemeyeceğinize dair bana güvence verdiğiniz takdirde, meselenin gizli tutulması hususunda Büyükelçi Hare'den isteğinizi kabul etmeyecek ve NATO Konseyiyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin acele toplantıya çağrılmasını istemek mecburiyetinde kalacağım.

Bu mesele hakkında sizinle şahsen görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Ne yazık ki mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı dolayısıyla, Birleşik Amerika'dan ayırlanamaktayım.

Ayrıntılı görüşmeler için, siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin sağduyu ve barış yoluyla çözümü hususlarında, sizinle benim çok ağır bir sorumluluk taşımakta olduğumuzu hissediyorum. Bu nedenle aramızda en geniş ve en içten danışmalar da bulununcaya kadar, sizin ve meslektaşlarınızın tasarladığınız her türlü karan geri bırakmanızı rica ederim.

Saygılarımla,
Lyndon B. Johnson

EK 4.

TC BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN ABD BAŞKANI LYDON B. JOHNSON'A CEVABI 13 Haziran 1964

SayınBaşkan,

5 Haziran tarihli mesajınızı Büyükelçi Hare'in delaletiyle almış bulunuyorum. Kıbrıs'ta Garanti Antlaşması gereğince ferdî hareket hakkını kullanma kararını arzunuz veçhile talik ettik. Mesajınıza hâkim olduğunu buyurduğunuz açık kalplilik ve dostluk hislerine dayanarak, ben de size cevabımda durumu ve düşündüklerimizi tam bir samimiyetle izaha çalışacağım.

BayBaşkan,

Mesajınız gerek yazılış tarzı, gerek muhtevası bakımından Amerika ile ittifak münasebetlerinde daima ciddi bir dikkat göstermiş olan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak münasebetlerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirmiştir. Gerek bu ayrılıkların, gerek mesajın umumi havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış mutalara dayanarak yapılmış iyi niyetli bir teşebbüsün telâşından doğmuş hususlardan ibaret olmasını yürekten dilerim.

İlk önce, Garanti Antlaşması icabı olarak Kıbrıs'a bir askeri müdahale zarureti görüldüğü zaman Birleşik Amerika ile istişare etmekte kusur ettiğimiz önemle belirtilmektedir. 1963 sonundan beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı, bu seferle beraber, dördüncü oluyor. Başından beri bu konuda Amerika ile istişare ettik. 25 Aralık 1963'te ilk buhran patladığı vakit, Garantör Devletlerle temasa geçtiğimizde, derhal Amerika'yı haberdar ettik ve Amerika bize bu meselede kendisinin bir taraf teşkil etmediği cevabını verdi. Ondan sonra müdahale müzakeresini İngiltere ve Yunanistan ile yaptık ve bildiğiniz gibi 26 Aralıkta (1963) İngiliz komutası altında üçlü bir askerî idare kuruldu.

Londra Konferansının ve İngiliz-Amerikan müşterek tekliflerinin Makarios'un tutumu yüzünden akamete uğraması ve Ada'da Türklere tecavüzlerin devamı dolayısıyla Şubat (1964) ayında çok buhranlı günler geçirdik ve durumun vahametinden Amerika'yı Ankara'yı ziyaret etmiş olan Mr.Ball vasıtası ile haberdar ettik. İngiliz-Amerikan

tekliflerinin reddi ile hâsıl olan boşluk dolayısı ile Ada'da nizamı tesis için müdahalenin zarureti anlattık ve her an müdahale mecburiyetinde kalacağımızı size bildirdik. Hatta sizden muayyen meseleler için teminatlar istedik. Bunlara müspet cevap verdiniz. Buna rağmen, bizden müdahale etmememizi istediniz ve Makarios'a Birleşmiş Milletler'de lüzumlu dersin verileceğini ve Türk hak ve menfaatlerinin tamamıyla korunmasını sağlayan bir plân hazırlandığını ifade ettiniz.

Bu talebinize uyduk; fakat Birleşmiş Milletlerde arzu edilen netice sağlanamadı. Üstelik Güvenlik Konseyinin kurulmasına karar verdiği Birleşmiş Milletler Kuvveti'nin teşkili birinci mesele halini aldı. İşte üçüncü defa müdahale ihtiyacı, 4 Mart (1964) Güvenlik Konseyi kararından sonra, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin teşekkül edip etmeyeceği hakikaten tereddüt uyandırdığı günlerde, Kıbrıs'taki tedhişçilerin cesareti artınca, tecavüzlerine karşı Türk cemaatini korumak için yeniden ortaya çıktı. Fakat Birleşmiş Milletler Kuvvetinin en kısa zamanda teşkil edileceğini bize temin ederek. Güvenlik Konseyi kararından sonra müdahale yapmamamızda ısrar ettiniz. Teşebbüsümüzü tekrar tehir ederek, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazife almasını bekledik.

SayınBaşkan,

Kıbrıs'taki mezalim devrinin, bütün tedbirleri tesirsiz kılan hususi bir karakteri vardır. Başından beri emniyeti korumak için yapılan müzakereler ve geçirilen muvakkat devreler, hepsi yalnız Makarios İdaresinin tecavüzünü ve tahribatını arttırmağa hizmet etmiştir.

Son defa Kıbrıs Hükümeti açıktan silahlanmaya başladı ve Birleşmiş Milletleri kendi zulmünü ve anayasa dışı idaresini takviye edecek yardımcı bir vasıta gibi farzettii. Birleşmiş Milletlerin Anayasa nizamını iade ve tecavüzleri durdurmak için salâhiyetlerinin ve müdahale niyetlerinin eksik olduğu aşikâr bir gerçek halini almıştır. Yunan Hükümetinin Kıbrıs idaresini nasıl teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bu ahval içinde Kıbrıs'ta mezalimi durdurmak için bir müdahaleye mecbur olacağımızı Amerika'da sizin huzurunuzda konuşurken söyledik. La Haye'de Hariciye Nazırınıza böyle bir ihtimal için Amerikanın bizi destekleyip desteklemeyeceğini sorduk, Bir cevap vermediniz. Kıbrıs'ta muhtelif vesilelerle müdahale istikrarını kaç defa, ne suretle geçtiğini hikâyet

etmiş oluyorum. Her defasında sizi haberdar ettik ve sizin iyice bildiğinizi tahmin ediyorum. Birleşik Amerikanın ittifak manzumesi içinde hususi sorumluluğunu ve ittifak manzumesini mütesanit bir surette yürütebilmesi için ona ayrıca dikkatli ve yardımcı olmak lâzım geldiğini takdir ettiğimizi yüksek derecede yetkili memurlarınıza defaatle söylediğimi iyice hatırlarım.

Görüyorsunuz ki, sizi tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakmak istidadı bizde yoktur. Bizim şikâyetimiz, aylardan beri had bir surette ıstırapı içinde yaşadığımız bir meseleyi size anlatamamış olmamız ve Yunanistan'a iki müttefik arasında husule gelen haklı ve haksız durumda samimi ve ciddi bir vaziyet almamış olmanızdandır.

SayınBaşkan,

Yine mesajınızda, Türkiye'nin münferiden harekete geçmeden önce, Antlaşma hükümleri mucibince diğer teminatçı iki devletle istişare etmek vecibesini tebarüz ettiriyorsunuz. Türkiye, bu vecibesini tamamıyla müdriktir. Altı aydan beri bu vecibenin icaplarını samimiyetle yerine getirdik. Fakat Kıbrıslı Rum sorumlularının, Milletlerarası Antlaşmaları ayaklar altına almaları karşısında Türkiye'nin bu gidişe son verme çarelerinin müştereken araştırılması için Yunanistan'a yaptığı teşebbüsleri bu devlet neticesiz bırakmakla kalmayıp, bilakis Kıbrıslı Rum sorumluların hukuk ve insanlık dışı fiillerini savunmuş ve hatta onları teşvik etmiştir.

Yunanistan Hükümeti bizzat kendisi dahi, imzaladığı Milletlerarası Antlaşmaların artık mer'iyette olmadığını resmen beyan eylemekten çekinmemiştir. Bu husustaki çeşitli misaller, zamanında Dışişleri Bakanlığı'na yazılı ve şifahî olarak tafsîlatı ile bildirilmiştir.

Teminatçı Devletlerden İngiltere Hükümeti ile de devamlı istişare vecibemizi yerine getirdik. Bir çok hallerde İngiltere Hükümeti ile birlikte Kıbrıs Hükümeti nezdinde, Anayasa düzenini ihyaya matuf müşterek teşebbüslerde bulunduk. Fakat maalesef bu teşebbüsler Kıbrıslı Rum sorumluların menfi tutumları yüzünden hiç bir müspet netice vermedi.

Görüyorsunuz ki Türkiye, diğer Teminatçı iki Devletle devamlı istişare ve gerektiğinde müşterek hareket etme imkânlarını ciddiyetle aramıştır. Bu durumda,

Türkiye'nin münferiden harekete geçmeden evvel diğer Teminatçı iki Devlet ile istişare etmek vecibesini yerine getirmediği iddia edilebilir mi?

Türkiye'ye samimiyetle ve sadakatle yerine getirdiği istişare vecibesini hatırlatmağa lüzum hisseden Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, imzaladığı Antlaşmaları reddeden Yunanistan'a Milletlerarası Hukukun temeli olan "pacta sunt servanda" kaidesine riayet zarureti hatırlatması icap etmez mi? 15 gün evvel bizzat Sayın Dışişleri Bakanınız tarafından "American Law Institute" da irad edilen nutukta en belîğ bir tarzda "beka'nın temeli" olarak vasıflandırılan bu kaide bugün maalesef NATO müttefikimiz Yunanistan ve Kıbrıs'taki Rum sorumlular tarafından hiçe sayılmaktadır.

SayınBaşkan,

Mesajınızda zımnen belirttiğiniz gibi, Garanti Antlaşmasının 4 üncü maddesi hükümleri, üç teminatçı devlete, antlaşma hükümlerinin ihlâli halinde, antlaşma ile ihdas edilen düzeni tekrar kurmak münhasır maksadile, müştereken, bu mümkün olmadığı takdirde de, münferiden harekete geçmek hakkını vermektedir. Garanti Antlaşması, bu anlayış bütün mümzi taraflarca paylaşılarak imzalanmıştır. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ın o zamanki Dışişleri Bakanları arasında 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da imzalanmış olan "Gentlemen's Agreement" da bu müşterek anlayışın bir delilidir.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilâtına Kıbrıs Cumhuriyeti, bütün milletlerarası taahhüt ve vecibeleri Teşkilâtın üyelerince bilinerek ve hiç bir itiraza uğramadan kabul edilmiştir. Buna ilâveten, Kıbrıs hakkında 4 Mart 1964 tarihli karara müncer olan Güvenlik Konseyi müzakereleri sırasında bir çok temsilciler arasında Amerika Birleşik Devletleri Temsilcisi de Birleşmiş Milletlerin, Milletlerarası Antlaşmaları iptal veya tâdil yetkisi bulunmadığını açıkça beyan etmiştir.

Mesajınızın, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi Ada'yı taksim gayesi ile vuku bulacağı kanaatinde olduğuna dair ifadelerini büyük bir hayret ve derin bir üzüntü ile karşıladım. Hayretim, Türkiye'nin niyetleri ile ilgili olarak size temin edilen mutaların defaatle tarafımızdan ilân edilmiş olan gerçeklerden nasıl bu kadar uzak kalabilmiş bulunmasından doğmaktadır. Üzüntümün sebebi ise, şimdiye kadar Milletlerarası Hukuka, taahhütlerine ve vecibelerine mutlak sadakatini, ABD Hükümetinin yakinen

bildiği çeşitli ahvalde fiilî deliller ile ispat etmiş bulunan Türkiye'nin dış siyasetinin temelini teşkil eden bu prensipten ayrılabileceğinin müttefik ABD Hükümetince düşünülebilmiş olmasıdır.

Sizi en kesin ve açık bir surette temin etmek isterim ki, eğer Türkiye bir gün Kıbrıs'a askeri müdahale ızdırabında bırakılırsa, bu, tamamıyla milletlerarası Antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır.

Bu münasebetle, Bay Başkan, kararınızın tehirinin tabiatıyla Garanti Antlaşması 4 üncü maddesinin Türkiye'ye verdiği haklara hiç bir suretle hanel getirmedeğini belirtmememe müsaade buyurunuz.

BayBaşkan,

Mesajınızda NATO taahhütlerine temas ederek, NATO müttefiklerinin birbirlerine karşı harp etmemelerinin NATO'nun ruhunu teşkil ettiğini, Kıbrıs'a bir Türk müdahalesinin Türk-Yunan silâhlı kuvvetleri arasında çarpışmalara münker olacağını ifade ediyorsunuz.

İfadelerinizin birinci kısmı ile tam mutabakat halindeyim. Fakat NATO müttefiklerinin birbirleriyle imzaladıkları Milletlerarası Antlaşmalara, yekdiğerinin ahdî haklarına, karşılıklı vecibelerine riayet mükellefiyetleri de, ittifakın aynı derecede hayatî önemde bir icabıdır. Yekdiğerine karşı ahdî vecibelerini, taahhütlerini istediği zaman reddeden devletler arasında bir ittifak tasavvur edilebilir mi?

Türkiye'nin milletlerarası antlaşmalarda tasrih edilmiş ve hak ve vecibelerine uygun olarak Kıbrıs'a müdahalesi halinde bir Türk-Yunan harbinin çıkacağı hakkında izhar eylediğiniz endişeye gelince, Türkiye Kıbrıs'a karşı "askerî harekete" münhasıran antlaşmaların tasrih ettiği şartlar ve gayeler için tevessül edecektir. Bu itibarla Sayın Dean Rusk'ın gayet yerinde olarak "gayrı kabili tasavvur" (diye) tavsif ettiği Türk-Yunan harbi ancak, Yunanistan'ın Türkiye'ye tecavüzü halinde vuku bulabilir. Müdahale halinde bizim düşüncemiz, teminatçı Devletler sıfatıyla Yunanistan ve İngiltere'yi Kıbrıs'ta anayasa düzenini ihya amacıyla fiilî işbirliğine davet etmektir. Davetimize ve ahdî taahhütlerimize rağmen Yunanistan, Türkiye'ye tecavüz ederse,

hasıl olacak neticelerin sorumluluğu Türkiye'ye atfedilebilir mi? Ümit etmek isterim ki, bu hususlara Yunan Hükümetinin dikkatini ehemmiyetle çekmiş bulunuyorsunuz.

Mesajınızın, Kıbrıs'ta girişeceği bir hareket neticesinde Sovyetlerin müdahalesine maruz kaldığı takdirde, NATO müttefiklerinin Türkiye'yi müdafaa mükellefiyetleri hususunda tereddüt izhar eden kısmı, NATO İttifakının mahiyeti ve temel prensipleri bakımından aramızda büyük görüş farkı olduğu intibasını vermektedir. İtiraf edeyim ki, bu, bizim için büyük bir teessür ve ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. NATO Müttefiklerinin herhangi birine yapılacak tecavüz, tecavüz eden tarafından tabiatıyla daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi, mütecavizin iddialarına kapılacak kadar zayıfsa, hakikaten tedaviye muhtaç demektir.

Bizim anlayışımıza göre, Atlantik Antlaşması, üye devletlere taarruza uğrayan üyeye derhal yardım etmek vecibesini yüklemektedir. Her üye devletin takdirine bırakılmış olan husus, bu yardımın sadece mahiyet ve vüs'atidir. Şayet diğer üyeler, Sovyet müdahalesine maruz kalan NATO üyesinin haklı olup olmadığı, müdahaleyi kendi hareketi ile tahrik edip etmediği gibi hususları münakaşaya kalkışılar ve münakaşa neticesine göre yardım mükellefiyetleri olup olmadığının tespiti cihetine giderlerse, NATO İttifakının temel direkleri sarsılmış ve manası kalmamış olur. Yardım vecibesinin manası olabilmesi için, bu vecibenin maruz kalınan tecavüzle birlikte derhal doğması gerekir. Bunun içindir ki, Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5 inci maddesi, bir üyeye karşı girişilen tecavüzü bütün üye devletlere karşı girişilmiş addetmekte ve lüzumlu görecekları harekete hemen tevessül etmek suretiyle kendilerine tecavüze uğrayan tarafa yardım etmek vecibesini yüklemektedir.

Bu münasebetle şu noktayı da belirtmekte fayda görüyorum: Kıbrıs'la ilgili antlaşmalar, değil 1963 Aralık ayı olaylarının patlak vermesinden sonra, hatta Kıbrıs devletin kurulmasından evvelki devreden de önce, daha Birleşmiş Milletler'de mesele müzakere safhasında iken, bu müzakerelere muvazi olarak NATO Konseyinin tasvibinden geçmiştir. Hatırlanacağı üzere, Ada'daki durum ve Kıbrıs'ın statüsü bakımından Antlaşmaların meşruiyete mesnet olmaya devam ettiği, bundan 3 hafta evvel La Haye'de NATO Bakanlar Konseyi toplantısında da teslim edilmişti. Hal böyle iken taraflardan birinin aşikâr surette Ada'da hukuk dışı hareketleri neticesi bu

antlaşmalar ihlâl edilince, sanki mer'iyetten düşmüşler gibi, Türkiye'nin mezkûr antlaşmaya dayanan haklarından ve vecibelerinden tegafûl edilmek manası çıkmaktadır. Yani, bu temayüle göre, hâdise çıkmadığı müddetçe Antlaşmalar mer'idir, aksi halde hükümden düşmüş sayılmaktadır. Böyle bir hukukî anlayışın benimsenmemesi gerektiğinde benimle birleşeceğinize ve Türkiye'nin hiç bir surette indî addedilmeyecek bir hareketi dolayısı ile hasıl olacak durumda onun, NATO İttifakı çerçevesinde korunması husususun bir şüphe konusu olabileceği görüşüne katılmayacağınıza inanıyorum. Aksi bir düşünce tarzı, yalnız hukuk mefhumunu ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci madde hükümlerini red ve inkârla kalmaz.

Mesajınızda, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyesi sıfatı ile mükellefiyetleri bakımından endişe izhar ediliyor. Paylaşmadığım bu endişenin esassız olduğunu söylersem, bilhassa şu sebeplerle, eminim ki, bana hak vereceksiniz: Türkiye kuruluşundan beri Birleşmiş Milletlerin en sadık bir kaç azasından biri olmakla temayüz etmiştir. Türk Milleti Birleşmiş Milletler Yasası prensiplerinin korunmasını kanını da dökerek yerine getirmiş bir millettir. Teşkilâtın aksamadan çalışabilmesini teminen, malî imkânlarının en sıkışık olduğu zamanlarda dahi onu, manen olduğu gibi, maddeten de büyük fedakârlıklar pahasına desteklemekten geri kalmamıştır. Hükümetimin Birleşmiş Milletler'e bağlılığı ve ona gösterdiği itibar, son defa Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı sarîh yetki ve imkâna rağmen, Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararını kabul etmesi ve bu karara öncelik tanınması ile de meşhûr olmaktadır. Şayet Birleşmiş Milletlere Ada'da mevdu vazife, mesajınızda kaydedildiği gibi, tedricen başarılı bir şekilde yürütebilmiş olsa idi, bugün sizi ve beni bu derece endişeye sevkeden bir durum tahassül etmezdi. Hâlbuki Birleşmiş Milletlerin Ada'daki faaliyeti zulüm idaresini durduramamıştır. Son bir kaç hafta içinde nisbî bir sükûn görülmesi, ancak Rumların yeni hazırlıklarının başlangıcıdır. Mahsur köyler devam ediyor. Birleşmiş Milletlerin Kuvvetleri Türkleri teskin ederken, Rumların mahsullerini kaldırmalarını sağlıyorlar. Türklerin, mahsullerini kaldırabilmeleri için Rumların sakin durmalarını temin etmiyor ve Rum tecavüzlerine seyirci kalıyorlar. Hayatî ehemmiyeti haiz olan bu teferruat yüksek ıttılânınıza gelmeyebilir. Ama biz, her gün bu faciaların hikâyesi içinde yaşıyoruz.

SayınBaşkan,

Kıbrıs davasının takibinde hakem ve idareci mevkiinde bulunan müttefiklerimiz esaslı bir hatadan davayı kurtaramamışlardır. Kıbrıs faciası, Kıbrıs Cumhuriyetinin antlaşmaları iptal ederek ve Anayasayı kaldırmak gibi tasdim edilmiş politikasından çıkmıştır. Emniyet tesisi, Kıbrıs Hükümetinin üstünde bir otoritenin işlemesiyle mümkündür. Hâlbuki Kıbrıs'ta emniyet tesisi için, Kıbrıs Hükümetinin razı olabileceği bir tedbirle çare bulunmaya çalışılıyor. İngiliz idaresi, İngiliz-Amerika teklifleri ve nihayet Birleşmiş Milletler İdaresi, hep bu sakat temel üzerine kurulmuştur ve netice olarak Makarios'un razı olabileceği her tedbir en az olarak kısır kalmış, umumi olarak zulmü ve tecavüzü arttırmıştır.

SayınBaşkan,

Takip buyurduğunuz politikanın Yunanistan'da infial yaratmış olmasını, bana karşı olarak gösteriyorsunuz. Yunanistan Kıbrıs meselesinde Antlaşmaları tamamıyla iptal edinceye kadar her suretle tesir etmeye çalışacak bir mizaçta ve yoldadır. Biz, müttefiklerimize haklı davalarımız için ızdıraplarımızı anlatamıyoruz. İnfial nümayişlerinden istifade aramamıza da mizacımız elverişli olmuyor. Sizi temin ederim, ızdırabımız derindir; haklı durumumuzu anlatamıyoruz ve sizin, meseleye lâıyk olduğu ehemmiyeti verip bu meselenin bünyesinde sakladığı tehlikeleri önlemek için bütün gayretinizi ve otoritenizi kullanmanız lâzım geldiğini kabul ettiremiyoruz. Fransa ile Almanya arasındaki düşmanlığın bırakılması güzel bir misal. Fakat biz, bu imtihanı, bütün Anadolu'yu yangın yerine çeviren mezalimden sonra Yunanlılarla dostluk kurmak suretiyle 40 sene evvel geniş ölçüde geçirmiş bir milletiz.

SayınBaşkan,

Vazifelerini, haklarını bilen bir millet olarak ittifak manzumesi içinde bulunuyoruz. Kıbrıs davasının antlaşmalara riayet edilmek suretiyle hallinden başka bir gaye takip etmiyoruz. Yardımcı olursanız, Amerikan milletinin tabiatında bulunan adalet hissini kudretli otoritenizle tatbik ettirseniz meselenin halli mümkündür.

SayınBaşkan,

A.B.D.'nin Türkiye ile olan münasebetlerine atfettiği kıymeti belirten ifadeleriniz ve Türk Milleti hakkındaki güzel sözleriniz için teşekkürlerimi sunarım. Kıbrıs meselesi

üzerinde sizinle görüşmek üzere Amerika'ya gitmekten bahtiyar olacağım. 17 Haziran'da (1964) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanacaktır. Bu arada NATO Genel Sekreteri Mr.Dirk Stikker'in memleketimize ziyareti vuku bulacaktır. Ayrıca, arabulucu Mr.Tuomioja da Genel Sekretere raporunu verecektir. Bu inkişaflarla yeni bir vaziyet hasıl olabilir. 20 Haziran'ı takip eden günlerde sizce uygun görülecek bir tarihte size mülâki olmak üzere seyahate çıkmaklığım mümkün olacaktır.

Kıbrıs meselesi hakkında tebellür etmiş düşünce ve tasavvurlarınız mevcut ise, bunları bana şimdiden bildirerseniz, Washington'a bunlar üzerinde imâli fikrederek hazırlıklı gitmem bakımından çok faydalı olacaktır.

Bu mesajımı size göndermek üzere iken, Mr.G.Ball'un Ankara'ya vâki ziyaretinde kendisile yaptığımız açık, faydalı ve ümit verici görüşmelerden duyduğum memnuniyeti bu vesileyle belirtmek isterim.

Saygılarımla.

İsmet İnönü